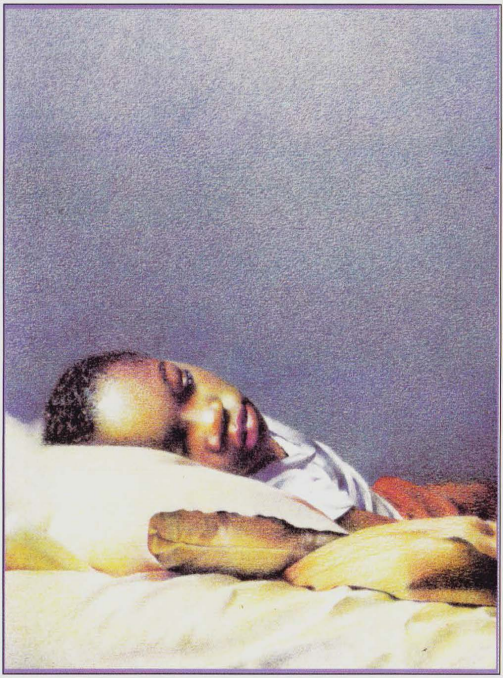
Ahmadu Kuruma

ALLAH MECBUR DEĞİL Kİ

roman

CAN

Fransızca aslından çeviren
AYKUT DERMAN

Ahmadu Kuruma

ALLAH MECBUR DEĞİL Kİ

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

Yayın Yönetmeni : İlknur Özdemir
Yayına Hazırlayan : Saadet Özen
Dizgi : Serap Kılıç
Düzelti : Fulya Tükel
Montaj : Mine Sarıkaya
Kapak Düzeni : Semih Özcan

İç Baskı : Özal Basımevi
Kapak Baskı : Çetin Ofset
Cilt : Ze Ciltevi

Kapaktaki Resim : Gail Piazza

1. basım : 2002

ISBN 975-07-162-3

© Editions du Seuil, 2000 / Can Yayınları Ltd. Şti. (1999)

Ahmadu Kuruma
ALLAH MECBUR DEĞİL Kİ

ROMAN

Fransızca aslından çeviren
AYKUT DERMAN

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2. 80060 Galatasaray. İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
web sayfamız: http://www.canyayinlari.com
e-posta: yayincvi@canyayinlari.com

Özgün adı
Allah n'est pas obligé

Ahmadu Kuruma 1927'de, Fildişi Sahili'nde doğdu. Müslüman kültürüyle yerlilerin inançlarının iç içe geçtiği bir ailede büyüdü. Yazar, Teknik Yüksek Okulu'nda okumak üzere Bamako'ya (Mali) gitti; ne var ki kısa süre sonra bağımsızlık yanlısı bir öğrenci hareketine elebaşılık ettiği gerekçesiyle bu ülkeden uzaklaştırıldı. Ülkesine döndüğündeyse Fransız ordusuna katılarak, yeni yeni doğmakta olan ulusal bağımsızlık hareketini bastırmakta görev alması istendi. *Kuruma* bunu reddederek Hindiçini'nde göreve gitti; bunu kabul etmesinin tek nedeniyse, kaçınılmaz gözüken anti-sömürgeci harekete hazırlanmak üzere, askeri eğitimden geçmeyi istemesiydi. *Kuuma* dört yıl süren bu dönemin ardından Fransa'da, fen bilimleri alanında eğitimine devam etti. 1960 yılında, bağımsızlığına kavuşmasından hemen sonra Fildişi Sahili'ne geri döndü; ancak birkaç ay sonra 'tek partili rejime' karşı çıktığı için hapse atıldı, ardından da ülkesinden ayrıldı, 1970 yılına kadar da dönmedi. Ne var ki bu sefer de Fildişi Sahili'nde uzun süre kalamadı; *Le diseur de vérité* adlı tiyatro oyununun Fransa büyükelçisi tarafından fazla 'devrimci' bulunması üzerine bir görev bahanesiyle Kamerun'a gönderildi. 1994 yılında emekli olduktan sonra ülkesine dönebilen *Kuruma* yaşamı boyunca dört romana imza attı: *Les Soleils des indépendances, Monné, En Attendant le vote des bêtes sauvages* (Inter Ödülü) ve *Allah Mecbur Değil ki* (2000 Renaudot ve Goncourt des lycéens ödülleri). *Kuruma*, yapıtlarında sömürgecilik döneminin bitmesine rağmen Afrika'yı hâlâ için için kemiren sorunlara parmak bastı: diktatörlüğe, anarşiye, yoksulluğa, kabile savaşlarına...

Cet ouvrage, publié dans le cadre du programme d'aide à la publication, bénéficie du soutien du Ministère des Affaires Etrangères, de l'Ambassade de France en Turquie et de l'Institut Français d'Istanbul

Çeviriye ve yayına katkı programı çerçevesinde yayınlanan bu yapıt, Fransa Dışişleri Bakanlığı'nın Türkiye'deki Fransa Büyükelçiliği'nin ve İstanbul Fransız Kültür Merkezi'nin desteğiyle gerçekleştirilmiştir.

Cibutili çocuklara: Bu kitap sizin isteğiniz üzerine yazıldı.

Ve karıma, bana gösterdiği sabır için.

1

Kaleme aldığım laklakanın adını kesin ve tam olarak *Allah Her İşte Adil Olmaya Mecbur Değil* koymaya karar verdim. İşte bu kadar. Şimdi size bu laf salatasını anlatmaya başlıyorum.

Ama önce... ve bir... Adım Birahima. Küçük zenciyim ben. Kara derili ve çocuk olduğum için değil. Hayır! Ben küçük zenciyim, çünkü kötü Fransızca konuşuyorum. İşte böyle. Büyük olsanız, hatta yaşlı, hatta Arap, Çinli, Beyaz, Rus ve hatta Amerikalı olsanız, Fransızca'yı kötü konuştunuz mu, küçük zenci dili konuşuyorsunuz derler, küçük bir zenci bile olsanız.[1] Bunun böyle olmasını isteyen, her gün konuşulan Fransızca'nın yasasıdır.

...Ve iki... Okulu fazla uzatmadım; ilkokul ikide kestim. Okul sıralarını terk ettim, çünkü herkes bana okulun hiçbir boka yaramadığını, yaşlı bir büyükannenin osuruğu kadar bile değer taşımadığını söyledi (zenci Kara Afrika yerlilerinin dilinde, bir şey bir işe yaramadığı zaman, böyle denir: Bir büyükannenin osuruğu kadar bile işe yaramaz, denir,

[1] Fransızca'da 'petit nègre' deyiminin tam Türkçe karşılığı 'küçük zenci'dir ve 'bozuk Fransızca' anlamına gelir. (Çev.)

çünkü Allah'a emanet, sıska büyükannenin osuruğu zart diye çıkmaz, ayrıca çok ama çok kötü de kokmaz). Okul büyükannenin osuruğu kadar bile işe yaramaz, çünkü üniversiteden lisans diploması bile almış olsanız, Fransız dili konuşulan kokuşmuş bir Afrika muz cumhuriyetinde boktan bir hastabakıcı ya da köy eğitmeni olmaktan öteye gidemezsiniz (muz cumhuriyeti, görünüşte demokratik olan ama aslında özel çıkarların, kokuşmuşluğun yönettiği bir cumhuriyettir). Öte yandan, ilkokul ikiye kadar eğitim görmek de sizi seçkin kılan, hayran olunacak bir şey değildir. Bir şeyler bilirsiniz ama yeterince değil; zenci Kara Afrika yerlilerinin, iki yüzü de közlenmiş gözleme adını verdiği şeye benzersiniz. Artık köylü değilsinizdir, öteki zenci Kara Afrika yerlileri gibi yabanıl değilsinizdir: Uygarlaşmış zencileri ve tubabları (tubab, beyaz insan demek) dinleyip anlayabilirsiniz; İngilizler ve Liberya'daki zenci Amerikalılar dışında elbette. Ama coğrafyadan, dilbilgisinden, fiil çekiminden, bölmeden ve imladan bir şey çakmazsınız; yine de Gine gibi, Fildişi Sahili, vb., vb. gibi boktan ve kokuşmuş bir cumhuriyette devlet memuru olarak, kahrolmadan kolayca para kazanabilirsiniz.

...Ve üç... Ben küstahım, keçi sakalı gibi de yamuğum ve dilim de serseri dili. Kravatı düzgün bağlanmış Kara Afrikalı zenci yerliler gibi, '*Bok! Fahişe! Salak!*' demem. Faforo, gibi Malinke sözcükleri kullanırım (faforo, babalarınki, babamınki ya da babanınki, yani onun cinsel organı demek). Gnamokode, derim (gnamokode, piç ya da piçlik demek). Valahe, derim (valahe, vallahi demek). Malinkeler benim kendi ırkımdır. Hani şu, Fildişi Sahili'nin kuzeyinde, Gine'de ve Gambiya, Sierra Leone ve Senegal, vb. gibi öteki boktan muz cumhuriyetlerinde kala-

balıklar halinde yaşayan Kara Afrikalı zenci yerli türü.

...Ve dört... Sizi karşıma alıp bu şekilde konuştuğum için çok ama çok özür dilerim. Çünkü ben henüz bir çocuğum. On ya da on iki yaşındayım (iki yıl önce büyükannem sekiz, annem on diyordu) ve çenem çok düşüktür. Terbiyeli çocuklar karşısındakileri dinler, gevezelik etmez... İncir ağacının dalına jandarma gibi tüneyip sürekli öten bir kuş misali konuşup durmaz. Bu, gür ve beyaz sakallı ihtiyarların işidir, atasözünün dediği gibi: Boynun üzerinde baş varken dize şapka takılmaz. Köydeki gelenekler işte bunlardır. Ama ben çoktan beri köy geleneklerini iplemiyorum; çünkü Liberya'daydım, Kalaşnikof'la (ya da Kaleş'le) çok insan öldürdüm, kanif ve daha birçok kuvvetli uyuşturucu kullandım.

...Ve beş... Boktan yaşamımı, kerhaneyi andıran yaşamımı düzgün bir dille, uygun bir Fransızca ile anlatabilmek için ve okkalı sözcükler kullanırken elim ayağım birbirine dolaşmasın diye, dört tane sözlük edindim: Larousse ve Petit Robert, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü, Harrap's Sözlüğü. Bu sözlükleri, okkalı sözcükleri aramak, bu sözcükleri öğrenmek, özellikle de açıklamak için kullanıyorum. Açıklama yapmak gerekiyor, çünkü benim laklakamı türlü çeşitli bir sürü insan okuyacak: sömürgeli tubablar, Afrika'nın yabanıl zenci yerlileri ve her gabariden (gabari, çeşit demek) frankofonlar, yani Fransızca konuşanlar. Larousse ile Petit Robert'ten, Fransa Fransızcasının okkalı sözcüklerini arayıp öğrenmek, bunları zenci Afrika yerlilerine açıklamak için yararlanıyorum. Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü, okkalı Afrika sözcüklerini Fransa'daki Fransız tubablara açıklamaya yarıyor. Harrap's Sözlüğü de Pidgin dilini, bu dilden hiçbir şey anlamayan, Fran-

sızca konuşan herkese anlatmakta yararlı oluyor.

Bu sözlükleri nasıl ele geçirdim? Bu uzun bir öykü, ayrıca bunu şimdi anlatmaya da niyetim yok. Şimdi buna vaktim yok, laklakaya boğulmaya da niyetim yok. İşte bu kadar. A faforo (babamınki)!

...Ve altı... Kibar ve ince değilim, bu doğru, ayrıca lanetliyim çünkü anama kötülük ettim. Zenci Kara Afrika yerlilerinde, ananı kızdırırsan, anan da kalbindeki bu öfkeyle ölürse, seni lanetler, sen de bu laneti taşırsın. Ve hiçbir işin yolunda gitmez, bulaştığın her şeyi boka sardırırsın.

Kibar ve ince değilim, çünkü bir sürü gnama peşime düşmüş durumda (gnama, beyaz Fransızlara açıklanması gereken okkalı bir Kara Afrika zenci yerli sözcüğüdür. Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, bir insanın öldükten sonra arkasında bıraktığı gölge demektir. Masum bir insanı öldüren kişiyi sürekli izleyen, kötü kuvvete dönüşmüş gölge). Ve ben, kabile savaşı yaptığım, çocuk-askerlik yaptığım, en sert uyuşturucuları bol bol kullandığım Liberya'da ve Sierra Leone'de birçok masum insanı öldürdüm. Gnamalar beni izliyor, dolayısıyla da hiçbir işim yolunda gitmiyor, bulaştığım her şeyi elime yüzüme bulaştırıyorum.

Böylece kendimi size, eti senin kemiği benim, tam altı kalemde anlattım; aşırıdan da yanlış ve kaba konuşma biçimimi sergiledim (aşırıdan denmez, fazladan denir. Bunu, hiçbir şeyden hiçbir şey anlamayan Kara Afrika'nın zenci yerlilerine açıklamak gerekir. Larousse'a göre, fazladan demek, söylenmiş olanlara eklenen şey demektir, yani eklenti).

İşte ben buyum: İç açıcı bir tablo değil. Şimdi, kendimi size tanıttığıma göre, lanetlinin boktan yaşamı olan gerçek ama gerçek yaşamımı anlatacağım.

Oturun ve beni dinleyin. Ve ağzımdan çıkan her

şeyi bir kenara yazın. *Allah olup bitenlerde adil davranmaya mecbur değil.* Faforo (babamınki)!

Liberya'ya gitmek üzere vapura binmeden önce, korkusuz ve yakınmasız bir çocuktum. Nerede olursa olsun uyur, karnımı doyurmak için nerede ne bulursam aşırırdım. Büyükannemin beni günlerce aradığı oluyordu: Sokak çocuğu denir böylesine. Ben bir sokak çocuğuydum. Sokak çocuğu olmadan önce okulluydum. Ondan önce de Togobalo Köyü'nde bir bilakoroydum (bilakoro, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, sünnet olmamış çocuk demek). Su akıntılarında koşturuyor, tarlalara gidiyor, çalılıklarda fare ve kuş avlıyordum. Çalılıklarda dolaşan gerçek bir zenci Kara Afrika yerlisi. Bütün bunlardan önce de anasıyla kulübesinde yaşayan bir çocuk. Çocuk, anasının kulübesiyle büyükannesinin kulübesi arasında koşturup duruyordu. Bütün bunlardan önce, annemin kulübesinin içinde dörtayak yürüyordum. Dörtayak yürümeden önce, anamın karnındaydım. Ondan önce belki rüzgârın içindeydim, bir yılandım belki, belki de suyun içindeydim. İnsan, anasının karnına girmeden önce her zaman bir şeydir; örneğin yılandır, ağaçtır, hayvandır, erkek ya da dişidir. Buna yaşamdan önceki yaşam denir. Ben, yaşamdan önceki yaşamı yaşadım. Gnamokode (piçlik)!

İçerimde var olan ilk şey... Düzgün Fransızca'da içerimde denmez, aklımda denir. Anamın kulübesini düşündüğümde, içerimdeki ya da aklıma gelen ilk şey ateştir, korun yakıcılığıdır, köseğidir. Kolumu dağladığımda kaç aylıktım bilmiyorum (dağlamak,

Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, kor ateşinde yakmak demek). Anam kaç aylık, kaç yıllık olduğumu saymamıştı; sürekli acı çektiği, her zaman ağladığı için bunu yapma lüksü yoktu.

Size esaslı bir şeyi, çok ama çok önemli bir şeyi söylemeyi unuttum. Anam kalçaları üzerinde yürüyordu. Valahe (vallahi)! İki kalçası üzerinde. İki elinden ve sol bacağından destek alıyordu. Sol bacağı çoban sopası gibi incecikti. Ezik yılan kafası adını verdiği sağ bacağı kesilmişti, ülser yüzünden sakatlanmıştı. Ülser, benim Larousse'a göre, geçmeyen, sürekli irin akıtan yara demek. Bacakta hiç geçmeyen, sonunda da hastayı öldüren bir yara olduğunda, böyle denir. Anamın ülseri, belden aşağısını örten peştamalının altında, yaprak giyinmişti (yaprak giyinmek, benim Larousse'a göre, sarılı olmak demek). Sağ bacağı her zaman havada asılı dururdu. Anam kesikli ilerliyordu, kalçaları üzerinde, tırtıl gibi (kesikli demek, dura dura hareket etmek demek). Ben emekliyordum. Anımsıyorum, size anlatabilirim. Ama bunu herkese söylemekten hoşlanmam. Çünkü bu bir gizdir; çünkü, anlattığımda, etim yanmış gibi acıyla irkilirim. Koşuyordum, dört dönüyordum, dörtayak üzerinde; anam da beni izliyordu. Ben ondan daha hızlıydım. Beni izliyordu, sağ bacağı havada, kalçaları üzerinde, dura dura, kollarından kuvvet alarak ilerliyordu. Ben çok hızlı gidip çok uzağa kaçtım, yakalanmak istemiyordum. Takıldım ve kor halindeki ateşe doğru yuvarlandım. Kor halindeki ateş yapacağını yaptı, kolumu dağladı. Benim gibi zavallı bir çocuğun kolunu dağladı, çünkü Allah burada, aşağıda yarattığı her şeye karşı adil davranmaya mecbur değil. Yara izi hep orada, kolumda durur; hep kafamın içinde, karnımın içinde, der zenci Afrikalılar; ve yüreğimin içinde. Her

zaman yüreğimin içindedir, tüm varlığımı sarmıştır, anamın çıkardığı tüm kokular gibi. Anamın tiksinç kokuları bedenime sinmiştir (tiksinç, ıslak, sıvı emmiş demek; Larousse'a göre). Gnamokode (piç)!

Dolayısıyla, ben küçücük bir çocukken, çocukluğumun tam kalbinde, anamın sağ bacağını yiyen, çürüten ülser vardı. Ülser, anama pilotluk ediyordu (pilotluk etmek, birini bir yere götürmek demek). Ülser, anama ve hepimize pilotluk ediyordu. Ve anamın ve ülserinin çevresinde ocak vardı. Kolumu dağlayan ocak. Ocak tütüyordu ya da közleniyordu (közlenmek, karıştırılınca canlanan közler oluşturmak demektir). Ocağın çevresinde kanariler vardı (kanari, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, zanaatçı elinden çıkmış, pişmiş topraktan yapılmış kap kacak, demek). Yine kanariler, içinde kaynatılmış sıvılar bulunan kanariler (kaynamış sıvı, kaynatılan suyun otlar üzerine etkimesiyle elde edilmiş sıvı demek). Anamın ülserini yıkamak için kullanılan kaynatılmış sıvılar. Kulübenin içindeki kanariler ayrıca, duvar dibinde dizili duruyordu. Kanarilerle ocak arasında, hasırın üzerinde anam, bir de anamın ülseri vardı. Ben vardım, büyücü, avcı ve büyücü hekim Balla da vardı. Balla, anamın hekimiydi.

Yakışıklı, müthiş bir adamdı. Çok ülke tanıyor, çok şey biliyordu. Allah onu, bunların dışında, talihli yaratmış, ona yüzlerce inanılmaz yetenek vermiş, olanak tanımıştı. Azatlı biriydi o, Larousse'a göre, özgürlüğünü kazanan eski kölelere böyle deniyordu. Bir donson ba idi, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, yırtıcı kara bir hayvanı ve bir kötü ruhu öldürmüş kişiye bu ad verilir. Bir kâfirdi, Kara

Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, İslam dinini kabul etmeyen, bir sürü büyü bilen kişiye böyle deniyordu. Putlarını yakmayı reddetmişti, demek ki Müslüman değildi, günde beş kez namaz kılmıyor, yılda bir ay oruç tutmuyordu. Öldüğü gün, hiçbir Müslüman'ın onun cenazesine gitmemesi ve Müslüman mezarlığına gömülmemesi gerekiyordu. Ve kimse, onun boğazladığı bir hayvanı kesinlikle, evet kesinlikle yememeliydi (kesinlikle, kesinkes, hiçbir duraksamaya yer vermeksizin demek).

Balla köyün tek bambarası (bambara, reddeden demek), tek kâfiriydi. Herkes ondan korkardı. Boynu, kolları, saçları ve cepleri nazarlık doluydu. Ama aslında herkes, gece olduğunda, hatta kimi zaman gündüz, onun kulübesine uğrardı, çünkü büyü yapıyordu, geleneksel hekimlik yapıyordu, mucizeler yaratıyordu ve daha binlerce olağanüstü şey yapıyordu (olağanüstü, ölçüyü sınırsız ölçüde aşan demek).

Size anlattığım, ileri geri söylediğim (ileri geri söylemek, saçmalamak demek) ve bundan böyle de kafama göre söyleyeceğim her şeyi bana öğreten odur. Mevsimi geldiğinde altında durup güzel meyvelerini topladığınız karite ağacına (meyveleri yağlı tereyağ ağacı) her zaman şükretmek gerekir. Ben, Balla'ya asla nankörlük etmeyeceğim. Faforo (babanınki)! Gnamokode (piç)!

Anamın kulübesinin iki kapısı vardı: Büyük kapı, ailenin mahremiyetine, küçük kapı da çitle çevrilmiş yere açılıyordu. Ben emekleyerek her yerde dolaşıyor, her şeye asılıyordum. Kimi zaman ülsere yapışıyordum. Anam acıyla haykırıyordu. Ülser kanıyordu. Anam, ayaklarını iri bir kurt kapanının diş-

lerine kaptırmış sırtlan gibi böğürüyordu. Ağlıyordu. Çok gözyaşı döküyordu, gözlerinin pınarında her zaman çok gözyaşı, boğazında da onu her zaman boğan çok hıçkırık vardı.

"Kes şu ağlamayı, kes şu hıçkırıkları," diyordu büyükanne. "Her birimizi talihiyle, gözleriyle, boyuyla ve posuyla, acılarıyla Allah yarattı. Seni de ülser ağrılarıyla dünyaya getirdi. Sana bu dünyada bir kulübenin içinde, hasırın üstünde, ocağın yanında geçirmen için bir yaşam bağışladı. Hiç durmadan Allah kubaru, Allah kubaru (Allah büyüktür), demek gerekir. Allah insanlara nedensiz yere acı vermez. Bu dünyada acı çektirerek seni arındırıyor, yarın sana cenneti, sonsuz mutluluğu bağışlayacak."

Gözyaşlarını siliyor, hıçkırıklarını yutuyordu. Yeniden oyunumuza dönüyor, kulübenin içinde birbirimizi izlemeye başlıyorduk. Ve o, başka bir sabah oynamayı bırakıp acılar içinde ağlıyor, hıçkırıklara boğuluyordu.

"Yakınıp duracağına, 'Allah kubaru! Allah kubaru!' diye dua et. Allah'a sana bahşettiği iyilik için şükret. Sana burada, yeryüzünde geçireceğin sınırlı günler için acılar verdi. Cehennemdeki acıların bin kat azını verdi. Lanetlilerin, zındıkların ve kötülerin orada çekeceği acıların binde birini."

Büyükanne bunları söyleyerek anamın dua etmesini istiyordu. Anam yeniden gözyaşlarını siliyor, büyükannemle birlikte dua ediyordu.

Kolumu dağladığımda anam çok ağladı, boğazı ve göğsü hıçkırıklarla çok şişti. Büyükannem ve babam birlikte geldiler. İkisi de öfkelendi, ikisi de anamı haşladı.

"Allah seni bir sınavdan daha geçiriyor (sınav, bir insanın değerini ortaya koyan şey demek). Allah cennetinde bir mutluluk daha bağışlayacağı için

yeryüzünde sana bir mutsuzluk daha veriyor."

Anam gözyaşlarını sildi, hıçkırıklarını yuttu ve büyükanne ile birlikte dualar etti. Ve anamla ben, oyunumuzu yeniden sürdürdük.

Bir çocuk, kulübesini osuruk kokusu yüzünden terk etmez, diyordu Balla. Anamın kokuları beni hiç yıldırmadı. Kulübenin içinde her türlü pis koku vardı. Osuruk, bok, sidik, ülser irini, yakıcı duman kokusu. Ve Hekim Balla'nın kokuları. Ama ben o kokuları duymuyordum, o kokular beni kusturmuyordu. Anamın bütün kokuları ve Balla'nınkiler benim için iyi kokulardı. O kokulara alışkındım. Ben o kokuların içinde daha iştahlı yedim, daha iyi uyudum. Her canlı türünün içinde yaşadığı, doğal ortam denen şeydi bu; anamın kulübesi kokularıyla birlikte benim doğal ortamımdı.

İnsanın doğumundan önceki yaşamını bilmemesi ne kötü. Bazı sabahlar, anam sünnet edilmeden önce nasıldı, gözümün önüne bunu getirmeye çalışıyorum; nasıl şarkı söylüyordu, dans ediyordu, sünnet olmadan önce, bakire bir genç kızken. Büyükanne ve Balla bana, onun bir maral kadar, bir Guro maskı kadar güzel olduğunu söylediler. Ben onu her zaman, yatarken ya da kalçalarının üzerinde dururken gördüm; bacaklarının üzerinde dikildiğini hiç görmedim. Heyecan uyandıran, dayanılmaz bir kadın olduğuna kuşku yok. Çünkü bok içinde, çıkardığı kokular içinde, dumanlar, acılar, gözyaşları içinde geçirdiği otuz yıldan sonra, çökmüş yüzünde hâlâ büyülü bir hava vardı. Çökmüş yüzü yaşlarla dolup taşmadığı zamanlar, bir ışıkla aydınlanıyordu. Yitirilmiş, zedelenmiş (zedelenmiş, bir kenarı bozulmuş demek), inci gibi bir şey. Sağ bacağındaki ülser

gibi, çürümüş bir güzellik, kulübenin dumanları ve kokuları içinde seçilemeyen bir ışık. Faforo! Valahe!

Anam genç, istek uyandırıcı, bakireyken onu Bafitini, diye çağırıyorlarmış. Tepeden tırnağa ayvayı yemiş ve çürümüş halinde bile büyükanne ile Balla, onu Bafitini diye çağırmayı sürdürüyorlardı. Ben onu her zaman, en son çarpılmasından ve renkten renge girmesinden sonraki haliyle gördüm ve ona her zaman kısaca Ma, diye seslendim. Basitçe Ma, dedim; Afrikalılar bunun benim karnımdan geldiğini söylüyorlardı, Fransa Fransızları da yüreğinden geliyor, diyorlardı.

Büyükanne, Ma'nın Siguiri'de doğduğunu söylüyor. Burası, kazmacıların ve taş kırıcıların altın buldukları Gine'nin, Fildişi Sahili'nin, Sierra Leone'nin bir sürü kokuşmuş yerinden biriydi. Büyükbaba, büyük bir altın tüccarıydı. Her zengin tüccar gibi, çok kadın, çok at, inek ve kolalı uzun gömlek satın alıyordu. Kadınlar ve inekler çok çocuk yaptılar. Kadınları, çocukları, danaları, aileyi, sürüyü ve altını koymak için çok arazi satın alıyor, çok ev yaptırıyordu. Büyükbabanın, maceracı altın satıcılarının barındığı barakalardan kurulu köylerin hepsinde mülkleri vardı.

Büyükanne, büyükbabanın ilk karısıydı, ilk çocuklarının annesi. Bu yüzden onu, aileye ait mülkleri yönetmesi için köye yollamıştı. Onun, altın arayıcılarının yaşadığı, çok hırsız, katil, yalancı ve altın satıcısı barındıran köylerde kalmasını istememişti.

Büyükannenin köyde kalmasının bir nedeni de, anamın kalbinin birdenbire durması ve ülserin iyice çürümesi yüzünden ölmesini önlemekti. Anam, büyükannenin büyükbabayı bulmak için, onun tica-

ret yaptığı, içinde kadın boğazlayıcıların, altın arayıcılarının yaşadığı barakalara gittiği akşam acısından öleceğinin kesin olduğunu söylüyordu.

Büyükanne anamı çok seviyordu. Ama onun ne zaman doğduğunu bilmiyordu, ayrıca haftanın hangi günü doğduğunu da bilmiyordu. Anamı doğurduğu gece çok meşgulmüş. Balla bana, bunun bir önemi olmadığını ve kimsenin kendi doğum tarihini ve gününü bilmesine gerek olmadığını, çünkü hepimizin şu ya da bu gün, şu ya da bu yerde doğduğumuzu ve yine hepimizin şu ya da bu gün, şu ya da bu yerde ölüp kumun altına gömüldükten sonra atalarımıza kavuşacağımızı ve Allah'ın hakkımızdaki son yargısını öğreneceğimizi anlatıyordu.

Anamın doğduğu gece, büyükanne, evrenin neredeyse her yerinde beliren kötü işaretlerle de çok meşguldü. O gece, gökyüzünde ve yeryüzünde, sırtlanların dağda uluması, baykuşların kulübelerin damlarında hu çekmesi gibi, gereğinden çok kötü işaret vardı. Bütün bunlar annemin yaşamında ne yazık ki korkunç bir mutsuzlukla karşılaşacağının ön belirtileriydi. Boktan, acılarla dolu, lanetli, vb. bir yaşam.

Balla bana, kurbanlar verildiğini ama bunun annemin kötü yazgısını söndürmeye yetmediğini söyledi. Allah ve ataların ruhları kurbanları her zaman kabul etmek zorunda değil. Allah ne isterse onu yapar; insan denen zavallıların her duasına razı olmaya (razı olmak, kabul etmek demek) mecbur değil. Ruhlar ne isterlerse onu yaparlar; duacıların her sızlanmasını kabul etmek zorunda değiller.

Büyükanne bana, Birahima'sına bir sevgili gibi tapıyordu. Beni bütün öteki torunlarından daha çok seviyordu. Ne zaman biri ona bir parça şeker, güzel ve tatlı mango, papaya ve süt verse, bunları bana,

yalnızca bana ayırırdı, kendisi hiç yemezdi. Onları kulübesinin bir köşesine saklar, kan ter içinde, yorgun, susamış, gerçek ve kötü bir sokak çocuğu gibi acıkmış olarak kulübeden içeri girdiğimde bana verirdi.

Anam genç, bakire ve bir mücevher kadar güzelken, büyükbabanın altın ticareti yaptığı, henüz sünnet olmamış birçok genç kızın ırzına geçip boğazladığı, altın satıcılarının kol gezdiği bir köyde oturuyordu. İşte bu yüzden fazla beklemedi. İlk sıcak rüzgârlarla birlikte, sünnet olmak ve her yıl genç kızları topluma kabul etmek amacıyla, kuzey rüzgârı estiğinde yapılan ilk törene katılmak için köye döndü.

Togobala Köyü'nde hiç kimse sünnetin hangi savanda yapılacağını önceden bilmez. İlk horozlar öttüğünde, genç kızlar kulübelerinden çıkar. Ve kuyruk olup (kuyruk olup, ip gibi arka arkaya dizilip demek) çalılıklara girer, sessizce yürürler. Sünnet yapılacak yere, tam güneş doğarken varırlar. Orada genç kızların bir yerlerinin kesildiğini bilmek için, sünnet alanında olmak gerekmez. Anamın bir yerlerini kestiler ama ne yazık ki kanaması bir türlü durmadı. Kanı, fırtınanın taşırdığı bir nehir gibi akıyordu. Arkadaşlarının hepsinin kanaması durmuştu. Dolayısıyla, anam sünnet alanında ölecekti. Bu hep böyle olmuştur, her yıl sünnet törenlerinde, çalılıkların ruhu sünnet olanların arasından bir genç kızı alır. Ruh onun canını alır, kurban olarak kendine saklar. Bu genç kız hemen orada, çalılıkların içinde, sünnet alanında gömülür. Ve seçilen genç kız asla gudubet biri olmaz, her zaman grubun en güzel kızıdır, grubun en güzel sünnetli kızı. Anam kendi akranları arasında en güzel kızdı; çalılıkların ruhu işte bu yüzden, canını almak için onu kendine saklamıştı.

Sünnet yapan büyücü, Bambara ırkındandı. Bizim ülkemizde, yani Horodugu'da iki ırk vardır, Bambaralar ve Malinkeler. Kuruma, Cissoko, Diarra, Konate, vb. ailelerinden olan bizler Malinke, Diula ve Müslümanız. Malinkeler yabancıdır; ülkeye çok ama çok uzun süre önce Nijer Vadısi'nden gelmişler. Malinkeler, Allah'ın 'Söz'ünü dinlemiş iyi insanlardır. Günde beş kez namaz kılarlar; hurma rakısı içmez, domuz yemedikleri gibi, Balla gibi kâfir bir putatapar tarafından boğazlanan av hayvanlarını da yemezler. Öteki köylerde oturanlar, Bambaralardır; bunlar kâfirdir, inançsızdır, putatapıcıdır, yabandır, büyücüdür. Bambaralara kimi zaman Lobiler, Senufolar, Kabieler, vb. de denir. Sömürgeleştirmeden önce çıplak dolaşırlardı. Onlara çıplaklar denirdi. Bambaralar, bu toprağın yerlileridir, eski, gerçek sahipleridir. Sünnetçi kadın bir Bambara'ydı. Adı Mussokoroni'ydi. Ve Mussokoroni anamın kanaması olduğunu, öleceğini görünce ona acıdı, çünkü anam o haliyle bile hâlâ çok güzeldi. Tapıcıların çoğu Allah'ı tanımaz ve çok kötü insanlardır ama içlerinde birkaç iyi insana da rastlanır. Sünnetçi kadının iyi bir yüreği vardı ve anamla ilgilendi. Büyüleriyle, fetişleriyle, dualarıyla anamı çalılığın kıyıcı ruhundan kurtarmayı başardı. Rüh, sünnetçi kadının fetişlerini ve dualarını kabul etti ve anamın kanaması durdu. Kurtulmuştu. Büyükbaba, büyükanne, köydeki herkes memnundu ve herkes sünnetçi kadını ödüllendirmek, ona çok para vermek istedi ama o bunu geri çevirdi. Kesinlikle kabul etmedi.

Para, hayvan, kola (kola, kola ağacının, sindirici özelliği dolayısıyla tüketilen taneleri demek. Kola, geleneksel toplumda armağan olarak verilen bir nesnedir), darı, şarap, giysi ya da kori (kori, Hint Okyanusu kökenli küçük deniz kabukları anlamına ge-

lir ve geleneksel yaşamda hâlâ önemli yer tuttuğu gibi, para yerine de kullanılır) istemiyordu. Anamı çok güzel bulduğu için oğluyla evlendirmek istiyordu.

Oğlu avcıydı, kâfirdi, büyücüydü, tapıcıydı, fetişçiydi, annesi gibi Kuran okuyan inançlı bir Müslüman'ın asla karı olarak verilmeyeceği bir kâfirdi. Köydeki herkes 'olmaz' dedi.

Anamı babamla evlendirdiler. Çünkü babam annemin kuzeniydi; çünkü köyün imamının oğluydu. Bunun üzerine büyücü sünnetçi kadın ve onun gibi büyücü olan oğlu çok kızdı, çok öfkelendi. Annemin sağ bacağına doğru çok güçlü, çok etkili bir kötü büyü, bir korote (Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, hedef alınan kişiyi uzaktan etkileyen zehir demek), bir cibo (kötü etkisi olan fetiş demek) fırlattılar.

Annem evlenip ilk çocuğuna hamile kaldığında, sağ bacağının üzerinde bir siyah nokta, küçücük bir siyah nokta belirdi. Siyah nokta ona acı vermeye başladı. O küçük noktayı yardılar. Küçük bir yara oluştu; tedavi ettiler ama geçmedi. Geçmediği gibi, ayağı şişmeye, baldırı şişmeye başladı.

Zaman yitirmeden Balla'nın kulübesine gidildi, büyücülere, falcılara, dervişlere gidildi; hepsi, bu kötü büyüyü sünnetçi kadınla oğlunun yaptığını söyledi. Sünnetçi kadınla oğlunun köyüne gidildi. Ne var ki artık çok geç kalınmıştı.

Bu arada sünnetçi kadın ölmüştü, yaşlılıktan bir güzel ölmüş, toprağa bir güzel verilmişti. Avcı olan oğluna gelince, o kötü biriydi; hiçbir şey duymak, anlamak, kabul etmek istemiyordu. Gerçek bir tapıcı gibi gerçekten çok kötü biriydi, bir Allah düşmanıydı.

Anam ablamı doğurdu. Ablam yürümeye, koş-

maya başladığında, yaranın çürümesi sürdüğünden anamı bölge hastanesine kaldırdılar. Bağımsızlıktan önceydi. Hastanede bir beyaz doktor vardı, omuzlarında üç şeritli rütbe bulunan bir tubab, onun yanında Afrikalı şeritsiz bir doktor, bir başhemşire, bir ebe ve hepsi beyaz önlük giymiş bir sürü zenci. Sırtı beyaz önlüklü o bir sürü zenci, maaşlarını sömürge valisinin ödediği sağlık memurlarıydı. Ne var ki, iyi davranmasını sağlamak için hastalar sağlık memuruna tavuk götürürlerdi. Afrika'da âdet hep böyle olmuştu. Annem başmemura tavuk verdi. Memurların hepsi anneme iyi davrandı, hepsi ona iyi baktı. Ne var ki, permanganatlı ve sargı bezli yara iyileşeceğine, fazlasıyla kanamayı, fazlasıyla çürümeyi sürdürdü. Doktor yüzbaşı, anamın bacağını ameliyat edeceğini, dizinden aşağısını kesip, çürüyen bölümünü çöp yiyen köpeklere atacağını söyledi. Ne mutlu ki, anamın tavuk verdiği başhemşire gece gelip uyarıda bulundu.

Onun hastalığına bir beyazın değil, Kara Afrikalı yabanıl bir zencinin çare bulabileceğini söyledi. Beyazların tıbbının, biliminin iyileştiremeyeceği bir hastalık bu, dedi. "Senin yaranı ancak Afrikalı hekimin büyüsü iyileştirebilir. Yüzbaşı seni ameliyat edecek olursa ölürsün, kesinlikle ölürsün, bir köpek gibi can verirsin," dedi başhemşire. Başhemşire Müslüman'dı, dolayısıyla da yalan söylemezdi.

Büyükbaba, bir eşekçi bulup parasını ödedi. Gece olup mehtap çıktığında, eşekçi ile Balla hastaneye gidip, soygun yapan haydutlar gibi anamı hastaneden kaçırdılar. Gün doğmadan onu uzağa, çalılık alana götürdüler ve sık ormanlığın içindeki bir ağacın altına sakladılar. Yüzbaşı kızdı, subay kıyafetiyle ve omzundaki şeritlerle, yanına çevre muhafızlarını alarak köye geldi. Anamı götürmek için

köydeki kulübelerin hepsine baktılar. Bulamadılar, çünkü onun çalılıkların neresine saklandığını kimse bilmiyordu.

Yüzbaşı ve muhafızları gittikten sonra, Balla ve eşekçi ormandan çıktı, anam da kulübesine döndü. İki kalçasının üzerinde kesik kesik yürümeyi sürdürdü. Faforo (babamınki)!

Anamın hastalığının Kara Afrika yerlilerine özgü bir hastalık olduğuna, hiçbir Avrupalı beyazın onu eski haline döndüremeyeceğine, onu ancak fetişçi ve büyücü bir yerlinin ilacının iyileştireceğine artık herkes inanmıştı. Bu yüzden de kolaları, biri beyaz, öteki siyah tüylü iki tavuğu, ayrıca bir de sığırı bir araya getirmek için herkes kolları sıvamıştı. Bütün bu kurbanlıkları, vaktiyle kıskançlık yüzünden oğluyla birlikte anamın sağ bacağına kötü büyü, korote atan sünnetçi kadının oğluna götüreceklerdi. Ondan özür dileyip laneti, cibo'yu bozmasını isteyeceklerdi. Herkes ve her şey hazırdı.

Ne var ki sabah erkenden herkesin şaşkın bakışları altında, sünnetçi kadının köyünden üç ihtiyarın çıkageldiği görüldü. Bunlar gerçek fetişçi ihtiyarlardı, Müslüman da değildiler. Gömlekleri mide bulandırıyordu, sırtlan kıçı gibi çirkin ve pistiler. O kadar fazla kola çiğniyorlardı ki, içlerinden ikisinin çenesinin bütün tüyleri dökülmüş, şempanze kıçına dönmüştü. Üçüncü de tüysüzdü ama çenesinin altından, fetişi andıran yeşilimsi iki tutam sakal sarkıyordu. O kadar çok tütün çiğniyorlardı ki sakalları, günde beş kez aptes alan Müslüman ihtiyarlarınki gibi ak değil, anamın evindeki iri farelerin tüyleri gibi kızıldı. Değneklerine dayanarak salyangoz gibi ilerliyorlardı. Gelirken yanlarında kola, biri siyah, biri beyaz iki piliç, bir de öküz getirmişlerdi. Anamdan af dilemeye gelmişlerdi. Çünkü büyücü

kadının avcı olan kötü yürekli oğlu da ölmüştü. Çalılıkların derinliğinde tüfeğiyle bir manda-ruhu öldürmek istemişti. Manda onu boynuzlayıp yere yıkmış, üzerinde tepinmiş, bağırsaklarını ve tüm iç organlarını dışarı çıkarıp çamura bulamış, böylece onu bir güzel öldürmüştü.

Bu o kadar iğrenç ve şaşırtıcı bir manzaraydı ki, sözüne güvenilir bilicilere ve falcılara başvuruldu. Ve tüm o biliciler ve görücüler, o kötü mandanın, anam Bafitini'nin ruhunun doğurduğu bir yaratıktan (dönüşüm, başkalaşım, demek oluyor) başka bir şey olmadığını söylediler. Yani kötü mandaya dönüşen, benim anamdı. Sünnetçi kadınla oğlunu öldüren, onların ruhunu yiyen (ruh yiyici, kurbanını, onun yaşamının özünü yiyerek öldüren kişi demek, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre) anamın ta kendisiydi. Benim anam ülkenin en büyük büyücüsüydü; onun büyüsü, sünnetçi kadının ve oğlunun büyülerinden daha güçlüydü. Köydeki tüm büyücülerin ve ruh yiyicilerin başıydı anam. Her gece, öteki büyücülerle birlikte ruhları ve kendi bacağındaki ülseri yiyordu. İşte bu yüzden, bacağındaki yara asla iyileşmeyecekti. Çürümüş bir ülseri dünyada kimse iyileştiremezdi. Sağ bacağı havada, kalçalarının üzerinde yaşamı boyunca yürümek isteyen anamın ta kendisiydi, çünkü o, geceleri başkalarının ruhunu yemekten ve kendi yarasını deşmekten hoşlanıyordu. Valahe (vallahi)!

Ben bütün bunları öğrendiğimde, anamın büyücü olduğunu öğrendiğimde, kendi çürümüş bacağını yediğini öğrendiğimde o kadar şaşırmış, o kadar afallamıştım ki oturup ağladım, çok ağladım, dört gün dört gece. Beşinci günün sabahı, anamla birlikte bir daha hiç yemek yememeyi kafaya koyduğum için kulübeyi terk ettim. O kadar midemi kaldırıyordu.

Sokak çocuğu oldum. Keçilerle uyuyan, karnını doyurmak için başkalarının mülkünden, tarlalardan ne bulursa aşıran gerçek bir sokak çocuğu.

Balla ile büyükanne gelip beni çalılık arazide buldular ve eve götürdüler. Gözyaşlarımı sildiler, benden yüreğimi soğutmamı (yüreğini soğutmak, öfkesini, acısını dindirmek demek) isteyip anamın büyücü olmadığını, olamayacağını söylediler. Çünkü anam bir Müslüman'dı. Müslüman olmayan Bambara ihtiyarlarıysa bir numaralı yalancılardı.

Balla'nın ve büyükannemin söylediklerinden tam olarak ikna olmadım; artık çok geçti. Kalçaların arasından çıkan osuruk, bir daha asla geri dönmez. Anama göz ucuyla, karnımda (der Afrikalılar; Fransızlar da kalbim, der) kuşku ve tereddütle bakmayı sürdürüyordum. Günün birinde benim de ruhumu yemesinden korkuyordum. Neme lazım, gnamokode (piçlik)!

Anam öldüğünde, Balla bana onu büyücülerin yemediğini söyledi. Çünkü o, Balla, bir biliciydi, büyücüleri kollayan, büyücüleri tanıyan bir fetişçiydi. Büyükannem, ülseriyle ve döktüğü onca gözyaşıyla ölen anamın canını yalnızca Allah'ın aldığını söyledi. Çünkü O, gök katında oturan Allah ne isterse onu yapardı; yeryüzünde hep adil davranmaya mecbur değildi.

O günden sonra anama kötülük etmiş olduğumu anladım; büyük kötülük. Sakat bir insana kötülük etmiştim. Anam bana hiçbir şey söylemedi ama yüreğinde kötülük taşıyarak ölmüştü. Onun lanetini, azabını içimde taşıyordum. Bu dünyada hiç iyi bir şey yapmayacaktım. Bu dünyada hiçbir değerim olmayacaktı.

Babam hakkında size henüz hiçbir şey anlatmadım. Adı Mory idi. Babamdan söz etmeyi sevmiyorum. Bunu yapmak kalbime ve karnıma acı veriyor. Çünkü o, bilge ihtiyarlara özgü ak sakalı olmadan öldü. Ondan fazla söz etmiyorum, çünkü onu fazla tanımadım. Onunla fazla birlikte olmadım, çünkü o, ben daha dörtayak üzerinde dolaşırken geberdi. Ben her zaman Hekim Balla ile birlikte oldum, onu sevdim. Ne mutlu ki fetişçi Balla çok şey biliyor. Büyücülüğü biliyor ve avcı olarak Fildişi Sahili, Senegal, hatta Gana ve Liberya gibi ülkelerde çok dolaşmış. Liberya, hani şu, orada yaşayan zencilerin hepsinin Amerikalı zenci olduğu ve yerlilerin hepsinin Pidgin dili konuştuğu ülke. Oradaki İngilizce'ye bu ad veriliyor.

İssa benim amcam; insanın babasının kardeşine böyle deniyor. Babamın ölümünden sonra, anamın amcam İssa'ya verilmesi gerekirdi, anamla doğal olarak onun evlenmesi gerekirdi. Malinkelerde gelenek böyledir.

Ne var ki, anamı İssa Amca'ya vermeye köyde hiç kimse razı değildi. Çünkü o zamana kadar anamı gelip de kulübesinde hiç görmemişti; benimle hiç ilgilenmemişti ve babamın, büyükannemin, büyükbabamın arkasından hep kötü konuşmuştu. İssa Amca'yı köyde hiç kimse sevmiyordu. Geleneğin uygulanmasını hiç kimse istemiyordu. İssa Amcam da kendi hesabına, kalçaları üzerinde yürüyen, çürümüş bacağı havada hep asılı duran bir karı istemiyordu.

Kuran'ın ve dinin yasası, anam gibi dinine bağlı bir Müslüman kadına, kola ile tescil edilmiş bir evlilik dışında, Ay'ın on iki kez doğup battığı süre içinde

kocasız yaşamayı yasakladığından, anam konuşmak, ne istediğini söylemek, birini seçmek zorundaydı.

Büyükanneme, evinin o zamana kadar gecesi ve gündüzü olan kişinin yalnızca Balla olduğunu söyledi; kola ile tescil edilecek evlilik bağını, hekim ve fetişçi Balla ile kurmak istiyordu. Herkes bağırdı, köpekler gibi uludu; herkes buna karşıydı, çünkü Balla, günde beş kez namaz kılmayan, oruç tutmayan fetişçi bir Bambara'ydı. Dolayısıyla namazını da günde beş kez vaktinde kılan anam gibi bir Müslüman'la evlenemezdi.

Bir sürü konuşma yapıldı ve Kuran okundu. Uzayıp giden lafları kısa kesmek için köyün imamına gidildi. Cuma günleri, bayram günleri, hatta günde beş kez herkesin önünde namaz kılan ak sakallı ihtiyara bu ad verilir. İmam, Balla'dan birçok kez, "Allah kubaru ve bismillah," demesini istedi. Ve Balla bir kez, "Allah kubaru ve bismillah," dedi; böylelikle herkes Balla ile kola bağlılığının kurulmasına razı oldu.

Böylece Balla cici babam oldu. Ananızın ikinci kocasına böyle derler. Balla ile anam beyaz evlilik[1] yaptılar.

Evlenen kadın ile erkek kara derili de olsa, kara giysiler de giyse, cinsel ilişkide bulunmadıkları zaman, beyaz evlilik yaptıkları söylenir. Yaptıkları evlilik iki nedenle beyaz evlilikti. Balla'nın boynunda, kollarında ve belinde çok fazla muska vardı ve bir kadının önünde soyunmak istemiyordu. Ayrıca, üzerindeki bütün fetişleri çıkarmaya razı olsa bile çocukları olmazdı. Çünkü Balla, babamın uyguladığı tekniği bilmiyordu. Babam ona, çocuk yapabilmek için, kalçaları üzerinde, ülserden çürümüş sağ

[1] Mariage en blanc: Beyaz evlilik; Fransızca'da 'sahte evlilik' anlamına gelen bir deyim. (Çev.)

bacağı havada asılı yürüyen anamın üzerine cambazlık yaparak nasıl eğileceğini öğretmeye zaman bulamamıştı.

Babam, anamdan üç çocuk yaptı. Ben, ablam Meryem ile ablam Fatma. Babam usta bir çiftçi ve dinine bağlı biriydi; anamı da iyi besliyordu. Büyükannem dedi ki, babam yeryüzünde bir sürü iyilik yaptığı halde ölmüş, çünkü Allah'ın yasalarına kimsenin aklı ermezmiş, göklerin Kadiri Mutlak'ının umurunda değilmiş, ne isterse onu yaparmış, yeryüzünde bir şey yapmaya karar verdi mi, bunun bizim gözümüzde adil olması gerekmezmiş.

Anam, Allah onu hangi nedenle yanına almak istediyse o yüzden öldü. İmam, inançlı bir Müslüman'ın Allah'ın işine karışamayacağını, şikâyetçi olamayacağını söyledi. Anamın büyü yüzünden değil, ülseri yüzünden öldüğünü de ekledi. Sünnetçi kadınla oğlunun ölümünden sonra bacağının çürümesi durmamış, çünkü onun hastalığı beyazların dispanserinde iyileştirilebilecek gibi değilmiş. Bir de, eceli gelmiş.

İmam ayrıca, kir pas içindeki ihtiyarların anlattıklarının doğru olmadığını söyledi. Anamın geceleri büyü yaparak çürümüş yarasını yediği doğru değilmiş. Bu benim yüreğimi dondurdu ve anam için ağlamaya başladım. İmam benim iyi bir çocuk olmadığımı söyledi. İmam, köyün gür sakallı şeyhidir; cuma günleri saat birde büyük duayı yönetir, yani cuma namazını kıldırır. İşte bu yüzden, içimi büyük bir pişmanlık kapladı.

Ve şimdi, bu bana sürekli acı veriyor, anamın ölümünü düşündüğümde yüreğim yanıyor. Çünkü zaman zaman, anam belki de ruh yiyici bir büyücü değildi, diyorum ve yaşamının tükendiği o geceyi anımsıyorum.

Anam haddinden fazla çürümeye başladığında ve çürüme son aşamasına ulaştığında, beni yanına çağırdı ve sağ eliyle benim sol kolumu kuvvetle sıktı. O gece ondan kurtulup da sokaklarda serseri serseri dolaşamadım. Hasırın üzerinde uyudum ve anam, ilk horoz öttüğünde ruhunu teslim etti. Ama anamın parmakları koluma öyle kenetlenmişti ki, sabah olduğunda beni ondan koparmak için Balla'nın, büyükannemin ve bir başka kadının uğraşması gerekti. Valahe (Vallahi)! Doğru söylüyorum.

Herkes çok gözyaşı döktü, çünkü anam bu dünyada çok acı çekmişti. Herkes, anamın dosdoğru Allah'ın gökyüzündeki güzel cennetine gideceğini, çünkü bu dünyada her türlü acıyı, her türlü mutsuzluğu tattığını ve Allah'ın artık ona vereceği başka çile kalmadığını söyledi.

İmam, onun ruhunun iyi, yaşayanları kötülüklere ve tüm kötü büyülere karşı koruyacak bir ruh olduğunu, çok sevilmesi, her zaman anımsanması gereken bir ruh olduğunu söyledi. Anam şimdi cennette; artık acı çekmiyor, burada, yeryüzündeki herkes sevinçli. Benim dışımda.

Anamın ölümü bana acı veriyor, hâlâ çok acı veriyor. Çünkü kâfir ihtiyarların anlattıkları büyük yalandı, onların hepsi bir numaralı yalancıydı. Ve ben anama karşı hep yaramazlık ve kötülük ettim. Anamın kalbini kırdım, kalbi kırık öldü. Bu yüzden ben lanetliyim, nereye gidersem gideyim, o laneti peşimden götürüyorum. Gnamokode (piçlik)!

Anamın ölümünün yedisi ve kırkı için (yedisi ve kırkı, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, bir ölü için yapılan tören demek) Mahan Halam Liberya'dan geldi.

Mahan, Mamadu'nun annesi. İşte bu yüzden Mamadu benim yeğenim oluyor. Mahan Halam, Liberya'da, yoldan uzakta, bir ırmağın ötesindeki ormanda yaşıyordu. İkinci kocasıyla birlikte oraya sığınmıştı, çünkü Mamadu'nun babası olan birinci kocası usta avcıydı. Bağırıp çağıran, küfür eden, insanları bıçakla ve tüfekle tehdit eden bir av ustası. Zorba denen türden; Mamadu'nun babası usta avcı, büyük zorbaydı. Halamın usta avcıdan iki çocuğu olmuştu: kız yeğenim Ferima ile yeğenim Mamadu. Mamadu'nun babasının adı Morifing'di. Ne var ki Morifing halama o kadar küfür ediyor, onu o kadar dövüyor, tehdit ediyor ve bunları o kadar fazla yapıyordu ki günün birinde halam çekip gitti; kaçtı.

Dünyanın neresinde olursa olsun, bir kadının kocasının yatağını terk etmemesi gerekir; kocası ona küfür etse, onu dövse ve tehdit etse bile. Bunu yaptığında hep haksız çıkar. Kadın hakları denen şey işte budur.

Bağımsızlıktan önceydi. Halam, askeri birliğin bölük komutanı olan beyazın bürosuna çağrıldı. Kadın hakları uyarınca, iki evladı ondan koparılıp babalarına teslim edildi. Halamın kendi evlatlarını çalmasını, onları görmesini engellemek için, babaları onları Fildişi Sahili'ne gönderdi. Yeğen Mamadu, iriyarı bir hastabakıcı olan amcasına teslim edildi. Hastabakıcı, yeğenimi orada, Fildişi Sahili'nde beyazların okuluna gönderdi.

O sıralarda Afrika'da fazla okul yoktu, eğitim de hâlâ işe yarar bir şeydi. İşte bu yüzden Mamadu büyük biri olabildi. Hatta doktor oldu.

Sömürge yönetiminin kadın haklarına dayanarak verdiği boşanma kararına, iki çocuğun da Morifing'de kalmasına karşın, o zorba avcı halamı ve ikinci kocasını aramayı sürdürüyordu. Kimi zaman

gece yarısı uyanıp tüfeğiyle havaya ateş ediyor ve ikisini de öldüreceğini, ikisini de gördüğü yerde maral gibi geberteceğini söylüyordu. Halamla kocası işte bu yüzden, Gine gibi, Fildişi Sahili gibi bütün Fransız sömürgelerinden daha uzağa, Kara Amerikalıların sömürgesi olan ve Fransızların kadın hakları yasalarının uygulanmadığı Liberya'daki ormana sığınmışlardı. Çünkü oradaki insanların konuştuğu İngilizce'ye Pidgin deniyordu. Faforo!

İşte bu yüzden, anamın cenaze töreni sırasında zorba avcı köyde değildi. Onun âdeti öyleydi; köyden birkaç ay ayrılıp uzak ülkelere gider, orada zorbalık yapar, yaban hayvanlarını öldürüp etini satardı. Onun ticareti, uğraşı buydu. Halam, onun bulunmamasından yararlanıp herkese, büyükanneye, Balla'ya yardım etmek, anamın ölümüne gözyaşı dökmek için köye gelmişti.

Halamın köye gelişinden üç hafta sonra, büyük aile meclisi (aile meclisi, yarım kalmış işlerin konuşulduğu, kararların alındığı, geleneksel toplantı demek) büyükbabanın kulübesinde toplandı. Toplantı büyükbabayı, büyükanneyi, halamı, öteki halaları ve amcaları bir araya getirmişti. Malinkelerin aile yasaları gereğince, halamın benim ikinci annem olmasına karar verdiler. İkinci anneye vasi de denir. O benim halamdı, vasimdi, beni doyurması, giydirmesi gerekiyordu ve bana vurmaya, beni azarlamaya ve eğitmeye hakkı olan tek kişiydi.

Beni halamla, vasimle birlikte Liberya'ya göndermeye karar verdiler, çünkü köyde Fransız okuluna ya da Kuran kursuna gitmiyordum. Sokak çocu-

ğu gibi başıboş dolaşıyor ya da Balla ile birlikte çalılıklarda avlanıyordum; o da beni Allah'ın ve Kuran'ın sözleriyle eğitecek yerde, bana avcılığı, fetişçiliği, büyücülüğü öğretiyordu. Büyükanne buna karşıydı, günde beş kez namaz kılan gerçek bir Malinke olarak kalmak yerine, inançsız bir Bambara haline gelmemi engellemek için beni Balla'dan ayırmak istiyordu.

Büyükanne bana cesaret vermek ve beni Balla'dan ayrılmaya ikna etmek için orada, Liberya'da, halamın evinde her gün sebzeli etli pilav yiyeceğimi söyledi. Valahe (Vallahi)!

Ne var ki ihtiyarlar meclisi büyükbabaya ve büyükanneye benim köyden ayrılamayacağımı söyledi, çünkü ben bir bilakoro idim. Sünnet olmamış ve topluluğa henüz törenle kabul edilmemiş çocuğa bilakoro denir. Çünkü orası, yani Liberya ormanlıktır ve oranın insanları da Buşman'dır (Buşman, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, orman adamı demektir ve savan insanlarınca ormanda yaşayan insanları aşağılamak için kullandıkları bir sıfattır). Buşmanlar Malinke değildir, sünneti ve kabul törenini bilmeyen orman adamlarıdır. Sünnet olup kabul törenine katılmak için, ilkbaharın sonunda ilk bilakoro grubuna katıldım.

Bir gece gelip beni kaldırdılar, yürüdük ve gün doğarken, ormanın açık yerine, sünnet alanına vardık. Bir şeylerin kesildiğini anlamak için, insanın sünnet alanında olması gerekmez. Her bilakoro küçük bir çukur kazıp önüne oturdu. Sünnetçi, orada ne kadar çocuk varsa, elinde o kadar yeşil limon-

la ormandan çıkageldi. Demirciler kastından iriyarı bir ihtiyardı. Aynı zamanda büyük bir sihirbaz, büyük bir büyücüydü. Yeşil limonları sırayla kestikçe, penis başını örten derilerden biri çukura düşüyordu. Benim önümden de geçti, gözlerimi yumdum ve benim derim de çukura düştü. Çok acıyor. Ama Malinkelerde yasa böyle.

Bizi köyün girişindeki sık bir ormanlığın içinde kurulmuş bir kampa koydular; orada iki ay birlikte yaşadık.

Bu iki ay boyunca bize eğitim verdiler, birçok şey öğrettiler ve bunların dışına hiçbir şekilde çıkmamak zorunda olduğumuzu söylediler. Topluma kabul edilme denen şey işte budur. Bu süre içinde bana öğretilen şeylerden, topluma kabul edilmemiş bir çocuğa asla söz etmeyeceğim. Kutsal ormandan ayrıldığımız gün çok yemek yedik, çok dans ettik. Artık bilakoro değildik, topluma kabul edilmiş kişilerdik, hepimiz gerçek erkek olmuştuk. Ve ben artık köyden ayrılabilirdim ve buna kimse şaşırmazdı, kimse beni haşlamazdı.

İkinci annem ya da vasim denilen halam ve ben Birahima, yani yakınma nedir bilmez, korkusuz çocuk, Liberya'ya hareket etmeye hazırdık ki bir akşam günün dördüncü namaz vaktinde birden, halamın eski kocasının, yani zorba avcının mülkünün olduğu yerden bağrışmalar, ardından da silah sesleri geldi. Bütün köy halkı bağrışmaya başladı; avcının geri döndüğünü söylediler. Halam o kadar korktu ki, hiç zaman yitirmeden, gecenin ortasında, beni almadan çalılıkların içinde kayboldu. Halam iki hafta sonra oradaki, Liberya'daki kocasının yanına vardığında, büyükannem ve köyün ihtiyarları, beni Liberya'ya halamın yanına götürecek bir falcı aramaya başladılar.

Bizde herkes, bizim köyden olup da Abidjan'da, Dakar'da, Bamako'da, Conakry'de, Paris'te, New York'ta, Roma'da, hatta okyanusun öte yanındaki uzak ve soğuk ülkelerde, Amerika'da ve orada, Fransa'da, cebinde bir dolu parayla dolaşan büyük birilerinin adını bilir. Bu büyük birilerine hacı da denir, çünkü bunlar her yıl Mekke'ye, Müslümanların Kurban Bayramı ya da El-Kabir denen büyük bayramında, çölde koyun kesmeye giderler.

İşte bu yüzden, köyde herkes uzun süreden beri Yakuba'nın adını biliyordu. Yakuba, bizim köyden, Abidjan'da oturan biriydi ve iyice kolalanmış kocaman gömleğiyle oranın büyük hacısı olmuştu.

Bir sabah, uykudan uyandığında herkes Yakuba'nın o gece köye döndüğünü öğrendi. Ne var ki herkes çenesini tutmak zorundaydı, Yakuba'nın köyde olduğunu kimse söyleyemezdi. Geri dönen adamın adının Yakuba olduğunu herkes biliyordu ama adının Yakuba olduğunu unutup ona Tiekura, diye seslenmek zorundaydılar. Herkes onun günde beş kez camiye gittiğini görüyordu ama kimsenin onu gözleriyle gördüğünü söylememesi gerekiyordu. Yakuba, namı diğer Tiekura (Fransızca'da birinin bir adı varsa ama onu başka bir adla çağırmak gerekiyorsa, namı diğer denir). Yakuba, namı diğer Tiekura köye döneli ay iki kez dönmüştü gökte, ama kimse ona adıyla seslenmiyordu, ayrıca kimse onun gibi büyük birinin neden geri döndüğünü sormuyordu.

Köyde beni Liberya'daki halamın yanına götürecek biri hâlâ bulunamadığı için, büyük biri olan Yakuba, namı diğer Hacı Tiekura, bir sabah namazından sonra beni Liberya'ya götüreceğini söyledi.

Bana eşlik etmek istiyordu, çünkü o aynı zamanda bir para çoğaltıcısıydı. Para çoğaltıcısı, kendisine bir gün az miktarda para verilen kişidir; o da ilerde bir başka gün size bir dolu Afrika frangı, hatta bir dolu Amerikan doları verir. Tiekura bir para çoğaltıcısıydı ama aynı zamanda bilici bir murabut, nazarlık yapan bir murabuttu.

Tiekura yola çıkmak için acele ediyordu, çünkü herkes her yanda, orada, Liberya'da savaşın başlamasıyla birlikte para çoğaltıcı murabutların ya da hekim bilicilerin ya da nazarlık yapıcılarının bol bol para ve Amerikan doları kazandığını söylüyordu. Çok para kazanıyorlardı, çünkü Liberya'da savaş ağalarından ve ölümden çok korkan insanlardan başka kimse kalmamıştı. Bir savaş ağası, çok kişiyi öldürmüş, bir sürü köye, içlerinde yaşayan insanlarla birlikte sahip olan büyük biridir. Buyruğu altında olan bu insanları yönetir ve sorgusuz sualsiz öldürebilir. Tiekura, savaş ağalarıyla ve adamlarıyla işini, Abidjan'da olduğu gibi polisle dalaşmadan yürüteceğinden emindi. Abidjan'da, Yopougon'da, Port-Bouët'te ve Fildişi Sahili'nin Daloa, Bassam, Bouake gibi kentlerinde, hatta orada, kuzeydeki Senoufo ülkesindeki Boundiali'de yaptığı şeyler ve icra ettiği meslekler yüzünden her zaman polisle başı belaya giriyordu.

Yakuba, namı diğer Tiekura, gerçekten büyük biriydi, bir hacıydı. Sünnet olduktan sonra, köyden ayrılıp Buşmanların ülkesi olan ormandaki birçok kentte, Fildişi Sahili'nde Agloville'de, Daloa'da, Gagnoa'da ya da Anyama'da kola bitkisi satmaya gitmişti. Anyama'da zengin olmuş, Dakar'a gemiyle sandık sandık kola ihraç etmişti. Bunu, sakal atarak (bahşiş, yani rüşvet demek) başarmıştı. Kola sandık-

ları gümrükçülere verilen sakal ya da bahşişle Abidjan Limanı'ndan gemiye yükleniyor, Dakar Limanı'na varıyor, oradan da bir kuruş vergi ve resim ödenmeden ülkeye giriyordu. Kola ihracatçısı Senegal'de ve Fildişi Sahili'nde gümrükçülerin sakalını iyice ıslatmazsa, hükümete bir sürü gümrük vergisi ödemek zorunda kalıyor, kendi cebine beş kuruş girmiyordu. Yakuba'nın bir kuruş bile vergi ödenmeden içeri giren sandıkları Senegal piyasasında yüksek fiyata müşteri buluyor, büyük kâr getiriyordu. Yakuba, namı diğer Tiekura bu büyük kârlarla zengin oldu.

Zengin olunca, uçağa atlayıp Mekke'ye gitti ve hacı oldu. Sonra Abidjan'a geri dönüp birçok kadınla evlendi. Bu birçok kadını yerleştirmek için Anyama'da ve Abobo gibi, Abidjanlı katillerle dolup taşan, zıvanadan çıkmış daha bir sürü yerde birçok mülk satın aldı. Bu mülklerin birçok odası boş kaldı; akrabaları, dostları, akrabalarının dostları, karılarının akrabaları gelip buraları, karınlarını bir güzel doyurmak ve bir sürü palavra üretmek için işgal ettiler. Yakuba, namı diğer Tiekura, günün duadan artan zamanlarında bu palavra toplantılarını yönetmek için onlarla appatamın (appatam, sırıklar üzerine oturtulan ve damı, güneşten korunmak için palmiye ya da başka bitkilerin yapraklarıyla örtülen hafif bir yapıdır) altında çene çalıyordu. Appatamın altında, sırtında kolalı bol gömleğiyle, sarıklı büyük bir hacı olarak atasözleri söyleyerek, Kuran'dan sureler okuyarak onlarla tartışıyordu.

Çene çalmakla o kadar meşguldü ki, palavracıların palavralarından kafası o kadar şişmişti ki, aylardan birinde, Dakar'a gitmek üzere yola çıkan ve oraya varan, içi kola sandıklarıyla dolu bir gemi için, gümrükçülerin sakalını iyice ıslatmayı unuttu.

Dakar'da liman işçilerinin grevi vardı. Liman işçileri ve gümrükçüler, Yakuba, namı diğer Tiekura, appatamın altında çene çalmayı sürdürürken, kolaları geminin ambarında çürümeye terk etti. Bir gemi dolusu kola sandığı bütünüyle bozulmuş, elden gitmiş, denize dökülecek hale gelmişti. Yakuba'nın bütün parası uçup gitmişti. Fransızca'da, böylelerine bütünüyle mahvolmuş, bütünüyle yıkılmış, denir.

Mahvolursan, bankacılar kapına dikilip vaktiyle sana cömertçe açtıkları kredileri geri isterler. Borcunu ânında ödemezsen, seni mahkemeye verirler. Yüksek görevlilerin, yargıçların, evrak memurlarının ve avukatların sakalını ıslatamazsan, en büyük cezaya çarptırılırsın. Hüküm giydiğinde, mübaşirlerin ve polislerin sakalını ıslatamazsan, malına mülküne el koyarlar.

Yakuba, namı diğer Tiekura'nın bütün malına mülküne el koydular. Yakuba, bunu gözüyle görmemek, ayrıca karılarının mücevherlerine de el konmasını önlemek için Gana'ya kaçtı.

Gana, Fildişi Sahili'ne komşu, iyi futbol oynanan, İngilizce'nin yanında Pidgin dilinin de konuşulduğu bir ülkedir.

Gana'da, Abidjan'dakilerden daha ucuz bir sürü mal vardı. Yakuba, sınırdaki gümrükçülerin sakalını iyice ıslatarak, mallarını gümrük ödemeden Fildişi Sahili'ne geçirip orada yüksek fiyatla sattı, böylelikle sürüyle kâr etti. Bu kârlarla zengin oldu, Yopougon Port-Bouët'te kendine büyük bir mülk, karılar, sarıklar, kolalı gömlekler ve acelesi olan yolcuları taşımak için hızlı giden otobüsler aldı. Evet, hızlı giden birçok otobüs.

Arabalardan birinin şoförü paraları iç ettiği için, Yakuba, namı diğer Tiekura, bilet paralarını kendisi

toplayıp cebine koymak üzere otobüslerden birine şoförle birlikte bindi. Bundan hiç hoşlanmayan otobüs şoförü, ölümcül bir kazaya neden oldu. Yakuba yaralandı, hastaneye kaldırıldı ve Allah onu iyileştirdi, çünkü her gün beş vakit namaz kılıyor, sık sık kurban kesiyordu. Çünkü kestiği kurbanlar kabul ediliyordu (Kara Afrikalı zenci yerlilere göre, kesilen kurbanlar Allah tarafından kabul edilirse, insanların talihi çok açılır).

Kaza geçirmesinin ve hastaneye yatmasının iki sonucu oldu. Bunlardan ilki, topal kalmasıydı; ona topal sahtekâr adını taktılar. İkincisi, Allah iyidir, bu yüzden de yarattığı her boğazın rızkını verir, düşüncesi kafasında yer etti. Faforo (babamınki)!

Yakuba, namı diğer Tiekura hastanede yatarken, dostlarından biri onu ziyarete geldi. Bu dostun adı Seku'ydu, Seku Dumbuya. Onun yaşıtı olan, topluluğa kabul törenine birlikte katıldıkları bir arkadaştı, dolayısıyla da çok eski bir dosttu (Kara Afrika'da zenci yerlilerin yaşadığı köylerde çocuklar yaş gruplarına göre sınıflandırılır. Her şeyi yaş gruplarına göre birlikte yaparlar. Birlikte oynarlar, kabul törenine birlikte katılırlar). Seku onu ziyarete, altında bir Mercedes Benz ile geldi. Fildişi Sahili'nde yalnızca zenginler Mercedes Benz ile dolaşır. Seku, Yakuba'ya, riske girmeden ve başını belaya sokmadan çok para kazanmak için ne yaptığını anlattı. Yakuba, namı diğer Tiekura, Yopougon Hastanesi'nden çıktıktan sonra kaza geçirdiği otobüsün enkazıyla birlikte öteki otobüsleri de satıp, para çoğaltan (yani tefeci), muska yapan, insanlara başarı kazandıran sözler ve dualar üreten ve tüm kötü büyüleri uzaklaştıran adak eşyaları bulan bir murabut oldu.

Yeni mesleği verimli oldu. Çünkü bir sürü bakan, milletvekili, yüksek dereceli memur, yeni zen-

gin ve daha başka önemli insanlar kapısını aşındırmaya başladı. Fildişi Sahili'nin eşkıyaları, katilleri ve öteki sahtekârları bunu görünce, soygunlardan kaldırdıkları bavullar dolusu parayı çoğaltmak için kapısına geldiler.

Abidjan'da polisler, eli silahlı bir eşkıya gördüklerinde onunla tartışmazlar, hiç sorgu sual etmeden onu orada bir av hayvanı gibi, bir tavşan gibi vururlar. Bir gün polisler üç eşkıyaya ateş açtı, ikisi hemen oracıkta öldü; üçüncüsü de gebermeden önce, paralarının tefeci Yakuba, namı diğer Tiekura'da olduğunu ağzından kaçırdı. Polisler, para çoğaltıcının kapısına dayandı.

Kestiği bir sürü kurban sayesinde (Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, şans eseri demek. Kara Afrika'nın zenci yerlileri, kötülüklere karşı çok kurban kanı akıtır. Ne kadar çok kurban kanı akıtırlarsa, şansları da o ölçüde açılır) Yakuba, namı diğer Tiekura, polisler arama yapıp içi çalıntı para dolu bir sürü bavul bulduğunda evde yoktu.

Yakuba, evine bir daha hiç geri dönmedi. Gece yarısı Abidjan'dan kaçtı, Tiekura adını aldı ve gözleriyle gördükleri halde onu görmediklerini söyleyenlerin oturduğu köye yerleşti. Yakuba düşünmeyi sürdürüyor ve Allah'ın yarattığı boğazların hiçbirini boş bırakmayacak kadar iyi olduğunu söylüyordu.

Beni Liberya'ya halamın yanına götürmeyi öneren işte böyle bir adamdı. Valahe (Vallahi)! Doğru.

Bir sabah beni görmeye geldi. Bir kenara çekip gizlice itiraflarda bulundu. Liberya harika bir ülkeydi. Onun icra ettiği meslek, yani banknot çoğaltıcılığı, orada altın değerinde bir meslekti. Ona orada grigriman deniyordu. Grigriman, orada büyük biri-

lerine verilen addı. Grigriman, oranın büyük adamıydı. Beni oraya gitmeye yüreklendirmek için, Liberya hakkında daha bir sürü şey anlattı. Faforo (babamınki)!

Harika ülke. Orada kabile savaşları vardı. Orada, benim gibi sokak çocukları çocuk-asker oluyordu, benim Harrap's Sözlüğü'ne göre, Amerikanca Pidgin dilinde *small-soldiers* denen şey yani. Küçük-askerlerin her şeyi ama her şeyi vardı. Kalaşnikofları vardı. Kalaşnikoflar, bir Rus'un icat ettiği, durmadan ateş eden tüfeklerdir. Kalaşnikof'u olan çocuk-askerlerin her şeyi ama her şeyi vardı. Paraları, hatta Amerikan dolarları bile vardı. Ayakkabıları, rütbe şeritleri, radyoları, kasketleri, hatta 4 x 4 denen arabaları bile vardı. Valahe, diye bağırdım. Valahe! Liberya'ya gitmek istiyordum. Hemen, hem de hemen. Bir çocuk-asker, bir küçük-asker olmak istiyordum. Çocuk-asker ya da asker-çocuk, ikisi de aynı kapıya çıkıyor. Benim dilime küçük-asker dolanmıştı. Yatağımda olsun, kakamı ya da çişimi yaparken olsun, yalnızca küçük-asker, çocuk-asker, asker-çocuk, diye bağırıyordum!

Bir sabah ilk horoz öttüğünde Yakuba eve geldi. Henüz gün ağarmamıştı; büyükannem beni uyandırdı ve yerfıstıklı pilav verdi. Çok yedim. Büyükanne biraz bizimle geldi. Köyün, çöp boşaltılan çıkışına geldiğimizde, avucumun içine bir gümüş lira koydu, belki de biriktirdiği bütün para buydu. O paranın sıcaklığını hâlâ avucumda. Sonra ağladı ve eve geri döndü. Onu bir daha hiç göremeyecektim. Bunun böyle olmasını Allah istedi. Ve Allah burada, şu ölümlü dünyada yaptığı her işte adalet gözetmiyor.

Yakuba önden yürümemi istedi. Yakuba topal-

lıyordu, ona topal eşkıya diyorlardı. Yola çıkmadan önce bana yolculuk boyunca her zaman yiyecek bir şeyler bulacağımızı söyledi, çünkü Allah sınırsız iyiliğiyle yarattığı her boğazın rızkını verirdi. Başımızın üstünde yüklerimizle Tiekura ve ben, gün doğmadan yaya olarak pazar kurulan kentin yolunu tuttuk, çünkü orada Gine'nin, Liberya'nın, Fildişi Sahili'nin ve Mali'nin bütün büyük kentlerine giden kamyonlar vardı.

Çok yürümemiş, bir kilometre bile gitmemiştik ki, birden, sol tarafta, bir gece kuşu büyük bir hışırtıyla ortaya çıktı, sonra da gecenin içinde kayboldu. Korkuyla sıçrayıp, "Anne!" diye bağırdım ve Tiekura'nın bacağına yapıştım. Gözü pek ve korkusuz bir adam olan Tiekura, ezbere bildiği bir Kuran suresini okudu. Sonra, yolcunun sol tarafından çıkan gece kuşunun yolculuk için kötü bir önbelirti olduğunu söyledi (önbelirti, geleceği önceden görmemizi sağlayan işaret demek). Sonra yere oturdu ve Kuran'dan üç sure daha okudu, ardından da yerli büyücülerin kullandığı korkunç üç dua okudu. Hemen ardından sağ tarafta birden bir 'touraco' öttü ('touraco': yemişle beslenen iri bir kuş, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre). 'Touraco' sağ taraftan ötünce, Yakuba ayağa kalktı ve 'touraco'nun ötmesinin biraz önceki olaya iyi bir karşılık olduğunu söyledi. İyi bir şeydi bu ve anamın ruhu bizi koruyor demekti. Anamın ruhu çok güçlüydü, çünkü o burada, yeryüzünde çok ağlamıştı. Anamın ruhu, gece kuşunun uğursuz hışırtısını yolumuzun üzerinden silmişti (uğursuz: mutsuzluk, ölüm getiren demek). Anam tarafından lanetlemiştim ama ruhu beni koruyordu.

Ve yolumuza yaya olarak yeniden revan olduk (revan olmak, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne

göre, yürümek demek), konuşmadan yürüyorduk, çünkü kendimizi çok güçlü hissediyorduk, içimize su serpilmişti.

Ondan sonra, yola çok revan olmamış, beş kilometre bile gitmemiştik ki, birden, yine sol taraftan ikinci bir gece kuşu hışırdadı ve gecenin içinde kayboldu. O kadar korktum ki, arka arkaya iki kez, "Anne!" diye bağırdım. Murabutluk ve büyücülük konusunda gözü pek ve korkusuz bir adam olan Yakuba, namı diğer Tiekura, çok iyi bildiği Kuran surelerinden ikisini daha okudu. Sonra, yolcunun sol tarafından iki kez çıkan gece kuşunun çok kötü, müthiş kötü bir kehanet olduğunu söyledi (kehanet, geleceği haber veren işaret demek). Yere oturdu ve Kuran'ın önemli surelerinden altısını okudu, ardından da yerli büyücülerin kullandığı okkalı altı dua okudu. Hemen ardından sağ tarafta birden bir bıldırcın öttü; bunun üzerine ayağa kalktı, gülümsedi ve bıldırcının ötmesinin, anamın ruhunun bizi koruduğuna işaret olduğunu söyledi. Anamın ruhu çok iyi ve çok güçlü bir ruh, çünkü anam burada, yeryüzünde çok ağladı ve kalçaları üzerinde çok yürüdü. Anamın ruhu bir kez daha gece kuşunun ikinci uğursuz hışırtısını yolumuzun üzerinden silmişti. Anam çok iyi bir kadındı, ona çok kötülük ettiğim halde beni koruyordu.

Ve yola revan olmayı kaygısızca sürdürdük, çünkü gerçekten mutlu ve gururluyduk.

Ondan sonra, çok uzun süre yürümemiş, on kilometre bile gitmemiştik ki, birden yine sol taraftan üçüncü bir gece kuşu büyük bir hışırtıyla çıkıp gecenin içinde kayboldu. Ben o kadar korktum, korktum ve korktum ki, üç kez, "Anne!" diye bağırdım. Murabutluk ve büyücülük konusunda gözü pek ve korkusuz bir adam olan Tiekura, ezbere bildiği Ku-

ran surelerinden üçünü daha okudu. Sonra, yolcunun sol tarafından çıkan üç gece kuşunun çok kötü bir önbelirti olduğunu söyledi. Yere oturdu ve Kuran'dan dokuz başka sure, dokuz tane de yerli büyücülerin kullandığı okkalı dua okudu. Hemen ardından sağ tarafta birden bir beç tavuğu öttü; bunun üzerine ayağa kalktı, gülümsedi ve beç tavuğunun ötmesinin, anamın ruhunun bizi kutsadığı anlamına geldiğini söyledi. Anamın ruhu çok iyi ve çok güçlü bir ruh, çünkü anam burada, yeryüzünde çok ağladı ve kalçaları üzerinde çok yürüdü. Anamın ruhu yolumuzun üzerindeki üçüncü uğursuz gece kuşunun hışırtısını da silmişti. Ve fazla düşünmeden yola revan olmayı sürdürdük; çok mutluyduk ve kendimizi çok güvende hissediyorduk.

Sabah oluyordu ve biz yürümeyi sürdürüyorduk. Birden, yeryüzünün tüm kuşları ağaçlarda ve gökyüzünde birlikte ötmeye başladı, çünkü hepsi mutluydu, çok mutluydu. Kuşların ötüşü güneşin birden, tam karşımızdan, ağaçların üzerinden çıkmasına neden oldu. Biz de çok mutluyduk, köyün büyük tropikal ağacını uzaktan izliyorduk ki, sol taraftan bir kartalın yaklaşmakta olduğunu gördük. Kartal ağırdı, çünkü pençelerinde bir şey tutuyordu. Bizim hizamıza geldiğinde, o şeyi yola bıraktı. Ölü bir tavşandı bu. Tiekura bağıra bağıra birçok kez bismillah dedi ve uzun süre ama çok uzun süre Kuran sureleri okudu ve bunlara kâfir fetişçilerin okuduğu birçok duayı ekledi. Çok kaygılıydı ve yol üzerinde rastlanan ölü bir tavşanın çok ama çok büyük bir uğursuzluk olduğunu söyledi.

Kente vardığımızda, dosdoğru otogara gitmedik. Kente, kafamızda yolculuktan vazgeçme, Togo-

bala'ya geri dönme düşüncesiyle girdik. Çok kötü önbelirtiler vardı.

Ne var ki, elden ayaktan düşmüş, elinde uzun bir değnek olan çok yaşlı bir kadına rastladık. Yakuba ona bir kola cevizi verdi. Kadının çok hoşuna gitti ve bize, köye yeni gelen bir adamı görmemizi salık verdi. Bu adam, köydeki ve yöredeki tüm ermişlerin, medyumların ve büyücülerin en güçlüsü olmuştu (medyum, ruhlarla ilişki kurmakta ünlenmiş kişi demek). Üç arazinin, iki kulübenin çevresini dolaştık ve ermişin evini elimizle koymuş gibi bulduk. Evin girişinde bekledik, çünkü bizden önce gelmiş olanlar vardı. İçeri girdiğimizde, şaşkınlıktan ağzımız açık kaldı. Ermiş denen adam, Seku'dan başkası değildi. Abidjan'ın Yopougon semtindeki hastaneye Yakuba'yı ziyaret etmeye Mercedes'le gelen çocukluk arkadaşı. Yakuba ile Seku kucaklaştılar. Seku, tıpkı Yakuba gibi, karanlık bir para çoğaltma işinden dolayı (karanlık iş, üzücü, kahredici iş demek, Petit Robert Sözlüğü'ne göre) Abidjan'dan ayrılmak, Mercedes'ine ve tüm malına mülküne veda etmek zorunda kalmıştı. Birlikte oturur oturmaz Seku, usta sihirbazlara özgü bir el çabukluğuyla, gömleğinin yeninden beyaz tüylü bir tavuk çıkarıverdi. Yakuba, hayranlığını belirten bir çığlık attı. Bana ürküntü geldi (ürküntü, dehşetle karışık korku demek, Petit Robert'e göre). Seku bize, büyük özverilerde bulunmamızı, büyük kurbanlar kesmemizi önerdi. Bir mezarlıkta iki koyun boğazladık, biri onun yeninden çıkardığı piliç olmak üzere, iki de tavuk kestik.

Bol bol kurban kesmiştik. Allah ve ruhlar bu kurbanları kabul etmeye mecbur değildiler ama öyle istedikleri için kabul ettiler. İçimize güven gelmişti. Seku bize ayrıca cuma gününden önce gemi-

ye binmeyin dedi. Cuma, yollarının üzerinde ölü bir tavşan görmüş olan yolcular için yola çıkmaları önerilecek tek gündü (önermek, içtenlikle salık vermek demek). Çünkü cuma, Müslümanlar, ölüler, hatta fetişçiler için kutsal gündür.

İyimser ve güçlüydük (iyimser, Larousse'a göre, geleceğe güven duyan demek). İyimser ve güçlüydük, çünkü Allah yarattığı boğazların hiçbirini gıdasız bırakmazdı (gıda, yiyecek ve beslenme demek). 1993 yılının Haziran ayındaydık.

Unutmadan şunu da söylemem gerekir ki Yakuba Seku ile konuşurken, Liberya'ya ve Sierra Leone'ye gitmesi gerektiğine onu ikna etmişti. Çünkü bu ülkelerde insanlar sinek gibi ölüyordu ve insanların sinek gibi öldüğü ülkelerde, gömleğinin yeninden piliç çıkarabilen ermişler çok para kazanırdı; çok çok dolar. Seku buna karşı çıkmadı. Ve aslında biz de ona birçok kez Liberya'nın ve Sierra Leone'nin balta girmemiş ormanlarında rastladık (balta girmemiş, tehlikeli, yabanıl demek).

Size bugün anlatacaklarım işte bu kadar. Sıkıntı geldi; bugün burada kesiyorum.

Valahe! Faforo (babamınki)! Gnamokode (piç)!

2

Bir ülkede kabile savaşı var demek, belalı eşkıyalar o ülkeyi paylaştılar, demek oluyor. Zenginliği paylaştılar; toprakları paylaştılar, insanları paylaştılar. Aralarında her şeyi paylaşıyorlar ve dünya, onların bu yaptığına ses çıkarmıyor. Masumları, çocukları ve kadınları öldürmelerine kimse ses çıkarmıyor. Ve bu kadarla da kalmıyor! İşin en matrak yanı, bunların her biri kendi kazandığını canla başla elinde tutmak için savaştığı gibi, kendi alanını genişletmeye de çalışıyor (canla başla, Larousse'a göre, fiziksel güçle, yaşam gücüyle demek).

Liberya'da belalı dört eşkıya vardı: Doe, Taylor, Johnson ve El Hacı Koroma. Bunların dışındakiler kıytırık küçük eşkıyalardı. Kıytırık eşkıyalar, belalı eşkıya haline gelmeye çalışıyorlardı. Ve bu iş her yana yayılmıştı. İşte bu yüzden, Liberya'da kabile savaşı var, deniyordu. Benim gittiğim yer de orasıydı. Halamın yaşadığı yer orasıydı. Valahe (vallahi)! Doğru söylüyorum.

Kabile savaşlarının hepsinde olduğu gibi, Liberya'da da çocuk-savaşçılar, küçük-savaşçılar paralı asker değildir. İnsanları öldürür, alınabilecek neleri

varsa alıp götürürler. Tüm kabile savaşlarında olduğu gibi, Liberya'da da askerlere para ödenmez. İnsanları kırıp geçirir, el konabilecek her şeylerine el koyarlar. Çocuk-askerler ve askerler karınlarını doyurmak ve doğal ihtiyaçlarını karşılamak için, el koydukları şeyleri yok pahasına satarlar.

İşte bu yüzden Liberya'da her şeyi, size hediye ediliyormuş gibi ucuza kapatabilirsiniz. Altını hediye fiyatına, elması hediye fiyatına, 4 x 4'leri, tabancaları, Kalaşnikofları ya da Kaleşleri hediye fiyatına alabilirsiniz. Her şeyi hediye fiyatına kapatabilirsiniz.

Ve bir ülkede her şey hediye fiyatına gidiyorsa, tüccarlar o ülkeye akın eder (akın etmek, çok sayıda gelmek demek, benim Larousse öyle yazıyor). Zengin olmak isteyen erkek ve kadın tüccarların hepsi, bir şey satın almak ya da takas etmek için Liberya'ya gidiyor. Bir avuç pirinç, küçük bir sabun parçası, bir şişe petrol, birkaç dolar ya da Afrika frangı kapan herkes soluğu orada alıyor. Bunlar orada müthiş yokluğu çekilen şeyler. Orada buldukları malları yok pahasına satın alarak ya da bu sayılanlarla takas ederek, yüksek fiyatla satmak için Gine'ye, Fildişi Sahili'ne dönüyorlar. Büyük kâr etmek, işte buna deniyor.

Kadın ve erkek tüccarlar, Liberya'daki N'Zerekore'ye giden gbakaların çevresinde işte bu yüzden, büyük kârlar etmek için kaynaşıp duruyorlar (gbaka, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'nde geçen bir sözcüktür. Otobüs, otomobil anlamına gelir).

Ayrıca, bir ülkede kabile savaşı varsa, o ülkeye konvoy halinde girilir. Liberya'ya konvoy halinde giriliyordu (bir sürü gbaka birlikte yol alırsa, buna konvoy denir). Konvoyun önünde ve arkasında motosikletler gider. Motorların üzerinde, konvoyu ko-

rumak için tepeden tırnağa silahlanmış adamlar vardır. Çünkü ülkede, belalı dört eşkıyanın dışında, yol kesip haraç alan kıytırık eşkıyalar vardır (haraç almak, benim Larousse'a göre, hakkı olmayan şeyi zorla almak demek).

Liberya'ya konvoylar halinde gidiliyordu; bu yüzden, haraç vermeyelim, diye bizim de önümüzde bir motosiklet vardı; oraya işte böyle gittik. Faforo (babamın kıçı)!

Bir ufaklık, gerçek bir kid (benim Harrap's Sözlüğü'ne göre, çocuk, velet demek), bir küçük adam, yolun tam köşesinde, tam köşe başında duruyordu. Önden giden, bizi korumakla görevli motor, küçük adam işaret ettiğinde pat diye durmadı. Motorun üstündeki çocuklar, onu yol kesenlerden sandılar. Ateş ettiler. Ve çocuk, çocuk-asker, biçilmiş, ölmüş, gerçekten ölmüş vaziyette yere serildi. Valahe! Faforo!

Sonra bir an geldi, fırtınanın kopacağını haber veren bir sessizlik ânı. Ve çevremizi saran ormanlık alandan takataka... takataka... sesleri gelmeye başladı, mitralyözlerin kustuğu takataka... takataka... sesleri. Mitralyözlerin takataka... sesleri ortalığı sarmıştı. Kötü şeylerin kokusunu alan kuşlar, kendilerine daha huzurlu bir gökyüzü bulmak için havalandılar. Mitralyözlerin takatakaları motoru ve motorun üstündekileri, yani motoru kullanan herifle, arkasında oturan ve Kalaşnikof'uyla faro yapan herifi bir güzel suladı (faro sözcüğü, Petit Robert'te yer almıyor ama Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'nde geçiyor. Kötülük yapmak demek). Motor sürücüsü ve arkasında faro yapan herif ölmüştü, ikisi de tamamıyla ve kesinkes ölmüştü. Bununla birlikte mit-

ralyöz ateş etmeyi sürdürüyordu: takataka... ding! tralala... ding! Ve yolun üstünde bir keşmekeş vardı: motor alevler içindeydi ve bedenler mitralyözle taranıyordu, bir daha, bir daha ve her yer kan içinde kalmıştı, çok kan vardı, akmakla bitmeyen bir kan. A faforo! Mitralyözler ateşi sürdürüyordu, uğursuz bir müzik gibi, takatakalarını sürdürüyorlardı (uğursuz, karanlık, korkutucu, dehşet verici demek).

Başlangıçtan başlayalım.

Genelde bu işler başka türlü olup bitiyor. Motor ve otobüs, küçük veletin işareti üzerine onu bir santim bile geçmeden duruyor. Ve işler iyi gidiyor, çok iyi. A faforo! Küçük velet, subay kamçısı boyundaki çocuk-asker, konvoyun başında giden koruma motorunun üstündeki heriflerle konuşuyor. Senli benli, yani her akşam birlikte bira içiyorlarmış gibi şakalaşıyorlar. Küçük adam ıslık çalıyor, bir daha çalıyor. Bunun üzerine, çalılıkların içinden kendini yapraklarla kamufle etmiş bir 4 x 4'ün çıktığı görülüyor. Arka kasası çocuk dolu, çocuk-asker, küçük-asker dolu bir 4 x 4. Yerden bitme çocuklar... subay kamçısı boyunda. Kaleşlerle faro yapan çocuk-askerler. Omuzlara çapraz asılmış Kalaşnikoflar. Hepsi paraşütçü kıyafetinde. Onlara çok bol, çok uzun gelen paraşütçü kıyafetleri, dizlerine kadar inen kıyafetler, içinde yüzer gibi durdukları kıyafetler. İşin en matrak tarafı da bu çocuk-askerlerin arasında kızların da bulunması, evet, ellerinde Kaleşleriyle gerçek kızlar, Kaleşlerle faro yapan kızlar. Çok sayıda değiller. Ama bunlar en acımasız olanları; senin açık gözüne canlı arı sokabilirler (Kara Afrika zencileri, çok kötü yürekli insanlar için, açık göze canlı arı sokabilir,

derler). Aynı biçimde giyinmiş, aynı silahlarla donanmış başka çocuk-askerlerin çalılıktan yaya olarak çıkıp otobüse asıldıkları, yolcularla, aynı kabul törenine katılmışlar gibi konuştukları da görülüyor (köyde, aynı kabul törenine katılmış gibi davranmak, karşısındakini gerçek bir dost olarak kabul etmek anlamına gelir). 4 x 4 konvoyun başına geçiyor, konvoyu götürüyor.

Albay İyi Peder'in orman içinde konakladığı yere varıyoruz. Konvoyun başındakiler aşağı inip Albay İyi Peder'in makamına gidiyor. Bütün yükler açılıyor, tartılıyor, hepsine değer biçiliyor. Vergiler ve gümrük resimleri bu değere göre hesaplanıyor. Bir sürü laf ediliyor, sıkı çekişmeler yapılıyor ve sonunda anlaşmaya varılıyor. Ödeme ayni olarak, yani pirinçle, manyoka ile, fonyo ile ya da nakit olarak, Amerikan dolarıyla yapılıyor. Evet, Amerikan dolarıyla. Albay İyi Peder, birleştirici bir ayin düzenliyor (benim Larousse'da 'birleştirici', İsa'nın da, Muhammet'in de, Buda'nın da sözünün edildiği ayin anlamına geliyor). Evet, Albay İyi Peder birleştirici bir ayin düzenliyor. Bu ayinde kutsamalardan geçilmiyor. Ve ayrılıyoruz.

İşte böyle oluyor. Çünkü Albay İyi Peder, NPFL'nin temsilcisi ve vaizi (NPFL, İngilizce National Patriotic Front of Liberia'nın kısaltılmış biçimi. Doğru Fransızca'da Liberya Ulusal Vatansever Cephesi anlamına geliyor). NPFL, bölgeye dehşet saçan Taylor eşkıyasının başında olduğu hareket.

Ne var ki bizimle işler hiç de böyle yürümedi. Motoru kullanan, konvoyu korumakla görevli çocuklar, önlerine çıkanın yol kesmek istediğini sanıp ateş açtılar. Ve gerisi geldi.

Mitralyözlerin takatakalarından sonra, yine ve yalnızca mitralyözlerin takatakaları işitildi. Ellerinde silah olan herifler tarama meraklısıydı ve taramayı sürdürdüler. Ve yapacaklarını yaptıklarında, tam olarak yaptıklarında, her şey nihayet sona erdi.

Bu sırada otobüsün içinde hepimiz deli gibiydik. Herkes ölülerin, yeryüzünü ve gökyüzünü koruyan bütün ruhların adını haykırıyordu. Gök gürültüsü gibi bir uğultu çıkıyordu. Ve bütün bu olanlar önde giden herifin, Kaleş'le faro yapan herifin çocuk-askere ateş etmesi yüzündendi.

Yakuba, daha otobüse binerken bütün bu olacakları gayet iyi sezmişti. Motosikletin arkasında oturan herifin rahatsız bir tip olduğunu söylemişti. İlk ateş eden de o oldu. Onların kıytırık eşkıya, sıradan yol kesici olduklarını sanmıştı. Ateş etmişti, bunun sonuçları da ortadaydı, gün gibi ortada.

Bir çocuk-askerin belirdiğini gördük. Bir küçük-asker; boyu subay kamçısından daha uzun değildi. Kendisine beş-altı numara büyük gelen bir paraşütçü kıyafeti giymiş bir çocuk-asker. Bir kızdı. Sakınarak ilerliyordu (korkarak, güvensizlik içinde yürüyenlere böyle denir). Sonra, mitralyözün becerdiği işe baktı, hepsi öldüğü ve akan kan akmaktan yorulduğu halde, heriflerden biri doğrulabilirmiş gibi, durumu inceledi. Durdu, ıslık çaldı, sonra bir daha kuvvetli bir ıslık çaldı. Ve her yanda çocuk-askerler belirdi; hepsi onun gibi giyinmiş, Kaleş'le faro yapan çocuk-askerler.

Bizi çevirdiler, sonra bağırdılar: "Ellerinizi havaya kaldırıp otobüslerden aşağı inin!" Ve ellerimizi havaya kaldırıp inmeye başladık.

Çocuk-askerler öfke içindeydi, öfkeden mosmor olmuşlardı (zenciler için mosmor dememek gerekiyor. Zenciler hiç morarmaz; suratları asılır yalnızca).

Dolayısıyla küçük-askerlerin suratları asıktı; öfkeden gözlerinden yaş geliyordu. Ölen arkadaşlarına ağlıyorlardı.

Aşağı inmeye başladık. Tek tek, sırayla. Askerlerden biri takılarla ilgileniyordu. Küpeleri ve gerdanlıkları asılıp alıyor, başka birinin tuttuğu torbanın içine koyuyordu. Çocuk-askerler herkesin saçını başını açıyor, soyuyor, ayakkabılarını çıkarıyordu. Soydukları kişinin donu güzelse, onu da alıkoyuyorlardı. Giyecekler yan tarafa yığıldı, birçok yığın vardı: ayakkabı yığını, şapka, pantolon, don yığınları. Tamamen çıplak kalan yolcu erkekse, elini havada asılı duran bangalasının üzerine acemice koyuyordu; kadınsa, bu kez elini gnusu-gnususunun üzerine koyuyordu (bangala ve gnusu-gnusu, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, insanların ayıp yerleri demek). Ne var ki çocuk-askerler bunu yapmalarına izin vermiyordu. Utanan yolculara askerce bağırarak, ormanın içine defolmalarını söylüyorlardı. Ve herkes, giysilerini falan düşünmeden soluğu ormanın içinde alıyordu.

Sıra Yakuba'ya geldiğinde, soyunmaya direndi. Onlara bağırmaya başladı: "Ben fetişçi, ben grigriman, grigriman..." Çocuk-askerler onu tartaklayıp soyunmaya zorladılar. Bağırmayı sürdürdü: "Ben fetişçi, grigriman. Ben grigriman..." Çıplak kalıp bangalasını saklamaya çalışırken bile bağırmayı sürdürüyordu: "Grigriman, fetişçi!" Onu ormana gönderdiklerinde de, geri dönüp, "Grigriman, fetişçi!" diye bağırmaktan vazgeçmedi. "Makou!" diye buyruk verdi çocuk-askerler, ellerindeki Kaleş'i onun poposuna doğrultarak (makou sözcüğü Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'nde geçiyor. Sessizlik demek). Ve Yakuba sustu, elini edep yerinin üstüne koyarak yolun kenarında durdu.

Sıra bana geldi. Beni ayağa dikmelerine ben de direndim. Şımarık bir çocuk gibi yaygarayı bastım: "Çocuk-asker, küçük-asker, asker-çocuk, ben de çocuk-asker olmak istiyorum, Niangbo'daki halamın yanına gitmek istiyorum!" Beni soymaya başladılar, bu arada yaygarayı sürdürdüm: "Küçük-asker, ben küçük-asker. Ben asker-çocuk." Ormana gitmem için buyruk verdiler, itiraz ettim, bangalam açıkta orada kaldım. Utanma denen şey umurumda değil. Ben bir sokak çocuğuyum (utanma, Petit Robert'e göre, güzel geleneklere saygı demek). Güzel gelenekler umurumda değil, yaygarayı sürdürdüm.

Çocuk-askerlerden biri Kaleş'ini popoma soktu ve, "Al, al!" diye buyurdu ve ben makou oldum. Titriyordum, dudaklarım, tekeyi bekleyen keçinin gerisi gibi titriyordu (geri, kıç, kalçalar demek). Çişim gelmişti, kakam gelmişti, hepsi birden gelmişti. Valahe!

Bu arada sıra bir kadına geldi, bir anneye. Kollarında bebeği, otobüsten indi. Serseri bir kurşun zavallı bebeğin bedeninde bir delik açmış, onu öldürmüştü. Anne, kendisini soymalarına izin vermedi. Soyunmayı o da kabul etmedi. Peştamalını belinden çekip aldılar. Ormana gitmeyi reddetti, benim ve Yakuba'nın yanında kaldı. Kollarında tuttuğu ölü bebeğiyle yolun alt bölümünde kaldı. Ve yaygarayı bastı: "Bebeğim, bebeğim, Valahe! Valahe!" Bunu görünce ben de şımarık çocuk yaygarasına yeniden başladım: "Niangbo'ya gitmek istiyorum ben, asker-çocuk olmak istiyorum. Faforo! Valahe! Gnamokode!"

Birlikte verdiğimiz konser kulak tırmalamaya, çok gürültülü olmaya başlamıştı, bizimle hemen ilgilendiler. Bize buyruk verdiler: "Kapatın çenenizi." Ve ikimiz birden makou olduk. "Hiç kıpırdamayın."

Ve üçümüz birden yolun alt bölümünde, salak salak bekledik.

Ve ormandan bir 4 x 4 çıktı. Kasası çocuk-asker doluydu. Hiçbir işaret beklemeden, otobüslerde ne var ne yok yağmalamaya başladılar. İşe yarayabilecek ne varsa aldılar. Bunları 4 x 4'e yığdılar. 4 x 4, köye birkaç kez gidip geldi. Otobüslerden aldıkları şeylerden sonra, ayakkabı, giyecek, şapka yığınlarıyla ilgilendiler. Bunları da 4 x 4'e yığdılar ve araba birkaç kez daha gidip geldi. Son yaptığı seferden, içinde Albay İyi Peder'le birlikte döndü.

Valahe! Albay İyi Peder olağanüstü bir rüküşlük içindeydi (rüküşlük içinde olmak, benim Larousse'a göre, tuhaf biçimde giyinmek demek). Albay İyi Peder'in öncelikle omuzlarında albay şeridi vardı. Kabile savaşları bunu gerektiriyordu. Albay İyi Peder'in sırtında beyaz bir gömlek vardı, beli siyah deri bir kemerle sıkılmış beyaz bir gömlek, bu siyah kemeri, önden ve arkadan çapraz takılmış siyah deri askılar tutuyordu. Albay İyi Peder kardinal mantosu giyinmişti. Albay İyi Peder, bir piskoposluk asasına yaslanıyordu, ucunda haç bulunan bir asaya. Albay İyi Peder'in sol elinde İncil vardı. Bütün bunları taçlandırmak için, tabloyu tamamlamak için, Albay İyi Peder, beyaz gömleğinin üstünde, omzuna çapraz asılmış bir Kalaşnikof taşıyordu. Kalaşnikof onun gece gündüz yanında taşıdığı, ayrılmaz bir parçasıydı. Kabile savaşları öyle istiyordu.

Albay İyi Peder, 4 x 4'ten inerken ağlıyordu. Şaka değil, gerçek bir çocuk gibi ağlıyordu! Gidip çocuk-askerin, konvoyu durduran çocuğun bedeni üzerine kapandı. Dua etti, dua ettikçe dua etti. Albay İyi Peder bize doğru yürüdü. Taşıdıklarıyla bir-

likte, üzerindekilerin tümüyle birlikte.

Ben yaygara kopardım: "Ben asker-çocuk, küçük-asker, çocuk-asker olmak istiyorum. Ben Niangbo'daki halamı, halacığımı istiyorum!" Silahlı çocuk-askerlerden biri, hıçkırıklarımı gerisin geri boğazıma sokmak için davrandı. Albay İyi Peder bunu engelledi; gelip benim başımı okşadı, gerçek bir baba gibi. Bir Senegal güreş şampiyonu gibi memnun ve gururluydum. Ağlamayı kestim. Albay İyi Peder, görkemli görüntüsüyle bir işaret yaptı. Beni alıp götürmelerini bildiren bir işaret. Bana bir peştamal verdiler. Peştamalı kalçalarıma sardım.

Yakuba'ya yaklaştı, o da yeniden kendi türküsüne başladı: "Ben grigrimanım, ben fetişçiyim." Albay bir işaret yaptı ve Yakuba'ya bir peştamal getirdiler; o da peştamalla ayıp yerini örttü. Bangalası küçücük kalmıştı.

Albay İyi Peder, anneye yaklaştı, kollarında bebeğini tutan anneye. Ona baktı, sonra bir daha baktı. Çıplaktı, belinde peştamalı yoktu ve donu, gnusu-gnususunu tam olarak örtmüyordu (gnusu-gnusu, kadının cinsel organı demek). Tensel çekiciliği vardı, iştah uyandıran seksapeli vardı (seksapel, cinsel ilişki isteği uyandırma demek). Albay İyi Peder, uzaklaşmak için davrandı, sonra geri döndü. Geri döndü, çünkü kadının iştah uyandıran bir seksapeli vardı, geri döndü ve bebeği okşadı. Gelip bebeğin ölüsünü almalarını buyurdu.

Derme çatma bir sedyeyle bebeği almaya geldiler (derme çatma sedye, alelacele, çarpık çurpuk yapılmış sedyeye denir. Petit Robert böyle yazıyor). Bebeğin ve küçük çocuğun ölü bedenleri bu derme çatma sedyeyle 4 x 4'ün kasasına kondu.

Albay İyi Peder arabaya bindi. Silahlı dört çocuk-asker arabaya çıkıp onun yanında yerini aldı.

Araba hareket etti. Ötekiler, yola yaya olarak revan oldular (size daha önce söyledim: revan olmak, yürümek demek).

Biz de onları izledik. Biz, yani Yakuba, bebeğin annesi ve kulunuz, yani ben kendim, etiyle ve kemiğiyle sokak çocuğu olan ben. Araba köye yöneldi, köye giden yamacı yavaş yavaş, sessizce tırmandı. Yavaş yavaş ve sessizce, çünkü üzerinde ölüler vardı. Günlük yaşamda bu böyledir, arabanın üstünde ölüler varsa, yavaş yavaş ve sessizce gidilir. Biz iyimserdik, çünkü Allah sonsuz iyiliği içinde, yeryüzünde yarattığı hiçbir boğazı boş bırakmazdı. Faforo!

Albay İyi Peder, birden arabayı durdurdu. Arabadan indi, onunla birlikte herkes aşağı indi. Albay İyi Peder çok yüksek sesle, çok melodik bir ağıt okudu. Ağıt yankılanarak geri döndü. Ormanın yankısıyla. Bu, Gyo dilinde, ölülerin ardından okunan bir ağıttı. Gyo, orada, o memlekette yaşayan Kara Afrika zencilerinin konuştuğu dildir. Malinkeler onlara Buşmanlar, yabanıllar, yamyamlar adını verir. Bizim gibi Malinke dili konuşmadıkları ve bizim gibi Müslüman olmadıkları için onlara bu adı verirler. Malinkeler, sırtlarına geçirdikleri büyük gömleklerin altında nazik ve konuksever görünürler, oysa hepsi ırkçının önde gidenidir.

Silahlı çocuk-askerler ağıtı bir kez daha okudu. O kadar melodik, evet o kadar melodikti ki beni ağlattı. Başıma ilk kez böyle büyük bir bela gelmiş gibi, ılık gözyaşları döktüm. Allah'a inanmıyormuşum gibi. Halimi görecektiniz. Faforo (babamın kıçı)!

Köydeki herkes kulübesinden dışarı çıktı. Meraklarından, ne olduğunu görmek için. İnsanlar, ölüleri taşıyan 4 x 4'ü izlediler. Alışkanlıklarından, her

şeyin arkasından aptalca giden insanlar oldukları için. Gerçek bir cenaze alayı oluşmuştu.

Ölen çocuk-askerin adı Kid idi, Yüzbaşı Kid. Albay İyi Peder, melodik ağıtı okurken, ikide bir durup, "Yüzbaşı Kid," diyor, cenaze alayı onun ardından, "Kid, Kid" diye bağırıyordu. Bunu kulaklarınızla duymanız gerekirdi. Alıklar ordusu bağırıyor sanırdınız.

İçerlek kamp yerine vardık. Gerilla savaşını yaşayan Liberya'nın her yerinde olduğu gibi, kamp yerinin sınırları, sıraklara geçirilmiş kafataslarıyla çizilmişti. Albay İyi Peder, Kalaşnikof'unu havaya dikip ateş etti. Çocuk-askerlerin hepsi durdu, onun yaptığı gibi havaya ateş ettiler. Gerçek bir fantazya oldu. Bunu gözlerinizle görecektiniz. Gnamokode!

Kid'in ölü bedeni gün boyunca appatamın altında bekletildi (appatam sözcüğü, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'nde geçiyor. Daha önce açıkladım).

Kalabalık zaman zaman gelip ölü bedenin karşısında eğiliyor ve yaslı olduğunu göstermeye çabalıyordu; Liberya'da her gün bir sürü masum insan ve çocuk öldürülmüyordu sanki.

Akşam, Müslüman ve Katolik duaları yapıldıktan sonra, ölünün başında beklenmeye başlandı. Anası babası bilinmediği için, Kid'in hangi dinden olduğu tam olarak belli değildi. Katolik miydi, Müslüman mıydı? Kif-kif, aslında ikisi de aynı kapıya çıkıyordu. Bekleme sırasında bütün köy oradaydı; insanlar, iki ölünün çevresine dizilmiş taburelerde oturuyorlardı. Her yere birçok gemici feneri asılmıştı. Peri masalı gibiydi (peri masalı, Larousse'da geçen okkalı bir sözcük, büyülü, büyüyle ilgili demek).

İki kadın birlikte ağıt yakıyor; herkes koro halinde onların söylediklerini yineliyordu. İnsanlar za-

man zaman, uyku bastırmasın diye, ayrıca sivrisineklere yem olmamak için yerlerinden kalkıp, fil kuyruğu yelpaze sallıyorlardı. Çünkü kadınlar arkalarına yelpaze bağlamışlardı ve edepsizce dans ediyorlardı. Hayır! Hayır! Edepsizce değil, cinlenmiş gibi dans ediyorlardı (edepsizce, cüretli, edebe aykırı demek, Petit Robert'e göre).

Birden, ormanın belirsiz derinliklerinden gelen bir haykırma işitildi. Bu, Albay İyi Peder'in, yani tören başkanının dansa katılacağını haber veriyordu. Herkes ayağa kalktı ve başını açtı, çünkü o başkandı, yörenin patronuydu. Ve Albay İyi Peder'in bütünüyle başka biri haline geldiği görüldü. Bütünüyle! Valahe! Doğru söylüyorum.

Başına rengârenk bir şerit bağlamıştı, sırtı çıplaktı. Boğa gibi kasları vardı ve açlıktan kırılan Liberya'da bu kadar iyi beslenmiş, bu kadar güçlü bir erkek görmek bana zevk verdi. Boynundan ve kollarının altından, omuzlarından, bir sürü fetiş şeridi sallanıyordu. Ve bu şeritlerin arasında, Kaleş'i asılı duruyordu. Kaleş'i boynundaydı, çünkü Liberya'da kabile savaşları vardı ve insanlar insanları, yaşlı bir büyükannenin osuruğundan daha değersizlermiş gibi öldürüyorlardı (köyde, önemsiz bir şey için, bir büyükannenin osuruğu kadar değeri yok denir. Bunu daha önce bir kez açıkladım. Bir daha açıklıyorum). İyi Peder, ölülerin çevresinde üç kez döndü, sonra gelip yerine oturdu. Ardından herkes oturdu ve anlattıklarını aptal aptal dinledi.

İyi Peder, Yüzbaşı Kid'in hangi koşullarda öldürüldüğünü anlatmakla işe başladı. Motosikletin üzerindeki gençler, kendilerini kötü ruha kaptırarak, uyarıda bulunmadan ona ateş ettiler. İçlerine şeytan girmişti. Yüzbaşının ruhu göğe uçtu. Onun arkasından çok ağlayacağız. Konvoydaki yolcuların hep-

sinin içine girmiş olan şeytanları, yüzbaşının ölümünden sorumlu olan kafaların içindeki şeytanları teker teker çıkaramazdık. Buna olanak yoktu. Biz de içlerinden bazılarını öldürdük; Allah çok öldürmeyin, az öldürün dediği için, geriye kalanlara dokunmadık, onları anadan doğma bıraktık. Çıplak bıraktık. Otobüsteki mallarının hepsini, üzerlerinden çıkanların hepsini buraya getirdik. Bu mallar yüzbaşının ailesine verilecek, hepsi, Yüzbaşı Kid'in arkadaşları olan çocuk-askerler arasında adil biçimde paylaştırılacak. Çocuk-askerler bu malları istedikleri gibi satacaklar ve dolar kazanacaklar. Kazandıkları dolarlarla kendilerine istedikleri kadar afyon alabilecekler. Yüzbaşı Kid'i öldürerek kötülük yapan kişileri Allah cezalandıracak.

Sonra, ne yapacağını ilan etti. Valahe! Ruh yiyen büyücüyü arayacaktı. Çocuk-askeri, Yüzbaşı Kid'i yiyen ruh yiyiciyi, onu coko-coko bulacaktı (coko-coko, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, öyle ya da böyle demek). Hangi biçime girmiş olursa olsun, onu saklandığı yerden çıkaracaktı. Bütün gece dans edecekti ve gerekirse, dans etmeyi ertesi günün akşamına kadar sürdürecekti. Hatta onu buluncaya kadar hiç durmayacaktı. Ona tamamen aklını şaşırtana kadar (aklını şaşırtmak, Larousse'a göre, büyücüye yaptığı kötülüğü kendi ağzıyla kabul ettirmek demek).

Albay İyi Peder, daha ciddi, daha rahat olabilmek için Kaleş'ini bıraktı. Ama fazla uzağa koymadı; elinin altında tuttu, çünkü savaş vardı ve kabile savaşlarının yaşandığı Liberya'da insanlar sinek gibi ölüyorlardı.

Ve tamtamlar yeniden en güçlü, en şeytani, en hareketli ritimlerini vurmaya başladılar. Ve bülbüllerinkinden daha melodik şarkılar söylenmeye baş-

ladı. Ara sıra hurma şarabı dağıtılıyordu, Albay İyi Peder hurma şarabı içiyordu, kendini hurma şarabına veriyordu. Oysa hurma şarabı Albay İyi Peder'e pek iyi gelmiyordu. Hiç iyi gelmiyordu. Gece boyunca çok içti, o kadar çok içti ki, sonunda çok sarhoş oldu, bütünüyle zom oldu (zom, bilinçsiz demek).

Sabah saat dörde doğru, tamamen kafayı bulmuş durumda, sakınarak kadınlar grubuna yöneldi. Ve içlerinden birini, yarı uykulu bir yaşlı kadını sert bir hareketle yakaladı. Başkası değil, o idi, kahraman çocuk-asker Kid'in ruhunu yiyen o kadındı. O idi, Valahe! Bakkhus şenliklerinin başını çeken öteki kadın değil (Bakkhus şenliği, benim Larousse'da, zevk ve eğlence âlemi demek).

Zavallı kadın, tuzağa yakalanmış bir kuş gibi bağırdı:

"Ben değilim! Ben değilim!"

"Evet, sensin. Sensin, evet," diye karşılık verdi Albay İyi Peder. "Kid'in ruhu bu gece gelip seni ele verdi."

"Valahe! Ben değilim. Ben Kid'i severdim. Gelip benim evimde yemek yerdi."

"İşte bunun için onun ruhunu yedin. Bu gece senin baykuşa dönüştüğünü gördüm. Ben o sırada timsah gibi, bir gözüm yarı açık uyuyordum. Seni gördüm. Onun ruhunu pençelerinin arasına aldın. Ulu ağacın yapraklarının arasına gittin. Baykuşa dönüşmüş öteki kadınlar da senin yanına geldiler. Eğlence orada başladı. Onun kafatasını parçaladın. Onun beynini sen yedin, geri kalanını da yardakçılarına bıraktın. Sensin. Sen! Sen!" diye haykırdı Albay İyi Peder.

"Hayır, ben değilim!"

"Ölünün ruhu dün akşam bana gelip o işi senin yaptığını söyledi. İtiraf etmezsen, seni akkor haline

gelmiş demirle sınarım (akkor haline gelmek, bir cismin yüksek ısıda ışıyacak kadar parlak hale gelmesi demek). Akkor haline gelmiş demiri dilinin üstüne koyarım. Evet. Evet," diye karşılık verdi Albay İyi Peder.

Yaşlı kadın, aleyhindeki kanıtların çoğalması üzerine makou oldu, ağzı bir karış açık kaldı. Sonra suçunu kabul etti, allak bullak oldu. Kendi ağzıyla itiraf etti (itiraf etmek, benim Larousse'da var. Suç işlediğini kendi ağzıyla söylemek demek).

Suçunu itiraf eden yaşlı kadının adı Jeanne'dı. O ve üç yardakçısı, sıkı koruma eşliğinde tutukevine götürüldü. Albay İyi Peder onların içindeki cini orada çıkaracaktı (içindeki cini çıkarmak, cinlenmişlikten kurtarmak demek). Valahe (Vallahi)! Faforo!

Yüzbaşı Kid, ertesi gün öğleden sonra saat dörtte toprağa verildi. Yağmur yağıyordu. Çok gözyaşı döküldü. İnsanlar iki büklüm oluyor, bağırıyordu: "Kid! Kid! Kid!" Böyle bir felaketle ilk kez karşılaşıyorlardı sanki. Ve sonra, çocuk-askerler sıraya dizilip Kaleşleriyle havaya ateş ettiler. Başka bir bildikleri yok zaten. Ateş etmek, ateş etmek. Faforo (babamın bangalası)!

Albay İyi Peder, Zorzor'daki Ulusal Vatansever Cephe'nin, İngilizcesiyle National Patriotic Front'un (NPFL) temsilcisiydi. Zorzor Liberya'nın en kuzeyinde yer alan noktaydı. Albay, NPFL adına Gine'den gelen yoğun trafiği denetliyordu. Gümrük resmi alıyor, Liberya'ya giriş çıkışları gözetim altında tutuyordu. Valahe! Albay İyi Peder, Ulusal Vatansever Cephe içinde büyük biriydi. Taylor hizbinin önemli bir adamı.

Peki, Taylor denen koca eşkıya kimdi?

Taylor, Liberya'da adını ilk kez, Liberya devlet hazinesini çökerten ünlü gangsterlik olayıyla duyurmuştu. Devlet kasasını boşalttıktan sonra, sahte bir yazı düzenleyerek Liberya hükümetini Amerika'da bir sürü doları olduğuna inandırdı. İşin rengi ortaya çıkıp (işin gizli yanı demek) söylediklerinin palavra olduğu anlaşılınca, peşine düştüler. Sahte bir adla ABD'ye sığındı. Uzun ve dikkatli araştırmalar sonucunda saklandığı yerde yakasına yapıştılar (yakasına yapışmak, tutuklamak demek). Onu içeri attılar.

Delikte kilit altındayken, çalıntı parasıyla gardiyanları ayarlamayı başardı. Libya'ya kaçtı ve kendini Kaddafi'ye, Samuel Doe'nun kanlı diktatörlük rejiminin amansız düşmanlarının başı olarak tanıttı. Uzun süreden beri Doe'yu etkisiz hale getirmeye uğraşan Libya Diktatörü Kaddafi onu ağzından öptü. Onu adamlarıyla birlikte, Libya'da terörist üreten kampa gönderdi. Bu kamp, Kaddafi Libya'da iktidara geldiğinden beri vardı. Taylor ve yandaşları orada gerilla tekniğini öğrendiler.

Bu kadarla kalmadı: Onu güvenilir bir adammış gibi, hakkında övgüler düzerek Burkina Faso Diktatörü Compaore'ye gönderdi, Burkina Faso Diktatörü Compaore de onu kilise korosundan bir çocuk, bir aziz gibi Fildişi Sahili Diktatörü Houphouët-Boigny'ye önerdi. Damadını öldürdüğü için Doe'ya diş bileyen Houphouët, Taylor'la tanıştığına çok memnun oldu ve onu ağzından öptü. Houphouët ile Compaore, bu eşkıyaya yapılacak yardım konusunda çabuk anlaştılar. Compaore, Burkina Faso adına kadro oluşturma işiyle ilgileniyordu, Houphouët de Fildişi Sahili adına, silahların satın alınıp getirtilmesini üstlenmişti.

Ve bizim eşkıya önemli biri haline geldi. Liber-

ya'nın büyük bir kesiminde düzenli kesim yapan büyük bir savaş ağası (düzenli kesim yapmak, bir halkı sistemli olarak sömürmek, o halka ağır fedakârlıklar yüklemek demek). Taylor Gbarnea'da oturur. Mansion House'u ele geçirmek için, çocuk-askerlerle zaman zaman kanlı operasyonlar düzenler. Mansion House, eşkıyalar ülkeyi paylaşmadan önce Liberya devlet başkanının oturduğu saraydı.

Taylor ile aynı teraziye konduğunda, Burkina Faso Diktatörü Compaore, Fildişi Sahili Diktatörü Houphouët-Boigny, Libya Diktatörü Kaddafi iyi insanlardır, görünüşte iyi insanlardır. Peki, Taylor gibi yalancıların şahı, hırsızların şahı olan bir büyük eşkıyaya bir devletin başına gelsin diye neden yardım ederler? Neden? Neden? İki nedenle: Onlar da onun kadar namussuzdur ya da Afrika'daki barbar ve özgürlük düşmanı diktatörlüklerin uyguladığı yüksek politika denen şey söz konusudur (özgürlük düşmanı, benim Larousse'a göre, özgürlüğü yok eden demek).

Her iki durumda da Taylor herkesi katletmekte ve varlığını her yerde duyumsatmaktadır. Bu eşkıya Liberya'yı bütünüyle rehin almıştır, öyle ki yandaşlarının attığı 'No Taylor No peace', yani Taylor olmazsa barış olmaz sloganı, şu 1993 yılında bir gerçek haline gelmeye başlamıştır. Gnamokode! Valahe!

Taylor'un Zorzor'daki temsilcisi olan Albay İyi Peder de tuhaf herifin biridir.

En başından başlayacak olursak, babası belli değildir ya da babasını kimse tanımaz. Anası onu büyük Monrovia kentinde o bar senin bu bar benim dolaşırken doğurdu ve çocuğun adını Robert's (Ro-

bert'inki) koydu. Çocuk beş yaşına geldiğinde bir denizci bu kadınla evlenmek istedi ama çocuğu kabul etmedi. Robert's teyzesine emanet edildi ki, bu kadın da bar kuşunun tekiydi. Teyzesi çocuğu evde yalnız başına bırakıyor, oynaması için eline İngiliz kaputları veriyordu (kaput, prezervatif demek).

Çocuklara yardım eden bir organizasyon durumun farkına vardı, Robert's teyzesinden alınıp iyi yürekli rahibelerin yönettiği bir yetim yurduna yerleştirildi.

Robert's parlak bir eğitim gördü. Papaz olmak istedi, onu ABD'ye gönderdiler. Öğrenimi bitince, papaz sınıfı içindeki yerini almak için Liberya'ya geri döndü. Ama artık çok geçti, Liberya'da kabile savaşları başlamıştı. Hiçbir şey ayakta kalmamıştı, ne Kilise vardı, ne organizasyon, ne de arşiv. ABD'ye geri dönüp orada sıkıntı içinde daha iyi günlerin gelmesini beklemeyi düşündü.

Ne var ki, bir sürü çocuğun sokaklarda kaldığını görünce, kendi çocukluğunu anımsadı ve bu onu altüst etti. Aklı başına geldi ve bir şeyler yapmak istedi. Gömleğini sırtına geçirip çocukları da gruplara ayırıp onların karnını doyurmaya girişti. Çocuklar ona İyi Peder adını taktı. Evet, sokak çocuklarının karnını doyuran İyi Peder.

Bu davranışı, uluslararası ölçekte yankı buldu ve tüm dünyadan birçok insan ona yardım etmek istedi, giderek her yerde adından söz edilir oldu. Bu herkesin hoşuna gitmedi, özellikle de o dönemde Monrovia'da hâlâ iktidarda bulunan Diktatör Doe'nun. Diktatör, onun peşine katillerini saldı. İyi Peder bunlardan kılpayı yakayı kurtarıp kendini Taylor'un yanına zor attı. Doe'nun amansız düşmanı olan Taylor'un yanına. Taylor onu albay olarak atadı ve büyük sorumluluklarla donattı. Koca bir bölge-

nin komutası ve Zorzor'da gümrük resimlerini şefi Taylor adına toplama sorumluluğu ona verildi.

Zorzor Kasabası üç mahalleden oluşuyordu. Albay İyi Peder'in karargâhının bulunduğu Yukarı Mahalle. Ora yerlilerinin (bir yerin yerlisi, Harrap's Sözlüğü'ne göre, orada doğup yaşayan kimse demek) saz damlı kulübelerinden oluşan mahalle ve sığınmacıların oluşturduğu mahalle. Sığınmacılar ülkede en zor durumda olan insanlardı. Herkes, örneğin Sivil Toplum Kuruluşları ya da HCR (Sığınmacılar Yüksek Komiserliği) onlara yemek yardımı yapıyordu. Ne var ki bu yardım yalnızca kadınlara, beş yaşın altındaki çocuklara, yaşlı kadın ve erkeklereydi. Başka deyişle, bunlar beş para etmez kuruluşlardı: Ben orada yemek yiyemezdim. Gnamokode (piç)!

Yukarı Mahalle, bir tür tahkimli ordugâhtı. Kazıklar üstüne geçirilmiş kafataslarıyla sınırlanmış, beş ayrı noktada, etrafına kum torbaları dizilmiş gözetleme yerleri olan tahkimli ordugâh. Her gözetleme yeri dört çocuk-asker tarafından korunuyordu. Çocuk-askerler en güzel yiyecekleri tıkınıyorlardı. Çünkü iyi şeyler yemezlerse çekip gidebilirlerdi, buysa Albay İyi Peder için iyi olmazdı. Yukarı Mahalle'de ayrıca bürolar, bir cephanelik, bir tapınak, konutlar ve tutukevleri vardı.

Yukarı Mahalle'deki en önemli yer cephanelikti. Cephanelik tahkimli ordugâhın merkezinde yapılmış bir tür bunkerdi. Bunkerin anahtarları, Albay İyi Peder'in gömleğinin altında, kemerinde dururdu. O anahtarlardan hiç ayrılmazdı. Albay İyi Peder'in yanından hiç ayırmadığı şeyler vardı: cephaneliğin anahtarları, emektar Kaleş'i ve onu kurşunlardan koruyan muskası. Faforo! Bunlarla uyur,

bunlarla yemek yer, bunlarla sevişirdi; Kaleş'iyle, cephaneliğin anahtarlarıyla ve onu kurşunlardan koruyan muskasıyla.

Yukarı Mahalle'deki ikinci önemli şey tutukevleriydi. Tutukevleri gerçek tutukevi değildi. Yeniden eğitme merkeziydi (yeniden eğitme, Petit Robert'te, yeniden eğitme eylemi olarak geçiyor, yani yeniden eğitim verme. Valahe! Kimi zaman Petit Robert de dünyayla dalga geçiyor). Bu merkezde, Albay İyi Peder, bir ruh yiyicinin büyücülük yeteneğini elinden alıyordu. Burası, büyücülükten arındırma merkeziydi.

Birbirinden farklı iki yapı düzeni vardı. Biri erkekler içindi; burası demir parmaklıklarıyla ve gardiyanlarıyla gerçek bir tutukevine benziyordu. Erkekler tutukevinin yönetimi, Albay İyi Peder'in ciddiyeti olan her işi için yaptığı gibi, çocuk-askerlere, yani sübyanlara bırakılmıştı (sübyan, kızoğlankız erkek demek. Yani hiç cinsel ilişkide bulunmamış çocuk; benim gibi).

Tutukevinde, her tür tutuklu karmakarışık kalıyordu: savaş tutukluları, siyasal tutuklular ve adi suçtan gelenler. Bunların dışında, bir de bu kategorilerin hiçbirine girmeyen tutuklular vardı: Albay İyi Peder'in ilişkiye girmeye karar verdiği kadınların kocaları.

Kadınlar için kurulmuş büyücülükten arındırma yeri bir pansiyonu andırıyordu. Lüks bir pansiyonu. Ne var ki kadınların buradan özgürce dışarı çıkmaya hakları yoktu.

Kadınlara, arınma hareketleri yaptırılıyordu. Arındırma, Albay İyi Peder tarafından, saatlerce süren seanslar halinde gerçekleştiriliyordu. Bu seanslar sırasında Albay İyi Peder'in soyunduğu söyleniyordu; kadınların da. Valahe!

Yukarı Mahalle'de üçüncü sırayı alan yer, tapınaktı. Tapınak her dine açıktı. Kasaba sakinlerinin hepsi, pazar günleri yapılan Papalık ayinine katılmak zorundaydı. Albay İyi Peder bu ayinlere bu adı veriyordu, çünkü ayin sırasında tapınakta Papalık asası bulunuyordu. Ayinden sonra herkes, Albay İyi Peder'in verdiği dinsel söylevi dinliyordu.

Bu söylev, büyücülüğü, büyücülüğün kötülüklerini konu alıyordu. İhaneti, öteki savaş ağalarının, Johnson'un, Koroma'nın, Robert Sikie'nin, Samuel Doe'nun hatalarını konu alıyordu. ULIMO (Birleşik Liberya Hareketi), Liberya Birleşik Kurtuluş Hareketi, LPC (Liberya Barış Konseyi) ve NPFL-Koroma gibi hareketlerin Liberya halkına çektirdiği işkenceleri konu alıyordu.

Yolcular da tapınakta birleştirici ayine katılıyorlardı. Ayinden sonra, dinsel söylev veriliyordu. Bu söylev, öteki ayinden sonraki söylevle aynıydı.

Dördüncü ve son sırayı da saman damlı, ondüle çinko kaplı on kadar ev alıyordu. Bu on kadar evin beşini Albay İyi Peder işgal ediyordu. Albay İyi Peder'in geceyi nerede geçirdiğini kimse bilmezdi. Çünkü Albay İyi Peder, kabile savaşlarının sürdüğü bu dönemde önemli biriydi. Kabile savaşları varsa, önemli birilerinin gece nerede yattığını kimse bilemez. Kabile savaşları bunu gerektirir.

Geriye kalan beş ev, çocuk-askerlere kışla görevi görüyordu.

Çocuk-askerlerin kışlası, faforo! Çocuklar yerde, hasırların üstünde yatıyorlardı. Ve nerede ne bulurlarsa onu yiyorlardı.

Zorzor'da, bölgede doğup büyüyenlerin, yerlilerin köyü, tahkimli ordugâhın bir kilometre ötesine yayılmıştı. Bu köy, yıkık dökük evlerden ve kulübelerden oluşuyordu. Buranın sakinlerini Yakular ve

Gyolar oluşturuyordu. Yaku ve Gyo, ülkenin bu bölgesinde oturan Afrikalı zenci yerlilere verilen addı. Yakular ve Gyolar, Gereler ile Krahnların geleneksel düşmanlarıydı. Gere ve Krahn, Liberya denen boktan ülkenin bir başka bölgesinde yaşayan Afrikalı iki başka zenci yerli grubunun adıydı. Bir Krahn ya da Gere Zorzor'a gelecek olsa, öldürülmeden önce işkence görürdü, kabile savaşlarının yasası böyleydi. Kabile savaşları sırasında, bizim kabilemizden başka bir kabileden olan insanlar istenmiyor.

Zorzor'un tüm sakinlerinin yaşamasına ya da ölmesine karar veren, Albay İyi Peder'di. O, kentin ve bölgenin başıydı, özellikle de horozuydu. A fafo-ro! Valahe (Vallahi)!

Çocuk-asker Yüzbaşı Kid toprağa verildikten hemen sonra, Albay İyi Peder'in düzeni içindeki yerimizi aldık.

Ben, çocuk-askerlerin kışlasına gönderildim. Bana erişkin bir insana ait eski bir paraşütçü kıyafeti verdiler. Çok bol geliyordu. İçinde yüzüyordum. Albay İyi Peder, yapılan resmi törenden sonra bana bir Kaleş verdi ve beni teğmen yaptı.

Çocuk-askerleri, yani bizi şişirmek için rütbeler veriliyordu. Her biri yüzbaşı, komutan, albaydı; en düşük rütbe teğmen rütbesiydi. Bendeki Kaleş, eski bir silahtı. Albay bana silahı nasıl kullanacağımı kendisi öğretti. Kolaydı, tetiği çekmek yeterliydi, sonra takataka başlıyordu. Ve öldürüyordu, gerçekten öldürüyordu; canlılar sinek gibi yere seriliyorlardı.

Bebeğin annesi, cinleri çıkarılacak kadınların yanına gönderildi. (Cini çıkarılacak her kadın buraya çıplak, tamamen çıplak olarak kapatılıyor, Albay

İyi Peder'le baş başa kalıyordu. Biliyorsunuz, kabile savaşları bunu gerektiriyordu.)

Albay İyi Peder, Yakuba ile tanıştığına çok sevindi, elinin altında bir grigriman, Müslüman ve iyi bir grigriman bulundurduğuna çok mutlu oldu.

"Ne tür grigri yaparsın?" diye sordu Albay İyi Peder.

"Her türlüsünü," diye karşılık verdi Yakuba.

"Kurşunlara karşı da grigri yapar mısın?"

"Ben, kurşunlardan koruma konusunda uzmanımdır. Liberya'ya bu yüzden geldim. Kabile savaşlarının olduğu Liberya'ya, kurşunların havada uçuştuğu, hiç kimseye ben geliyorum demediği bu ülkeye."

"İmpe, impe!" diye bağırdı Albay İyi Peder.

Onu ağzından öptü. Ve onu önemli insanlara ait bir eve yerleştirdi. Yakuba dünyanın en mutlu adamıydı. Her şeyi vardı, en önemlisi de dört kişinin yediğini yiyordu.

Yakuba hemen işe koyuldu. Albay İyi Peder'e arka arkaya üç fetiş yaptı. Çok iyi fetişler. İlki sabah için, ikincisi öğleden sonra, üçüncüsü de akşam için. Albay İyi Peder bunları gömleğinin altına, kemerine taktı. Ve bedelini nakit olarak ödedi. Yakuba onun kulağına –yalnızca onun duyabileceği bir sesle– her grigri ile ilgili, yapılması yasak olan şeyleri fısıldadı.

Yakuba, bilici olarak yerini sağlama aldı. Kehanetlerde bulundu (kehanette bulunmak, geleceği söylemek demek). Kumun üzerine işaretler çizdi ve Albay İyi Peder'in geleceğini okudu. Albayın iki öküz kurban etmesi gerekiyordu. Evet, iki iri boğa...

"İyi ama Zorzor'da öküz yok ki," diye yanıt verdi Albay İyi Peder.

"Bunu yapmak gerek, bu kaçınılmaz bir adak.

Ne var ki çok da acelesi yok," diye karşılık verdi Yakuba.

Yakuba, her çocuk-asker ve her asker için fetişler yaptı. Fetişler iyi fiyata gidiyordu. Bana en güçlü grigriyi yaptı. Hem de bedava. Fetişler zaman zaman yenileniyordu. Yakuba'nın işten başını kaşıyacak vakti yoktu. Hayır, hiç yoktu! Yakuba bir moronaba gibi zengindi. Moro-naba, Burkina Faso'daki Mossilerin kambur reisidir. Togobala'daki yakınlarına, muskacılara ve almamy'ye para gönderiyordu (Kara Afrika sözlüğüne göre, dini şef demek), o kadar çok parası vardı yani.

Gündüz asla on iki saatten fazla sürmez. Çok sıkıcı, çok yazık; bu süre Albay İyi Peder için çok azdı. Her zaman ertesi güne yapılacak bir iş kalıyordu. Allah, Albay İyi Peder için gündüzleri elli saat yaratmış olsaydı ne iyi olurdu. Evet, tam elli saat. Valahe!

Her sabah horoz sesiyle uyanıyordu; iyi kalite hurma şarabı içip yatağa öyle gittiği akşamlardan sonra gelen sabahlar dışında elbette. Ama şunu da söylemek gerekir ki Albay asla afyon çekmiyordu. Asla, asla. Grigrisini değiştirip, Kaleş'inin üstüne beyaz bir gömlek giyiyordu. Sonra, tepesinde haç bulunan, üzerine kilise resmi işlenmiş haç bulunan piskoposluk asasını eline alıyordu. Nöbet yerlerini denetlemekle işe başlıyordu. Müstahkem kamp yerinin iç bölümünde çocuk-askerlerin beklediği nöbet yerlerini ve dış bölümde askerlerin beklediği nöbet yerlerini.

Tapınağa girip ayin yapıyordu (ayin yapmak, okkalı bir sözcüktür ve bir dinsel töreni yönetmek demektir; benim Larousse'da öyle yazıyor). Çocuk-

askerlerden oluşan çocuklar korosunu yönetiyordu. Bundan sonra yemek yiyor ama alkol almıyordu. Sabah erkenden alkol almak, Albay İyi Peder'e pek iyi gelmiyordu. Bunu yaparsa, bütün gününü harcamış oluyordu.

Sonra, gene sırtında uzun gömleğiyle, Albay İyi Peder, askerlerin karılarına o günün tahılını dağıtıyordu. Bir el kantarıyla. Askerlerin karılarıyla çene çalıyor ve kimi zaman, karşısındaki kadın çok güzelse, bir kahkaha patlatıp kadının kalçasına şaplak atıyordu. Bu uygulanması zorunlu bir programdı, ne olursa olsun uyguladığı, hatta sıtma yüzünden yatağa bile düşse, hurma şarabı bile içse uyguladığı bir program. O günkü program, ancak kadınlara ve çocuk-askerlerin aşçısına günlük tahıl dağıtıldıktan sonra değişebilirdi.

Yargılama varsa, mahkeme varsa, tapınakta öğleye kadar kalıyordu. Tapınak, adalet sarayı olarak da kullanılıyordu, çünkü sanıklar orada Tanrı üzerine ve fetişler üzerine yemin ediyordu. Kanıtlamalar 'ordalie' ile, yani kaynar suya el batırma ya da kızgın demir tutma, vb. yöntemiyle gerçekleştiriliyordu ('Ordalie' okkalı bir sözcüktür, ortaçağa özgü barbarca kanıtlamalara verilen addır). Yargılama haftada bir gün yapılıyordu. Çoğunlukla da cumartesileri.

Yargılama yoksa, tahıl dağıtımından hemen sonra, Albay İyi Peder dosdoğru revirin yolunu tutuyordu. Doktor, bakımlarını yaptıktan sonra hastaları gruplara ayırmış, topalları ve iflah olmazları aynı salona koymuş oluyordu. Albay İyi Peder vaaz veriyordu, verdiği vaazlar çok etkiliydi; öyle ki bu vaazları dinleyen bir hastanın elindeki değneği atıp, 'iyileştim' diye bağırdıktan sonra normal olarak yürümeye başladığı çok görülmüştü. Valahe! Albay İyi Peder çok güçlü, çok yetenekli bir peygamberdi.

Revirden sonra Albay İyi Peder, çocuk-askerlerin ve askerlerin askeri eğitimine komuta ediyordu. Askeri eğitim, dinsel eğitimle ve yurttaşlık eğitimiyle aynıydı, hatta vaazların da aynısıydı. Tanrı Baba'yı ve İsa'yı seversen, kurşunlar sana isabet etmez, başkalarını öldürür, çünkü Tanrı Baba yalnızca kötüleri, hainleri, günahkârları ve lanetlileri öldürür.

Bu eğitimlerin tümünü bir tek kişi veriyordu; veren de Albay İyi Peder'in ta kendisiydi. Valahe (Vallahi)! Bu kadarı da fazlaydı.

Zaman zaman pusuya düşürülüp getirilen otobüsler vardı bir de. Albay İyi Peder kimi zaman bavulları kendisi tartıyor, yolcularla sıkı pazarlık yapıyor, vergilerle gümrük resimlerini doğrudan uzun gömleğinin cebine yerleştiriyordu.

Cinlerden arındırma seansları vardı bir de. Gizli toplantılar ve Albay İyi Peder'in, Liberya Cumhuriyeti'nin tüm doğu bölgesi için, NPFL'nin en yüksek sorumlusu olarak imzalaması gereken çok sayıda belge vardı bir de.

Uğraşılması gereken her çeşit casus vardı bir de.

Albay İyi Peder, her gün elli saatlik bir çalışma gününe sahip olmayı hak ediyordu! Faforo! Tam elli saatlik bir çalışma günü.

Evet, Albay İyi Peder, Zorzor'da sürdürdüğü köpekçe yaşamın çürümüş bazı akşamlarında kafayı bulmayı hak ediyordu. Ama afyon çekmiyordu. Afyonu çocuk-askerlere ayırıyordu; afyon onları gerçek askerler kadar güçlü kılıyordu. Valahe!

Geldiğimde bana kim olduğumu öğrettiler. Bir Mandingo; Müslüman, Yakuların ve Gyoların bir dostuydum ben. Kara Amerikalıların Pidgin dilinde Mandingo ile Malinke aynı anlama geliyordu. Ben

iyi biriydim, bir Gere değildim, bir Krahn değildim, Albay İyi Peder onları fazla sevmiyordu. Yakaladığında gebertiyordu.

Yakuba yüzünden çok şımartılıyordum, üzerime titriyorlardı. Albay İyi Peder, zavallı Kid'in yerine beni seçip yüzbaşı olarak atadı. Çünkü ben ufaklıktım, fetiş yapıcısının oğluydum, dolayısıyla da en çok korunması gereken kişi sayılıyordum.

Albay beni yüzbaşı yaptı ve yoldaki bir dönemecin çıkışında kamyonlara durmaları için işaret etmekle görevlendirdi. Pusuların çocuğuydum ben. Bu yüzden de karnım iyi doyuyordu. Kimi zaman da ödül olarak afyon veriyorlardı. Afyonu ilk alışımda hasta köpekler gibi kustum. Sonra yavaş yavaş kendime geldim ve afyon bana kısa sürede büyük askerlerin gücünü kazandırdı. Faforo (babamın bangalası)!

Çocuk-asker bir dostum vardı, bir küçük-asker, adı komutan Jean Tay idi ya da Başıyanık. Başıyanık ULIMO'dan (Birleşik Özgürlük Hareketi) silahıyla birlikte kaçmıştı. Silahıyla birlikte geldiği için onu komutan yapmışlardı. Orada, ULIMO'da bir Krahn sayılmıştı, oysa safkan bir Yaku'ydu. NPFL'de Albay İyi Peder tarafından iyi karşılanmıştı, çünkü ULIMO'dan aldığı bir Kaleş'le birlikte gelmişti ve bir Krahn değildi.

Komutan Başıyanık esaslı bir tipti. Her bakımdan esaslı bir tip. Valahe! Soluk alır gibi yalan söylüyordu. Uydurukçunun tekiydi (uydurukçu, okkalı bir sözcüktür, kafasından olmadık şeyler uyduran kişi demektir benim Larousse'a göre). Komutan Başıyanık bir uydurukçuydu. Yemediği halt kalmamıştı. Görmediği şey de. Benim halamı görmüş, onunla çene çalmıştı. Bu benim yüreğime su serpti. Oraya, ULIMO'ya en kısa sürede gitmeliydim.

Küçük uydurukçu ULIMO hakkında çok şey anlatıyordu. ULIMO hakkında bir sürü iyi şey anlattı bana. Bu dedikleri, herkesin içinde oraya gitme isteği uyandırdı. ULIMO'da herkesin keyfi gerçekten yerindeymiş, hiç yorulmuyorlarmış. Beş kişinin yediğini yiyorlarmış, yine de yiyecek artıyormuş. Bütün gün yatıyorlarmış, ayın sonunda da ücret alıyorlarmış. Evet, ne dediğini biliyordu o, ücret! Her ayın sonunda, hatta kimi zaman ay sonundan önce ve eksiksiz olarak alınan ücret. Çünkü ULIMO'nun çok Amerikan doları varmış. Çok Amerikan doları varmış, çünkü birçok maden işletiyormuş (işletmek, bir şeyden gelir sağlamak demek benim Larousse'a göre). ULIMO, altın, elmas madenleri ve başka değerli maden yatakları işletiyormuş. Askerler maden ocaklarında çalışan işçileri denetliyormuş, askerler de herkes gibi yiyicilik yapıp cebini Amerikan doları doldurabiliyormuş. Çocuk-askerlerin durumu orada daha da iyiymiş. Yataklarda yatıyorlarmış, sırtlarında da yeni paraşütçü giysileri varmış, yeni Kaleşleri varmış. Valahe!

Komutan Başıyanık, ULIMO'dan ayrıldığına pişmandı. Bize NPFL'ye safkan bir Yaku olduğu için gelmişti, oysa orada bir Krahn sayılıyordu. Çünkü annesiyle babasının Zorzor'a sığındığını duymuştu. Ama onları bulamamıştı. Ona yalan söylemişlerdi. ULIMO'ya geri dönmek için eline fırsat geçmesini bekliyordu. Evet, ULIMO'da herkesin keyfi yerindeydi... hiç yorulmuyorlardı.

Başıyanık'ın anlattıkları Albay İyi Peder'in kulağına çalınmıştı (kulağına çalınmak, bir şey hakkında bilgi edinmek demek. Petit Robert). Komutan Başıyanık'ın salladığı büyük palavralar Albay İyi Peder'in kulağına çalınmıştı. Kızdı, Başıyanık'ı yanına çağırıp köpek gibi azarladı. ULIMO hakkında

iyi şeyler söylemeyi sürdürürse, ULIMO'dan bir dünya cenneti gibi söz etmeyi sürdürürse onu tutukevine tıkmakla tehdit etti.

Hiç yararı olmadı. Başıyanık, herkesi yavaş yavaş zehirlemeyi sürdürdü (zehirlemek, bu anlamıyla okkalı bir sözcüktür, insanların kafasına zararlı şeyler sokmak demektir, benim Larousse'a göre).

Albay İyi Peder'in büyük bir iyilik örneği sergileyerek yaptırttığı bir genç kızlar yurdu vardı. Bu yurt, savaşta anasını babasını kaybeden kızlar içindi. Yedi yaşından küçük kızlar için. Yiyecek içecek bulamayan ve göğüsleri, bir kocaya varacak kadar ya da çocuk-asker olacak kadar gelişmemiş kızlar için. Bu, yedi yaşından küçük kızlar için düşünülmüş büyük bir iyi yüreklilik örneğiydi. Yurdu, orada kalanlara okuma yazma öğreten ve din bilgisi veren dindar kadınlar yönetiyordu.

Dindar kadınlar herkesin gözünü boyamak için başlık takıyorlardı ama her kadın gibi cinsel ilişkide bulunuyorlardı; özellikle de Albay İyi Peder ile. Derken, kızlardan biri bir sabah, ırmağa giden patikanın kenarında tecavüze uğramış ve öldürülmüş olarak bulundu. Yedi yaşında bir kız çocuğu, tecavüz edilmiş ve öldürülmüş. Manzara o kadar yürekler acısıydı ki Albay İyi Peder iki gözü iki çeşme ağladı (yürekler acısı, çok acı verici demek. Benim Larousse). Albay İyi Peder gibi bir uya-uyanın iki gözü iki çeşme ağlayışını bir görecektiniz (uya-uya, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, belli bir düzeni olmayan, serseri insan demek).

Cenazeyi bekleme töreni bizzat, grigrilerinin üzerine uzun gömleğini giymiş, albay şeritlerini takmış, Kaleş'ini omzuna yerleştirip piskoposluk asa-

sını eline almış Albay İyi Peder tarafından düzenlendi ve gerçekleştirildi. Albay İyi Peder çok dans etti ama normal ölçüde içti. Çünkü içki Albay İyi Peder'e çok iyi gelmiyordu. Dansını bitirince, üç kez dönüp, dört kez de gökyüzüne baktıktan sonra dosdoğru yürüdü. Karşısında bir asker vardı; onu elinden tuttu, asker yerinden kalktı; Albay onu insanların oluşturduğu çemberin ortasına getirdi. Askerin adı Zemoko idi. Zemoko masum değildi; küçük kızın ölümünden sorumlu olanlardan biriydi ya da katili tanıyordu. Albay İyi Peder aynı hareketleri bir kez daha yaptı, sonra dosdoğru yürüdü ve ikinci bir askeri işaret etti. Askerin adı Vurunda idi. Vurunda, küçük kızın ölümünden sorumlu olanlardan biriydi ya da katili tanıyordu. Aynı hareketleri üçüncü kez yineledi, dosdoğru yürüdükten sonra, çemberin ortasına Komutan Başıyanık'ı getirdi. Başıyanık, kızın ölümünden sorumluydu ya da katili tanıyordu. Kızın öldürülmesine Başıyanık ve iki asker katılmıştı. Masum olduklarını ileri sürmelerine karşılık, hemen orada tutuklandılar (masum olduğunu ileri sürmek, suçsuz olduğuna güvence vermek demek, benim Larousse'a göre).

Ertesi gün, küçük kızın katillerini yargılamak için mahkeme kuruldu.

Albay İyi Peder'in uzun gömleği sırtında, şeritleri omuzlarındaydı. Elinin altında İncil ve Kuran vardı. Bunların dışında da her zaman taşıdığı her şeyi üzerinde taşıyordu. Halk sahının altında ayin dinler gibi oturmuştu. Tüm dinleri birleştirici bir ayin. Bir ayin söz konusu olmadığı halde, tören duayla başladı. Albay İyi Peder, üç sanıktan Kutsal Kitap üzerine yemin etmelerini istedi. Sanıklar yemin etti.

Albay İyi Peder sordu:

"Zemoko, Fati'yi sen mi öldürdün?"

"İncil üzerine yemin ederim ki ben öldürmedim, ben değilim."

"Vurunda, Fati'yi sen mi öldürdün?"

Vurunda, kızı öldürenin kendisi olmadığını söyledi.

Aynı soru Başıyanık'a da soruldu, o da aynı olumsuz yanıtı verdi.

Bunun üzerine kanıtlama yönteminin uygulanmasına geçildi. İçinde kor haline gelmiş kömür bulunan bir mangalın üzerine bir bıçak yerleştirildi. Bıçağın demiri kızardı. Sanıklar ağızlarını açıp dillerini çıkardılar. Albay İyi Peder, kor gibi yanan bıçağı Zemoko'nun diline sürdü, Zemoko ağzını kapattı ve hiç yakınmadan sahının altındaki yerine döndü. Orada hazır bulunanlar alkışladı. Sıra Vurunda'ya geldi. Vurunda da alkışlar arasında, hiçbir yakınmada bulunmadan ağzını kapattı. Ne var ki Albay İyi Peder, elindeki bıçakla Başıyanık'a yöneldiğinde, Komutan Başyanık geriledi ve kiliseden çıkmak için koştu. Oradakilerden, şaşkınlık belirten bir "ho!" sesi yükseldi (benim Larousse'a göre, yükselmek, fışkırmak, çınlamak demek). Komutan Başıyanık hemen yakalanıp etkisiz hale getirildi.

Sorumlu o idi, zavallı Fati'yi o öldürmüştü. Başıyanık suçunu kabul etti, içine şeytan girmiş ve ona bunu yaptırtmıştı.

Şeytan çıkarma seanslarına tabi tutulmasına karar verildi. Bu seanslar iki yağmur mevsimi boyunca sürecekti. İçindeki şeytan çok güçlüyse, seansların bitiminde bedenindeki şeytan dışarı atılamazsa, infaz edilecekti. İnfaz herkesin önünde yapılacaktı. Kaleş ile. Ya da Albay İyi Peder tarafından bağışlanacaktı. Çünkü Albay İyi Peder, piskoposluk asasıyla iyiliğin ta kendisiydi. Ama... Ama çocuk-asker statüsünü yitirecekti. Çünkü ırza geçen ve cina-

yet işleyen bir çocuk-asker artık tıfıl bir oğlan sayılamazdı. Ve tıfıl oğlan olmayan bir çocuk, Albay İyi Peder'in yanında bir çocuk-asker olamazdı. İşte böyle; söylenecek hiçbir şey yok. Artık asker olacaktı. Gerçek bir asker, büyük asker.

Askerlerin karnı doyurulmaz, yatırılmaz, hiçbir ücret de almazlar. Çocuk-asker olmanın, Valahe, avantajları vardı. Ayrıcalıklı biriydiniz. Başıyanık infazdan sıyırsa bile artık çocuk-asker kalamazdı, çünkü artık tıfıl bir oğlan sayılmayacaktı. Gnamokode (piçlik)!

Faforo (babamın bangalası)! Şimdi biz, biz şu anda Zorzor'dan uzaktayız, Albay İyi Peder'in kalesinden uzağız. Güneş bir çekirge gibi sıçramıştı ve doni-doni yükselmeye başlıyordu (doni-doni, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, yavaş yavaş demek). Dikkatli olmamız gerekiyordu. Küçük adımlarla yürümeliydik. Birkaç metre, ormanda. NPFL askerlerini atlatmalıydık (atlatmak, ustaca sıyrılmak demek). Askerler bizi izleyebilirdi. Uzağa gitmek için, hızlı gitmek için, tüymek için ay ışığından yararlandık.

Zorzor'dan kaçmak için dün gece yarısına doğru yaya olarak yola çıktık. Albay İyi Peder saat on bire doğru katledildi, vuruldu. Öldü. Üzerinde taşıdığı fetişlere karşın ruhunu teslim etti. Doğruyu söylemek gerekirse, Albay İyi Peder'i resmen ölmüş görünce içim biraz cız etti. Onun ölümsüz olduğunu düşünüyordum. Çünkü Albay İyi Peder bana karşı iyiydi. Ve herkese karşı. Ve Albay bir doğa harikasıydı (doğa harikası, olağanüstü bir şey ya da insan demek).

Onun ölümü tüm tutuklular için bir kurtuluş

işareti, çalan bir kurtuluş çanı oldu. Cini çıkarılacak tutuklular için, aşk tutukluları için. Tüm gidişlerin işareti, gitmek isteyen herkes için bir işaret. Askerler ve tüm çocuk-askerler için bir işaret. Çocuk-askerlerin çoğu NPFL'de bir aile ortamı bulamamıştı, bunu ULIMO'da (Birleşik Kurtuluş Hareketi) bulacağını düşünüyordu. Ayrıca orada, ULIMO'da insanların karnı iyi doyuyordu. ULIMO'da tahıl soslu pirinç yeniyordu. Orada ücret vardı. Ve bu olay, nisan ayında olgunlaşan mangolar gibi tam zamanında gerçekleşmiş ve cuk oturmuştu. A faforo (babamın kıçı)!

Kolay olmamıştı. NPFL'ye sadık kalan uya-uyalarla dövüşmek zorunda kalmıştık. Albay İyi Peder'in safında kalmanın daha iyi olduğunu düşünen tüm enayi dümbelekleriyle. Sonunda başarmıştık. Başarınca da her şeyi yağmalamış, her yeri ateşe vermiştik. Hemen ardından da yaya olarak kaçmıştık. Acele acele.

Yağmalamaya hepimiz katılmıştık. Kimilerinde iki, hatta üç Kaleş vardı. Kalaşnikoflar, ULIMO'ya bizim bu taraftan koptuğumuzu kanıtlayan birer güvenceydi (güvence, bizim NPFL'nin adamlarından kötü, çok kötü biçimde ayrıldığımızı gösteren kanıt demek). ULIMO'daki çocuklara kesin olarak katılmaya kararlı olduğumuzun kanıtı. Her yanı ateşe vermeden önce her şeyi yağmaladık.

Albay İyi Peder öldürülür öldürülmez, askerler gecenin içinde bağırmaya başladı: "Albay İyi Peder öldü... İyi Peder öldü. Albay öldürüldü... Öldürüldü!" Bu sözler büyük bir kargaşa yarattı (kargaşa, bir eylemin başlamasından önce yaşanan telaş ve karışıklık demek). Askerler yağmaya başladı. Paraları yağmaladılar, gömlekleri yağmaladılar, tahılları yağmaladılar; özellikle de afyon stoklarını yağma-

ladılar... Sadık kalan askerler ateş açmaya başlamadan önce ellerine ne geçerse yağmaladılar.

Valahe! Anlatmaya başından başlayalım.

Bir gün, bir yolcunun bavullarını açarken Albay İyi Peder birçok viskiye rastladı, iyi kapatılmış, kırmızı kutulu Johnny Walker şişeleri. Ve Albay İyi Peder bunlardan yüksek gümrük vergisi alacağına, şişelerden üçüne el koydu. Albay İyi Peder'e içki iyi gelmiyordu. Bunu kendisi de biliyordu, bu yüzden de içkiyi bazı akşamlar, çok ama çok yorgun ve kafasının karışık olduğu akşamlar içiyordu. Yattığı yerde içiyor, ertesi sabah da biraz kırık, biraz geç uyanıyordu. Ama bu o kadar önemli değildi. Çünkü Albay asla afyon çekmiyordu: Afyonu çocuk-askerlere ayırıyordu; afyon onlara iyi geliyordu, onları gerçek askerler kadar güçlü kılıyordu. O akşam (viskileri ele geçirdiği akşam) Albay İyi Peder çok yorgundu ve viski içmek için, çok çok viski içmek için, yatağa gitme vaktini beklemedi. Alkol, Albay İyi Peder'i çılgın gibi yapıyordu.

Albay İyi Peder, alkole teslim olmuş durumda tutukevine gitti (alkole teslim olmak, alkolün etkisi altında kalmak demek). Alkole teslim olmuş durumda, yalnız, tek başına tutukevine gitti; gün içinde oraya, tepeden tırnağa silahlı iki çocuk-askerle giderdi.

Tutukevinde, gece yalnız başına, tutuklularla şakalaştı, tartıştı ve kahkahalarla güldü, en çok da Başıyanık'la şakalaştı.

Bir an geldi, tartışmalar ve şakalaşmalar limonileşti (limonileşmek, tatsız bir havaya bürünmek demek). Albay İyi Peder en iyi bildiği şeyi yaptı, bir vahşi hayvan gibi gürledi. Albay İyi Peder'in ayakları aklı başında olmayan kişiler gibi birbirine dolaştı ve birçok kez haykırdı: "Hepinizi öldüreceğim.

Hepinizi öldüreceğim..." Ve gecenin ortasında bir sırtlan gibi uludu: "İşte böyle... böyle... sizi öldüreceğim." Gömleğinin altından Kaleş'ini çıkardı ve havaya iki el ateş etti. Tutuklular ilk anda kaçıştı, her biri bir köşeye sindi. Albay ayakta duruyordu ve hâlâ sendeliyordu, tetiğe iki kez daha bastı. Sonra bir an sakin kaldı, gözleri kapanıyordu. Gölgeye sinmiş tutuklulardan biri, Albay İyi Peder'in arkasından sessizce dolandı ve ayaklarına doğru arkadan atlayarak onu yere yıktı. Kaleş, elinden fırlayıp uzağa düştü, öne doğru çok uzağa düştü. Başıyanık silahı kaptı ve çılgın herifin biri olduğu için, yerde yatan Albay İyi Peder'e ateş etti. Şarjörde ne kadar mermi varsa boşalttı.

Faforo! Kurşunlar bedenine işledi, oysa Albay İyi Peder Yakuba'nın nazarlıklarını üzerinde taşıyordu. Yakuba ona açıklamıştı ama Albay, nazarlıkların etkisini bozmamak için yapması gerekenlere dikkat etmemişti. Öncelikle, nazarlıklar üzerindeyken sevişmemek gerekiyordu. İkinci olarak da, seviştikten sonra, nazarlıkları tekrar takmadan önce yıkanıp temizlenmek gerekiyordu. Oysa Albay İyi Peder her zaman her yerde durmadan cinsel ilişkiye giriyor, yıkanıp temizlenmeye vakit bulamıyordu. Ayrıca bir başka neden daha vardı. Albay, yazgısının ona buyurduğu gibi, iki öküz kurban etmemişti. O iki öküzü kurban etmiş olsaydı, asla tutukevinde tek başına maceraya girmeyecekti. O kurbanlar, böyle bir durumun ortaya çıkmasını önleyecekti (durum, bir olayla ilgili özel ortam demek). Faforo!

Albay İyi Peder ölür ölmez ama tam olarak ölmeden, tutuklulardan biri onun bedenini döndürdü ve cephaneliğin anahtarını kaptı. Albay İyi Peder, cephaneliğin anahtarını yanından hiç ayırmazdı. ULIMO'ya geçmek isteyen tutuklular ve askerler

için, bu olay bir kurtuluş işaretiydi. Ne var ki bazı başka askerler gitmek istemiyordu NPFL'ye ve Albay İyi Peder'e sadık kalmak istiyordu. İki fraksiyon arasında boğuşma başladı. Gitmek isteyenler, sonunda defolup gidebildiler.

Biz, Yakuba ve ben ULIMO'ya gitmek istiyorduk, Niangbo ULIMO'nun elindeki bölgedeydi ve Niangbo'da halam oturuyordu. Halam, Yakuba ile temas kurabilmiş ve orada olduğunu haber verebilmişti, ayrıca Komutan Başıyanık da onu orada görmüştü. Komutan Başıyanık'ın palavracının teki olduğu doğru ve bir palavracının sözlerine de güvenmemek gerekir.

Başıyanık'ın peşinden gidiyorduk, en yakındaki ULIMO karargâhının yerini o biliyordu. Otuz yedi kişiydik, on altı çocuk-asker, yirmi asker, bir de Yakuba. Hepimiz silah ve cephane yüklenmiştik. Çok az yiyeceğimiz vardı. Başıyanık bizi ULIMO'nun çok yakında, yolun ilk dönemecinde olduğuna inandırmıştı. Doğru değildi. Ufaklık, palavracının tekiydi. ULIMO'nun en yakın karargâhına ulaşmak için en az iki-üç günlük yolumuz vardı. Ötekiler de bizim peşimizi bırakmıyorlardı (peşini bırakmamak, sürekli izlemek demek). Ne mutlu ki ULIMO'ya giden birçok yol vardı ama biz başlangıçta hangi yolu izlemiştik, bunu bilemiyorduk. Farklı etnik gruplardandık ve ULIMO'da Krahn ya da Gere olmak gerektiğini biliyorduk. ULIMO'ya yalnızca Krahn ve Gere olanlar kabul ediliyordu. Herkes kendine bir Krahn adı seçti. Benim kendi adımı değiştirmem gerekmiyordu, ben Malinke'ydim, Liberya'daki Kara Amerikalı İngilizcesinde söylendiği gibi Mandingo'ydum. Malinkeler ya da Mandingolar her yerde iyi kabul görür, çünkü hepsi bir numaralı düzenbazdır. Her grubun yandaşı, her boka nanedirler.

Yol uzundu, bizim de silah ve cephane yükümüz ağırdı, hepsini taşıyamıyorduk. Kaleşlerle cephaneleri bıraktık.

Afyon tüttürdüğümüz için, karnımız çok ama çok acıkmıştı. Afyon açlığı kesmez. Meyve yemeye başladık, sonra, bulduğumuz kökleri yedik, daha sonra da yaprakları. Böyle olduğu halde Yakuba, Allah'ın sonsuz iyiliğiyle yarattığı hiçbir boğazı yeryüzünde boş bırakmadığını söyledi.

Çocuk-askerlerin içinde bir kız-asker vardı, adı da Sarah'tı. Sarah, gruptaki tek kızdı ve çok güzeldi ve de on kişinin tüttürdüğü afyonu tüttürüyor, çiğnediği otu çiğniyordu. Uzun süreden beri de Başıyanık'ın Zorzor'daki küçük dostuydu. İşte bu yüzden bizimle yolculuk ediyordu. Zorzor'dan çıktığımızdan beri bu ikisi (o ve Başıyanık) boyuna durup öpüşüyorlardı. Ve Sarah her defasında fırsattan yararlanıp afyon tüttürüyor, ot çiğniyordu. Bol bol afyonumuz ve otumuz vardı (bol bol, çok miktarda demek). Bol bol vardı, çünkü İyi Peder'in stokunu olduğu gibi almıştık. Ve Sarah soluk almadan afyon tüttürüyor, ot çiğniyordu (soluk almadan, kesintisiz demek, benim Larousse'a göre). İyice kafayı bulmuştu. Herkese göstere göstere gnusu-gnususuna eliyle pat pat vuruyordu. Ve Başıyanık'ın herkesin gözü önünde kendisiyle sevişmesini istiyordu. Ve Başıyanık bunu kabul etmiyordu, çünkü çok acelemiz vardı ve çok acıkmıştık. Sarah dinlenmek, dinlenmek için de bir ağaca yaslanmak istedi. Başıyanık, Sarah'ı çok seviyordu. Onu orada öyle bırakamazdı. Ne var ki izleniyorduk. Bekleyecek halimiz yoktu. Başıyanık onu kaldırmak, bizimle gelmeye zorlamak istedi. Sarah, şarjörünü Başıyanık'a boşalttı. Ne mutlu ki müthiş

kafayı bulmuştu ve gözleri hiçbir şeyi seçemiyordu. Kurşunlar boşa gitti. Başıyanık, bir anlık öfkeyle bu ateşe karşılık verdi. Onun bacaklarına ateş edip, silahını elinden aldı. Kız, danalar gibi böğürdü, boğazlanan domuzlar gibi viyakladı. Ve Başıyanık çok üzüldü, çok mutsuz oldu.

Onu yalnız bırakmamız gerekiyordu, onu kötü yazgısıyla baş başa bırakmamız gerekiyordu. Ve Başıyanık'ın içi buna elveremezdi. Anasının adını, Tanrı'nın adını, herkesin adını art arda sıralıyordu. Başıyanık ona yaklaştı, onu öptü ve ağlamaya başladı. Onları öpüşürken, kıvranırken, ağlarken öylece bıraktık ve yürümeyi sürdürdük. Çok uzaklaşmamıştık ki Başıyanık'ın tek başına, ağlayarak geldiğini gördük. Onu ağaç gövdesinin yanında tek başına, kanlar içinde, yaralarıyla tek başına bırakmıştı. Şıllık (sevimsiz, kötü kız), artık yürüyemezdi. İnsan yiyen karıncalar, akbabalar kendilerine ziyafet çekeceklerdi (ziyafet, görkemli yemek demek).

Benim Larousse'a göre, cenaze konuşması, yitirilen ünlü bir kişinin mezarı başında yapılan konuşma demek. Çocuk-asker, şu yirminci yüzyıl sonunun en ünlü kişisidir. Dolayısıyla, bir çocuk-asker öldüğünde, onun için cenaze konuşması yapmak, yani onun bu kocaman ve kavanoz dipli dünyada hangi koşullarda çocuk-asker olduğunu anlatmak gerekir. Ben bunu canım ne zaman isterse o zaman yapıyorum, her zaman yapmak zorunda değilim. Sarah için yapıyorum, çünkü canım istiyor, buna zamanım var ve çünkü onun tuhaf bir öyküsü var.

Sarah'ın babasının adı Buake idi: denizciydi.

Durmadan sefer yapıyor, seferden başka bir şey yapmıyordu ve insan kendine, Sarah'ı annesinin karnına koymaya nasıl zaman bulduğunu soruyordu. Annesi, Monrovia'daki büyük pazarda kokmuş balık satıyor, ara sıra da kızıyla ilgileniyordu. Annesi sarhoş bir şoförün kullandığı araba tarafından biçilip öldürüldüğünde Sarah beş yaşındaydı. Babası, kızını ne yapacağını bilemediğinden onu köydeki kız yeğenlerinden birine emanet etti, o da Sarah'ı Madam Kokui'nin yanına yerleştirdi. Madam Kokui satıcıydı ve beş kız anasıydı. Sarah'ı hizmetçi ve muz satıcısı olarak yetiştirdi. Her sabah, bulaşığı ve çamaşırı yıkadıktan sonra, Monrovia sokaklarında muz satmak için dolaşıyor ve saat akşamın tam altısında, ocağa yemeği koyup bebeği yıkamak için eve dönüyordu. Madam Kokui sert, hesabına kitabına çok düşkün, eve dönüş saatleri konusunda da taviz vermeyen bir kadındı (hesabına kitabına düşkün ve taviz vermeyen, deyişleri zorlayıcı demek).

Bir sabah, küçük bir serseri, bir sokak çocuğu, bir muz hevengi kapıp tabana kuvvet kaçtı. Sarah, küçük serserinin peşinden koştu ama yakalayamadı. Akşam eve döndüğünde başına geleni anlatınca bu, Madam Kokui'nin hiç ama hiç hoşuna gitmedi. Söylendi ve Sarah'ı, muzları satıp parasıyla şekerleme almakla suçladı. Sarah, muzu küçük serserinin çaldığını söyledi ama boşuna. Madam Kokui'nin öfkesi geçmediği gibi, onun sözlerine de kulak asmadı. Onu bir güzel pataklayıp bir odaya kapattı, akşam yemeği de vermedi. Ve şöyle tehdit etti: "Gelecek sefer seni daha esaslı döver, yine kapatır, bu kez bir gün yemek vermem."

Gelecek sefer, hemen ertesi gün geldi. Sarah, her sabah olduğu gibi, muzları yüklenip sokağa çıktı. Aynı küçük serseri bu kez arkadaşlarıyla çete ha-

linde geldi, bir muz hevengini kapıp kaçtı. Sarah onun peşine düştü. Onun kadar serseri olan arkadaşları da zaten bunu bekliyordu. Sarah uzaklaşınca, ne kadar muz varsa hepsini aşırdılar (aşırmak, yağmalamak, el koymak demek benim Larousse'a göre).

Sarah mutsuzdu. Sabahtan akşama kadar ağladı, ne var ki güneşin batmaya başladığını ve bebeği yıkama vaktinin yaklaştığını görünce, dilenmeye karar verdi. Dilenip para kazanacak ve Madam Kokui'nin kendisinden beklediği parayı kazanacaktı. Ama ne yazık ki otomobilciler çok cömert çıkmadı, o da Madam Kokui'nin beklediği parayı kazanamadı. Geceyi Farah'ın dükkânının verandalarından birinde, balyaların arasında geçirdi.

Ertesi sabah yeniden dilenmeye başladı ve Madam Kokui'nin parasını ancak ertesi gün kazanabildi. Ne var ki artık çok geçti, iki geceyi dışarıda geçirmişti, bir daha eve dönemezdi, Madam Kokui onu öldürürdü, kesinlikle öldürürdü. Dilenmeyi sürdürdü, öte yandan yeni koşullara da alışmaya başlıyor, Madam Kokui'nin evindekinden daha iyi yaşadığını fark ediyordu. Kendine, tuvaletini yapacak bir yer bulduğu gibi, artırdıklarını saklayacak bir yer de bulmuştu; geceleri de hâlâ, Farah'ın dükkânındaki verandada, balyaların arasında yatıyordu.

Orada kaldığını bir bey fark etmişti ve bu bey bir gün gelip onu orada buldu. Kendini tanıtıp ona nazik ve sevecen davrandı (sevecen davrandı, yani Sarah'ın dertlerine ortak oluyormuş gibi davrandı demek). Sarah'a bonbonlar, daha başka şekerlemeler verdi. Sarah ona güvenip, halin oraya, evlerden uzak yere onun peşinden gitti. Oraya gittiklerinde, o bey ona sahip olacağını, canını hiç yakmayacağını söyledi. Sarah korktu, kaçmaya ve bağırmaya baş-

ladı. Ne var ki ondan daha çabuk ve daha güçlü olan o bey onu yakalayıp yere yıktıktan sonra hareketsiz hale getirdi ve ırzına geçti. O kadar şiddetli davrandı ki, Sarah orada ölü gibi kaldı.

Sarah'ı hastaneye götürdüler, orada kendine geldi, ona ailesinin kim olduğunu sordular. Babasının adını verdi ama Madam Kokui'nin sözünü bile etmedi. Babasını aradılar ama bulamadılar. Seferdeydi; hep seferdeydi. Sarah'ı Monrovia'nın batı banliyösündeki bir yetimler yurduna, rahibelerin yanına gönderdiler. Liberya'da kabile savaşları başladığında orada bulunuyordu. O yetimler yurdundaki beş rahibe katledildi, geriye kalanlar, arkalarına bakmadan kaçmaya ancak zaman bulabildi. Sarah ve dört kız arkadaşı açlıktan ölmemek için fahişelik yaptılar, sonunda çocuk-askerlere katıldılar.

İşte, insan yiyen karıncalara ve akbabalara terk ettiğimiz Sarah, bu Sarah'tı (insan yiyen karıncalar, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, siyah karıncalardır ve ne bulurlarsa yerler). Sarah'la kendilerine görkemli bir ziyafet çekeceklerdi. Gnamokode (Piçlik)!

Geçtiğimiz köylerin hepsi terk edilmişti, bütünüyle terk edilmişti. Kabile savaşlarında böyle olur: İnsanlar, insanların yaşadıkları köyleri terk edip vahşi hayvanların yaşadığı ormanlara sığınırlar. Vahşi hayvanların arasında, insanların arasında yaşadıklarından daha rahat ve huzurlu yaşarlar. A faforo!

Terk edilmiş bir köyün girişinde iki herif gördük, bizi fark edince deli gibi kaçıp gözden kayboldular. Hemen peşlerinden gidip onları birer av hayvanı gibi yakaladık. Çünkü kabile savaşı bunu gerektirir. Seni gören birinin kaçması, bu kişinin sana

kötülük etmek istediği anlamına gelir. Onu yakalamak gerekir. Ateş ederek peşlerine düştük. Ormanın içinde iyice kaybolmuşlardı. Yoğun ateş açtık ve uzun süre ateş ettik. Gök gürültüsü gibi bir gürültü koptu, Samory savaşları geri geldi sanırdınız (Samory, bir Malinke reisiydi ve Fransızlar geldiğinde, onların ülkeyi işgal etmesine direnmişti ve bu direniş sırasında sofalar –askerler– çok ateş ediyorlardı). Valahe (vallahi)!

Çocuk-askerlerin arasında kimseye benzemeyen, herkesin Yüzbaşı Kurnaz Kik, dediği bir çocuk vardı. Yüzbaşı Kurnaz Kik tuhaf bir çocuktu. Biz yolun kenarında beklerken, Yüzbaşı Kurnaz Kik, hemen ormana dalıp sola döndü ve köye giden yolu kesmek istedi. Kurnaz bir çocuktu. Ne var ki birden bir patlama, ardından da Kik'in bağırdığını duyduk. Hepimiz koştuk. Manzara hiç iç açıcı değildi. Kik, dana gibi, boğazlanan bir domuz gibi böğürüyordu. Anasının, babasının, aklına gelen herkesin adını haykırıyordu. Sağ bacağı iplik iplik olmuştu. Bir tele takılmıştı. Görülmesi hoş bir görüntü değildi. İri iri terliyor ve ağlıyordu: "Gebereceğim! Bir sinek gibi gebereceğim!" Onun gibi bir çocuğun, evet, onun gibi bir çocuğun ruhunu teslim etmesini görmek çok acıydı. Derme çatma bir sedye yaptık.

Kik'i o derme çatma sedyeyle köye kadar taşıdık. Askerlerin arasında eski bir hastabakıcı da vardı. Hastabakıcı, Kik'in bacağını hemen kesmek gerektiğini düşündü. Köyde, onu bir kulübenin içine yatırdık. Kik'i zaptetmeye güçlü kuvvetli üç kişi yetmedi. Bağırıyor, debeleniyor, annesinin adını söylüyordu, yine de bacağı dizinin hemen altından kesildi. Tam dizinden. Kesilen parçayı oradan geçen bir köpeğe attık. Kik'in sırtını bir kulübenin duvarına yasladık.

Ve köydeki evleri aramaya başladık. Tek tek. İnceden inceye. Köy sakinleri, açtığımız ateşin sesini duyup kaçmıştı. Karnımız açtı, bir şeyler yememiz gerekiyordu. Tavuklar vardı. Bunları yakalayıp boyunlarını burduk, sonra ateşte kızarttık. Ortalıkta dolaşan oğlaklar vardı. Onları da kesip aynı şekilde ateşte kızarttık. Yenecek ne varsa el koyuyorduk. Allah, yarattığı hiçbir boğazı boş bırakmaz.

Köşe bucak her yeri arıyorduk. Köyde kimsenin, hiç kimsenin olmadığını düşünürken, yapraklı dalların altında, analarının çılgın gibi kaçarken (benim Larousse'a göre, aşırı telaşlı, ne yaptığını bilmez halde demek) yanına almaya fırsat bulamadığı iki küçük çocuk olduğunu hayretle gördük. Onları öylece bırakmıştı ve çocuklar, çitle çevrili bir yerde, ağaç dallarının altına saklanmıştı.

Çocuk-askerlerin arasında, ötekilere benzemeyen, Fati adında bir kız vardı. Fati, tüm kız-askerler gibi kötü, çok kötü bir kızdı. Fati, tüm kız-askerler gibi çok afyon çekiyordu ve kafası her zaman dumanlıydı. Fati, o iki çocuğu dalların altında saklandıkları yerden çekip çıkardı. Onlara, köylülerin erzaklarını nerede sakladığını sordu. Çocuklar söylenenleri anlamıyordu, hiçbir şey anlamıyordu. Çok küçüktüler. Altı yaşında ikiz çocuklar. Hiç ama hiçbir şey bilemezlerdi. Fati onları korkutmak istedi. Havaya ateş etmeye niyetlendi ama kafası dumanlı olduğundan, Kalaşnikof'uyla onları tarayıverdi. Çocuklardan biri öldü, öteki yaralıydı. Silahı elinden aldık. Fati, gözyaşlarına boğuldu. İkizlere kötülük yapılmaz, küçücük ikizlere. İkizlerin gnamaları, özellikle de küçük ikizlerin gnamaları korkunçtur (gnama, ruhtur, ölülerin öç alan ruhu). Kötüydü, çok kötü bir durumdu. Gnamalar Fati'nin peşine düşecekti, ikizlerin gnamaları, kabile savaşlarının yerle

bir ettiği Liberya'da onun peşine düşecekti. Fati artık iflah olmazdı; ölecekti, hem de çok feci ölecekti.

Yakuba, Fati'ye, küçük ikizlerin gnamaları yüzünden, yaptığı nazarlıkların onu artık koruyamayacağını söyledi.

Fati ağladı, iki gözü iki çeşme ağladı; kendisini koruyabilecek nazarlıklar istiyordu. İstediği kadar ağlasın, Fati'nin işi artık bitikti; nazarlıksız kalmıştı. İşte böyle.

Masum iki çocuğu öldürme saçmalığını yaptıktan sonra köyde kalamazdık. Oradan hemen gitmemiz gerekiyordu, gnona-gnona gitmeliydik (Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, çabucak demek). Kik'i bir kulübenin duvarına dayadık ve yaya olarak hemen yola koyulduk.

Kik'i köyün insanlarına terk ettik, oysa Sarah'ı vahşi hayvanlara, böceklere bırakmıştık. Hangisinin yazgısı ötekinden daha iyiydi? Kik'inki değil, bu kesin. Kabile savaşları böyle gerektiriyor. Hayvanlar, yaralılara insanlardan daha iyi bakar.

Güzel! Kik, nasıl olsa öleceği için, hatta şimdiden ölmüş sayılabileceği için, cenazesi üzerine konuşmak gerekir. Bunu yapmayı çok istiyorum, çünkü Kik sevimli bir çocuktu ve bu dünyada uzun bir iz bırakmadı (uzun iz bırakmamak, bir çocuğun yeryüzünde kısacık bir yaşam sürmesi demek. Benim Larousse'a göre).

Kik'in köyüne kabile savaşı sabahın saat onuna doğru geldi. Çocuklar okulda, analar babalar da evdeydi. Kik okuldaydı, anası babası da evde. Silahların ilk salvosunda çocuklar ormana kaçıştı. Kik ormana kaçtı. Köydeki patırtı devam ettiği sürece çocuklar ormanda kaldı. Kik ormanda kaldı. Çocuklar

ancak ertesi sabah, silah sesleri kesildiğinde, evlerine dönmeye cesaret edebildiler. Kik evine döndü ve babasını boğazlanmış, erkek kardeşini boğazlanmış, annesiyle kız kardeşini de tecavüze uğramış, kafaları da kırılmış buldu. Uzak, yakın tüm akrabaları öldürülmüştü. Ve bir çocuğun yeryüzünde hiç kimsesi, anası, babası, erkek ve kız kardeşi kalmamışsa, ayrıca herkesin birbirini boğazladığı lanetli ve barbar bir ülkede yaşayan küçük ve savunmasız bir çocuksa, o çocuk ne yapar?

Çocuk-asker olur elbette, karnını doyurabilmek ve kendi hesabına ötekileri boğazlamak için çocuk-asker olur; ona kalan tek şey, bunu yapmaktır.

Kik, giderek bir çocuk-asker oldu (giderek, benim Larousse'a göre, bir düşünceden bir başka düşünceye, bir sözden bir başka söze aşama aşama geçerek demek). Çocuk-asker kurnazdı. Çocuk-asker kendine kısa yolu seçti. Kısa yolu seçince bir mayına bastı. Biz onu derme çatma bir sedyeyle taşıdık. Ölmesi artık yakınken, bir kulübenin duvarına yasladık. Onu orada terk ettik. Onu bir öğleden sonra, boktan bir köyde, köylülerin yapacağı suç kovuşturmasına terk ettik (suç kovuşturması yapmak, bir insanı halkın önünde suçlu ilan etmek demek). Halkın kovuşturmasına terk ettik, çünkü Allah onun yeryüzündeki yaşamını bu şekilde bitirmesini istedi. Ve Allah her şeyde, yarattığı her şeyde ve yeryüzünde yaptığı her şeyde adil davranmaya mecbur değil.

Ben de öyle, ben de konuşmak, köpek gibi yaşadığım bu yaşamı anlatmak, sözlüklerden birini kapatıp birini açmak zorunda değilim. Bıktım artık; bugünlük burada kesiyorum. Ne haliniz varsa görün!

Valahe (Vallahi)! A faforo (babamın kıçı)! Gnamokode (Piç oğlu piç)!

3

ULIMO ya da Liberya Birleşik Hareketi, kurulu düzene bağlı olanların çetesidir, bu kişiler, parça parça edilen büyük eşkıya, Diktatör-başkan Samuel Doe'nun mirasçılarıdır. Bu başkan, 1860'tan beri bağımsız olan Liberya Cumhuriyeti'nin korkunç başkenti Monrovia'da, sisli bir gün öğleden sonra parça parça edildi. Valahe (Vallahi)!

Diktatör Doe, Liberya ordusunda çavuş olarak işe başladı. Ona, yani Çavuş Doe'ya ve birkaç arkadaşına, Kongo adı verilen zenci Afro-Amerikalıların Liberya'nın yerleşiklerine gösterdikleri küstahlıktan ve aşağılayıcı davranışlardan gına geldi. Yerleşikler, ülkede doğup büyümüş Afrikalı zenci halktır. Bunlarla azat edilmiş kölelerin torunları olan zenci Afro-Amerikalılar arasında fark gözetmek gerekir. Kongolar da denen bu köle torunları, Liberya toplumunun içinde, halkın geri kalan kesimine sömürgeli muamelesi yapıyordu. Benim Harrap's Sözlüğü yerleşikler ile Afro-Amerikalıları böyle tanımlıyor. Samuel Doe ile birkaç arkadaşına, bağımsız Liberya'da yaşayan yerleşik halkın maruz kaldığı bu ada-

letsizlikten gına gelmişti. İşte bu yüzden yerleşik halk başkaldırdı ve yerleşik halktan iki kişi, sömürgeci ve küstah Afro-Amerikalılara karşı bir komplo hazırladı.

Bu komployu düzenleyen, Kara Afrikalı yerleşik zenci halktan iki kişinin adları, bir Krahn olan Samuel Doe ile bir Gyo olan Thomas Quionkpa'dır. Krahnlar ile Gyolar, Kara Afrikalı Liberya zencilerinin oluşturduğu iki büyük kabiledir. İşte bu yüzden, bu başkaldırıyla sömürgeci ve küstah Afro-Amerikalılara karşı tüm bağımsız Liberya'nın ayaklandığı söylenir.

Ne mutlu ki, onlar açısından (başkaldıranlar) ya da bol bol kurban verenler açısından söz konusu komplo tam bir başarıyla sonuçlandı (bol kurban vermek, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, Afrika zencilerinin şans yakalayabilmek için bol bol kan akıttıkları anlamına geliyor. Ancak bol bol kurban verdiklerinde şansları olabiliyor). Komplonun başarısından sonra, iki isyancı, taraftarlarıyla birlikte, sabahın köründe gidip Afro-Amerikalı tüm hatırlı kişileri, tüm senatörleri yataklarından kaldırdılar. Bu kişileri kumsala götürdüler. Kumsalda, onları soyup bir tek donla bıraktıktan sonra, kazıklara bağladılar. Gün doğarken, uluslararası basının gözleri önünde, tavşanlar gibi kurşuna dizdiler. Komplocular daha sonra kente döndüler. Kentte, kurşuna dizilenlerin karılarını kızlarını kırıp geçirdiler ve şamata dolu, eğlence dolu, içkinin su gibi aktığı, vb. büyük bir şenlik yaptılar.

Bundan sonra, komplocu iki şef dudak dudağa öpüştü, dürüst insanlar gibi, birbirini kutladı. Çavuş Samuel Doe, Çavuş Thomas Quionkpa'ya general rütbesi verdi, Çavuş Thomas Quionkpa da Çavuş Samuel Doe'ya general rütbesi verdi. Ve yalnızca tek

bir şef olması gerektiğinden, bir ve tek devlet başkanı olması gerektiğinden, Samuel Doe kendini, 1860'tan beri bağımsız Liberya Üniter ve Demokratik Cumhuriyeti'nin tartışılmaz ve tartışılması olanaksız devlet başkanı ilan etti.

Bu iş cuk oturmuştu, çorbaya kararında konmuş tuz gibi cuk oturmuştu, çünkü tam o sırada Batı Afrika Devletleri Birliği devlet başkanlarının, Yani CDEAO'nun zirvesi vardı. Liberya CDEAO'nun kurucu üyesiydi. Samuel Doe, general rütbesiyle ve devlet başkanı sıfatıyla, sırtına paraşütçü üniformasını giydi, beline de tabancasını takıp uçağa atladı. Uçağa devlet başkanı olarak, tüm öteki devlet başkanları gibi CDEAO zirvesine katılmak üzere bindi. Zirve Lome'de yapılıyordu. Lome'de işler karıştı. Oraya tepeden tırnağa silahlı olarak gidince, CDEAO'ya üye devlet başkanlarının gözü korktu. Onun deli olduğunu sanıp zirveye kabul etmediler. Tam tersine, bir otele kapattılar. Zirve süresince, burnunu otelden çıkarmasına ve alkol almasına izin vermediler. Onu kendi başkenti Monrovia'ya ancak zirve sona erdikten sonra gönderdiler. Bir uya-uya gibi (uya-uya, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, baldırı çıplak, başı kabak demek).

Samuel Doe, başkentinde beş yağmur mevsimi boyunca kimseyi umursamadan hüküm sürdü. Her yere paraşütçü kıyafetiyle, belinde tabancası, gerçek bir devrimci gibi gidiyordu. Günün birinde aklına Thomas Quionkpa geldi... Thomas Quionkpa'yı düşündü ve birden suratı asıldı, paraşütçü kıyafeti içinde huzursuz oldu. Samuel Doe'nun devlet darbesini Thomas Quionkpa ile birlikte başardığını ve Thomas Quionkpa'nın hâlâ bir kenarda durduğunu unutmamak gerekir. Kümes hırsızları bile bunu bilir ve söyler: Bir ortakla birlikte müthiş bir voli vu-

rsanız, bu vurgunun meyvesini tam olarak ancak ortağınızı saf dışı ettikten sonra yiyebilirsiniz. Beş yıllık iktidar döneminden sonra, Thomas Quionkpa'nın varlığı, hâlâ General Samuel Doe'nun moralini bozuyor, konuşmalarını ve davranışlarını etkiliyordu.

Samuel Doe bu sorunları çözmek için garantili bir savaş hilesi düşündü (savaş hilesi, kurnazlık demek, benim Petit Robert'e göre). Hile basitti; bulmak için biraz düşünmek yeterliydi. Bir demokrasi darbesi gerçekleştirmek gerekiyordu. Demokrasi, halkoyu, egemen halkın iradesi. vb. vb...

Samuel Doe, bir cumartesi sabahı, o günü bayram ilan etti. Liberya ordusunun tüm yüksek rütbeli subaylarını, devlet yönetiminin kilit noktalarındaki yöneticileri, cumhuriyetin tüm bölge başkanlarını, dini şefleri çağırıp bir araya topladı. Bu bilginler kurulunun (bilginler kurulu, yetkili ve bilgili kişiler demek) karşısında şöyle konuştu:

"İktidarı silah zoruyla ele geçirmek zorunda kaldım, çünkü bu ülkede çok adaletsizlik vardı. Artık herkes eşit olduğuna, adalet de geri geldiğine göre, ordu ülke yönetiminden çekilecek. Ordu, ülkenin yönetimini sivillere, egemen halka devrediyor. Ve başlangıç olarak ben, askeri statümden, asker kıyafetimden ve tabancamdan vazgeçiyorum. Sivil bir insan oluyorum."

Tabancasını çıkardı, ardından paraşütçü kıyafetini, kırmızı beresini, omuzları şeritli gömleğini, pantolonunu, postallarını ve çoraplarını çıkardı. Donla kalıncaya kadar soyundu. Sonra parmağını şaklattı ve herkes, buyurduğu şeylerin getirildiğini gördü. Getirilen, üç parçalı bir takım elbise, bir kravat, çorap, ayakkabı ve yumuşak bir şapkaydı. Ve orada hazır bulunan herkesin alkışları arasında si-

villeşti. Sokaktaki en sefil uya-uyaya eşit bir sivil oldu.

Bu noktadan sonra işler çok hızlı gelişti. Üç hafta içinde kendi keyfine göre bir anayasa hazırlattı. İki ay boyunca ülkenin her bölgesini gezerek kendisinin ne kadar iyi bir adam olduğunu anlattı. Ve anayasa bir pazar sabahı oylandı; yüzde 99.99 katılım sağlandı. Katılım oranı yüzde 99.99'du, çünkü yüzde 100 olsaydı, işin ciddiyeti biraz azalacaktı. Ortaya uya-uya bir durum çıkacaktı.

Yeni anayasaya göre, ülkeye sivil bir başkan gerekiyordu. Altı ay boyunca ülkenin tüm bölgelerini dolaşarak halka, verdiği sözle ve kalben sivil bir insan haline geldiğini anlattı. Ve bir başka pazar sabahı, uluslararası gözlemcilerin gözetiminde oylama yapıldı ve oyların yüzde 99.99'u ona çıktı. Oy oranı yüzde 99.99'du, çünkü yüzde 100 olursa uya-uya oluyordu; dedikodu çıkıyordu (dedikodu yapmak, kötü şeyler söyleme zevkini tatmin etmek için sürekli gevezelik etmek demek; Larousse'a göre).

Artık tam ve sağlam, saygı uyandıran ve saygı gören bir başkan olmuştu. Devlet başkanı olarak yaptığı ilk somut icraat, ahlaksızlıkla suçladığı General Thomas Quionkpa'yı kızağa çekmek oldu (kızağa çekmek, bir subayı görevinden almak anlamına geliyor. Bir komplo yapmayı düşünen birini, ahlaksız biri olarak görevinden uzaklaştırmak demek oluyor). Ne var ki bu noktada işler karıştı. Thomas Quionkpa kendisine bunun yapılmasına izin vermedi. Hem de nasıl!

Thomas Quionkpa gerçekten, kendisi gibi Gyo olan subaylarla ve kadrolarla gerçek bir komplo gerçekleştirdi. Ve bu komplo neredeyse başarılı oluyordu, Samuel Doe katledilmekten kıl payı kurtuldu. Samuel Doe buna çok kötü karşılık verdi. Elinde

kanıtlar vardı, uzun zamandır beklediği fırsatı yakalamıştı. Kurşuna dizdirmeden önce, Thomas Quionkpa'ya feci işkenceler yaptırttı. Muhafız birliği kente dağıldı ve Liberya Cumhuriyeti'nde görev yapan Gyo kadrolarının neredeyse tümünü katletti. Bunların karılarının ve çocuklarının sonu da aynı oldu.

Samuel Doe artık mutluydu, zafer kazanmıştı, bundan böyle çevresinde kendi etnik grubu, yani Krahnlar yer alıyordu ve tek liderdi. Liberya Cumhuriyeti bir Krahn devleti oldu, yönetim kadrosu bütünüyle Krahnlardan oluşan bir devlet haline geldi. Bu durum hiç de uzun sürmedi. Çünkü ne mutlu ki, devlet yönetiminde yer alan otuz kadar Gyo katillerinin elinden kurtulmayı başarmıştı. Fildişi Sahili'ne kaçmışlar ve orada, ülkenin diktatörü olan Houphouët-Boigny'nin huzurunda gözyaşı dökmüşlerdi. Houphouët-Boigny onları teselli edip, terörist yetiştirmek için elinin altında sürekli bir kamp bulunduran Libya Diktatörü Senyör Kaddafi'ye göndermişti. Kaddafi, bu otuz kadar Gyo'yu tam iki yıl boyunca silah kullanma ve terörist eylemler konusunda eğitti. Sonra Fildişi Sahili'ne gönderdi. İyi yetiştirilmiş bu kadrolar Fildişi Sahili'nde, ülkenin Liberya sınırındaki köylerde gizlendi. Yazgısal (yazgısal, dönüm noktası oluşturan, yazgıyı belirleyen demek) bir tarih olan 24 Aralık 1989 tarihinde, yani 1989 Noel'inde ortaya çıktılar. 1989 yılı Noel gecesi, saldırıya geçmek için, Boutoro'daki gözetleme noktasında (sınır kenti) tüm sınır muhafızlarının kör kütük sarhoş olmasını, kafayı bulmasını beklediler. Boutoro sınır noktasını kısa sürede ele geçirip muhafızların hepsini öldürdüler ve silahlara el koydular. Sınır muhafızlarının hepsini öldürdükten sonra, onların yerini alıp Monrovia'daki genelkurmaya te-

lefon ettiler. Genelkurmaya, sınır muhafızlarının bir saldırıyı püskürttüğünü ve takviye birlikleri beklediğini söylediler. Takviye birlikleri pusuya düşürüldü, hepsi öldürüldü, katledildi, parça parça edildi ve silahları ele geçirildi. Gyo kadrolarının, isyancıların artık silahı vardı, çok silahı vardı. İşte bu yüzden insanlar, tarihçiler, Liberya'da kabile savaşının 24 Aralık 1989 tarihinde başladığını söyler. Bu tarih, komşu ülkede, Fildişi Sahili'nde tam on yıl önce yapılan askeri hükümet darbesiyle çakışır. O tarihten başlayarak Samuel Doe'nun başındaki dertler bir kreşendo halinde (kreşendo, giderek artan biçimde demek) ölünceye kadar sürüp gitti. Parça parça edilerek öldürülüşüne kadar süren bir kreşendo. Bundan biraz aşağıda söz edeceğiz. Şu anda vaktim yok. Gnamokode (piç oğlu piç)!

ULIMO'da yabancıları hoş geldin, diye buyur etmezler. Kabile savaşları böyle gerektiriyor. Oraya varır varmaz, onlara Samuel Doe hakkında hazırladığımız küçük masalı anlattık. Onun vatanseverliğinden, cömertliğinden söz ettik. Tüm Liberya'ya yaptığı büyük iyiliği anlattık. Kendini vatanı için feda ettiğini söyledik vb. Bu masalı dinlediler, kilisede vaaz dinler gibi uzun süre dinlediler. Sonra bizden silahlarımızı istediler. Silahlarımızı büyük bir güven içinde teslim ettik. Bir Kuran, bir İncil ve çeşitli fetişler getirdiler. Bize, kutsal kitaplar ve fetişler üzerine yemin ettirdiler. Hırsız olmadığımıza, içimizden hiçbirimizin hırsız olmadığına kutsal şeyler adına yemin ettik. Çünkü ortalıkta çok hırsız vardı, içlerinde hırsız istemiyorlardı, bıkmışlardı artık. Ve sonra bizi içeri tıktılar. Klik-klik.

ULIMO'nun tutukevlerinde yemekler çok ber-

battı, ayrıca çok ama çok yetersizdi (berbat, mide bulandırıcı demek). Kötü koşullardan ilk yakınan Yakuba oldu. Bağırıp çağırmaya başladı: "Ben bir grigrimanım, havada vızıldayan kurşunlara karşı nazarlık yapmakta çok usta bir grigriman." Kulak asmadılar. Daha da yüksek sesle bağırdı: "Çıkarın beni buradan. Yoksa size nazar değdiririm. Hepinize nazar değdiririm." Bunun üzerine onu almaya geldiler, o da bensiz gitmeyeceğini söyledi; beni de yanına almak istediğini söyledi onlara.

Bizi General Baclay'ın karargâhına götürdüler, Onika Baclay Doe'nun karargâhına. General Baclay bir kadındı (bir kadın söz konusu olduğu için, Fransızca'da general sözcüğünün sonuna bir 'e' eklemem gerekiyor ama bu biçimiyle de sözcük, general karısı demek oluyor; hiçbir biçimde kadın general anlamına gelmiyor). Her neyse, bizi Onika Baclay Doe'nun huzuruna çıkardılar. General Baclay, Yakuba ile karşılaştığına memnun oldu. Elinin altında fetişçi bir grigriman vardı. Ne var ki o, Müslüman değildi. Bazı durumlardan dolayı elinin altındaki bu fetişçi grigrimanın bilgisinden ve uygulamalarından kuşkulanmaya başlamıştı. Yakuba ile birlikte iki kişi olacaklardı, bu da çok iyiydi.

Beni çocuk-askerlerin yanına gönderdiler. Kaleş'imi gösterdiler. Bir silahı beş kişi kullanacaktık ve bana gösterdikleri silah, NPFL'de verdikleri silahtan daha yeniydi.

ULIMO'dakiler, çocuk-askerlere daha iyi davranıyordu. Karnımız iyi doyuyordu ve altın arayıcılarına gözcülük ettiğimizde para, dolar alabiliyorduk. Ben para biriktirmek istedim. Öteki çocuk-askerlerin yaptığı gibi, kazandığım bütün parayı uyuşturucuya yatırmak istemedim. Artırdığım parayla altın aldım; bu altını, üzerimde taşıdığım bir nazarlığın

içinde saklıyordum. Halamla karşılaşacağım gün, ona bir şeyler vermek istiyordum. Faforo (babamınki)!

General Baclay çok antika bir tipti. Kendine özgü tuhaflıkları olan bir kadındı. Erkek olsun, kadın olsun, bir dikiş iğnesi ya da bir öküz çalmış olsun, hırsızlık yapanları gözünün yaşına bakmadan kurşuna diziyordu. Hırsız, hırsızdır, diyor ve hepsini kurşuna diziyordu. Eşitlikçi bir davranıştı bu.

Generalin yönetim merkezi olan Sanniquellie hırsız yuvasıydı. Liberya Cumhuriyeti'nin tüm hırsızları Sanniquellie'de buluşmuştu. Çocuk-askerler bu konuda deneyim sahibi olmuşlardı. Çoğu kez uyuşturucu almış olarak uykuya yatan bu çocuklar, uyandıklarında kendilerini çoğu kez çıplak, çırılçıplak buluyordu. Hırsızlar her şeylerini çalıyordu, donlarını bile. Kaleşlerinin yanında çıplak uyanıyorlardı.

Hafta içinde suçüstü yakalanan hırsızlar (suçüstü yakalanmak, bir suçu herkesin gözü önünde işlerken yakalanmak demek) tutuklanıp bir tutukevinde zincire vuruluyordu. Bir doğa yasası olarak karınları acıkabiliyordu. Yapacak hiçbir şey yoktu; Baclay'ın tutukevlerinde sanıkların yemek yemeye hakları yoktu.

Cumartesi günü saat dokuza doğru, bu sanıklar zincire vurulmuş halde, herkesin toplanmış olduğu kent meydanına getiriliyordu. Karar orada, herkesin önünde veriliyordu. Sanığa, hırsızlık yapıp yapmadığı soruluyordu. Evet, derse ölüme mahkûm oluyordu. Hayır, derse, tanıkların ifadesiyle susturuluyor, yine ölüme mahkûm oluyordu (susturulmak, burada, birini suç işlediğini kanıtlayarak susturmak demek). Dolayısıyla ikisi de aynı kapıya çıkıyordu. Mahkûm olanlar da 'illico presto' infaz yerine götü-

rülüyordu (illico presto, derhal demek).

Hüküm giyenlere dumanı üstünde tahıl soslu pirinç pilavı getiriliyordu, içinde de iri kuşbaşı etler vardı. Hepsi o kadar ama o kadar açtı ki yemeğin üzerine aç kurtlar gibi saldırıyorlardı. Bu yemek o kadar ama o kadar güzeldi ki, birçok izleyicide hükümlülerin yerinde olma isteği uyandırıyordu. Hükümlüler bol bol, doya doya yiyorlardı. Doyuncaya, patlayıncaya kadar yiyorlardı. Sonra dostlarına veda ediyorlardı. Hükümlü Katolik olsun ya da olmasın, bir papaz gelip ona son kez kutsal yağ sürüyordu. Sırıklara bağlanıyorlardı. Gözleri bağlanıyordu. İçlerinden bazıları koca çocuklar gibi ağlıyordu. Bunlar az sayıdaydı. Çoğu, yani çoğunluk, sakalını yalıyor, gürültülü kahkahalar atıyordu; iyi bir yemek yemiş olmaktan o kadar ama o kadar memnundular ki. Ve hükümlüler neşeli, mutlu kalabalığın alkışları arasında kurşuna diziliyordu.

Ve buna karşılık, evet buna karşılık, izleyicilerden bazıları, alkış tutarken safra attığını hayretler içinde fark ediyordu (safra atmak, burada, benim Larousse'a göre, cüzdanını çarptırıp hafiflemek anlamına geliyor). Safra atıyorlardı, çünkü Sanniquellie denen yerde o kadar çok hırsız vardı ki, birilerinin bu yüzden kurşuna dizilmesi ötekilere ders olmuyordu. Faforo (babamın kıçı)!

Köken ve akrabalık bakımından Onika, Samuel Doe'nun ikiz kız kardeşiydi. Yerleşik halkın Afro-Amerikalılara karşı giriştiği komplo sırasında, nerede akşam orada sabah, yaşıyordu (nerede akşam orada sabah yaşamak, bir kadın için, bedenini satmak anlamına geliyor). O sırada adı Onika Dokui'ydi. Komplo başarılı olur olmaz, kardeşi onu Liberya ordusuna çavuş olarak atadı, o da soyadını değiştirerek Baclay oldu. Baclay oldu, çünkü bu ad zenci Af-

ro-Amerikalıları çağrıştırıyordu ve kim ne derse desin, Liberya'da Afro-Amerikalı olmak, insanlara belli bir seçkinlik kazandırıyordu; yerleşik kökenli olmaktan, Kara Afrikalı zenci yerli olmaktan daha iyiydi. Samuel Doe, Lome'den, CDEAO devlet başkanları konferansından döndüğünde, Çavuş Baclay'ı teğmen yaptı ve özel korumaları arasına aldı. Gyoların komplosundan sonra da başkanlık muhafız alayının komutanı olarak atadı. Samuel Doe öldüğünde, parça parça edilerek öldürüldüğünde, Baclay kendini general ve Sanniquellie bölgesinin komutanı ilan etti. Yani general, içinde bir sürü uyauya erkeğin yaşadığı kuş kafesinde, lokmasını kimseye kaptırmayan kurnaz bir kadındı. Valahe!

General Onika, ufak tefek, oğlağını kaptırmış bir keçi gibi enerji dolu bir kadındı. Her şeyi gözetim altında tutuyordu; general şeritleriyle ve Kaleş'iyle. Bu gözetimi, tepeden tırnağa silahlı muhafız alayı askerlerinin koruması altında, 4 x 4'ü ile her an, her yerde sürdürüyordu. Baclay'in yönetimi aile yönetimiydi. Genel yönetimi oğluna bırakmıştı. Oğlunun adı Johnny Baclay Doe idi. Albay rütbesini almıştı ve ordunun en savaşçı alayına komuta ediyordu. Bu oğul, üç kadınla evliydi. Bu üç kadın, en önemli üç bölümün komutanı ve yöneticisiydi: finans, tutukevleri ve çocuk-askerler bölümü.

Finans konularıyla ilgilenen karısının adı Sita'ydı. Bir Malinke'ydi, yani Afro-Amerikan Pidgin dilinde Mandingo. Bu kadın, altın arayıcılarının üç ayda bir ödemek zorunda olduğu kira bedellerini topluyordu. Müslüman'dı ama insanlıktan hiç nasibini almamıştı. İzin almadan çalışan altın arayıcılarını hırsız kabul ediyor ve bunları cumartesi sabahları ölüme mahkûm ediyordu. Kurşuna dizildiklerinde de kahkahalarla gülüyordu.

Tutukevleriyle ilgilenen karısının adı Monita'ydı. Protestan'dı, insancıldı ve altın gibi bir kalbi vardı. Yemek yemesi yasak olan sanıklara yiyecek veriyordu. Birkaç saatlik yaşamı kalan insanların bu zamanı zevkli geçirmeleri için elinden geleni yapıyordu. Böyle şeyler yapıyordu; Allah bunları görüyordu ve onu cennetinde ödüllendirecekti.

Çocuk-askerlere komuta eden karısının adı da Rita Baclay'di. Rita Baclay beni, sevmemesi gerektiği gibi seviyordu. Bana, grigriman Yakuba'nın oğlu diyordu ve grigriman Yakuba'nın oğlunun her şeyi vardı, her şeyi de isteyebilirdi. Ara sıra, özellikle Baclay evde olmadığı zamanlarda beni evine götürüyor, bana uzun uzun, yiyecek bir şeyler hazırlıyordu (uzun uzun yemek hazırlamak, yemeği ağır ağır, özenle ve sevgiyle hazırlamak demek). Karnımı iyice doyuruyordum ve o, ben yemek yediğim sürece bana şunları söyleyip duruyordu: "Küçük Birahima, sen güzelsin, yakışıklısın. Güzel olduğunu biliyor musun? Yakışıklı olduğunu biliyor musun?" Ve yemekten sonra, her zaman, benden soyunmamı istiyordu. Ben de söylediğini yapıyordum. Bangalamı okşuyordu, tatlı tatlı. Bangalam da eşek bangalası gibi dikiliyordu ve ben sürekli mırıldanıyordum:

"Albay Baclay bizi görecek olursa, bu hiç hoşuna gitmez."

"Hiç korkma, o burada yok," diye mırıldanıyordu o da.

Bangalamı öpücüklere boğuyordu, sonunda da bir yılanın fareyi yuttuğu gibi yutuveriyordu. Bangalamı küçük bir kürdan yerine kullanıyordu.

Onun evinden ıslık çalarak ayrılıyordum, gururlu ve hoşnut olarak. Gnamokode (piç)!

Sanniquellie, sınır bölgesinde, altın ve elmas çıkarılan kalabalık bir yerleşimdi. Kabile savaşlarının sürmesine karşılık, altın yüzünden iştahı kabaran yabancı tüccarlar macerayı göze alıp buraya kadar geliyordu (macerayı göze almak, risk almak, tehlikeye atılmak demek. Yemlemek, birini bir şeye çekmek demek). Sanniquellie'de herkes General Baclay'ın buyruğu altındaydı. General Baclay, Sanniquellie'de herkesin yaşamasına ya da ölmesine karar verme hakkına sahipti. Ve bu hakkı kötüye kullanıyordu.

Sanniquellie'de dört mahalle vardı. Ülkede doğanların mahallesi, yabancıların oturduğu mahalle, bu ikisinin arasında da pazaryeri vardı. Pazaryerinde, cumartesi günleri hırsızlar kurşuna dizilirdi. Kentin öteki ucunda, tepenin düzlüğünde sığınmacıların mahallesi, tepenin yamacında da, bizim yaşadığımız askeri kamp vardı. Askeri kampın sınırlarını, kazıklar üzerine geçirilmiş kafatasları çiziyordu. Kabile savaşları böyle gerektiriyordu. Tepelerin çok ötesinde, ovada ırmak ve maden yatakları vardı. Bu bölgenin gözetimi çocuk-askerlere verilmişti. Maden yatakları ve maden cevherinin yıkandığı ırmağın bulunduğu bölge tam anlamıyla bir batakhaneydi. Orasını size anlatmak istemiyorum, çünkü ben bir sokak çocuğuyum ve canım ne isterse onu yaparım, hiç kimse umurumda değil. Ben size, madenlerin ve her şeyin gerçek sahibi olan ortak patronlardan söz edeceğim.

Ortak patronlar buraların gerçek reisleri, gerçek efendileridir. Çalıştıkları bölgede otururlar ve oturdukları konutlar, lojmanları, gerçek kalelerdir. Tepeden tırnağa silahlandırılmış, kafaları her zaman uyuşturucuyla dumanlı çocuk-askerlerin koruduğu gerçek birer kale. Kafaları tam dumanlı çocukların

koruduğu kaleler. Nerede çocuk-asker varsa, orada kazıklar üzerine geçirilmiş kafatasları vardır. Ortak patronlar zengindir. Her altın arayıcısı bir ortak patrona bağlıdır.

İşin başında, altın arayıcısının donundan başka hiçbir şeyi yoktur. Gerek duyduğu her şeyi ona patron sağlar. Çapaları, sepeti ona patron alır, karnını o doyurur ve madeni işletme kirası olan ayda yarım Amerikan dolarını da öder.

Altın arayıcısı, müthiş bir parça yakalarsa, yani bir maden külçesine rastlama şansını yakalarsa, ortak patrona bütün borcunu öder. Buysa ender olarak gerçekleşir, çünkü böyle bir şey genellikle, altın arayıcısı ortak patrona gırtlağına kadar borçlandıktan sonra gerçekleşir. Yani her zaman sürekli olarak patronun boyunduruğu altındadır. Ortak patron çoğunlukla bir Lübnanlıdır ve bunların çoğunlukla neden katledildiği bilinir. Evet, bu kişilerin korkunç biçimde katledilmesi doğrudur, çünkü hepsi birer vampirdir (vampir, Petit Robert'e göre, başkasının sırtından zengin olan kişi demek).

Bir altın arayıcısını bir külçe yakaladığında görmek gerekir. Görmeye değer bir şeydir bu. Müthiş telaşlanır, çocuk askerlerin gelip kendisini koruması için avazı çıktığı kadar bağırır. Ve kafaları dumanlı çocuk-askerler koşa koşa gelir, onun çevresini alıp ortak patrona götürürler. Ortak patron kendi hakkını hesaplar, vergileri öder, korumayı sağlayan çocuk-askerlerin payını öder. Geriye kalanı da –bir şey kalırsa elbette– altın arayıcısına öder. Altın arayıcısı mutsuz bir adam olur, çünkü eline geçen paranın tümünü harcayıp bitirene kadar, kendisine bir koruma tutmak zorunda kalır, bu da zorunlu olarak kafası tam dumanlı bir çocuk-askerdir. Valahe! Çocuk-askere sürekli uyuşturucu almak gerekir, eline af-

yon verilmezse, bu, insana pahalıya mal olur.

Bir gece, tepeden tırnağa silahlı eşkıyalar Sanniquellie'ye girdi. Kulübelerin arasına usta hırsızlar gibi sızmak için karanlıktan yararlandılar. Ortak patronların mahallesine girdiler. Ortak patronlardan ikisinin evini sardılar (bir evi sarmak, onu kuşatıp dışarıyla tüm bağlantılarını kesmek demek). Kolay oldu, küçük-askerlerin kafası dumanlıydı, askerler de öyleydi. Eşkıyalar ortak patronları uykuda yakaladı. Kaleşleriyle tehdit edip kasalarının anahtarlarını vermelerini söylediler. Ortak patronlar anahtarları verdi. Eşkıyalar anahtarları kullandı, hem de bol bol. Tam gidecekleri anda, ortak patronları da yanlarına almak isteyip bunlardan biri karşı çıktığı sırada bir silah patladı. Çocuk-askerlerden biri kendine gelip ateş etti. Başka bir şey bilmezler zaten, ateş ederler, yalnızca ateş ederler. Ve bu genel bir şamataya dönüştü. Salvolar ortalığı kapladı ve sonucunu verdi: ölüler, birçok ölü. Valahe! Beş çocuk-askerle üç asker biçildi. Boşaltılmış, bütünüyle boşaltılmış kasaların içinde ne varsa götürüldü ve eşkıyalar iki ortak patronla birlikte ortalıktan kayboldu. Görülmeye değerdi! Manzara çok hüzünlüydü. Her yanda ölüler vardı, öldürülmüş çocuk-askerler, boşaltılmış kasalar ve ortadan kaybolmuş iki ortak patron. Ölen çocuk-askerler benim arkadaşlarım değildi. Onları tanımıyordum, işte bu yüzden, onlar hakkında cenaze konuşması yerine geçecek bir şeyler söylemiyorum. Böyle bir zorunluluğum yok. Gnamokode!

Onika Baclay oraya, olayın geçtiği yere geldi. Gözyaşlarını tutamadı. Görecektiniz. Bunu görmek için oraya gitmeye değerdi. Onika gibi bir cani, ölü-

lerin ardından ağlıyordu. Timsah gözyaşları! Cesetlerin başında ağlıyordu ama aslında bunu, kendi payına düşeni yitirdiği için yapıyordu.

Onika'nın politikası, ortak patronların güvenliğini sağlamaktı. Ortak patron olmazsa altın arayıcısı olmayacak, madenler işletilmeyecek, sonuçta da cebine dolar girmeyecekti. Ortak patronların yaşamını güvenceye alıyor, bununla da övünüyordu. Gel gör ki, ortak patronlardan ikisi gece yarısı alınıp götürülmüş, ortadan kaybolmuştu, hem de Sanniquellie'nin tam orta yerinde. Ortak patronların hepsi çekip gitmek istiyordu, hepsi dükkânını kapatmıştı. Onika'nın sistemi çöküyordu.

Onika çılgına dönmüştü. Görecektiniz. Yerden bitme kadın, avazı çıktığı kadar bağırıyordu: "Kalın! Kalın! Onları arayacağım, bulup getireceğim. Niangbo'dalar. Biliyorum. Niangbo'da."

Niangbo'nun adını onun ağzından ilk kez duyuyordum; halamın yaşadığı yer olan Niangbo'nun. O iki eşkıya Niangbo'dan gelmişti.

Soygundan iki gün sonra, soyguncuların fidye istediği haberi geliyordu. Ortak patron başına on bin Amerikan doları istiyorlardı, ne bir kuruş aşağı, ne bir kuruş yukarı.

"Çok, on bin Amerikan doları çok fazla. Onları nerede bulmalı? Bulundukları delikten nasıl çıkarmalı?" diye gürlüyordu General Onika.

Pazarlıklar hemen başladı. Baclay, ortak patron başına iki bin dolar verebilirdi. Eşkıyalar anlayışlı davranmak istiyor, sekiz bin dolar istiyordu, bir kuruş aşağı olmazdı; yoksa iki ortak patronu boğazlayacaklardı.

Pazarlık uzun ve zahmetliydi, çünkü Niagbo, Sanniquellie pazar yerine iki günlük mesafedeydi.

Niangbo açık şehirdi, özgürdü, çetelerin hiçbiri-

rin elinde değildi. Tarafsız kalması gerekiyordu. Orada fidye istemek gibi bir şeye izin verilmemesi gerekiyordu. Ne var ki bunu yaptılar. Bu, Niangbo halkına ödetilmesi gereken bir hataydı. Bunu çok pahalı ödeyeceklerdi; General Onika durmadan bunu söylüyordu.

Pazarlıklar sürüp giderken, General Onika, gizliden gizliye Niangbo'yu kuvvete başvurarak almayı planlıyordu. Biz, çocuk-askerler, soygunun dördüncü günü Niangbo'ya doğru yürüyüşe geçtik. Geceleri yürüyorduk; gündüz, ormanda saklanıyorduk. Yol boyunca fazla aptallık yapmamızı engellemek için, yanımıza afyon vermemişlerdi. Afyonsuzluk başımıza vurduğundan, yumuşak yer kurtlarından farkımız yoktu. Aptal aptal yürüyor, ne yapacağımızı bilmiyor, sürekli olarak biraz afyon istiyorduk. Ne var ki, iki gün iki gece süren yolculuk boyunca, bu buyruğa uyuldu.

Ve sonunda, bir pazar sabahı Niangbo yakınında bulunuyorduk ve mutluyduk. Bizi oturttular ve bol bol afyon dağıttılar. Önce biz gelmiştik, öncüydük, yol açıcıydık. Savaşmak için sabırsızlanıyorduk. Afyon hepimizi boğalar gibi güçlü kılmıştı, ayrıca nazarlıklarımıza da güveniyorduk. Arkamızda askerlerin oluşturduğu alay, biraz ilerde de General Onika'nın bizzat başında bulunduğu karargâh vardı. Harekâtı General yönetiyordu. Niangbo halkını cezalandırmak amacıyla bizzat orada bulunmak onun için önemliydi. Yanında fetişçiler vardı, iki fetişçi, Yakuba ile, Onika'nın Sogu adlı eski fetişçisi. Sogu, Kralın ırkından bir fetişçiydi. Yaz kış, kafasına ve beline tüyden yapılma kemer takardı. Bedenine baştan aşağı kaolin sürmüştü.

Saldırı gün doğarken başladı. İlk kulübelere kadar sızdık. Her Kalaşnikof beş çocuk-asker tarafın-

dan kullanılıyordu. İlk grup saldırıya geçti. Ne var ki hayret veren bir şey oldu: Kaleşlerin ilk salvosuna, karşı taraftan başka salvolarla yanıt verildi. Niangbo halkı ve askerleri bizi bekliyordu. Onları gafil avlayamamıştık. İlk tetikçi düştü. Yerini ikinci tetikçi aldı, o da biçildi ve yere düştü. Üçüncü de düştü. Dördüncü ateşi kesti. Ölülerimizi orada bırakarak geri çekildik General Onika'nın stratejisini bütünüyle gözden geçirmek gerekiyordu. Ön safta bizim yerimizi askerler aldı. Ölüleri topladılar.

Biz çocuk-askerlerin, karargâha kadar gidip, nazarlıklarımızın bizi koruduğundan emin olmamız gerekiyordu. Nazarlıklar bizi korumadığına göre mutlaka bir saçmalık yapmıştık: İlk salvolar başladığında, içimizden üç arkadaşımız biçilmişti. Gerçekten de öyleydi; soruşturmalardan sonra, çocuk-askerlerin yasakları ihlal ettiği ortaya çıktı (ihlal etmek, uymamak, aykırı davranmak demek). Keçi eti yiyerek yasağa uymamıştık. Savaş zamanında, savaş nazarlıkları takılmışken bunu yapmamak gerekiyordu.

Öf'keden mosmor olmuştum. Hayır... benim gibi zenci olan biri asla mosmor olmaz: Bu, beyazlara özgü bir şeydir. Zencinin suratı asılır. Öf'keden suratım asılmıştı, kudurmuştum. Fetişçiler üçkâğıtçıdır (üçkâğıtçı, ciddiyetsiz, hayalci insan demek; benim Larousse'a göre). İşin şakaya gelir yanı yoktu! Fetişçilere bakılırsa, keçi eti yendiği için üç ölü vermiştik. Böyle büyük aptallıklar yumurtluyorlardı. İnanılır gibi değildi!

Anaları adına onlar için ağlıyordum. Yaşayamadıkları her an için onlar adına ağlıyordum. Ölenlerin arasında, Müthiş Seku'yu tanımıştım.

Onun, Seku Uedraogo'nun, Müthiş Seku'nun başına bu iş 'okulluk' yüzünden gelmiş, okulluk onun canına okumuş, onu timsahın ağzına, yani çocuk-askerlerin arasına atmıştı ('Okulluk', burada okul masrafları anlamında kullanılıyor).

Babası, o büyük Abidjan kentinde, İki Yayla adı verilen semtteki villalardan birinde bekçilik yapıyordu. Eşkıyalar o ensesi kalın burjuvanın villasını silah zoruyla soydu; o da bekçisini onlara yataklık yapmakla suçladı (ensesi kalın, zengin demek). Yoksullara bu dünyada adalet olmadığı için, Seku'nun babasına işkence yapıp içeri tıktılar. Seku'nun okul taksiti bir ay gelmedi, iki ay gelmedi... Üçüncü ay da gelmeyince, okul müdürü Seku'yu çağırıp şöyle dedi: "Seku, okuldan kovuldun, taksitin ne zaman ödenirse, okula o zaman geleceksin."

Seku'nun annesinin adı Bita'ydı. Bita oğluna şöyle dedi: "Bekle, okul parasını bulmaya çalışacağım, okul parasını sana getireceğim." Kadıncağız pilav yapıp satıyordu ve bir şantiyedeki işçilerin ona on beş bin CFA (Communauté Financière Africaine – Afrika Ekonomik Topluluğu) frangı borcu vardı. Bu on beş bin CFA frangıyla, aylık beş bin frank tutarındaki taksiti rahatça ödeyebilirdi. Ama Seku bir hafta bekledi, sonra bütün bir hafta daha bekledi; paranın gelmediğini görünce Burkina'daki amcasını düşündü. Babası ona sık sık, erkek kardeşlerinden biri olan Bukari'den söz etmişti. Bukari, şoförlük yapıyordu ve büyük Ouagadougou'da bir motoru, bir de evi vardı. Seku, okul taksitini, Ouagadougou'da bir motoru, bir de evi olan amcasından istemek için oraya gitmeye karar verdi. Trene beleş bindi (beleş bindi, para ödemeden yolculuk yaptı demek). Ne var ki, Ouagadougou'ya vardığında enselendi ve Ouagadougou merkez karakoluna götürüldü.

"Anan baban nerede senin?"

"Amcamın adı Bukari, bir motoru, bir de evi var."

Ne var ki, bir motoru, bir de evi olan Bukari'yi o kocaman Ouagadougou'da aramak, bir darı çuvalında, üzerinde siyah bir nokta bulunan bir darı tanesini aramak gibi bir şeydi. Seku, amcasını bulmalarını bekleyerek merkez karakolunda bir hafta süründü. İkinci hafta, araştırma sürerken, Seku, onu gözetim altında tutanların dikkatsizliğinden yararlanarak kirişi kırdı ve koca Ouagadougou'da kayıplara karıştı (kirişi kırmak, sıvışmak demek). O koca Ouagadougou'da başıboş dolaşmaya başladı (başıboş dolaşmak, macera aramak demek). Dolaşıp dururken, Abidjan plakalı bir kamyon fark etti. Şoför, şoför yerinde yalnız oturuyordu: Muavini onu bırakmıştı, çünkü parasını ödemiyordu. Seku ona telaşla, para almadan çalışabileceğini söyledi. Anlaştılar; Seku şoför adayı ve Mamadu adlı şoförün muavini olmuştu. Mamadu, Seku'yu kamyonun arkasına çekti ve ona alçak sesle kamyonun misyonunu açıkladı. Gizli bir misyondu bu, çok gizli, Seku'nun bundan hiç kimseye asla söz etmemesi gerekiyordu. Kamyon, Liberya'daki Taylor yandaşlarına gizlice silah taşıyordu. Kamyon doğrudan Abidjan'a gitmiyordu.

Gerçekten de, gece olduğunda, sivil giyinmiş askerler geldiler, Mamadu ile Seku'yu bir otele koydular ve kamyonu yüklemek için gittiler. Sabah saat dörtte, yüklü kamyonla geri geldiler. Kamyon iyice yüklenmişti. Seku ile Mamadu'yu uyandırdılar. Kamyonun şoför yerine, Mamadu'nun yanına sivil kıyafetli bir subay bindi, yine sivil kıyafetli bir başka subay da iyi paketlenmiş kolilerin arasına Seku ile birlikte sıkıştı. İstikamet, Liberya-Fildişi Sahili'ydi. Oraya varınca durdular ve ânında ormandan

gerillalar çıktı (gerilla, bir gerilla örgütü savaşçısı demek). Bir gerilla, Mamadu'nun yerine direksiyona geçti, üç tanesi de yüklerin üzerine çıktı. Subaylarla birlikte gittiler. Seku'ya ve Mamadu'ya kuytudaki bir lokantada beklemeleri söylendi.

Lokantanın sahibi sarhoş ve şaklaban biriydi. Kahkahalarla gülüyor, müşterilerin sırtına vuruyor, zaman zaman yelleniyordu. O bu şaklabanlıkları yaparken, ormandan iriyarı, kukuletalı dört adam çıktı (kukuletalı, göz yerleri delinmiş kapüşon giymiş demek). Adamlar, Seku ile Mamadu'ya yöneldi. Onları alıp götürmeden önce, rüzgârdaki yaprak gibi titreyen lokanta sahibine şunları söylediler:

"Bunları rehin alıyoruz. Burkina hükümetinin ödeyeceği beş milyon CFA frangına karşılık. Fidye en çok beş gün içinde ödenecek, bir gün bile geçirilmeyecek. Yoksa, rehinelerin kellelerini şişlere takıp göndeririz. İyi anladın mı?"

"Evet," diye yanıtladı lokanta sahibi, hâlâ titrerken.

Seku ile Amadu'yu, ormanın içinde, gözleri bağlı olarak sazdan bir kulübeye götürüp kazıklara bağladılar. İlk üç gün boyunca, başlarında gözünü dört açar gibi görünen üç nöbetçi vardı. Dördüncü gün, nöbetçi sayısı bire düştü, o da uyumaya başladı. Seku ile Mamadu, kendilerini kazıklardan kurtarıp ormanda kaybolmayı başardılar. Seku, ormandan sonra bir yola çıktı. Sağına soluna bakmadan dümdüz yürümeye başladı. Yolun sonunda bir kasaba vardı ve bu kasabada çocuk-askerler vardı. Grubun şefine kendini tanıttı: "Ben Seku Uedraogo'yum, çocuk-asker olmak istiyorum."

Seku, 'müthiş' lakabını nasıl kazandı, bu başka bir öykü, uzun bir öykü. Bunu size anlatmaya niyetim ve keyfim yok, çünkü buna zorunlu değilim,

çünkü bu beni üzüyor, çok üzüyor. Palavracı fetişçiler bütün bunların bir keçi yüzünden meydana geldiğini söylüyor. Faforo (babamın kıçı)!

Seku'nun ölüsünün yanında, Panter Sosso'nun ölü bedeni vardı.

Panter Sosso, Liberya'daki Salala kentinde yaşayan küçük bir çocuktu. Bir anası, bir de babası vardı. Babası bekçi ve kol işçisiydi, bir Lübnanlının mağazasında her işi ama her işi yapıyordu, özellikle de bol miktarda hurma şarabı ve viski içiyordu. Her akşam eve kafayı tam bulmuş durumda geliyordu. Karısını ve oğlunu seçemeyecek kadar sarhoş oluyordu. Evin içinde çakal gibi uluyor, her şeyi kırıp döküyor, özellikle de karısını ve tek oğlunu dövüyordu. Her akşam, güneş alçalmaya başladığında Sosso ile annesi korkudan titriyordu, çünkü aile reisi eve sarhoş, küfelik, boğayı keçiden ayıramayacak durumda gelecekti. Ve şenlik başlayacaktı.

Bir akşam, onun geldiğini uzaktan duyduklarında, uzaktan şarkı söyleyerek, kahkahalar atarak, küfürler savurarak (küfretmek, sövmek demek) geldiğini duyduklarında Sosso ile annesi başlarına gelecekleri düşündüler ve gidip mutfağın bir köşesine büzüldüler. Babaları gelip de evde karısıyla çocuğunu göremeyince, daha büyük bir öfkeye kapılıp her şeyi kırıp dökmeye başladı. Sosso'nun annesi, bu yıkımı önlemek için titreyerek ve ağlayarak mutfaktan çıktı. Ve baba, annesinin kafasına bir tencere fırlattı ve annesinin kafası kanamaya başladı. Sosso ağlayarak bir mutfak bıçağı kaptı ve babasını bıçakladı; babası sırtlan gibi böğürdü ve öldü.

Baba katili Sosso'nun da çocuk-askerlere katılmaktan başka çaresi kalmadı.

İnsanın annesi, babası, erkek ve kız kardeşleri, halası, amcası yoksa, hiçbir yakını yoksa, yapacağı en iyi iş, gidip çocuk-asker olmaktır.

Çocuk-askerlik, Allah'ın yarattığı yeryüzünde ve gökyüzünde artık yapacak hiçbir şeyi kalmayanlar için icat edilmiştir.

Sosso'nun 'panter' lakabını nasıl kazandığına gelince, bu başka bir öykü, uzun bir öykü. Canım bu öyküyü anlatmak istemiyor, çünkü bunu yapmak zorunda değilim ve bu beni üzüyor, çok üzüyor. Sosso'yu öyle ölmüş yatarken görünce hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştım. Ve fetişçilerin bunun uygunsuz bir zamanda keçi eti yemiş olmasından kaynaklandığını söylediklerini anımsadığımda, daha büyük bir öfke duyuyordum. Faforo!

Hepsini ortak bir çukura gömdük. Çukuru örttüğümüzde, Kaleşlerle havayı taradık. Cephede cenaze töreni yapılmaz.

Onika, üç çocuk-askerin uygunsuz zamanda keçi eti yenmesinden dolayı öldüklerini söyleyen fetişçilerin palavra sıktığına yüzde yüz emindi. Nazarlıkları yeniden etkili kılmak gerekiyordu, bizimkileri, çocuk-askerlerinkileri. Bunun bir derenin kıyısında yapılması gerekiyordu ama derenin seçimi hiç de kolay olmadı. Grigrimanların birinin yaptığı seçimi öteki ânında reddediyordu. Onika, fetişçi grigriman ile Müslüman grigriman arasında anlaşma sağlamak için, sesini yükseltmek zorunda kaldı.

Onika, oğlu ve gelinleriyle birlikte bir yere yerleşti, genelkurmayın öteki üyeleri de onların çevresini aldı. Çocuk-askerleri getirttiler, hepsini, otuz kişi kadardık. Ben, bazı arkadaşlarım gibi, fetişçilerin palavra sıktıklarından kuşkulanıyordum ve na-

zarlıkları etkin kılma operasyonuna hepimiz bıyık altından gülüyorduk (bıyık altından, Larousse'a göre, çaktırmadan demek). Sonra bize teker teker kısa bir dua okutturdular:

Ataların ruhları, tüm ataların ruhları.
Suyun ruhları, ormanın ruhları, dağın ruhları, doğanın tüm ruhları, suç işlediğimi alçakgönüllülükle itiraf ediyorum.
Sizlerden gece gündüz af diliyorum. Savaşın tam ortasında keçi eti yedim.

Nazarlıklarımızı çıkarıp üst üste yığdık. Yığın ateşe verildi, alev alan nesneler kül haline geldi. Küller suya serpildi.

Sonra tüm çocuk-askerler soyundu, çırılçıplak kaldı. Aramızda kızlar da olduğu için, bu pek edepli bir davranış değildi. Sita Baclay, Monita Baclay ve Rita Baclay oradaydı. Rita Baclay bizi çıplak gördüğünde, beni çıplak gördüğünde, bu ona birlikte geçirdiğimiz hoş zamanları anımsattı. Gnamokode (piç)!

Fetişçiler çocuk-askerlerin önünden teker teker geçti. Her birimizin başının üstüne tükürüp, bu tükürükle başlarımızı ovaladılar. Sonra, çocuk-askerlere suya atlama buyruğu verildi. Onlar da bu buyruğu çığlıklar atarak sevinçle yerine getirdi. Suya girip büyük yaygara kopardıktan sonra, sudan çıkma buyruğu verildi. Çocuk-askerlerin hepsi derenin sağ kıyısına çıktı. Kurulandılar ve hep çıplak olarak, küçük bir köprünün bulunduğu yere kadar inip oradan sol kıyıya, giysilerini ve silahlarını bıraktıkları yere gittiler. Giyinip yeniden sıraya geçtiler. Onlara yeni nazarlıklar verildi. Ben ve benim gibi, onların o palavra nazarlıklarının faydasından

kuşkulanan bazı arkadaşlarım, bıyık altından gülüük. Gnamokode (piçlik)!

Tam yirmi dört saat sürdü. Niangboluları, ölülerimizi yanımıza alıp yola çıktığımıza, ormanın içinde kaybolduğumuza inandırmıştık. Sonra, sabah, sabahın erken saatlerinde çatışma oldu. Durmak bilmeyen, çılgınca bir ateş. Ne var ki, onları yine gafil avlayamadık. Tak, tak, bizim saldırımıza çok yoğun bir ateşle karşılık verdiler. Yine yere yapışıp kalmıştık. Üzerlerinde taşıdıkları palavra Müslüman nazarlığına, fetişçi nazarlığına karşılık, iki askere kurşun isabet etmişti. İlki ânında öldü, ikincisi ölümcül bir yara aldı. Bu kez ön safta olmadıkları için, çocuk-askerlerden kayıp yoktu. Buna karşılık, bu kez kasabanın güneyinden, derenin bulunduğu yerden saldırmıştık, ilk seferinde yaptığımız gibi kuzeyden değil. Oysa kasabanın çevresine Kaleşli askerler yerleştirilmişti. Bir kez daha yere yapışıp kalmıştık.

Başka bir strateji, üzerimizdeki palavra nazarlıklara güvenmenin dışında bir strateji bulmamız gerekiyordu. Oysa Onika, beyinlerini çıkarttırıp toprağa gömdüreceğine, o palavracı fetişçilere bir kez daha başvurdu. Bazı askerlerle bazı çocuk-askerleri topladılar ki içlerinde Başıyanık da vardı ve uygulanacak stratejiyi tartıştılar. Toplantı akşama kadar sürdü.

Başıyanık, boynuna kolye gibi bir sürü nazarlık takmış, eline de Kaleş'ini almış olarak, kasabanın ilk kulübelerine doğru birden atıldı. Silahıyla çılgın gibi tarayarak ilerledi, soluk almadan, on kişi birden ateş ediyormuş gibi ateş ediyordu (soluk almadan, aralıksız demek). Soluk almadan ve karşıdaki asker-

lerin mitralyöze, aynı şekilde mitralyözle yanıt vermelerine karşılık. Görülecek şeydi doğrusu! Valahe! İnanmak için gözle görmek gerekirdi! Salvoların arasında dosdoğru ve o kadar büyük bir yüreklilikle ilerledi ki, karşıdaki mitralyözcüler ateşi kesti. Oradan sıvışmak için. O kadar büyük bir paniğe kapılmışlardı ki, silahlarını orada bıraktılar.

Bizimkilerin beklediği de buydu. Hep birlikte çığlıklar atarak ilk kulübelere saldırdılar. Ve herkesi hayrette bırakan bir şey oldu: Gözü korkmuş kasabalılar kulübelerden ellerini çıkarıp beyaz bayraklar salladılar. Kasabanın tüm halkı her yandan elleri havada, beyaz bayrak çekerek ortaya çıkıyordu (beyaz bayrak çekmek, kaldırmak, havaya dikmek demek).

Başıyanık, yürekliliğiyle ve nazarlıklarıyla Niangbo Kasabası'nı fethetmişti. Karşı tarafın tetikçileri, Başıyanık'ın salvoların arasında ilerlediğini gördüklerinde, onun nazarlıklarının kendilerininkinden daha etkili olduğunu düşünmüşlerdi. Böylece, paniğe kapılıp silahlarını bırakmışlardı.

Ben de bunun üzerine bu kavanoz dipli dünyadan hiçbir şey anlamaz oldum. Dünya denen bu batakhane artık bana hiçbir şey demiyordu. Bu rezil insan toplumunu hiç kavrayamıyordum. Başıyanık, boynunda nazarlıklarıyla Niangbo'yu fethetmişti! Bu nazarlık palavrası doğru muydu, yoksa yanlış mı? Kim bunu yanıtlayabilir? Bunun yanıtını bulmak için nerelere gidebilirim? Hiçbir yere. Öyleyse, nazarlık denen şey belki de gerçek... ya da yok, palavra, tüm Afrika'yı saran bir yutturmaca. A faforo (babamın kıçı)!

Dört büyük eşkıya, Niangbo Kasabası'nın tamamını rehin almıştı. Bunlar, Sanniquellie'deki ortak patronların mülkünü ele geçiren dört eşkıyaydı. Kasaba başkanını ve Niangbo kentinin ileri gelenlerini içeri tıkmışlardı. Bu dört eşkıya en stratejik dört savunma noktasına yerleşmişti. Çocuk-askerleri de onlar öldürmüştü. Onlar ormanda kaybolur kaybolmaz, kasabalıların hepsi ortaya çıktı.

Şenlikler düzenlediler. Biz onların kurtarıcılarıydık. Kasaba meydanında danslar başladı.

Onika gibi bir kaltağın, nasıl kurtarıcı havaları attığı görülmeye değerdi. Bunu gidip görmeye değerdi! Orta yere kurulmuştu, oğlu ve gelinleri çevresini almıştı ve Müslüman bir Hint prensesi gibi, bir patron gibi kuruluyordu. Tam-tamcı ona doğru ilerleyip ayaklarına kapandı ve onun şerefine çalmaya başladı. Bunun üzerine Onika vahşi gibi çığlıklar atarak dans edenlerin arasına katıldı. Her şeyiyle birlikte: rütbe şeritleriyle, Kaleş'iyle, nazarlıklarıyla, her şeyiyle. Oğlu ve gelinleri de onu taklit etti, dans edenlere katıldı. Kadınlar onun kollarını havaya kaldırdı. Bir kolunu iki kadın, öteki kolunu başka iki kadın. Ve herkes çılgınlar gibi alkışlamaya, beyinsizler gibi gülüp şarkı söylemeye başladı. Gelinleri ve oğlu onu çemberin ortasında yalnız bıraktı. O da maymun dansına başladı. O beyinsiz Onika'yı maymun gibi sıçrarken, general şeritleriyle, sokak çocukları gibi parende atarken görmek gerekirdi; o kadar sarhoştu, kafayı o kadar bulmuştu. Kazandığı zaferden o kadar mutlu ve gururluydu ki! Hurma şarabı onu sarhoş etmişti.

Dans turu bittikten sonra gelip yerine oturdu; gelinleri ve oğlu çevresini aldılar. Onu ağzından öptüler. Gürültü patırtı durdu. Ve Onika konuştu.

İki grigrimanı ortaya getirtti: Yakuba'yı ve So-

gu'yu. Onları herkesin önünde kutladı. Niangbo, onların becerileri sayesinde fazla ölü verilmeden alınmıştı. Grigrimanlar gururlu ve memnundular. Ellerindeki fetişlerle saçma sapan şeyler yaparak ve dans ederek halkayı bir tur döndüler.

Onika dans edilen alana bu kez, kaçırılan iki ortak patronu getirtti. Onika, eşkıyaların onları neden öldüremediklerini anlattı. Bu iş, nazarlıklar ve kurbanlar sayesinde olmuştu! Konuşmasını sürdürdü. Niangbo kentini işgal eden dört eşkıyanın peşine düşülecek ve bunlar yakalanacaktı. Parça parça edilecekler, bedenlerinin parçaları suç işledikleri her yerde sergilenecek, böylelikle saygısızlık ettikleri fetişlerin öfkesi dindirilmiş olacaktı. Peşlerine askerler gönderilmişti. Sonunda onları yakalayacaklardı. Allah razı olursa, elbette: Allah razı olursa... Amen!

Birden, uzun, kirli gömlekleriyle iki Mandingo, Yakuba'ya yaklaşarak herkesin dikkatini çekecek biçimde, yüksek sesle bağırdı:

"Sen, ben seni tanıyor. Sen Daha önce Abidjan'da, taşımacı, tefeci, hekim ve her şey. Valahe! Ben tanıyor seni, senin ad Yakuba..."

"Dur! Dur!" diye karşılık verdi Yakuba. Adamın sözünü bitirmesine izin vermedi. "Amma da bağırıyorsunuz, herkes duyacak." Onu yanına çekerek şöyle dedi: "Beni tanıdığını falan sonraya bırakalım... Ortalığı velveleye vermenin âlemi yok. Onika duyar sonra, bu da benim için iyi olmaz."

Yakuba, o rezil yaşamında ne haltlar yediğini Onika'nın öğrenmesini istemiyordu.

Öte yandan Yakuba, Mandingolardan birinin, dostu Seku olduğunu fark etti. Seku onu Mercedes'i

ile Abidjan'daki CHU (Centre Hospitalo Universitaire – Üniversite Hastanesi) Yopougon'da ziyarete gelmişti. O kadar zayıflamıştı ki Yakuba onu tanımamıştı. Yakuba ile Seku kucaklaştılar. Sonra, Dioulaların birbirleriyle karşılaştıklarında yaptıkları gibi, birbirlerine dıdının dıdısını sordular: "Erkek kardeşinin baldızının yeğeni ne yapıyor?" vb.

Kısa bir suskunluktan sonra Seku ve dostu, kendi köylerinden olan ve bu berbat Liberya'da yaşayan insanlardan söz ettiler. Ve Seku'nun dostu, Mahan ile karısının orada olduğunu söyledi.

"Ama Mahan benim halam!" diye bağırdım.

İşte o anda ikimiz de keçi çalarken yakalanan sırtlan gibi olduğumuz yerde sıçradık.

"Mahan! Mahan!" diye bağırdı Yakuba, parmağıyla beni göstererek. "Mahan bu küçük yavrunun halası, bu küçük yavrunun halası ve ben onu arıyorum. Nerede onun evi? Evi nerede?"

Ve çılgınlar gibi, amel olmuş insanlar gibi telaşa kapıldık (amel, bağırsakları bozuk insan demek). Topal bir eşkıyayı görmemiz gerekiyordu ve Yakuba acele ediyordu. Evlerin ve kulübelerin hepsini teker teker aradık. Bazı kulübelerin önünde cesetler, her türlü ceset vardı; bazılarının gözleri, tam olarak boğazlanamamış domuzlar gibi açıktı. Kuzeydeki evleri, sonra güneydeki evleri aradık... ayaklarımıza kara sular ininceye kadar... Ve moralimiz bozulmaya başladı (morali bozulmak, şevki kırılmak, ne yapacağını bilememek demek). Orada öylece durmuş, sağda solda uçan sineklere bakıyor, hiç konuşmuyorduk. Ve Seku'nun dostu birden durdu, eğildi, bir kulübenin ön tarafındaki boşluğa baktı ve öküz gibi böğürdü: "Valahe! Valahe! Mahan'ın evi orada. Mahan o evde."

Evin kapısı yarı açıktı. Yakuba kapının kanadını

itti. İçerde kimse yoktu, çitle çevrili bahçeye kadar ilerledik, orada, gnamokode (orospu anam benim) arıdan daha iri sinekler bir cesedin üzerine üşüşmüştü (üşüşmek, başına yığın halinde toplanmak demek). Sinekler, alçaktan uçan bir uçak gürültüsüyle havalanarak kanlar içindeki cesedi meydana çıkardı. Sağlam bir yanı kalmamış, kafası ezilmiş, dili koparılmış, cinsel organı dibinden kesilmiş bir cesetti. Bu, faforo (babamın kıçı), Mahan Halamın kocasının cesediydi. Kalakaldık, hâlâ yatağına çişini yapan şımarık çocuklar gibi iki gözümüz iki çeşme ağlamaya başladık. Orada aptal ve çaresiz insanlar gibi ağlarken, bir adamın ortaya çıkıp dikkatle bize yaklaştığını gördük. Adam yerliydi, orada doğmuş Kara Afrikalı bir zenci. Fırtınaya yakalanmış bir yaprak gibi korkudan hâlâ titriyordu.

"Krahnlar yaptı," dedi. "Mandingoları sevmezler. Mandingoları Liberya'da görmek istemezler. Krahnlar buraya geldi. Kafasını kırdılar; dilini ve organını kopardılar. Diliyle organını, fetişleri daha güçlü kılmak için kestiler. Karısı, iyi Mahan, yapılanları gördü, hemen kaçıp benim evime saklandı. Krahnlar gittikten sonra, kesin olarak gittikten sonra, onu ormanın kenarına götürdüm. Hemen ormana daldı. Hemen ormana daldı, güneye doğru... O kadar iyi bir kadındı ki Mahan, o kadar iyi bir kadındı ki."

Ve adam da zırlamaya başladı.

"Nereye, nereye gitti?" diye bağırdı Yakuba, onun peşine düşmeye hazırdı.

"İki gün önce gitti. Ona yetişemezsiniz; artık onu bulamazsınız."

Ağzımız bir karış açık, öylece kalakaldık (ağzı açık kalmak, çok şaşırmak demek). Moralimiz bozulmuştu. Halanın işleri yolunda gitmiyordu; ya-

şamsal tehlike içindeydi (yaşamsal tehlike, benim Larousse'a göre, bir insanın varlığını tehdit eden bir durum ya da tehlike demek).

Biraz önce maymun dansının yapıldığı alana geri geldik. Hayret! Şölen bitmişti. Herkes büyük bir şaşkınlık içindeydi, büyük bir kargaşa vardı. Herkes bağırıyor, küfürler ediyordu; herkes başka bir yana koşuşturuyordu.

Onika'ya, NPFL'nin adamlarının, onun ve genelkurmayının orada bulunmamasından yararlanarak Sanniquellie'ye saldırdığı haberi gelmişti. Adamlar, burunları bile kanamadan müstahkem bölgeyi ele geçirmiş, bütün zenginliklere el koymuştu (burnu kanamadan, Petit Robert'e göre, zorlukla karşılaşmadan demek). Burunları kanamadan, hiçbir direnmeyle karşılaşmadan Sanniquellie'yi ele geçirmişlerdi. Sanniquellie onların yönetimi altındaydı. Onika çılgın gibiydi. O ufak tefek kadın, sağa sola koşturuyor, haykırıyor, küfürler ediyor ve general şeritleriyle, Kaleş'iyle ve fetişleriyle ve nesi var, nesi yok her şeyiyle buyruklar verip duruyordu.

NPFL örgütü, bir altın kenti olan Sanniquellie'ye oldum olası sahip olmak istemişti. Kente birçok kez saldırmış, her defasında kayıplar vererek geri püskürtülmüştü.

"Bu kötü darbeyi indirmek için bu kez benim yokluğumdan yararlandılar. Kalleşçe bir şey bu. NPFL kalleş bir örgüt. Bunların hiçbiri çocuk değil, hepsi kalleş!" diye haykırıyordu Onika.

Onika şimdi ne yapabilirdi? Üssü işgal edilmiş, teşkilatı başsız kalmıştı. Silahı yoktu artık. Niangbo'da yapacağı harekât için buraya getirdiği küçük birliğin dışında, ordusu da kalmamıştı. NPFL, Sanniquellie'deki tüm cephaneyle kendini savunmaya hazırlanmıştı. Onika'nın tüm serveti, tüm altını ar-

tık düşmanın elindeydi.

Onika geri çekildi, oturdu, oğlu ve gelinleri çevresini aldı. Askerler ve çocuk-askerler de yanlarına gittiler. Herkes toplandı, bir halka oluşturdu ve hep birlikte gözyaşı döktüler. Bir eşkıya çetesinin, en berbat katillerden oluşan bir topluluğun böyle hüngür hüngür ağlaması! Görülecek şeydi doğrusu, görmek için kalkıp buralara gelmeye değerdi.

Yarım gün boyunca uzun uzun ağladıktan sonra karınları acıktı, susadılar. Kursaklarını doldurdular ve kalktılar. Küçük ordu, başlarında Onika olmak üzere ikili sıraya geçti. ULIMO'nun öteki birliklerine katılmak için, yaya olarak kuzey yönünde yola koyuldu. ULIMO, sürü halinde orada bulunuyordu.

Biz (Yakuba, topal eşkıya ve ben, sokak çocuğu) kendimizi güney yoluna vurduk. Mahan Hala o yöne doğru gitmişti. Elimizde kala kala Kaleşlerimiz kalmıştı ve Allah yeryüzünde yarattığı hiçbir boğazı boş bırakmazdı.

Bugün, 25 Eylül 199... Şurama geldi artık. Kendi yaşamımı anlatmaktan, sözlükleri karıştırmaktan bıktım, her şeyden bıktım. Ne haliniz varsa görün. Ben susuyorum artık, bugün artık hiçbir şey anlatmayacağım... A gnamokode (orospu anam)! A faforo (babamınki)!

4

Biz (yani, topal eşkıya, para çoğaltıcı, Müslüman fetişçi ve ben Birahima, yani korkusuz ve yakınmasız sokak çocuğu, the *small-soldier*) güneye doğru ilerlerken, o taraftan kuzeye doğru, başının üzerinde taşıdığı bir çıkınla dönen dostumuz Seku'ya rastladık. Niangbo'da birbirimizden vedalaşmadan ayrılmıştık. Diulaların birbirleriyle Liberya ormanlarında rastlaştığında yaptıkları gibi, ardı arkası kesilmeyen selam ve haber verildi, dıdının dıdısından söz edildi. Ve en son selamlaşmadan sonra, Seku bize çok değerli bilgiler verdi. Liberya'da Kara Afrika zencilerinin, kana susamış vahşi hayvanlar gibi birbirini boğazlamalarını seyretmekten dünyadaki tüm insanlara gına gelmişti. Liberya'yı paylaşan büyük eşkıyaların sergiledikleri vahşetleri izlemek dünyadaki tüm insanları bıktırmıştı (vahşet, korkunç kıyım demek). Dünyadaki insanlar artık, bu eşkıyaların bu vahşetleri yapmasına engel olmak istiyordu. Devletler BM'ye başvurdu ve BM, CDEAO'dan (Batı Afrika Devletleri Birliği) bu işe müdahale etmesini istedi. CDEAO da Nijerya'dan, insanlık adına Liberya'ya müdahale etmesini istedi (insanlık adına müdahale, devletlerin bir başka devlete asker gönderip zavallı masumları kendi ülkele-

rinde, kendi köylerinde, kendi kulübelerinde, kendi hasırları üzerinde öldürme hakkı demek). Ve Afrika'nın en kalabalık, en çok askere sahip ülkesi olan ve bu askerleri ne yapacağını bilemeyen Nijerya, elindeki asker fazlasını, masum sivil halkı ve herkesi katliamdan geçirme hakkıyla donatılarak Liberya'ya gönderdi. Nijerya birliklerine ECOMOG müdahale birlikleri adı verildi. ECOMOG şimdi, insanlık adına Liberya'nın her yanında, hatta Sierra Leone'de operasyonlar yaparak halkı keyfince katliamdan geçiriyor. Sonra da birbirine rakip fraksiyonlara müdahale ettiğini söylüyor.

Bize bu bilgileri veren Seku ile bir kez daha selamlaştık, ona teşekkür ettik ve ordan ayrıldık. Çok uzun süre yürümemiştik, tam bir gün bile yürümemiştik ki Prens Johnson'un adamlarının yerleştiği bir kampa vardık. Kamp, kabile savaşları yaşayan Liberya'nın her yanındaki askeri karargâhlarda görüldüğü gibi, sırıklar üzerine geçirilmiş kafataslarıyla sınırlanmıştı.

Prens Johnson, büyük eşkıyaların üçüncüsüydü. Liberya'nın geniş bir alanını denetimi altında tutuyordu. Ama o bir prensti, yani ilkeleri olan sevimli bir eşkıya. Evet, elbette öyleydi, çünkü büyük ilkeleri vardı onun. Çünkü o bir kilise adamıydı. Bu eşkıya, kafasının içini büyük senyörlere özgü inanılmaz ilkelerle doldurmuştu ve kendini özgürlüğün dürüst ve çıkar gözetmeyen savaşçısı sayıyordu. Onun düşüncesine göre, Liberya'ya elinde silahıyla özgürlük getirmiş olan bir komutan, kalkıp Liberya halkının oylarına başvuramazdı. Bu etiğe aykırı olurdu (etik, Petit Robert'e göre, ahlakbilimi demek), yol yordam denen şeye aykırı olurdu (yol yordam, Petit Robert'e göre, güzel geleneklere, görgü kurallarına, haya duygusuna gösterilen saygı de-

mek). Kafasına, büyük senyörlere özgü bir başka ilkeyi daha takmıştı. Bir savaşçı orayı burayı yağmalamazdı, hırsızlık yapmazdı; halktan karnını doyuracak kadarını isterdi ancak. Ve işin en gülünç yanı (ve bahse girerim ki bana inanmayacaksınız!), bu sonuncu ilkeyi bizzat uyguluyordu. Valahe (Vallahi)!

Bu uygulamaya göre, kendisine başvuran her gerilla savaşçısı önce tutuklanıyor ve tutuklu kalıyordu: Orada, halkoylamasına başvuran savaş ağalarına, devlet başkanı olup Liberya'yı, özgürlüğüne kavuşan sevgili vatanı yönetmek isteyen savaş ağalarına karşı savaşacağına yemin etmeye zorlanıyordu.

Yakuba ile ben de içeri tıkılıp bir hafta boyunca dayanılmaz koşullarda yaşadık. O haftanın sonunda, aslında kimseyi bağlamayan o kahrolası yemini ettik. O yemin kimseyi bağlamazdı, çünkü kabile savaşlarına boğulmuş karmakarışık Liberya'da kimsenin bir gerillayı yeminini bozmakla suçlamaya vakti yoktu, kimsenin böyle bir lüksü yoktu (yeminini bozmak, benim Larousse'a göre, yalan yere yemin etmiş olmak demek). Boş yere edilen bu yeminden sonra, grigrimanlar yeni gelene bir sürü, akıl almaz test uyguluyordu. Adamı bir yer kurdu gibi çırılçıplak soyuyor ve başından aşağı kaynatılmış sıvılar döküyorlardı. Kaynatılmış sıvı çiş kokar. Başının üzerinde bir fetiş ve bir haç dolaştırılıyordu. Fetiş, iki taşıyıcı tarafından zorla taşınıyordu. Taşıyıcıların boynunda, üzerine can çekişmekte olan İsa'nın sureti işlenmiş büyük bir haç asılıydı. Taşıyıcılar titriyor, zaman zaman sarsılıyordu. Ve buna benzer bir sürü saçmalık. Ve bütün bunlar ne amaçla yapılıyordu? Yeni gelenin bir ruh yiyici olmadığını kanıtlamak için. Aralarında ruh yiyiciler olsun istemiyorlardı. Prens Johnson'un kendi bölgesinde gereğin-

den çok ruh yiyici vardı. Onun bölgesinde ruh yiyicilerden geçilmiyordu (Kara Afrika'nın yerlisi olan zenciler, Kara Afrikalıların geceleri baykuşa dönüşerek yakınlarının ruhunu kapıp köyün tropikal ağaçlarının, ulu ağaçlarının yaprakları arasında yediklerini ileri sürerler. Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'nde, ruh yiyicinin tanımı böyle yapılmış).

Yakuba ile ben de bu testlere tabi tutulduk ve ne mutlu ki bizimle ilgili bir kuşku doğmadı (kuşku, burada, cinlenmiş, içine kötülük girmiş insan hakkında uyanan olumsuz kanı demek). İyi ki öyle oldu, çünkü ruh yiyiciler dövülüp içeri tıkılır ya da toplumun dışına atılır; ya da her ruh yiyiciye, içinde birikmiş kan pıhtısını kusuncaya kadar işkence edilir. Buysa hiç de kolay değildir; bir ruh yiyicinin içinde birikmiş kan pıhtısını kusması hiç ama hiç kolay değildir. Bu kişiler, hırsızlık yapmış bir köpek gibi hırpalanır ve ona iki at kusturtacak kadar kusturucu tatbik edilir (Fransızca'yı iyi anlamayan Kara Afrika yerlileri için söyleyelim, tatbik etmek, burada, içirmek demek).

Yakuba kendisini büyük bir grigriman olarak tanıttığında, Johnson kısa bir Hıristiyan duası okudu ve duayı şöyle bitirdi: "İsa ve Kutsal Ruh, senin fetişlerini sürekli etkili kılsın." Johnson inancı çok kuvvetli biriydi. Yakuba ona şöyle yanıt verdi: "Ki Allah la ho, öyle olur." (Ki Allah la ho, Kara Afrika sözlüğüne göre, Allah isterse demek.) Yakuba'ya gelince, o, çok Müslüman bir insandı.

Johnson'un bir fetişçisi vardı, Hıristiyan bir fetişçi. Bu fetişçinin muskalarında hep İncil'den parçalar yer alıyordu ve nereye giderse gitsin boynunda haç taşıyordu (muska, burada, bir işi başarmak için başvurulan nesne demek). Johnson, Yakuba'ya, Müslüman bir fetişçiye rastlamış olmaktan mem-

nundu. Bir Müslümanla ilk kez iş yapacaktı. Savaşçıların taşıdığı Hıristiyan fetişler, bundan böyle, Kuran surelerinden alınmış ve Arapça çiziktirilmiş nazarlıklarla tamamlanmış olacaktı (çiziktirmek, dikkatsizce, özensiz biçimde yazmak demek).

Beni çocuk-asker, asker-çocuk, küçük-asker, vb. birliğine doğrudan kaydettiler. Bir Kaleş ve üzerime çok bol gelen bir paraşütçü üniforması verdiler. Ne var ki yemekler çok kötüydü, berbattı. Haşlanmış manyoka, hem de yetersiz miktarda. Bu duruma hemen bir çözüm aradım. Kendime birçok arkadaş edinmekle işe başladım. Arkadaşlarla birlikte açıkgöz davrandık. Yiyecek yağmaladık, aşırdık. Yiyecek aşırmak çalmak değildir, çünkü Allah, sonsuz iyiliği içinde, yarattığı boğazı iki gün boş bırakmak istemez. Valahe (Vallahi)!

Doğrusunu söylemek gerekirse, Prens Johnson meczubun tekiydi (benim Larousse'a göre, meczup, gönül gözüyle gizli şeyleri gören, görücü demek). Ve bir görücüyle tartışılmaz. Bir görücünün sözleri geçer akçe sayılmaz (geçer akçe saymak, söylenene ya da vaat edilene safça inanmak demek). Samuel Doe, diktatör, bunu çok geç anladı. Ne yazık ki çok geç anladı! Bunu, gördüğünde, kendi gözleriyle gördüğünde, yaşarken gördüğünde, bedeninin parça parça edildiğini gördüğünde anlayabildi. Bedeni, külüstür bir otomobilin parçaları gibi dağıldığında anlayabildi.

Valahe! Öğle üzeriydi, bir ECOMOG subayı Johnson'un kampına, Johnson'un Monrovia Limanı'nda dua ettiği yere geldiğinde saat tam olarak on ikiyi on geçiyordu. Prens Johnson, her gün öğleyin yaptığı gibi dua ediyor, günah çıkarıyordu. Çakıl taş-

larının üzerine diz çökmüş dua ediyor, çakıllar dizlerini mahvediyordu. Çok canı yanıyordu.

Subay, Samuel Doe'nun bizzat ECOMOG'un genel karargâhında olduğunu bildirdi, orada, Monrovia'nın merkezinde. ECOMOG karargâhı tarafsız bir mekândı, komutanlar oraya girmeden önce silahlarını bırakmak zorundaydı. Samuel Doe, ECOMOG karargâhına girmişti, hem de silahsız olarak, onunla birlikte muhafız alayından doksan kişi de oraya girmişti, onlar da silahsız, ellerini kollarını sallayarak. Samuel Doe, ECOMOG'un genel karargâhına, birliklerin başkomutanından, kendisiyle, yani Samuel Doe ile Prens Johnson arasında arabuluculuk yapmasını istemek için gelmişti. Johnson'dan istediği bir şey vardı, tek bir şey: Johnson ile görüşmek. Çünkü Liberya, kendi evlatlarının birbirleriyle savaşmasından yorulmuştu. Johnson mademki Taylor ile ipleri koparmıştı, Samuel Doe, Johnson ile anlaşabilirdi. Johnson ile pazarlık yapıp savaşa son vermek istiyordu. Savaş çok sevgili vatana pek çok zarar vermişti.

Johnson bağırdı: "İsa Efendimiz! İsa Efendimiz!" Sarkık dudaklarını yaladı. İnanamıyordu, Samuel Doe'nun bizzat ECOMOG'un kampında olabileceğini düşünemiyordu. İsa'ya ve tüm ermişlere şükürler etti. Ve bir anda sakinleşip, subayla Samuel Doe'nun konuştuğu gibi konuştu. O da, yani Prens Johnson da savaşmaktan yorulmuştu. Samuel Doe bir vatanseverdi, o da bu vatanseverin önerisine saygı duyuyordu. Prens Johnson gidip onu öpecekti, bir dost gibi dudaklarından öpecekti. Baş başa dostça görüşeceklerdi, iki vatansever olarak görüşeceklerdi, çok sevdikleri kutsal vatanın, Liberya'nın sorunlarını, vb. görüşeceklerdi.

Subay, önden gidip ECOMOG kampında, John-

son'un bu güzel sözlerini Samuel Doe'ya iletebilirdi. Subay da böyle yaptı. Samuel Doe, bu baldan tatlı sözleri duydu ve söylenenlere inandı. ECOMOG'un karargâhında bir koltuğa kurulup sigarasını tüttürerek, sakin sakin bekledi.

Subay arkasını dönünce Johnson çılgınca, deliler gibi gülmekten kendini alamadı. Kendi kendine mırıldanarak şunları söyledi:

İşte size Liberya halkına çok kötülüğü dokunmuş bir adam, bir şeytan. Bu adam şu anda Monrovia'nın orta yerinde savunmasız durumdaydı. O ise, yani Johnson, bir kilise adamıydı ve kabile savaşlarını Tanrı'nın buyruğu altında yürütüyordu. Kabile savaşlarını, şeytanın adamlarını öldürmek için yapıyordu. Liberya halkına çok kötülük eden şeytanın adamlarını öldürmek için. Ve Samuel Johnson, şeytanın adamlarının başta gelenlerinden biriydi. Ve Tanrı, her zamanki sonsuz iyiliği içinde, Samuel Johnson ile hesabını bitirebileceği bu tek fırsatı ona sunmuştu. Tanrı'nın sesi doğruluğun sesiydi ve onu, bunu yapmaya zorluyordu.

İyi eğitilmiş yirmi kadar askerden bir komando birliği kurdu. Birliğin komutasını kendisi üstlendi. Silahları cipin koltukları altına sakladılar. Silahlar iyice gizlenmişti. ECOMOG merkezinde, içeri girenlerin silahlarının alındığı ilk barajı geçmeyi başardılar. ECOMOG'un girişine vardıklarında, silahları sakladıkları yerden çıkarıp işe Samuel Doe'nun doksan muhafızını katletmekle başladılar, komando, Samuel Doe ile ECOMOG komutanı Ganalı generalin görüşmekte olduğu birinci kata çıktı. Komando herkesi yere yatırdıktan sonra, Samuel Doe'yu yakaladı. Kollarını arkasından bağlayıp aşağı indirdi ve tepeden tırnağa silahlı askerlerin çevresinde beklediği cipin içine attı. Bütün bunlar çabucak

gerçekleştirildi, kusursuz biçimde gerçekleştirildi, ECOMOG'daki askerler, organize olmaya, karşılık vermeye fırsat bulamadı. Komando, ECOMOG'un kapısını ateş etmeye gerek kalmadan açabildi. Samuel Doe'yu limana, Johnson'un dua yerine götürdü (dua yeri, burada, kapalı, gizli ve kutsal yer demek). Orada, kollarını çözdü ve onu yere yıktı.

Samuel Doe yere yıkılınca, Johnson çılgınca kahkahalar atarak onu tekmeleyip yumruklamaya başladı (çılgınca, kendini sınırsız bir heyecana ve taşkınlığa kaptırmış olarak demek). Samuel Doe'nun üzerine çullanıp haykırdı: "Liberya'nın başkanı, kalmak için savaşan, başkanı olan o şeytan sensin demek! Şeytanın uşağı. Silah zoruyla başkan kalmak isteyen adam. Cumhuriyetin başı, tüm Liberyalıların başkanı. İsa Efendimiz!" Onu kulağından tutup kaldırdı ve oturttu. Kulaklarını kesti; önce sağ kulağını, sonra da sol kulağını: "Benimle görüşmek istemişsin, demek. Ben, şeytanın uşağıyla nasıl görüşürmüşüm, gör işte." Kan aktıkça, Johnson daha çok kahkaha atıyor, daha fazla çıldırıyordu. Prens Johnson, Samuel Doe'nun parmaklarını kesmelerini buyurdu; parmaklar teker teker kesildi ve işkence gören adam danalar gibi böğürürken, bu kez dilini kestirdi. Kan oluk gibi akarken Johnson bu kez de onun kollarını kesti, önce birini, sonra ötekini. Sağ bacağını kesmeye kalktığında, işkence gören adamın işi bitmişti: Ruhunu teslim etti (ruhunu teslim etmek, gebermek demek).

ECOMOG subayları, Johnson'un kampına işte tam o anda, ancak o anda yetişebildiler. Samuel Doe'nun serbest kalması için koşa koşa pazarlık yapmaya gelmişlerdi. Ama çok geç kaldılar. Yapılmış olan işkenceye tanık oldular ve gerisini izlediler

(işkence, adalet mekanizmasının verdiği bedensel ceza demek).

Samuel Doe'nun kalbi çıkarıldı. Daha acımasız, daha vahşi, daha barbar ve insanlıkdışı görünmek için, Johnson'un subaylarından biri onun etini yiyordu, evet, gerçek insan eti yiyordu. Samuel Doe'nun kalbi, ondan yumuşak ve nefis bir ızgara yapması için bu subaya verildi. Sonra, kentin dışına, oraya, mezarlık yolunun olduğu yere alelacele, derme çatma, sallanıp duran yüksek bir kerevet yaptılar. Diktatörün leşini oraya götürüp o kerevetin üzerine attılar. Onu orada iki gün iki gece leş yiyici hayvanlara bıraktılar. Ta ki koca bir akbaba olanca görkemiyle gelip son işlemi yapıncaya kadar. Akbaba geldi ve onun gözlerini oydu, gözlerini göz yuvalarından söküp çıkardı. Koca akbaba böylelikle Samuel Doe'nun içkin gücünü, taşıdığı bir sürü varlığın içkin güçlerini etkisiz kılıyordu (içkin, bir varlıkta bulunan, o varlığın doğasından kaynaklanan demek).

Bundan sonra, kokusu çevresinde bir kilometrelik bir çember içine yayılan leşi kaldırdılar. Leşi köpek sürüsüne attılar. Kerevetin altında iki gün, iki geceden beri havlayıp duran, sabırsızlanıp birbiriyle dalaşan köpek sürüsüne. Köpekler leşin üzerine saldırdılar, onu parçalayarak paylaştılar. Bir güzel yiyip, kendilerine nefis bir ziyafet çektiler.

Faforo (babamınki)! Gnamokode (Piçlik)!

Dünyanın tüm kadınları gibi, Başrahibe Ermiş Marie-Béatrice de erkeklerle sevişiyordu. Ne var ki insan o ermiş kadını bir erkeğin altına yatıp onunla sevişirken düşünmekte zorluk çekiyordu, çünkü o kadar ama o kadar erkeksiydi ki (erkeksi, erkeğe

benzeyen, erkeğe özgü davranışlar içinde olan demek). Gerçekten erkek gibi güçlü, fazla iriyarı bir kadındı. Burnu oldukça iri ve basıktı, dudakları çok kalındı ve kaşlarının üzerindeki kemikler bir gorilinki gibi çıkıktı. Ayrıca kafası üç numara tıraşlıydı. Ayrıca kafasının arkasında, erkeklerinki gibi et kıvrımları vardı. Ayrıca sırtına uzun bir gömlek giyiyordu. Ayrıca, gömleğinin üstünde bir Kaleş sallanıyordu. İç savaş böyle gerektiriyordu. Evet, gerçekten, insan bu ermiş kadının Prens Johnson'u dudaklarından öptüğünü, altına yatıp onun erkekliğini içine aldığını düşünmekte zorluk çekiyordu. Valahe (Vallahi)!

Başlangıçtan başlayalım.

Kabile savaşları başkentte başladığında, Marie-Béatrice Monrovia'nın en büyük dinsel kuruluşunun başrahibesiydi. Piskoposluk, kuruluşu korumak için, bir yüzbaşı komutasında on asker ve on sekiz çocuk-asker gönderdi. Yüzbaşı, adamlarını kuruluşun belirli yerlerine yerleştirdi. Ne var ki yağmacı gruplar gelerek kuruluşa saldırdı. Muhafızlar paniğe kapıldı ve kısa sürede etkisiz hale getirildi. Yağmacılar kutsal eşyalara el koymaya başladı (el koymak, yağmalamak, sahip çıkmak demek, Petit Robert'e göre). Bunun üzerine Marie-Béatrice'in tepesi attı, kukuletasını fırlatıp, askerlerden birinin elinden bir Kaleş kaptı. Ve siper aldı. Ve yağmur gibi kurşun yağdırdı. Yağmacılardan beşi biçildi, ötekiler de tabanları yağladı; arkalarına bile bakmadan tüydüler. O günden sonra ermiş Marie-Béatrice kuruluşun savunmasını kendi eline, kendi demir pençelerine aldı. Yüzbaşıya ve adamlarına kendisine, yalnızca kendisine itaat edeceklerini söyledi.

Yağmacılar, dinsel kuruluşa saldırmadan önce piskoposluğu ele geçirmişlerdi. Oradaki monsenyö-

rü ve beş papazı öldürmeden önce, onlara korkunç işkenceler yapmışlardı; geriye kalanlara gelince, hepsi tabanları yağlamış, serseriler gibi tüymüştü. Öyle ki, Monrovia'nın merkezinde görevini sürdüren yalnızca Marie-Béatrice'in kuruluşuydu. Tüm öteki Katolik kuruluşlar, kuruluşun çevresindeki tüm evler yağmalanmış, sakinlerince terk edilmişti. Marie-Béatrice işte burada büyüklüğünü göstermiş, yiğitlikler göstermiş (yiğitlik, Larousse'a göre kahramanlık demek), gerçek ama gerçek ermişlik sanını işte böylece almıştı.

Ermiş Marie-Béatrice için yaşam hep aynıydı, birbirini izleyen yirmi dört saatlik günler ona çok kısa geliyordu. Bu ermiş kadın için, biten her günden ertesi güne yapacak bir şeyler kalıyordu.

Marie-Béatrice, sabahın saat dördünde uyanıyor, her gece elinin altında duran Kaleş'ini alıyordu. Kabile savaşları böyle gerektiriyordu. Kukuletasını başına geçiriyor, gömleğini giyiyor, botlarını bağlıyordu. Sonra, nöbetçileri gafil avlamak için ayaklarının ucuna basarak nöbet kulübelerini dolaşıyordu (ayaklarının ucuna basmak, ses çıkarmadan yürümek demek). Ve her defasında o salak nöbetçileri horlarken buluyordu. Onları kıçlarına tekme atarak uyandırıyordu. Sonra geri dönüp çanı çalıyordu. Rahibeler ve tüm kuruluş sabah duası yapmak için uyanıyordu. Bundan sonra herkes kahvaltı yapıyordu, çünkü önceki günün hasılatı iyi olmuştu (hasılat, elde edilen şey demek).

Üstü açık 4 x 4'ünü getirtiyor, şoförün yanına oturuyordu; kukuletasıyla ve Kaleş'iyle elbette. Saat ona, on bire doğru geri dönüyordu. Her gün aynı mucize gerçekleşiyordu, 4 x 4 ağzına kadar erzak dolu olarak geri geliyordu (erzak, yiyecek maddesi demek). Sonra tedaviye başlıyordu. Allahına yan ba-

kanlar, sakatlar, körler onun ve rahibelerinin çevresini alıyordu. Onlar da onları dikkatle tedavi ediyorlardı. Sonra, ölmek üzere olan hastaların salkım saçak, yerlerde yattığı üstü örtülü avluya geçiyordu. Rahibeler onları tedavi ediyor, Ermiş Marie-Béatrice de onlara kutsal yağ sürüyordu. Mutfağı şöyle bir dolaşıyor, her gidişinde de aşçıların etrafında, çiğ sebzeleri çalıp yiyen küçük hırsızları kaçarken yakalıyordu. Hırsız köpeklere yapıldığı gibi onları sopadan geçiriyordu. Onlar da hırlıyor, sonra da ortadan kayboluyorlardı.

Sonra yemek faslına geçiliyordu; ama önce, günlük rızklarını sağladığı için Allah'a dua ediyorlardı. Yemekten sonra sıra dinsel eğitime geliyordu. Din dersini herkes dinliyordu, Allahına yan bakanlar, sakatlar, körler ve ölmek üzere olanlar da dahil. Sonra tedaviye geçiliyordu; yaralılar arasında hep bir sürü insanın günde iki kez tedavi görmesi gerekiyordu. Sonra, önceki günün hasılatı iyi olmuşsa, akşam yemeğine geçiliyordu. Ve sonunda sıra bitmez tükenmez gece duasına geliyordu. Marie-Béatrice yatmaya gitmeden önce, her zaman ayakta uyuklayan işe yaramazların nöbet yerlerini son kez dolaşıyordu. Ve artık kukuletasından kurtulup, Kalaşnikof'unu elinin uzanacağı bir yere koymak ve sonunda yatmak istediğinde, saat sabahın dördünü bulmuş ve orospu güneş, kabile savaşlarının yaşandığı o lanetli Liberya üzerine neredeyse doğmak üzere oluyordu.

Marie-Béatrice'in başında olduğu kuruluşun yağmacılara karşı kendini dört ay savunmuş olabilmesi olağanüstü bir şeydi. Bu bir mucizeydi. Elli kadar kişiyi yağmalanmış, terk edilmiş Monrovia'da dört ay besleyebilmiş olmak olağanüstü bir şeydi. Bu bir mucizeydi. Marie-Béatrice'in, dört ay süren

kuşatma boyunca başardığı her şey olağanüstüydü. Bu bir mucizeydi. Marie-Béatrice mucizeler başarmıştı. O bir ermişti, ermiş Marie-Béatrice'di o.

Kim nasıl biliyorsa bilsin, kim ne derse desin, Allah yeryüzünde yarattığı hiçbir boğazı boş bırakmazdı; herkesin ağzı açık kalmıştı ve herkes, dört ay boyunca bu kadar adamı beslemiş olan Marie-Béatrice'in gerçek bir ermiş olduğunu söylüyordu. Neyse, burada polemik yaratmayalım, biz de herkes gibi ona ermiş Marie-Béatrice diyelim. Gerçek bir ermiş! Kukuletalı ve Kaleşli bir ermiş. Gnamokode (Piçlik)!

İç savaşın yaşandığı Liberya'da başlangıçta iki çete vardı: Taylor'un çetesi ile Samuel Doe'nun çetesi. Bu iki çete birbirinden ölesiye nefret ediyor, her cephede birbiriyle savaşıyordu. Prens Johnson'un fraksiyonu daha ortalıkta yoktu (fraksiyon, büyük bir grubun içinde başkaldıran küçük bir grup demek). Prens, Taylor çetesinin içinde yer alıyordu; Prens, Taylor'un generalleri arasında en uyanık, en becerikli, en ünlü olanıydı. Bu durum, Prens'e günün birinde Tanrı esini gelinceye kadar sürdü. Tanrı esini ona bir görevi olduğunu bildirmişti. Liberya'yı kurtarma görevi. Silah elinde, Liberya'nın kurtuluşu için savaşan ama sonradan iktidara el koymaya kalkan bir savaş ağasından Liberya'yı kurtarma görevi.

O günden sonra, Taylor'dan koptu. Çünkü Taylor devlet başkanı olmak istiyordu. Taylor'un en değerli subaylarıyla birlik olup ayrıldı ve kendini onun can düşmanı ilan etti (can düşmanı, Larousse'a göre, gözü dönmüş rakibi demek). Onun Taylor'a yönelik sövgüleri Diktatör Samuel Doe'nun kulağına gitti (sövgü, tehdit demek). Ve Samuel Doe bu sövgülere

inanıp, Johnson'un kendi doğal müttefiki, oturup pazarlık etmesi gereken bir dost olduğunu düşündü. Daha sonra ne olduğunu, bu düşüncesinin ona neye mal olduğunu herkes biliyor. Subayın biri, Samuel Doe'nun kalbinden nefis bir ızgara yaptı ve bir koca akbaba, Monrovia'nın her zaman sisli gökyüzü altında bir öğleden sonra onun gözlerini afiyetle midesine indirdi.

Taylor ile bozuştuktan sonra, Prens Johnson'un kendi peşinden gelenlerin karnını doyurması gerekiyordu. Ona güvenen herkesin; gerçek bir savaş birliğinin. Kendi yandaşlarıyla ve aileleriyle birlikte tüm o insanların. Allah her ne kadar yeryüzünde yarattığı boğazları boş bırakmasa da, o iş pek kolay olmadı. Hiç kolay olmadı! Faforo (babamın bangalası)!

Toplanan gümrük resimlerinin bir bölümüne, bağımsız Liberya'nın gümrük resimlerine ortak olabilmek için NPFL'nin (Ulusal Vatansever Cephe) bir sınır karakoluna saldırmakla işe başladı. Karakola büyük bir kuvvetle saldırdı; savunma el bombalarıyla, havan toplarıyla, toplarla dalga dalga gelen savaşçılarla. Saldırı o kadar uzun sürdü ki ECOMOG müdahale birlikleri alarma geçirildi ve savaş yerine gelmeye vakit bulabildi (alarma geçirmek, savaşa hazır olma konusunda uyarmak demek). Onlar daha da güçlü araç gereçle geldiler. Duruma müdahale etmediler; gereksiz hiçbir risk almadılar (risk sözcüğünü, Kara Afrika zencileri için açıklıyorum. Tehlike, olası kötü durum demek). Hiç ayrıntıya girmediler, saldıranları ve saldırıya uğrayanları ağır bir top ateşine tuttular. Rasgele bomba yağdırdılar. Bir gün içinde bir sürü masum insanı öldürdüler. Birbirine rakip fraksiyonların bir hafta boyunca öldürdüğünden daha çok insan öldürdüler. Gürültü patırtı bittiğinde, müdahale kuvvetleri yaralıları topladı.

Yaralılar, ECOMOG kampındaki hastanelere kaldırıldı. Savaş alanında bir tespit yaptılar. Onların rolü, görevi buydu. Düzenledikleri tutanakta, bölgeyi elinde tutan kişinin Johnson olduğunu belirttiler. Daha güçlü olan o idi Dolayısıyla, gümrük karakolunu işletmesi gereken kişi o idi. Bu iş onların gözetiminde yapılacaktı.

O andan sonra Johnson ölülerle ilgilenebilirdi. Ölülerimiz için bir toplu mezar kazdık; bir sürü ölü vardı. Ölülerin arasında üç tane de çocuk-asker vardı. Tanrı Baba'nın üç evladı, dedi ermiş kadın. Benim arkadaşlarım değildi onlar. Adları, Deli Mamadu, Kasıntı John ve Lanetli Bukary idi. Öldüler, çünkü Allah öyle istedi. Ve Allah bir iş yaparken bize göre adil olmaya mecbur değil. Ve ben o üç çocuk-askerin ardından cenaze konuşması yapmaya mecbur değilim.

Cenaze duası bizzat Johnson tarafından yönetildi. Duadan sonra, toplu mezarın çevresine dizilip silahlarımızı havaya doğrulttuk. Onlara veda etmek için havaya üç kez salvo halinde ateş ettik (salvo, Petit Robert'e göre, ateşli bir silahın kesintisiz ateş etmesi demek).

Ne var ki sınır karakolunun ele geçirilmesi için yapılan savaş her yerde yankı bulmuştu (yankı, burada, gürültü, haber demek). O kadar çok insan ölmüş, o kadar çok kan akmış, o kadar büyük gürültü kopmuştu ki, yabancı tüccarların hiçbiri bu gümrük kapısından geçmemeye başladı.

Biz (yani Johnson çetesinin adamları olan bizler) bu durumun geçici olduğunu düşündük. Haftalar boyu bekledik. Sınır karakoluna uğrayan olmadı. Yağmalayacak hiçbir şey yoktu, bize para ödenmiyordu ve yemekler her zaman olduğu gibi kötüydü. Homurdanmalar başlamıştı. Askerler birer ikişer

kaçıyordu (kaçmak, görev yerini terk etmek demek). Johnson durumu anladı; Prens, sınır karakolunu terk etti. Sınır karakolunu, dolayısıyla da orayı almak için ölenlerin mezarlarını terk etti. Faforo (babamın kıçı)!

Kaynak sorunu sürekli ve kaçınılmaz olarak kendini gösteriyordu. Bu sorunu çözmek gerekiyordu. Yakuba gibi grigrimanlar bile durumdan yakınmaya başlamışlardı; iyi beslenmiyorlardı ve hazırladıkları nazarlıklar için kendilerine para ödenmiyordu. Johnson bu kez, Samuel Doe'nun yandaşlarının, ULIMO'nun (Liberya Birleşik Hareketi) adamlarının denetim altında tuttuğu, altın ve elmas çıkarılan bir kente saldırdı. Kendi tarzında elbette (it, hiçbir zaman itliği elden bırakmaz). Güçlü biçimde saldırdı. El bombalarıyla, havan toplarıyla, art arda gelen dalgalar halinde. Saldırganlar kahramanca dayandı. Kan aktı, çok ölü verildi. Boğuşma günlerce sürdü. ECOMOG müdahale birlikleri alarma geçirildi. Savaş alanına ulaşabildiler. Bu kuvvetler savaşa karışmadı; gereksiz hiçbir risk almadı. Hiç ayrıntıya girmeyip kuşatılanları, kuşatanları ve mahalleleri, ülkenin yerli halkının oturduğu mahalleleri, Kara Afrika yerlilerinin oturduğu mahalleleri, işçilerin mahallelerini yoğun biçimde bombaladı. Her şeyi dümdüz ettikten sonra, saldıranlar ve saldırılanlar hareket edemez duruma geldikten sonra, söz konusu kuvvetler kıyıma son verdiler. ECOMOG birlikleri yaralıları topladı. Bunlar, savaş alanından alınıp kırsal alandaki hastanelere götürüldüler. Müdahale birlikleri, savaşan taraflar konusunda bir durum değerlendirmesi yaptı. Onların rolü, misyonu, görevi buydu. Söz konusu toprakları Johnson'un elinde bulundurduğuna karar verdiler. Dolayısıyla kenti Johnson'un denetlemesi, maden işletmelerini

onun yönetmesi gerekiyordu.

Ölüler toplandı. Çok ölü vardı. Müslüman ve Hıristiyan nazarlıklara karşın, dört çocuk-askere obüsler isabet etmiş, onları paramparça etmişti. Ölüden öte durumdaydılar, iki kez ölmüşlerdi. Onlardan geriye kalanlar, öteki ölülerle birlikte toplu mezara gömüldü. Johnson ağladı. Onun gibi büyük bir eşkıyanın, Johnson gibi bir katilin, hıçkıra hıçkıra ağlamasını görmek çok gülünçtü; ECOMOG'a o kadar öfkelenmişti. Durum dolayısıyla papaz cüppesini giydi, dua etti, konuşma yaptı. O da Marie-Béatrice gibi, çocuk-askerlerin Tanrı Baba'nın çocukları olduğunu söyledi. Allah vermiş, Allah almıştı. Allah her zaman adil olmaya mecbur değildi. Allahım sana şükürler olsun. Durum, bir cenaze konuşması gerektiriyordu ama aynı durum beni istemediğim o cenaze konuşmasını yapmaktan kurtarıyordu. Evet, Allahım sana şükürler olsun.

Ne var ki, elmas ve altın üreten kentin alınması o kadar çok kişinin ölümüne, o kadar çok kan akmasına neden olmuştu ki herkes bölgeden kaçtı. Kimse geri dönmek istemiyordu; ortak patronlar bir daha oraya ayak basmak istemiyordu. Ortak patron olmadan üretim olmaz, vergi olmaz, Amerikan doları olmazdı. Johnson, bir kez daha elmas kentine saldırmadan önceki durumda bulunuyordu. Ve zaman sıkıştırıyordu, askerler ve aileleri, çocuk-askerler, birliğin geri kalanları homurdanmaya başlıyordu. Gereksiz birçok fedakârlık yapmışlardı; sabırsızlanıyorlardı. Bir şeyler yapmak gerekiyordu, 'gnonagnona' bir şeyler bulmak gerekiyordu.

Johnson Monrovia'ya geri döndü. Monrovia'da her şey yağmalanmış, yerle bir edilmiş, geriye Ma-

rie-Béatrice'in dinsel kurumundan başka hiçbir şey kalmamıştı. Yalnızca Başrahibe Marie-Béatrice'in kurumu ayakta duruyordu. O bununla gurur duyuyordu; kışkırtıcıydı (yani çevresini kışkırtıyordu, bu, birini uyarmak, şiddetli tepki vermeye itmek anlamına geliyor).

Ve binlerce... kurumun elinde bulundurduğu şeyler hakkında binlerce dedikodu dolaşıyordu ortalıkta. İçerisi erzak doluydu, altın doluydu, tomar tomar Amerikan doları doluydu. Bütün bunlar, kurumun altına yayılmış, altında uzayıp giden muazzam mahzenlerde saklı duruyordu.

Prens Johnson bu konuda bilincini netleştirme gereği duydu (bilincini netleştirmek, bir konuda söylenenlerdeki doğruluk payını öğrenmek demek). Johnson kurumu ele geçirmeye karar verdi. İşe, başrahibeye, Ermiş Marie-Béatrice'e bir ültimatom vermekle başladı (ültimatom, hiçbir itiraz kabul etmeyen kesin öneri demek). Bu ültimatom ile rahibeden, Liberya'nın Johnson tarafından komuta edilen tek yasal gücünün yandaşı olduğunu resmen ilan etmesini istiyordu. Rahibe buna, başında bulunduğu kurumda yalnızca çocuklar, kadınlar, rahibeler ve birkaç sefil kişi olduğu yanıtını verdi (sefil, yoksul, zavallı insan demek). Onun, Liberyalı adını hak eden herkesten tek istediği, biraz sadaka, biraz acıma duygusuydu. Hiç kimsenin yanında olma gereğini duymuyordu.

Bu bir yanıt değildi, bir reddedişti; La Fontaine'in bize okulda öğretilen 'Kurtla Kuzu' masalında olduğu gibi, 'güçlü olan haklıdır' kuralıydı. Ve öfkelenme sırası şimdi, ermiş kadına gelmişti. Haykırdı, kukuletasını yere fırlattı, komisyoncuları çayıra otlamaya gönderdi (çayıra otlamaya göndermek, kovmak demek):

"Gidin Johnson'a, üç yüz doların olmadığını, beni rahat bırakmasını söyleyin; ben de çocuklara, kadınlara ve yaşlılara yiyecek bulayım. Hepsi bu."

Prens'in beklediği yanıt da buydu. Prens, saldırmaya karar verdi.

Ben Birahima, çocuk-asker olan sokak çocuğu, Rahibe Marie-Béatrice'in kurumuna saldıracak ilk müfrezede yer alıyordum. On kadar çocuk-askerdik. Bize uyuşturucu vermişlerdi ama fazla değil. Çünkü sessizce yaklaşmak, müdahale kuvvetlerinin dikkatini çekmemek gerekiyordu. Çok uyuşturucu vermiş olsalardı, çok gürültü, çok saçmalık yapardık. Güçlüydük, çünkü nazarlıklarımızın gücüne inanıyorduk. Kurumu saat sabahın üçünde, ay ışığı altında çembere almıştık. Oh! Onları gafil avlayamadık; ermiş kadın haber almıştı. Güçlü bir direnişle karşılaştık. Saldıranlardan üçü biçildi, ötekiler de kendilerini yere atıp geri çekilmek zorunda kaldılar. Kurumdan bizi tarayan mitralyöz o kadar ama o kadar güçlüydü. Mitralyözün başında rahibenin kendisi vardı, tüm teçhizatını takmış olan ermiş kadının ta kendisi.

Johnson ölülerini doni-doni toplattı (usul usul demek) ve geri çekildi. Yanılmıştı: Bu işi, çocuk-askerlerin oynayacağı bir oyun sanmıştı. Hayır, hiç de öyle değildi. Hazırlanmak gerekiyordu, daha teşkilatlı, özellikle de daha yöntemli ve akıllı saldırmak gerekiyordu.

Biraz önce, Müslüman ve Hıristiyan nazarlıklar taşımalarına karşın üç çocuk-asker ölmüştü. Valahe! Onları şafakta gizlice gömdük. Johnson ağladı ve sırtına gömleğini geçirip dua etti. Ermiş kadın, çocuk-askerlere Tanrı'nın evlatları diyordu. Tanrı Baba'nın üç evladı biraz önce ölmüştü. Onlarının cenazelerinin ardından bir şeyler söylemem gerekirdi,

kural budur. Onlarla uzun süre birlikte yaşamamıştım. Onları yeterince tanımıyordum. Tanıdığım kadarıyla onlar Tanrı Baba'nın değil, Şeytan'ın evlatlarıydı. Üçü de serserinin önde gideniydi, uyuşturucu bağımlısıydı, katildi, yalancıydı. Kısaca söyleyecek olursam, lanetliydi. Lanetlilerin cenazelerinin ardından bir şey söylemek istemiyordum. Ve bunu yapmak zorunda değilim. Böyle bir zorunluluğum yok: yapmayacağım. Gnamokode (piçlik)!

Johnson iki öğle boyunca durumu düşündü. Her iki öğle boyunca, çakılların üzerine diz çökerek, dizleri çakıllardan mahvolarak Ermiş Marie-Béatrice'in din kurumunu düşündü. Ve çözümü buldu.

Üçüncü gece yeniden saldırıya geçti, ECOMOG müdahale kuvvetlerinin dikkatini çekmemek, onların kuşkusunu uyandırmamak için yine gizlice. Yirmi kadar asker, cepheden saldırmak yerine, kurumun arkasına dolandı... Onları gafil avlamak için. Oh! Yine gafil avlanmadılar. Mitralyözün başında yine bizzat rahibe, ermiş kadın vardı. Yoğun, uzun, soluk aldırmaz bir ateş açtı, saldıranları ağır kayıplara uğrattı (uğratmak, birinin başına kötü şeyler gelmesini sağlamak demek). Bu ikinci saldırı da ilki gibi hezimetle sonuçlandı. O gece gizlice üçüncü bir saldırı daha yapıldı ve bu da ilk iki saldırı gibi fiyaskoyla sonuçlandı (fiyasko, Larousse'a göre, tam başarısızlık demek).

Bunun üzerine Prens öfkelendi ve kemerini iyice sıktı (kemerini iyice sıkmak, Kara Afrika Sözlüğü'ne göre, işi ciddiye almak, boğayı boynuzlarından tutmak demek). Günün ortasında, tam öğle vakti, toplarını kullandı. Toplar, kurumun kilisesinin çan kulesine isabet edip yıkılmasına neden olduğu

gibi, üç katlı koca merkez binayı da yerle bir etti. Bunun üzerine ermiş kadın teslim olmak zorunda kaldı. Dumanları tüten kurumundan elinde havada tuttuğu bir beyaz bayrakla dışarı çıktı. Peşinden iki sıra halinde, kukuletalarıyla ve ellerinde tespihleriyle ve neleri varsa takınmış olarak rahibeler geliyordu, onların peşinden de zavallılar sürüsü.

ECOMOG kuvvetlerini saldırının şiddeti ve aniliği şaşırttı (anilik, birdenbire ortaya çıkma, olma durumu demek). Taraflar arasında kapsamlı bir saldırının başladığını düşündüler (kapsamlı saldırı, geniş ve şiddetli saldırı demek). Alarm borusu çaldılar. Askerleri alarma geçirdiler, kurmay heyeti tam kadro toplandı. Tüm bir öğleden sonra alarm durumunu korudular. Toplantı sona erdiğinde, korkunç Monrovia'ya tam bir sessizliğin egemen olduğunu hayretle fark ettiler. Neler olup bittiğini öğrenmek için tam teçhizatlı motorize bir birlik gönderdiler. Birlik savaş yerine geldiğinde Johnson ile ermiş kadını el ele buldu. Topluma kabul edilme törenine birlikte katılmış iki dost gibi karşılıklı sohbet ediyorlardı.

Prens Johnson, gelenlerin kendisine on metre mesafeye kadar yaklaşmasına izin vermişti ve –vay canına, ne büyük bir sürpriz!– rahibenin kendisine, ona, Johnson'a ikizi kadar benzediğini fark etmişti. Onu durdurtmuş ve ayaklarından kukuletasına kadar uzun uzun bakmıştı. Diyecek ya da yapacak hiçbir şey yoktu: Kadın ona benziyordu. Kukuletasını çıkarttırmış, benzerliğin daha da şaşırtıcı olduğunu fark etmişti. İkisinin de beden yapısı aynıydı, aynı alna, aynı buruna, aynı artkafa yapısına sahiptiler.

Prens bir an 'makou' kalmıştı, ağzı açık kalmıştı (ağzı açık kalmak, ikinci kez açıklayayım, benim Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, hayranlığa kapılmak, şaşkınlığa, büyük şaşkınlığa uğramak demek).

Johnson bir an düşünmüş, sonra, kendine gelerek ermiş kadının boynuna sarılıp onu ağzından öpmüştü. Sıcak kucaklaşmalardan sonra, Johnson ile ermiş kadın el ele tutuşmuş ve birbirlerini uzun zamandan beri, çok uzun zamandan beri tanıyormuş gibi gevezelik etmişlerdi.

Tepeden tırnağa silahlı ECOMOG birliği işte tam o anda gelmişti.

Johnson ile ermiş kadın, öteden beri birlikte yaşamış iki insan gibi gevezelik ettiler. Herkesin önünde, zavallılar sürüsünün, kukuletalı rahibelerin, silahlı gerillaların önünde. Şaşırmış, şaşakalmış o kalabalığın önünde (şaşakalmış, benim Larousse'a göre, şaşırmış, çok şaşırmış demek).

General Prens Johnson ona, kadınlardan kurulu birliğine uzun süreden beri bir komutan aradığını söyledi. Ona bu görevi önerdi ve onu albay olarak atadı. Akabinde ona albay şeritlerini takmak istedi (akabinde, hemen, derhal demek). Kadın, albay rütbesine itiraz etti. Yanıtı 'hayır'dı; onun amacı bu değildi. O ermiş bir kadındı, ermiş bir kadın olarak da kalmayı yeğliyordu. O yoksullarla, yaşlılarla, rahibelerle ve kabile savaşlarının sokağa attığı tüm zavallılarla ilgilenmeyi yeğliyordu. Johnson, ermiş kadının hiçbir isteğine karşı çıkamazdı; başrahibeye, Ermiş Marie-Béatrice'e anlayış gösterdi.

Birlikte, hep el ele, hayır kurumuna yöneldiler. Kurumu gezip, bombalamanın açtığı büyük hasarı gözlediler. Johnson üzüldüğünü söyledi, pişmanlığını içtenlikle dile getirdi. Çok etkilenmişti; özrünün

kabulünü rica etti, neredeyse ağlayacaktı. Hayır kurumunu üç kez çepeçevre dolaştıktan sonra, Johnson mahzen falan görmemişti, hâlâ bir mahzen girişi görmüyordu. Giriş falan yoktu. Açık açık sordu. Ermiş kadın mademki onun gücünü kabul etmişti, mademki onunla dost olmuştu, akıllıca bir idare için (yönetim demek), kurumun tüm zenginliklerinin Johnson'un yönetimine geçmesi gerekirdi. Akıllıca bir idare, tüm zenginlikleri onun yönetmesini gerektirirdi.

"Hangi zenginlikten söz ediyorsun sen?"

"Kurumun mahzeninde sakladığınız altınlardan, deste deste Amerikan dolarlarından, erzaktan. Mahzenin girişi neresi?"

"Mahzenimiz falan yok bizim."

"Ne? Mahzeniniz yok mu?"

Başrahibe mahzen olmadığını yineledi. Hayır, kurumu hakkında uçurulan balonlarını hiçbiri doğru değildi. Kurumun saklayacak hiçbir şeyi yoktu. Hiçbir şeyi. Johnson'dan, bu söylediklerinin doğrulanması için arama yapmasını istedi. Johnson, kurumu tepeden tırnağa aradı (tepeden tırnağa, baştan aşağı demek). Adamları, hiç Amerikan doları bulamadı. Tek bir Amerikan doları bile.

Kuşkucu Johnson (kuşkucu, tam olarak kanıtlanmamış şeyden kuşku duyan demek) sordu:

"Her gün alışveriş yaparken dolarları nerenden çıkarıyordun?"

"Dürüst insanlar bağışta bulunuyordu, inananlar bunları bağış olarak veriyordu. Allah, yarattığı hiçbir boğazı boş bırakmaz."

"Allah Allah, Allah Allah!" Johnson, olduğu yerde birkaç kez döndü. "Olamaz, doğru olamaz bu."

Johnson, kuşkuculuğu hâlâ sürdürüyordu, hâlâ kuşkucu davranıyordu. Faforo (babamınki)! Gnamo-

kode (Piçlik)!

Hayır kurumunun ele geçirilmesi Johnson çetesinin kaynak sorununa güvenli ve sürekli bir çözüm getirmemişti. Tam tersine, çeteyi zenginleştirmediği gibi, doyurulacak boğazlara yüzlercesinin eklenmesine yol açmıştı. Rahibe bağımsızken ona yardım eden, hükümetle bağlantısı olmayan kuruluşlar ve iyi yürekli tüm insanlar, Johnson'un çetesine bağlı bir hayır kurumuna yardım etmekte duraksadılar. Zavallılar sürüsü, analar ve çocuklar durmaksızın, "Açız!" diye bağırıyorlardı. Johnson hayır kurumuna, ermiş rahibeye ve baktığı tüm insanlara karşı manevi borç yüklenmişti. Johnson, ermiş kadına bağımsızlığını, özgürlüğünü geri vermeye çoktan razıydı. Ama artık çok geçti. Tüm ülke, ermiş kadının kahramanca savaşmasına ve baş eğmesine tanık olmuştu (baş eğmek, Larousse'a göre, bir insanın bir başka insana bağımlı hale gelmesi demek). Bu baş eğme yüzünden ona yardım etmek zorundaydı.

Johnson'ın, çetesi için 'gnona-gnona' (alelacele) bir şeyler bulması gerekiyordu.

Amerikan Kauçuk Şirketi, Afrika'nın en büyük plantasyonuydu. Yüz kilometre karelik bir alana yayılmıştı. Aslında, ülkenin güneyi bütünüyle şirketin elindeydi. Avuç dolusu işletme kirası ödüyordu (işletme kirası, bir buluş sahibine buluşunu kullanmak için ya da bir arazideki zenginlikleri işletmek için ödenen kira demek). Bu kiralar iki eski fraksiyon arasında, Taylor çetesiyle Samuel Doe çetesi arasında paylaşılıyordu. Johnson, Taylor ile bağlarını koparınca, bu kiranın hemen üçe bölünmesini istemişti. Kendi çetesinin de hak sahibi olduğunu ile-

ri sürmüştü (hak sahibi olmak, burada, avantajlı olmak demek). Şirket yöneticileri onun söylediklerine kulak asmadı. Duraksıyorlardı; öteki iki çetenin misillemede bulunmasından korkuyorlardı (misilleme, Petit Robert'e göre, bir rakibe açtığı zararı aynı şekilde ödetmek demek). Hık mık edip duruyorlardı (hık mık etmek, bin dereden su getirmek, bir kararı uygulamakta duraksamak demek). Bunun üzerine Johnson, erkek gibi hareket etmeye, bangalası dikilen bir erkek gibi hareket etmeye karar verdi (erkek gibi hareket etmek, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, cesaretli davranmak demek).

Plantasyonda kadrolu çalışan iki beyazı kaçırdı. Onları emin bir yere koyduktan sonra, plantasyon yöneticilerine bir ültimatom gönderdi. Bu ültimatom onları neyle tehdit ediyordu? Yirmi dört saat içinde kiradan payını almazsa, bu iki adamın kellesini başka iki adam, kazıklara geçirilmiş olarak onlara götürecekti, bunu söylüyordu. Hiç şakası yoktu, evet yoktu! Ve herkes biliyordu ki Tanrı'dan esin alan Johnson söylediğini yapardı; evet, yapardı.

Valahe! Aynı günün akşamı, plantasyondan gelen üç beyaz, Johnson'un kampının kapısını çaldı. Dost olarak geldiler, ama elleri boş değildi. Yanlarında bağlı, mühürlü, küçük kasalar vardı, altı tane, adam başı ikişer tane. İçlerinde ne olduğunu görmedik o küçük kasaların...

Telaş ediyorlardı, Johnson tarafından 'gnonagnona' kabul edilmek istiyorlardı. Amel olmuş, kulübelerin arkasındaki hacet yerine gitmek isteyen insanlar gibi acele ediyorlardı. Johnson onları iyi karşıladı. Gerçek dost gibi tartıştılar. Birlikte arkadaşça bira içtiler. Johnson, kahkahalar atarak onların sırtını sıvazladı. Sonra, beyazlar kamptan beş kişi olarak, üç artı iki, ayrıldılar. On tane omuz üzerin-

de beş tane kafa vardı. Faforo (babamın kıçı)!

Kira bedelleri ayın tam sonunda gelmişti, her ayın sonunda da gelecekti. Johnson, bunun kutlanması gereken bir olay olduğuna karar verdi. Kampta büyük bir şölen hazırlandı. Geciken ücretleri ödediler. Küçük-askerlerin bile cebine kendilerine afyon alacak kadar Amerikan doları girdi. Dans ediyor, içiyor, yiyor, afyon çekiyorduk. Şölenin ortasında Johnson kutlamaları durdurdu. Ölüleri düşünmemiz gerekiyordu, sınır kentinde ve elmas kentinde bıraktığımız bir sürü ölüyü düşünmemiz gerekiyordu. Ermiş kadın, şölene albay rütbesiyle davet edilmişti. Kabul etmedi, vakti yoktu. Tüm zamanını başındaki insanlara için harcıyordu. Davete katılması için gönderilen dolarları kabul etmeyi yeğledi. O dolarları daha yararlı kullanacağı başka yerler vardı. Ona Liberya doları değil, Amerikan doları gönderildi.

Artık her şey yolundaydı. Kaynaklar yeterli değildi ama düzenli geliyordu ve herkesin kursağına günde bir kez bir şeyler girmesine yetiyordu.

Ne var ki, kendilerini fraksiyon olarak kabul ettirmek isteyen başka eşkıyalar da vardı. Kiraların bir bölümü üzerinde hak sahibi olduklarını kabul ettirmek isteyen, bunun için de plantasyona girerek beyazları kaçırıp fidye istemekle eğlenen eşkıyalar. Fidyeler şirket sorumluları tarafından onlara pırıl pırıl Amerikan doları olarak ödeniyordu (pırıl pırıl, yeni basılmış demek).

Ciğeri beş para etmez bu eşkıyaların bu aşağılık işleri Johnson'un aklına bir fikir getirdi. Johnson bu ciğeri beş para etmez eşkıyaların yaptıklarına son verebilir ve sağladığı koruma karşılığında para ala-

bilirdi. Kira bedellerinin üçte birini almak fena değildi ama plantasyonun tümünü ciğeri beş para etmez eşkıyalara karşı korumak ona daha fazla kazandırabilirdi. Öğleleri yaptığı tövbe duaları süresince bu konu üzerinde uzun uzun düşündü.

Bir sabah Johnson, içleri tepeden tırnağa silahlı gerillalarla dolu, ikisi önde, üçü arkada beş 4 x 4 ile plantasyonun ana giriş kapısında göründü. Plantasyon başkanının kendisini kabul etmesini istiyordu. Ona başkanın yanına kadar eşlik ettiler. Başkanla dostça tartıştı. Ona ciğeri beş para etmez eşkıyaların yaptıklarından söz etti. Tüm Liberya'nın adına leke süren bu olayları kınadı. Buna bir son vermek gerekiyordu ve o, Johnson, bunların plantasyona zarar vermelerini engelleyebilirdi. O ciğeri beş para etmez eşkıyaların eylemlerine son vermek için plantasyona hizmetini sunuyordu.

Başkan, Johnson'a, plantasyonun korunmasını ona, Johnson'a emanet etmenin, taraf tutmak anlamına geleceğini, onu Liberya'nın tek otoritesi olarak tanımak demek olacağını sabırla anlattı. Buysa onun istemediği şeydi. Öteki fraksiyonlar buna izin vermezdi.

Johnson, yapacağı koruyuculuğun gizli kalacağı yanıtını verdi; aralarındaki anlaşmanın gizli kalacağını söyledi. Plantasyonun Johnson'un koruması altında olduğundan kimsenin haberi olmayacaktı. Başkan, fraksiyonlardan biri ile gizli bir anlaşma imzalamak istemediğini, bu gizli anlaşmayı öyle ya da böyle herkesin öğreneceğini anlattı.

Johnson, ikna olmuş görünmedi. Hiç ikna olmamıştı. Düşünceli düşünceli kampa döndü. Üç gün boyunca, öğleüzeri yaptığı dua ve tövbe seanslarında bu durumu düşündü (çakılların üzerine diz çökmüş olarak, dizleri çakıllardan mahvolarak dua etti-

ğini anımsayalım). Plantasyonu gizli bir anlaşmaya göre ciğeri beş para etmez eşkıyalara karşı koruma görevini üstlenmenin başka yollarını düşündü. Gizli bir anlaşma, bunu 'cogo-cogo' yapması gerekiyordu (cogo-cogo, ne pahasına olursa olsun demek). 'Cogo-cogo' pelesengi, üç gün süren duaları boyunca ağzından, İsa Efendimiz, sözü kadar sık çıkıyordu (pelesenk, durmadan yinelenen söz, formül demek). Üçüncü günün sonunda yüzünde bir gülümseme belirdi. Sorunun çözümünü yakalamıştı.

İki hafta sonra, plantasyonda üç işçinin ortadan kaybolduğu fark edildi. Bu adamlar her yerde arandı ama boşuna. Bir sabah, plantasyona bizzat Johnson'un geldiği görüldü. Yanında zavallı üç işçi vardı. Üçü de don gömlek kalmıştı. Johnson, başkanla gülerek bira içerken, bu adamların ciğeri beş para etmez eşkıyalar tarafından kaçırıldığını ileri sürdü. Johnson, üç işçiyi büyük bir tumturakla plantasyon başkanına teslim etti (tumturak, bir tören sırasında başvurulan aşırı gösteriş demek). Başkan, Johnson'a ateşli bir biçimde teşekkür edip ona bir sürü dolar vermek istedi. Johnson dolarları kabul etmedi. Başkan hâlâ hiçbir şey anlamamıştı.

Bir ay iki hafta sonra, dört işçi ortadan kayboldu, kadrolu üç Kara Afrikalı ve plantasyonda çalışan bir beyaz Amerikalı. Gerçek bir beyaz. Bunlar Liberya ormanlarında arandı ama boşuna. Bir sabah, Johnson bizzat plantasyona geldi. Peşinden gelenler arasında, bir 4 x 4'ün içinde kadrolu iki Afrikalı vardı. İkisi de çıplaktı ama adamlarda bir eksiklik vardı: Elleri ve kulakları yoktu; adamların elleri ve kulakları kesilmişti. Bir de işçi vardı: Onda da eksiklik vardı. Adamın bedeni bütünüyle yok olmuş, geriye, bir sırığın ucuna geçirilmiş başı kalmıştı yalnızca; bedeni ortada yoktu. Başkan, korkusunu, öf-

kesini ve dehşetini büyük bir çığlık atarak, çok büyük bir çığlık atarak dile getirdi (dehşet, korkunç ve itici bir şey görüldüğünde ortaya çıkan şiddetli izlenim demek). Ve Johnson gülümseyerek, sakin sakin, işin henüz bitmediğini, ciğeri beş para etmez eşkıyaların elinde hâlâ dört zenci ile bir beyazın bulunduğunu söyledi. Adamları bu işe şiddet kullanarak karışmayacak, çabalarını iki katına çıkarmayacak olursa, çok geç olabilirdi. Yalnızca kelleler bulunacaktı, beş kazığın ucuna geçirilmiş beş kelle. Bunun üzerine başkan onun mesajını dört dörtlük anladı (bir mesajı dört dörtlük anlamak, o mesajı kavramak, eksiksiz kavramak demek).

Başkan, Johnson'u elinden tutup bir büroya götürdü. Uzun süren ateşli bir tartışma geçti aralarında ve sonunda gizli bir anlaşmaya imza attılar. Bu anlaşmaya göre, Johnson'un fraksiyonu avuç dolusu dolar karşılığında plantasyonu ciğeri beş para etmez eşkıyalara karşı koruyacaktı. Johnson daha o akşam, aranıp da bulunamayan o beş işçiyle birlikte plantasyona geldi. Beş kişiydiler; çıplak beş kişiydiler ama bir eksiklikleri yoktu. Kulakları da, elleri de, tüm bedenleri de yerinde duruyordu. Johnson'un adamları çabalarını iki katına çıkarmışlardı. Ve Johnson, kafasındaki gizli anlaşmayı 'cogo-cogo' elde etmişti.

Kampta şenlik yapıldı. Herkes dans etti. Johnson, papaz cüppesiyle ve Kaleş'iyle, olduğu yerde beş kez sallandı, sonunda taklalar attı, maymun dansı yaptı. Valahe (Vallahi)! Faforo (zavallı babamın kıçı)!

Sırrın sır olarak kalması beş gün sürdü; altıncı gün, Monrovia'dan başlayıp ülkenin en ücra köşesi-

ne kadar tüm Liberya, Johnson'un plantasyon başkanıyla gizli bir anlaşma yaptığını biliyordu.

Öteki fraksiyonlar bu işe göz yummadılar. Hem de hiç göz yummadılar. Bu fraksiyonların başkanları derhal plantasyona gelip plantasyon başkanının karşısına dikildiler. Yazılı ültimatomlarını kurallara uygun olarak ona verdiler (kurallara uygun olarak, yasaya uygun olarak kaleme alınmış ve gerekli tüm formaliteleri içeren demek). Başkan, işin içinden çıkabilmek için, plantasyon çevresinin korunmasını ve gözetimini üç ya da dört bölgeye ayırmaya, bölgelerin her birini de farklı fraksiyonlara vermeyi kararlaştırdı. Bu kez de bu bölgelerin sınırlandırılması sorunu çıktı ortaya (sınırlandırmak, sınırını saptamak, çizmek demek). Yaptığı mantıklı öneriler üzerinde bir uyuşma sağlamanın olanaksız olduğunu gören başkan, fraksiyonlara kendi aralarında anlaşmalarını söyledi. Buysa, sabırsızlıktan yerinde duramayan üç ya da dört çoban köpeğinin önüne tek bir kemik atmak anlamına geliyordu (çoban köpeği, iri bekçi köpeği demek). Bu durum, plantasyonun tüm arazisi üzerinde genel bir çatışmanın başlamasına yol açtı.

ECOMOG müdahale kuvvetleri geldi. Herkesi bombalayıp ezdi. Ve herkes her bir yana çil yavrusu gibi dağıldı. Biz (yani Müslüman fetişçi, topal eşkıya Yakuba ve ben, sokak çocuğu, korkusuz ve yakınmasız küçük-asker) kendimizi, verilen kurbanların yüzü suyu hürmetine (şans eseri demek) plantasyon çevresinde yer alan sefil bir köyde bulduk. Çünkü Allah her işinde adil davranmaya mecbur değildi.

O sefil köyde, ah! Ne büyük rastlantı! Dostumuz Seku'ya rastladık. Seku, Yakuba'nın dostu, Yakuba gibi para çoğaltıcı olan Seku. Seku bize hala hakkında haberler verdi. Yaya olarak Sierra Leone'ye, ora-

da oturan dayının yanına gitmişti. Bu durumda, yeniden Johnson'un yanına dönmek istemiyorduk, artık onun yanına dönemezdik. Ne şekilde olursa olsun Sierra Leone'ye gitmemiz gerekiyordu.

5

Sierra Leone bir batakhanedir, evet, dört dörtlük bir batakhane. Liberya'da olduğu gibi, yol kesen eşkıyalar bir ülkeyi paylaştıysa o ülkenin sıradan bir batakhaneye döndüğü söylenir; ne var ki, eşkıyaların dışında, işin içine kurumlar ve demokratlar da karışacak olursa, o batakhane sıradan bir batakhane olmaktan çıkar. Sierra Leone'de dans edenlere, Foday Sankoh, Johnny Koroma ve ciğeri beş para etmez bazı küçük eşkıyaların dışında, Avcılar Birliği, yani Kamajor ve demokrat Kabbah da katılmıştı. İşte bu yüzden Sierra Leone sıradan değil, dört dörtlük bir batakhane kabul ediliyordu. Pidgin dilinde Kamajor, geleneksel profesyonel saygın avcılar birliği anlamına gelir. Faforo (babamın kıçı)!

Esirgeyen, bağışlayan Allah'ın adıyla (Valahe)! Anlatmaya başlangıçtan başlayalım.

Sierra Leone, Gine ile Liberya arasına sıkışıp kaybolmuş, küçük, berbat bir Afrika ülkesidir. Bu ülke, 1808'de İngiliz sömürgesi oluşundan 27 Nisan 1961'de bağımsızlığını kazanana dek, yaklaşık bir buçuk yüzyıl boyunca bir barış, istikrar ve güvenlik

limanı oldu (barış limanı, sığınak, huzur yeri demek). Uzun süren bu dönem boyunca işler basitti. Ülkede, yönetim bakımından insanlar iki kategoriye ayrılıyordu: Önce, sömürgeci beyaz İngiliz kolonlar ve Kreoller ya da 'Kreo'lar; bunların dışında da, koruma altına alınmış uyruklar olan ve çalılıklarda yaşayan yerli zenci yabanıl Kara Afrikalılar. Kreolar ya da Kreoller, Amerika'dan gelen, azat edilmiş kölelerin torunlarıydı. Valahe! Kara Afrikalı zenciler yaban hayvanlar gibi çalıştırılıyordu. Kreolar, yönetimde ve ticaret şirketlerinde çalışan kadroları oluşturuyordu. Sömürgeci beyaz İngiliz kolonlar ile hırsız ve üçkâğıtçı Lübnanlılar da kârları cebe indiriyorlardı. Lübnanlılar ülkeye çok sonra, iki savaş arasında geldiler. Kreoller zengin, akıllı Kara Afrika zencileriydi, Kara Afrikalı yerli yabanıl zencilerden daha üstün insanlardı. Bunların arasında hukuk diploması almış birçok kişi, ayrıca yine yüksek öğrenim diploması olan doktorlar vardı.

27 Nisan 1961'de kazanılan bağımsızlıkla Kara Afrikalı yabanıl zenciler oy kullanma hakkını kazandı. O tarihten bu yana Sierra Leone'de hükümet darbelerinden, cinayetlerden, adam asmalardan, infazlardan ve her türlü düzensizlikten, dört dörtlük bir batakhane yaşamından başka bir şey görülmedi. Çünkü bu ülke elmas, altın ve her türlü kokuşmuşluk bakımından zengindi. Faforo (babamınki)!

Kara Afrika zencileri bağımsızlıklarını ve oy hakkını elde eder etmez, ülkedeki tek üniversite mezunu insan olan, hukuk diplomasına sahip tek Kara Afrikalı zenciyi iktidara getirdiler. Bu zencinin adı Milton Margai idi ve Kara Afrikalı yabanıl zencilerin tüm davranışlarından, tüm mizaç özelliklerinden kesinlikle kopmuş biri olduğunu kanıtlamak için beyaz bir İngiliz kadınla evlenmişti.

Milton Margai iktidara getirildiğinde zaten yaşlı ve biraz filozoflaşmış biriydi. Onun, Majestelerinin başbakanı olarak iktidarını sürdürdüğü dönemde çok kabilecilik yapıldı ama yolsuzluk kabul edilebilir ölçülerdeydi. Başbakanın içinden çıktığı etnik grup olan Mendeler kayırılıyordu. Bu normaldi, çünkü çiğden ıslanmamak için çalılıklarda filin izinden gidilir (bu, insan bir büyük kişinin yakını olunca korunur, anlamına geliyor).

Milton 28 Nisan 1964'te ölünce, yerine Big Albert denen kardeşi Albert Margai geçti. Big Albert ile birlikte kabilecilik ve yolsuzluk arttı, öyle ki 26 Mart 1968'de bir hükümet darbesi yapıldı. Albert'in yerini, Mendelerden olmayan Albay Juxton Smith aldı.

Yolsuzluk, Albay Juxton iktidarında da ortalığı kasıp kavurmayı sürdürüyordu ve olacak olan olmakta gecikmedi. Albay Juxton 19 Nisan 1968'de, yolsuzluk karşıtı devrimci bir hareket (ACRM) oluşturan küçük rütbeli subayların yaptığı bir darbeyle devrildi. Yolsuzluk karşıtı hareket! (Pes doğrusu! Valahe!) Yolsuzluğu bu darbe de önleyemedi.

26 Nisan 1968, Timbalardan olan Siaka Stevens'in iktidara geldiği tarihtir. Yolsuzluğun kökünü kurutmak istedi ama başaramadı. Mayıs 1971'de, Siaka Stevens'i başkentten, sarayından kaçmak zorunda bırakan hükümet darbesi yapıldı. Siaka Stevens Gineli paraşütçüler tarafından götürüldü. Siaka Stevens'in Gineli paraşütçülerin koruması altında bugün keyfi yerinde.

Siaka Stevens, var olan tek parti ile birlikte yolsuzluk içinde yüzen ülkede bir diktatörlük düzeni kurdu. Karşıtlarını astı, infaz etti, işkenceden geçirdi. Yolsuzluğun sürmesine karşılık, görünüşte de olsa ülke biraz istikrara kavuştu. Yaşlı, çok yaşlı olan

Siaka Stevens bu durumdan, iktidarın el değiştirmesini sağlamak için yararlandı. Devletin tek siyasal partisinin başına Genelkurmay Başkanı General Saidou Joseph Momoh'u getirdi. General, Gine'nin korumasından yoksun kaldı. General, 1985 Ağustos'unda, 'elmas trafiğinin önüne geçecek olanaklara sahip olmadığını' kendi ağzıyla söylüyordu. Yani yolsuzluğu önleyecek olanaklara.

Dolayısıyla yolsuzluk sürüp giderken ve Sierra Leone'deki çürümüş düzene karşı hasır altında hazırlanan (hasır altında, gizli demek) hükümet darbeleri tespih taneleri gibi birbirine eklenirken, dişsizlere dudak ısırtan bir şey oldu (Kara Afrikalı zenciler arasında, hoş olmayan bir sürprizi ifade etmek için, dişsizlere dudak ısırtmak deyimi kullanılır). Sierra Leone'de dişsizlere dudak ısırtan şeyin adı Foday Sankoh idi, Onbaşı Foday Sankoh. Onbaşı Foday Sankoh, Sierra Leone'deki dansa üçüncü partner olarak katıldı. O zamana kadar işler basitti, çok basitti: Dansa iki rezil partner katılıyordu, yalnızca iki rezil partner, iktidar ve ordu. İktidarı elinde tutan diktatör çok yaşlandığında, küpünü gereğinden fazla doldurduğunda, askerin biri darbe yapıp onun yerine geçiyordu. Yeni gelen, katledilmezse, sessiz sedasız küpünü dolduruyor, sonra da voli vurmuş hırsız gibi tüyüyordu. Yeni diktatör de çok ihtiyarlayıp, çok zenginleştiğinde, bir başkası bir başka devlet darbesiyle onun yerine geçiyor ve katledilmezse, 'liriki'yle birlikte tüyüyordu (liriki, mangır demek). Ve bu böylece sürüp gidiyordu. Foday Sankoh, işin içine bir de üçüncü rezil partner sokarak, yani halkı, sıradan halkı, Sierra Leone'nin çalılıklarda yaşayan yabanıl zenci yerlilerini sokarak işte bu dansı, bu ikili dansı bozmuştu.

Öncelikle Fodah Sankoh, Onbaşı Foday Sankoh

kimdir, onu görelim. Gnamokode (orospu anam)!

Temnelerden olan Fodah Sankoh, Sierra Leone ordusuna 1956 yılında girdi. 1962 yılında onbaşı rütbesini aldı (uzun ve olağanüstü meslek yaşamı boyunca başka rütbe de almayacaktı) ve 1963 yılında Kongo'da barışı korumakla görevlendirilen birlikte yer aldı. Patrice Lumumba'nın (Kongo'nun ilk cumhurbaşkanı) rezalet biçimde açıkça saf dışı bırakılması onun midesini bulandırdı, oturup düşünmesine yol açtı. Ve BM'nin o koskoca mekanizmasının Avrupalı beyaz sömürgeli ve sömürgecilerin çıkarlarına hizmet ettiği, Kara Afrikalı yabanıl zenci yerlilerin çıkarlarına hiç mi hiç hizmet etmediği sonucuna vardı.

Geri döndüğünde, sıradan halkın çektiği büyük yoksulluğa ve ülkesinde yaşanan rezil yolsuzluklara karşı duyarlı davranmaya başladı. Ve siyasal hareketlere katılmaya karar verdi.

1965'te, Margai'ye karşı Albay John Bangoura tarafından düzenlenen komplo sırasında kuşku çekti. Tutuklandı, sonra serbest bırakıldı. 1971'de, Momoh'un Siaka Stevens'e karşı düzenlediği devlet darbesine karıştı. Tutuklandı ve altı uzun yıl delikte tutuldu. O yıllar boyunca Mao'yu ve halk savaşı kuramcılarının kitaplarını okudu ve düşündü. Uzun uzun düşündü ve bir sonuca vardı. Sierra Leone'deki rezil ve çürümüş düzene bir hükümet darbesiyle son verilemezdi. Daha fazlasını yapmak, bir halk devrimi yapmak gerekiyordu. Ve kendini bu halk devriminin hizmetine adadı.

İşe ülkenin doğusundan başladı ve sonunda, Sierra Leone'nin ikinci büyük kenti olan Bô'ya yerleşti. Fotoğrafçı kisvesi altında 1990'a kadar düşüncele-

rini yaydı. 1991 yılının başında üç yüz kişilik bir ordu kurdu. Bu orduya katılanlara özgürlük savaşçıları adı verildi, ordu da Birleşik Devrimci Cephe Ordusu adını aldı (Pidgin dilindeki kısaltılmış biçimiyle RUF). Adamlarını eğitti, hepsi gerçek birer savaşçı oldu. Bu savaşçılar bir dizi baskın düzenleyerek modern silahlarla donandılar. Bu modern silahlar, eski palaların yerini aldı. 23 Mart 1991'de, Liberya sınırında, o ülkede yuvalanmış Taylor eşkıyasının desteğiyle iç savaşı başlattı.

Gafil avlanan Başkan Joseph Momoh telaşa kapıldı. Taylor'dan şikayetçi oldu, CDEAO'ya bağlı öteki ülkelerden yardım istedi, RUF isyancılarını bastırmak, 'işgalciler'i püskürtmek için sınıra binlerce asker gönderdi. Bu askerler ordudan kaçıp RUF saflarına katıldı. Ok yaydan çıkmıştı. Sierra Leone batağa saplanmak üzereydi. Joseph Momoh daha fazla tutunamadı: Bir hükümet darbesiyle iktidardan uzaklaştırıldı. Çaldıklarıyla birlikte ülkeden 'gnona-gnona' kaçtı. Yerini Yüzbaşı Valentine Strasser aldı.

Yüzbaşı Strasser'in programı öncelikle yolsuzluk sırtlanıyla boğuşmaktı (sırtlan, burada, insanları sürekli tehdit eden tehlike anlamına geliyor). Sonra da Foday Sankoh'la ve onun RUF'uyla mücadele etmekti. Strasser, Foday Sankoh'la savaşmak için on dört bin genci silah altına aldı. İyi beslenemeyen bu gençler birer başıbozuk haline geldiler. Yani gündüz asker, gece isyancı (yağma yapan eşkıya) haline geldiler. RUF'a katıldılar ve Foday Sankoh 14 Nisan 1995 günü sabahı batı yönünden başkent Freetown'a doğru bir saldırı başlattı. Ve Foday Sankoh, tek kurşun atmadan stratejik Mile-Thirty-Eight kentini ve elmas ve altın bölgesinin tümünü, kahve, kakao, yağ palmiyesi bölgelerini ele geçirdi. O günden son-

ra da olup bitenlere hiç kulak asmadı: Sierra Leone'ye yararlı olmaktan başka bir şey düşünmedi.

Valahe! Valentine Strasser'in o günden beri beş parası yok, hiç ama hiçbir şeyi yok. Başı dertte, hem de nasıl dertte, demokrasicilik oyununu oynuyor. Ülkede siyasal partilerin kurulmasına izin veriyor, Ulusal konferanslar yapıyor (ulusal konferanslar, 1994'e doğru tüm Afrika ülkelerinin düzenlediği, hepsinin kafalarındaki düşünceleri sergilediği büyük siyasal panayırlardır). BM ile birlikte özgür ve dürüst seçimlerin yapılmasına karar veriyor. Foday Sankoh, demokrasicilik oyununa pabuç bırakmıyor. Hem de hiç bırakmıyor. Her öneriyi geri çeviriyor. Ulusal konferans istemiyor, demokratik ve özgür seçimler yapılmasını istemiyor. Hiçbir şey istemiyor. Ülkenin elmas çıkan bölgesini elinde tutuyor; Sierra Leone'nin yarar getiren bölgesine sahip çıkıyor. Gerisi umurunda değil. Onun öncelikle istediği şey, Kongo'dan beri başına dikilmiş kara hayvanın, BM temsilcisinin ülkeden kovulması (kara hayvan, en fazla nefret edilen kişi demek). BM temsilcisi Sierra Leone'de kaldığı sürece, elinde tuttuğu elmas ve altın madenlerini bırakmayacak.

Valentine Strasser'in başı dertte. Ne yapacağını bilemiyor, öncelikle başkentini ve hâlâ otoritesi altında tuttuğu bir avuç toprağı korumayı düşünüyor. Önce Nepalli Gurkalara başvurdu, ardından Güney Afrika toplumunun paralı askerleri olan 'executive outcomers'lara, Boerlere. Daha fazlasını yapmaya da zaman bulamadı; geçici hükümet konseyinin başkan yardımcısı olan, kendi adamı Julius Manada Bio tarafından alaşağı edildi. Yüzbaşı Strasser de çaldığı kadarını hırsız gibi koltuğunun altına alıp ülkeden 'gnona-gnona' defolup gitti.

16 Ocak 1966'da sarayda, Lumbey Beach Sara-

yı'nda bu kez Manada Bio vardı (Lumbey Beach, Sierra Leone'nin başkanlarının, efendilerinin konutu). BM ve CDEAO devletleri Manada Bio üzerinde baskı yaptılar. Onu, Strasser'in vaat ettiği 26 Şubat seçim sürecine uymaya zorladılar. Manada Bio 28 Ocak'ta Foday Sankoh'un delegelerinden biriyle tartıştı. Foday Sankoh, demokratik seçimlerin yapılmasını istemiyordu. İstemiyordu; hem de hiç istemiyordu (umurunda değildi, o, Sierra Leone'nin işe yarayan bölgesini elinde tutuyordu).

Protestolara karşılık, başkanlık seçimlerinin ilk turu yapıldı. Foday Sankoh patladı (patlamak, şiddetli bir öfke patlamasına teslim olmak, kendini küfürler, tehditler yağdırmaktan alıkoyamamak demek). Sözcüler bir sonuca varmadan serbest seçimlerin yapılmasını istemiyor, seçimlerin ikinci turunun yapılmasını istemiyordu. Serbest seçimler nasıl önlenir? İkinci turun yapılması nasıl önlenir? Bunu düşündü; ve Foday bir konuda ciddi olarak düşündüğünde, ne tütün, ne alkol, ne de kadın tüketir, Valahe (Vallahi)! Sıkı bir perhize girer, günlerce inzivaya çekilir.

Bu zorlayıcı inzivanın (zorlayıcı, katı ve aşırı sert demek) beşinci gününde, çözüm dilinin ucuna kendi doğallığında yalın bir deyiş halinde geldi: "Kol yok, seçim yok." (Yalın, basit ve özlü demek). Bunun anlamı açıkça ortadaydı: Kolu olmayan seçime katılamazdı (açıkça ortada olmak, kavranması kolay; açık seçik ve gözle görülür olmak demek). Olabildiğince çok kişinin, olabildiğince çok Sierra Leone vatandaşının elini kesmek gerekiyordu. Tutuklanıp içeri tıkılan tüm Sierra Leonelilerin, hükümet kuvvetlerinin işgal ettiği bölgeye gönderilmeden önce ellerinin kesilmesi gerekiyordu. Foday gerekli buyrukları verdi, uygulanacak yöntemleri

belirtti ve verilen buyruklar yerine getirildi, gerekli yöntemler uygulandı. Uygulanan yöntem, 'kısa manşet' ve 'uzun manşet' yöntemiydi. İnsanların kolları dirsek altından kesildiğinde 'kısa manşet' uygulanmış oluyordu; bileğinden kesildiğinde de 'uzun manşet'.

Kol kesme işlemi herkese uygulandı, istisnasız ve acımasız olarak. Sırtında bebeğini taşıyan bir kadın geldiğinde, kadının kolu kesiliyordu, bebeğinki de; o süt bebesi kaç aylık olursa olsun. Bebek vatandaşların da kollarının kesilmesi gerekiyordu, çünkü gelecekte onlar da oy vereceklerdi.

Sivil toplum örgütleri, kolları kısa ya da uzun kesilmiş olsun, bir sürü çolak insanın nehir gibi aktığına tanık oldu (nehir gibi akmak, yığınlar halinde bir yere yönelmek; oraya çok büyük sayıda insanın gelmesi demek). Paniğe kapılıp Manada Bio'ya baskı yaptılar (paniğe kapılmak, Petit Robert'e göre, korkuya kapılmak, korkudan bunalmak demek). Manada Bio harekete geçip pazarlık etmek istedi; ona, Foday Sankoh'a sözünü dinletecek biri gerekiyordu. Ahlak bakımından otoritesi herkesçe tanınan biri. Ve Kara Afrika'nın Yamoussoukrolu bilgesinin kapısını çaldı.

Bu bilgenin adı Houphouët-Boigny idi. Bu kişi bir diktatördü; önce yolsuzluktan, sonra ilerlemiş yaşından ve bu yolda edindiği bilgelikten saçı sakalı ağarmış, derisi kızıllaşmış biriydi. Houphouët işi ciddiye aldı: İvedi bir durum söz konusuydu (ivedi, acele edilmesi gereken demek). Houphouët, Dışişleri Bakanı Amara'yı, Foday Sankoh'u, tropikal ve yabanıl, girilmez ormanlardaki makisinden (maki, direnişçilerin toplandığı, kolay ulaşılamaz bölge demek) toparlayıp getirmeye gönderdi.

Amara, Foday Sankoh'u etiyle kemiğiyle bütün

halde Yamoussoukro'nun yaşlı diktatörüne getirdi. Yaşlı diktatör onu ağzından öptü ve aşırı bir lüks içinde ağırladı (aşırı, burada, olağanüstü görünümüyle normal koşullara meydan okur izlenimi bırakan demek). Her şeyi emrine sundu, bol bol para verdi ve ona, yalnızca yaşlı ve gerçek bir diktatörün sağlayabileceği aşırı lüksü sağladı. Yaşamı boyunca lüks bir otelin kapısından içeri adımını bile atmamış olan Foday'ın; o zamana kadar en ağır koşullarda yaşamış olan Foday'ın ağzı kulaklarına vardı ve memnun oldu (ağzı kulağına varmak, büyük bir sevinç duymak demek). Foday'ın elinin altında her şey vardı, her şeyi bol bulamaç (büyük miktarda) tüketiyordu. Bol bol sigara içiyor, alkol içiyor, cep telefonu kullanıyor, özellikle de sınırsız kadın tüketiyordu (sınırsız, ölçüyü aşan miktarda demek). Foday bu koşullarda ateşkesi kabul etti.

Başkanlık seçiminin ikinci turu her şeye karşın yapıldı. Birçok Sierra Leone vatandaşının kolu kesilmiş olduğu halde, oy verme işi sıradan Sierra Leone halkını heyecanlandırdı. Oy verince, çektiği işkence bitecek sandı (işkence, dayanılmaz acı, fiziksel ve manevi büyük acı demek). Oy verme işi bir düşe dönüştü. Herkes oy verilen yerlere koştu. Çok sayıda kolu kesik de oy vermeye koştu, özellikle onlar koştu. Kolu kesikler her şeye karşın oy kullandı. Görevlerini yerine getirebilmek için, oy verme kulübesine dostlarından biriyle ya da kardeşleriyle girdiler.

Ahmet Tejan Kabbah, 17 Mart 1996'da oyların yüzde 60'ını alarak başkan seçildi. Demokratik yöntemle seçilen başkan, Lumbey Beach Sarayı'na yerleşti. Görüşmelere katılması için Yamoussoukro'ya hemen bir delegasyon gönderdi.

Foday Sankoh onu başkan olarak tanımak iste-

medi. Ona göre, seçimler olmamıştı, başkan da yoktu. (Umurunda değildi; o, Sierra Leone'nin gelir getiren bölgesini elinde tutuyordu.)

Bir ay süren uzun tartışmalardan sonra, onu akıl çizgisine getirebildiler. Sonuç bildirgesinde yer alan maddeler üzerinde sıkı tartışmalar oldu. Bir bildirge yayınlandı. Foday Sankoh her şeyi kabul etti. Oteline, aşırı lükse, alkole, sigaralara, kadınlara ve cep telefonuna geri döndü.

Bir ay sonra, büyük yankı uyandıran (yankı uyandıran, sansasyon yaratan, skandal yaratan demek) bir bildirgeyle her şeyi reddetti. Hiçbir şeyi kabul etmedi, Ahmet Tejan Kabbah'ı hiçbir biçimde tanımadı. Ateşkese son verecekti.

Pazarlıklar yeniden başladı. Ve çok sıkı (açıklıkla ve kesinlikle) biçimde sürdürüldü. Ve sonuçlandırıldı. Sonuç bildirgesi uzun uzun tartışıldı, noktasına varıncaya kadar, virgülüne varıncaya kadar tartışıldı. Sonuç bildirgesini Foday Sankoh heyecanla kabul etti. Herkes Foday Sankoh'u kutladı. Yaşlı Diktatör Boigny onu ağzından öptü. Foday oteline, aşırı lüksüne geri gönderildi. Alışkanlıklarına, aykırılıklarına, sefahate yeniden kavuştu (sefahat, cinsel yaşamda ahlak ölçülerinin dışına çıkmak demek). Bir ay sonra, küt! Her şeyi yeniden sorgulamaya başladı. Foday, seçimleri kesinlikle kabul etmedi; seçimler sonucu ortaya çıkan otoriteyi kesinlikle kabul etmedi. Asla! Ahmet Tejan Kabbah'ı asla başkan olarak kabul etmeyecekti. (Umurunda değildi; o, Sierra Leone'nin gelir getiren bölgesini elinde tutuyordu!)

Görüşmelere katılanlar tabanları popolarına vurarak geldiler (tabanları poposuna vurmak koşmak, koşarak gelmek, telaş etmek demek). Görüşmeler yeniden, zorlu biçimde başladı. Anlaşmanın her yö-

nü üzerinde, noktası noktasına sıkı tartışmalar yapıldı. Sonuçta ortaya bir sonuç bildirgesi çıktı. O zamana kadar olmadığı ölçüde sıkı tartışmalar yapıldı. İş bayağı ciddiye alınmıştı, bu yüzden her şey üzerinde, en küçük düzenlemeler üzerinde bile anlaşmaya varmak gerekiyordu. Tartışmalar zorlu geçti, yine de kesin sonuçlara varıldı.

Faforo (babamın kıçı)! İki ay sonra, herkes tarafların her konuda anlaşmaya varıldığını, ateşkes konusunda görüşmelerin rayına oturduğunu düşünürken, Foday zehir zemberek bir bildirgeyle yeniden zuhur etti (zuhur etmek, Larousse'a göre, ortaya çıkmak demek). Hiçbir konuda hiçbir şeyi kabul etmiyordu, hiçbir şey imzalamamıştı, hiçbir şeyi tanımıyordu, ne seçimleri, ne başkanı. Buyruğundaki savaşçılar yeniden savaşa başladı. (Umurunda değildi; o, Sierra Leone'nin gelir getiren bölgesini elinde tutuyordu!)

Pazarlıkçılar koşup geldi. Fildişi Oteli'ne, Foday'ın içindeki tüm kötülüklerle birlikte yerleştiği saraya üşüştüler. Foday ortalıkta yoktu! Onu her yerde aradılar; Treichville'in adı en kötüye çıkmış, en kokuşmuş yerlerinde aradılar (Triechville, Fildişi Sahili'ndeki Abidjan'ın batakhane semtidir). Foday sırra kadem basmıştı. Kaçırıldığı sanıldı. Polisler popolarından soluyorlardı. Herkes onun yaşamından kaygılanıyordu. Diktatör Houphouët'nin başı fena halde dertteydi. Onu oraya o yerleştirmişti. Ondan o sorumluydu. Buyruğundaki polislere fırtına gibi esiyordu. Arayıp duruyorlardı. Foday hâlâ kayıptı!

Üç hafta sonra, aramalar sürerken, Foday Sankoh'un Nijerya'da, Lagos'ta silah kaçakçılığı yüzünden tutuklandığı haberi geldi. Ne işi vardı Nijerya'da? Valahe! Nijerya Diktatörü Sani Abacha, Foday Sankoh'un baş düşmanıdır. Oraya gidip neden

kafasını timsahın ağzına sokmuştu? Sani Abacha denen o diktatörün, o timsahın ağzına?

Bunun açıklaması iki diktatör arasındaki kıskançlıkta yatar: Diktatör Houphouët-Boigny ile Diktatör Sani Abacha arasındaki kıskançlıkta. Sani Abacha'nın birlikleri Sierra Leone'de çarpışıyordu, barış görüşmeleri de Houphouët-Boigny'nin ülkesinde sürdürülüyordu. Sierra Leone'de ölenler Sani Abacha'nın vatandaşlarıydı, oysa uluslararası basında adı geçen Houphouët-Boigny idi; Kara Afrika'nın bilgesi kabul edilen kişi Houphouët idi. Kara Afrika'nın zenci yerlilerinin bir atasözüne göre, yağmurun altında kalan Sani Abacha idi, oysa ırmaktan balıkları toplayan Houphouët-Boigny idi. Ya da Fransızca'da söylendiği gibi, kestaneleri ateşin üzerinden alan Houphouët idi. Bu duruma son vermek için, Diktatör Sani Abacha, Foday Sankoh'a gerçek bir tuzak hazırladı. Abidjan'a gönderdiği bir gizli ajan, Foday'a acele bir enayi (aldatılmış insanlar) pazarlığı yapmayı önerdi. Foday Sankoh'un gizlice Lagos'a gitmesini istedi. Sani Abacha onu orada kabul edecek ve onunla, Nijerya'nın ECOMOG kuvvetlerinin Sierra Leone'den uzaklaştırılması için en uygun koşulları gizlice tartışacaktı. Foday Sankoh bu zokayı yuttu. Lagos'a geldiğinde, silah kaçakçısı olarak tutuklandı. Ve deliğe tıkıldı, klik, anahtar delikte iki kez döndü. Foday kilit altına alınıp saf dışı bırakılınca, konuyu onun yardımcılarıyla tartışmaya başladılar. Onların daha iyi yoğrulabilir (daha yumuşak) oldukları düşünülüyordu. Ne var ki Foday'ın yardımcıları işbirliği yapmayı kabul etmediler. Liderleri olmadan en küçük bir tartışmaya girmeyi bile reddettiler. Ve Foday, kapatıldığı yerden sesini davul gibi duyurdu. Boğuk ve çınlayan sesiyle hayır, dedi, hayır, hayır.

Canı sıkılan Diktatör Sani Abacha, ayak bağı olan (Petit Robert'e göre, ayak bağı olmak, güçlük çıkarmak demek) bu adamı ne yapacağını bilemediğinden, Sierra Leone otoritelerine, Foday Sankoh'u Sierra Leone'nin seçilmiş başkanı Ahmet Tejan Kabbah'a teslim etti. Kabbah Tejan, Foday Sankoh'u sıkı bir perhize soktu. Kapıyı üstüne iki kez kilitledikten sonra, onu her şeyden, kadınlardan, sigaradan, alkolden ve ziyaretçilerden yoksun bıraktı. Foday hâlâ hayır, diyordu, hayır. Hiç laf anlamıyordu, hiçbir taviz vermeye yanaşmıyordu. Bu kez Afrika'nın yeni bilgesine, Afrikalı diktatörlerin en yaşlısına, Diktatör Eyadema'ya başvuruldu. Beş yıldan bu yana bilge rolünü oynayan yaşlı Diktatör Houphouët-Boigny bu arada pipoyu kırmıştı (pipoyu kırmak, gebermek demek). Mirasçılarına Kara Afrika'nın en muazzam servetini bıraktı; üç bin beş yüz milyar CFA frangından fazla bir para!

Olay 1994 yılında oluyor, biz söyleyeceklerimizi önceleyelim (öncelemek, önceden söylemek demek).

Afrika'nın yeni bilgesi, Diktatör Eyadema, Foday Sankoh'u, Togo'nun başkenti Lome'ye getirtecekti. Ona her hakkı tanıyacak, kötü alışkanlıklarını sürdürmesine izin verecekti. Her şeyi verecekti ona: kadınları, sigarayı, cep telefonunu ve boyundan büyük laf etme özgürlüğünü. İstediği gibi davranabilecekti. Tartışmalar sıfırlanacak, yeniden başlayacaktı. Ne var ki eşkıya Foday Sankoh, yine hayır, diyecekti, hayır. Seçilmiş otoriteleri tanımak istemeyecekti. Ateşkes istemeyecekti. Hiçbir şeyi kabul etmeyecekti. (Umurunda olmayacaktı; Sierra Leone'nin gelir getiren bölgesi hâlâ elinde olacaktı.)

Bunun üzerine Diktatör Eyadema'nın aklına dâhiyane bir fikir, hayran olunacak bir fikir gelecekti.

Bu fikir ABD, Fransa, İngiltere ve BM tarafından hararetle desteklenecekti. Bu, yapılacak değişiklik konusunda bir değişiklik önermek olacak ama aslında hiçbir şeye hiçbir değişiklik getirmeyecekti. Eyadema, uluslararası toplumun onayıyla eşkıya Foday Sankoh'a Sierra Leone'nin başkan yardımcılığını önerecek, Foday'ın silah zoruyla ele geçirdiği tüm madenler üzerindeki otoritesi, Sierra Leone'nin gelir getiren bölümü üzerinde zaten var olan otoritesi sürecekti. Yani değişiklik içinde değişiklik yapılmış olacak ama bu değişiklik hiçbir değişikliğe yol açmayacaktı. Eşkıya, statüsünü olduğu gibi koruyacaktı: Eşkıya aleyhine hiçbir dava açılmayacaktı. Eşkıyanın zenginliğinde hiçbir değişiklik olmayacaktı. Foday, genel bir af çıkarılırsa, bu işe evet, diyecekti, hem de derhal, evet, evet. Kulaklarını kırmayacaklardı, başına dertler açıp canını sıkmayacaklardı, evet, diyecekti. Otoriteleri tanıyacaktı. Ateşkesi kabul edecekti. Özgürlük savaşçılarının silahlarını bırakmasını kabul edecekti. Canı cehenneme 'kısa manşet'lerin, 'uzun manşet'lerin, canı cehenneme zavallı, sefil insanların.

Eşkıya Foday Sankoh işte böyle, bütün bu özveriler pahasına Freetown'a, çifte unvanla, Sierra Leone Demokratik ve Üniter Cumhuriyeti'nin başkan yardımcısı ve Sierra Leone madenlerinin işletmecisi olarak geri dönecekti. Sierra Leone'deki kabile savaşlarına bu siyasal stratejiyle son verilecekti. Fafo-ro (babamınki)! Gnamokode (piçlik)! Ama biz daha oraya gelmedik.

Bütün bunlar sonra oldu, çok sonra oldu. Biz, Foday Sankoh'un ve onun özgürlük savaşçılarının bölgesinde sürtmeye başladıktan sonra oldu (sürtmek, Larousse'a göre, macera yaşamak demek). Bize gelince, biz biziz (yani topal eşkıya, para çoğaltıcı,

Müslüman fetişçi Yakuba ile ben, Birahima, korkusuz, yakınmasız sokak çocuğu, küçük-asker).

Halayı arıyorduk. Liberya'dan ayrılmıştı, Sierra Leone'deki dayının yanına gitmek istemişti. Valahe!

O bölgede sürtmeye 15 Nisan 1995 tarihinden iki hafta sonra başladık. 15 Nisan, Foday Sankoh'un, Sierra Leone yöneticilerini nakavt etmesini ve Sierra Leone'nin gelir getiren bölümüne el koymasını sağlayan yıldırım harekâtını yaptığı tarihtir. Freetown'dan yaklaşık otuz sekiz mil uzakta, Mile-Thirty-Eight adı verilen yerleşim bölgesinde RUF örgütünün özgürlük savaşçıları tarafından yakalandık. Freetown, şu Allahlık ve lanetli Sierra Leone'nin başkentidir.

Bizi Mile-Thirty-Eight'te yakalayan, oraların ve buyruğundaki adamların mutlak efendisi olan General Tieffi idi. General Tieffi, hık demiş Foday Sankoh'un burnundan düşmüştü. Aynı kır sakal, aynı sivri tepeli avcı şapkası, aynı yaşama sevinci, aynı olağanüstü gülümseme ve kahkahalar (olağanüstü, burada, inanılmayacak kadar tuhaf demek).

Bizi hemen mezbahaya göndermek istedi; hani şu, oy veremesinler diye Sierra Leone vatandaşlarının ellerini, kollarını kestikleri yere. Ne mutlu ki Yakuba bunu sezdi. Hemen, kurşunlara karşı çok güçlü nazarlıklar yapan bir grigriman olduğunu ileri sürüp Fildişi Sahili'ne ait sahte kimliğini gösterdi. Tieffi, bizim Fildişi Sahili vatandaşı olduğumuzu öğrenince sevindi. Fildişi Sahili Başkanı Houphouët-Boigny'yi seviyordu. Çünkü Houphouët zengindi ve bilgeydi, ayrıca büyük bir kilise yaptırtmıştı. Bize, şanslı olduğumuzu, Gineli olsaydık, Gine'de oturan yabancı bile olsaydık ellerimizi kestireceğini, çünkü Ginelilerin, Sierra Leonelilerin iç işlerine karıştıklarını söyledi. Yakuba, kokuyu aldığı

için göstermediği, Gine'den alınmış kimlik kartlarımızı üstünde bir yere iyice gizledi (koku almak, bir şeyi önceden güdüsel olarak sezmek demek). Yakuba, grigrimanların tembel tembel oturup iyi beslendiği eve gönderildi. Ve işe koyuldu. General Tieffi için eşi benzeri olmayan bir grigri yaptı.

Ben, korkusuz ve yakınmasız sokak çocuğu, ben de elime verdikleri Kaleş'le ve geriye kalan tüm teçhizatla hemen çocuk-asker birliğine gönderildim.

Küçük bir devrim likaonu olmak istedim. Bunlar, insanlıkdışı işlerle görevlendirilen çocuk-askerlerdi. Yabanıl zenci yerlilerin özlü deyişiyle, bir hastanın gözüne arı sokmak kadar güç işlerle görevlendirilen çocuklardı. Tieffi, yılışık gülüşüyle bana sordu:

"Likaon nedir, sen biliyor?"

"Hayır," diye yanıtladım.

"İyi öyleyse, likaonlar, sürü halinde avlanan yaban köpekleridir. Herkesin canını alırlar; ana, baba, herkesin. Bir kurbanı aralarında paylaştıktan sonra her likaon temizlenmek için bir yana çekilir. Tüylerinin üstünde bir damla bile olsa üzerinde kanla geri gelen likaon yaralı kabul edilir ve hemen oracıkta ötekiler tarafından parçalanır. İşte böyle. Anladın mı? Acımaları yoktur. Anan hayatta mı?"

"Hayır."

"Baban hayatta mı?"

"Yine hayır," diye yanıt verdim.

Tieffi bir kahkaha patlattı:

"Şanslı değilsin, küçük Birahima, sen asla gerçek küçük ve iyi bir devrim likaonu olamayacaksın. Küçük ve iyi bir devrim likaonu olmak için, önce kendi ellerinle (bunu iyi anla, kendi ellerinle) yakınlarından birini (ananı ya da babanı) öldürmen, sonra da topluluğa kabul edilmen gerekir."

"Ben de yeni doğan bütün yavru likaonlar gibi topluluğa kabul edilebilirim."

Yine kahkahayı bastı ve şöyle dedi:

"Hayır ve hayır. Sen Mende değilsin, Mende dilinden anlamıyorsun, bir Malinke'sin sen. Topluma kabul edilme törenlerinde Mende dansı yapılır, Mende dilinde şarkı söylenir. Törenin sonunda, topluma kabul edilen genç bir et parçası yer. Bu et, büyücüler tarafından daha birçok yiyecek maddesi katılarak hazırlanır ve kesinlikle insan etidir. Malinkeler bu eti yemeye iğrenir (iğrenmek, içi dışına çıkmak, midesi bulanmak demek), Mendeler iğrenmez. Kabile savaşları sırasında biraz insan eti yemek yararlıdır. İnsanın kalbini katılaştırır ve onu kurşunlara karşı korur. Havada ıslık çalan kurşunlara karşı en iyi korunma belki de biraz insan etiyle sağlanır. Ben Tieffi, örneğin cepheye ya da çatışmaya, bir asmakabağı (bir tas) insan kanı içmeden gitmem. Bir asmakabağı insan kanı insana canlılık verir; insanı yırtıcı kılar, acımasız kılar ve ıslık çalan kurşunlara karşı korur."

Küçük likaon topluma bir ormanda kabul edilir. Rafyadan etek giyer, dans eder ve Sierra Leone vatandaşlarının ellerini ve kollarını daha hızlı keser. Bu kan, et parçası yendikten sonra içilir, kesin olarak insan eti olan et parçası yendikten sonra. Bu et parçası, topluma kabul edilme töreni bittiğinde, kabul edilenlerin yediği nefis ve leziz bir yemektir. Gnamokode (orospu anam)!

Ben, çocuk-askerlerin, küçük likaonların seçkin tabakası arasına giremezdim. Çift porsiyon yemek yemeye, bol bol uyuşturucu almaya ve likaonlara ödenen üç kat parayı almaya hakkım yoktu. Şaşkının, işe yaramazın biriydim.

Ben, maden ocaklarının güvenliğini sağlamakla

görevlendirilen birlikteydim. Madenlerde çalışanların yarı köleden farkı yoktu. Ücretlerini alıyorlardı ama istedikleri gibi hareket etmekte özgür değillerdi.

Biz hükümete, lanetlilerin ve kakabaların (deli) yaşadığı Allahlık bir yer olan bu ülkenin genel siyasetine gelelim.

Ahmet Tejan Kabbah, 17 Mart 1996'da oyların yüzde 60'nı alarak seçildi. Demokratik yoldan seçilen başkan, Lumbey Beach Sarayı'na 15 Nisan'da yerleşti. Bu sarayda yazgısıyla baş başa kaldı, yani demokratik yoldan seçilen tüm devlet başkanları gibi, Sierra Leone ordusuyla baş başa kaldı. Kendisinden önce o makama gelip de tüyenlerin ve katledilenlerin hayaletleri bu sarayda cirit atıyor. Orada gözüne uyku girmez; orada ancak timsah uykusu uyuyor, yani bir gözü yarı açık. Kaprisli Sierra Leone ordusuyla yaşadığı bu insana batan baş başalığı nasıl kıracağını derin derin düşünüyor (insana batan, hareketleriyle huzur kaçıran demek).

Oysa Batı Afrika ülkelerinin hepsinde olduğu gibi Sierra Leone'de de onuncu yüzyıldan bu yana avcıları, bu büyük öğreticileri, bu güçlü büyücü ve kâhinleri içine alan farmasonluk var (farmasonluk, dışa kapalı topluluk demek) ve bu topluluğun adı Kamajor. Kamajor'u düşünüyor, o geleneksel ve profesyonel avcılar topluluğunu. Kabbah onları saraya getirtti. Avcılarla sıkı bir pazarlık yaptı. Avcılar sarayın hizmetine girmeyi kabul etti. Avcıların eski çakar almaz tüfekleri modern Kaleşlerle değiştirildi. Seçilmiş Başkan Kabbah o günden sonra, artık iki

gözünü de yumarak, süt bebesi gibi uyuyabilirdi (süt bebesi huzur içinde uyur, çünkü her hal ve şartta sütünü içeceğini bilir). O günden başlayarak ülkede iki cephe ve beş baş oluştu. Birinci cephede, demokratik yoldan seçilen başkan, Genelkurmay Başkanı Johnny Koroma'nın komutası altındaki Sierra Leone ordusu, ECOMOG (müdahale etmeyen müdahale kuvvetleri) ve Kamajor ya da geleneksel avcılar vardı. İkinci cephede de RUF ve Foday Sankoh vardı. Başka deyişle, herkes Sankoh'a karşıydı. Tam beş baş ve iki cephe vardı. Bunların her biri o geniş Sierra Leone'de bir o yana, bir bu yana at koşturuyordu. Her biri Sierra Leone halkını son damlasına kadar sıkıyordu (son damlasına kadar sıkmak, sömürmek demek).

Biz Mile-Thirty-Eight'teydik (biz, yani topal eşkıya ve ben, korkusuz ve yakınmasız sokak çocuğu). RUF'un yurtluğunda, Foday Sankoh'un yurtluğunda.

Bir akşam, ay batar batmaz, çevredeki ormanlarda ve barakaların çevresinde fısıltılar ve hışırtılar başladı. Nöbetçilerin silahları patladı. Herkes, tüm rakiplerini yenmiş Senegal güreş şampiyonu gibi, uyumayı sürdürdü. Silahlar her akşam patlıyordu, çünkü madenlerin çevresinde her akşam hırsızlar dolaşıyordu. Tek tük patlayan silahlar, söz konusu hışırtıları sona erdirmedi (tek tük, aralıklı demek).

Günün ilk ışıklarıyla birlikte kasabanın tüm çevresinde Kaleşlerin şiddetli ateşe başladığı duyuldu, aynı zamanda da avcıların, binlerce sesten koro halinde yükselen şarkıları ortalığı çınlatıyordu. Kamajorlar tarafından çevrilmiş, saldırıya uğramıştık. Kendi usullerine göre, gece gelip bizi sarmış, sabah

da saldırıya geçmişlerdi. Gafil avlanmıştık. Avcılara kurşun işlemediğini biliyorduk. Birliğin şaşkına dönmüş çocuk-askerleri her yanda bağrışıyordu: "Kurşun işlemiyor bunlara! Kurşunlara, bana mısın, demiyorlar!" Ve insanlar, müthiş bir ana baba günündeymiş gibi, her yana kaçışıyordu. Öğleden önce tüm yolları kestiler, tüm tesislere el koydular. Şeflerimiz ortadan kaybolmuştu.

Avcılar, yani Kamajorlar, zafer kazandıktan sonra hep yaptıkları gibi, büyük bir kutlama töreni düzenlediler. Kaleşleri vardı, üstlerinde modern gereç olarak başkaca hiçbir şey yoktu. Kıyafetlerini, sırtlarına giydikleri, üzerinde binlerce muska, grigri, hayvan pençesi ve hayvan tüyü iğnelenmiş gömlekler oluşturuyordu; hepsinin başında da avcı başlığı vardı. Yüksek sesle şarkı söylüyor, havaya ateş ediyorlardı.

Kutlama töreninden sonra araziyi, barakaları, madenleri işgal ettiler. Bizi gruplara ayırdılar; bizi, yani tutsakları. Koruyucum Yakuba gibi, ben de tutsaktım. Kamajorların tutsağıydık.

Geleneksel ve profesyonel avcıların saldırısı altı çocuk-askerin yaşamına mal oldu. Ölen o altı çocuk-askerden birinin ardından bir şeyler söylemeyi kendime görev biliyorum; çünkü o benim dostumdu. Gece barakalarda kalırken, yaşam parkurunu bana birkaç kez anlatma fırsatını bulmuştu (parkur, Petit Robert'e göre, izlenen yol demek). Yalnızca onun ölümünün ardından bir şeyler söylüyorum, çünkü ötekilerin ardından bir şey söylemek zorunda değilim. Bunu yapmak zorunda değilim, Allah'ın yaptığı her şeyde adil olmaya mecbur olmadığı gibi.

Ölü bedenler arasında Yıldırım Johnny'nin bedeni de yer alıyordu.

Şaka değil! Evet, şaka değil! Onun, Yıldırım

Johnny'nin. Onu çocuk-askerlerin içine düşüren, yitip gitmesine neden olan öğretmeninin gnusu-gnusuydu. (gnusu-gnusu, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, kadının cinsel organı demek). Evet, onu çocuk-askerlerin arasına öğretmeninin cinsel organı düşürdü. Nasıl mı? Anlatayım.

Yıldırım Johnny'nin asıl adı Jean Bazon'du. Çocuk-askerlere katılmadan önce, Man okulunda okurken, adı Jean Bazon'du. İlkokul ikideyken, sınıfta bir seki vardı. Öğretmenin masası da bu sekinin üzerindeydi. Hava sıcaktı, çok sıcak; ve öğretmen gevşiyor, bacaklarının arasını havalandırmak istiyor, bunun için de bacaklarını açıyordu. Hem de bir hayli. Ve çocuklar, kendilerine sunulan bu manzaranın keyfini çıkarıp eğlenmek için sıraların altına eğiliyorlardı. Bunu yapmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyorlardı. Teneffüste de katıla katıla (gürültüyle, serbestçe demek) gülüyorlardı.

Bir sabah, ders yaparlarken, Jean'ın kalemi yere düştü. Jean, kalemini almak için otomatik olarak, hiçbir art niyeti olmaksızın (kesinlikle art niyetsiz) yere eğildi. Ne var ki o gün onun şanslı günü değildi, bu, öğretmenin kolladığı fırsattı. Çocukların bu numarasını biri ona söylemişti ya da bunun farkına bizzat kendisi varmıştı. Birden isteri nöbetine tutuldu, öfkelendi (isteri, taşkınlığa varan büyük heyecan demek). "Rezil! Salak! Rezil!" diye bağırıyordu. Ve boşandı: Cetvelle, elleriyle, ayaklarıyla vurdu. Kaba bir insan gibi, Jean'ı bir güzel patakladı. Jean Bazon kaçtı. Öğretmen, onun peşine Ture adında sarsak bir öğrenciyi saldı. Jean Bazon, birkaç yüz metre uzaklaşınca durdu. Yerden bir taş aldı ve pat, taşı Ture'nin suratının tam ortasına yolladı. Ture yere düştü, olgun bir meyve gibi düştü, düştü ve öldü. Jean, halasının evine kadar çılgınca koştu. "Bir ar-

kadaşımı öldürdüm, birini öldürdüm ben." Çok şaşıran hala, Jean'ı bir komşusunun evine sakladı. Polis genç suçluyu aramaya geldi. "Onu dünden beri buralarda görmedik," dedi halası.

Jean o gece Man kentinden ayrılıp Gine yolu üzerindeki komşu bir köyde gizlendi. Orada, Gine'de N'Zerekore'de oturan bir dayısına gitmek için gizlice bir kamyona binmeyi başardı (gizlice, kimliğini vermeden demek). Yolculuk rahat geçmedi. Kamyon, Liberya-Gine sınırında Kaleşli yol kesiciler tarafından durduruldu. Ve yol kesiciler yolcuların nesi var nesi yok aldılar. Kamyonun koltuklarını bile söküp aldılar. O sırada gerillalar geldi. Yol kesiciler kaçtılar. Gerillalar yolcuları toplayıp kamp yerlerine götürdü. Gerillalar yolculara, isteyenlerin Man'a yaya olarak dönebileceğini söyledi; iki günlük yol vardı. Bazon şöyle dedi: "Ben Man'a geri dönmem, asla, asla dönmem, çocuk-asker olmak istiyorum ben." İşte böylece Jean Bazon çocuk-askerlere katıldı ve orada Yıldırım Johnny oldu.

Jean Gazon'un nasıl Yıldırım Johnny olduğu bir başka öykü, uzun bir öykü. Anlatmak gelmiyor içimden, çünkü bunu yapmaya mecbur değilim. Yıldırım Johnny'nin bedeni orada öylece yatıyordu ve benim yüreğimi yakıyordu, çok yakıyordu. Johnny'nin öylece ölü yattığını görmek beni hüngür hüngür ağlatıyordu. Bütün bunlar, avcılara kurşun işlememesi ve Johnny'nin de saldıranların avcı olduğunu önceden anlayamaması yüzünden olmuştu. Valahe! Valahe! Bisi milai ramilai (Bismillahirrahmanirrahim, esirgeyen bağışlayan Allahın adıyla)!

Mile-Thirty-Eight'te kızlar vardı, kadınlar vardı. Kadınlar aşçılık yapıyordu; kızlar, bizim gibi çocuk-

askerdiler. Kızlar özel bir birlik oluşturuyordu. Bu birliğe, kadana gibi, seri mitralyözü olan bir kadın komuta ediyordu (kadana gibi, iriyarı, kaba saba demek). Adı rahibe Hacı Gabrielle Aminata idi.

Rahibe Hacı Gabrielle Aminata üçte bir Müslüman, üçte bir Katolik, üçte bir fetişçiydi. Albay rütbesini almıştı, çünkü yirmi yıl içinde yaklaşık bin kadın sünneti yaptığı için genç kızlar konusunda büyük deneyim sahibiydi (kadın sünneti yapmak, topluma kabul töreni sırasında, genç kızların klitorisini kesmek demek).

Genç kızlar gruplara ayrılmıştı ve Mile-Thirty-Eight'teki eski bir kız koleji ile bu kolejin öğrenci yurdunda yaşıyorlardı. Yapının bütünü, dörtgen bir yerleşim yeri üzerine yapılmış on kadar binadan oluşuyordu (yerleşim yeri, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, konut yapımı için ayrılmış kapalı ya da açık arazi demek). Yerleşim yerinin dört bir köşesinde, kum torbalarıyla korunan savunma noktaları vardı. Savunma noktaları gece gündüz kız-askerler tarafından korunuyordu. Arazinin tümü, bina kompleksinin tümü, kazıklara geçirilmiş insan kelleleriyle sınırlanıyordu. Kabile savaşları öyle gerektiriyordu. Burası, Rahibe Aminata'nın sıkı disiplini altında yönetilen bir tür yatılı okuldu.

Kalkma saati sabahın dördüydü. Kızların hepsi, Müslüman olsun ya da olmasın aptes alıyor (bedenin belirli yerlerini temizleyerek ibadete hazırlanma) ve namaz kılıyordu. Çünkü erken saatte uyanmak bir genç kızı diri kılıyor, aptes almak da Kara Afrikalı zenci küçük kızların sabahları çiş kokmasını önlüyordu. Hep birlikte yapılan duadan sonra, yapılarda temizlik angaryasına girişiliyordu, sonra jimnastik, ardından da silah talimi yapılıyordu. Rahibe Aminata silah kullanma talimleri sırasında

bas bas bağırıyor, mekanizmayı kullanmada gevşek davrananları tartaklıyordu (mekanizma kullanmak, bir şeyi çalışacak biçimde kullanmak demek). Sonra, kızların hepsi sıra oluyor ve uygun adım, Sierra Leone'nin ulusal ezgilerini söyleyerek ırmağa gidiyorlardı. Orada, hep birlikte oyunlar oynayarak yıkanıyorlardı. Sonra, gidişte olduğu gibi ulusal ezgiler söyleyerek tecrit edilmiş kampa geri dönüyorlardı. Öğle yemeğinden sonra, kızlar günlük çalışmalarını yapıyordu: okuma yazma, dikiş ve yemek pişirme. Kaleş'ini sürekli elinde taşıyan Rahibe Aminata, gözünü hiçbir şeyden ayırmıyordu.

Zengin sünnetçilik kariyeri boyunca Rahibe Gabrielle Aminata, bekâretini yitirmiş kızları sünnet etmeyi reddetmişti, kesinlikle reddetmişti. İşte bu yüzden, bu karışık kabile savaşları sırasında ne olursa olsun genç kızların bekâretini, çok sevgili vatanı Sierra Leone'ye barış yeniden gelinceye kadar korumayı kafasına koymuştu. Ve bu korumayı Kaleş'iyle sağlıyordu. Kaleş'le sağlanan bu bekâret koruma misyonunu çok katı biçimde, en küçük bir acıma duygusuna yer vermeksizin yürütüyordu. Birliği oluşturan kızlar için hem abla, hem anne gibiydi. Bu konuda çok kıskançtı ve birlikteki kızları, onlara yaklaşan herkesten, hatta Tieffi gibi şeflerden bile koruyordu. Kendini bırakan kızları delik deşik ediyordu. Kızların ırzına geçenleri hiç acımadan kurşunluyordu.

Bir gün, maden işçilerine ait üç kamp arasında bir yerde, ırzına geçilmiş ve kafası kesilmiş bir kız bulundu. Araştırmalar sonucu, zavallı kızın adının Sita, yaşının da sekiz olduğu ortaya çıkarıldı. Sita, korkunç biçimde, insanın bakamayacağı biçimde öl-

dürülmüştü. Hacı Gabrielle Aminata gibi kanla haşır neşir olan bir insan bile, onu bulduğunda hüngür hüngür ağladı.

Bu kötülüğü yapan kişi bir hafta boyunca, tam bir hafta boyunca didik didik her yerde arandı. Boşunaydı, araştırmalardan hiçbir sonuç alınamıyordu (araştırma, dikkatli ve sürekli arama demek).

Sonraki haftanın başında, işler karışmaya başladı. O üç kampta kalan ve geceleri zorunlu ihtiyaçları yüzünden dışarı çıkan işçiler bir daha geri dönmüyordu, hiç dönmüyordu. Bu insanlar ertesi sabah, zavallı Sita gibi, öldürülmüş ve hacamat edilmiş durumda (cinsel organları kesilmiş) bulunuyor, üzerlerinde bulunan pusulada da şöyle yazıyordu: "Bunu 'ka' yaptı, Sita'nın öç alıcı ruhu." Kamplarda kalanlar şaşkına döndü. İşçileri korumak için oraya çocuk-askerler gönderildi. Kıyımı hiçbir şey önleyemedi. Çocuk-askerler her akşam, maskeli kişiler tarafından etkisiz hale getiriliyor ve bu kişiler kamplardaki insanları kaçırıp götürüyorlardı. Kaçırılanlar ertesi sabah, zavallı Sita gibi, cinsel organı ve başı kesilmiş olarak bulunuyor, üzerlerinden de 'bunu Sita'nın ka'sı yaptı' yazılı bir pusula çıkıyordu.

İşçiler grev yaptı, bazıları komşu kamplarda kalmaya başladı. Bu da yeterli olmadı, sonuç vermedi: Nereye giderlerse gitsinler, ölüm onların izini sürüyordu.

Bu olay General Tieffi zamanında oluyordu. Yörenin ve insanların mutlak efendisi olan General Tieffi, araştırmasını yaptı, sonunda durumu anladı. Barakalarda oturanlarla bir toplantı yaptı, bu toplantıya, Rahibe Gabrielle Aminata ile onun en yakın yardımcıları da çağrıldı. Hepsi Kalaşnikoflarını kuşanmış olarak geldiler, albay, hacı kıyafetindeydi, yani Mekke'den dönen Müslüman bir kadın kıyafe-

tinde. Kaleş'i hışırdayan eteğinin altındaydı. Kabile savaşları böyle gerektiriyordu.

Tüm öğleden sonra boyunca ateşli biçimde tartıştılar. Güneş batarken, barakalarda kalanlar, sonunda içlerinden zavallı birini gösterdiler. Küçük Sita'yı öldüren kişi o idi. O idi, başkası değil. Bu kişi Rahibe Gabrielle Aminata'ya teslim edildi. Aminata'nın o zavallıya ne yaptığını söylemeye gerek yok. Bu laf kalabalığında her şeyi açıkça ortaya koymak zorunda değilim, faforo (babamın bangalası)!

Kamajorlar Mile-Thirty-Eight'e geldiklerinde, bir sürü bakire genç kızın tek bir yerde toplanmış olduğunu görünce, içlerinden bazılarının iştahı kabardı ve sevinçten havaya zıpladılar. Evlenilecek çok genç kız vardı. Rahibe Gabrielle Aminata hemen, avcılar birliğinin komutanı olan baş avcı generalin yanına çıktı. Ona, elinde evlendirecek kızlar değil, doğru yolda kalmaları sağlanacak kızlar olduğunu açıkladı. Yanında kalan kızların hepsinin bekâretini barış gelinceye kadar korumak istiyordu. Barış geldiğinde, onları ailelerine teslim etmeden önce sünnet edecekti. Böylece uygun evlilik yapmaya hazır hale geleceklerdi (Petit Robert'e göre, yerinde, yakışık alan biçimde demek). Uyarısını yaptı. Kızlarından birini iğfal etmeye kalkacak olan avcıyı hiç düşünmeden ve acımadan öldürecekti. Bu tehdit, kösnül avcıların katıla katıla gülmesine yol açtı (kösnül, utanması sıkılması olmayan, sürekli cinsel zevk peşinde koşan demek).

Bir gün, kızlardan biri okulun dışına çıkmaya cesaret etti. Kendisini ziyarete gelen annesine eşlik edecekti. Kösnül avcılar onu avlayıp bir kakao bahçesine götürdüler. Kakao bahçesinde hep birlikte

ırzına geçtiler. Rahibe Aminata, kızı kanlar içinde terk edilmiş olarak buldu. Kızın adı Mirta idi ve on iki yaşındaydı. Rahibe Aminata Gabrielle, Sierra Leone avcılarının komutanı baş avcı, büyük generali görmeye gitti. General ona araştırma yaptırtacağına söz verdi. Araştırma ilerlemiyordu. Avcılardan biri, kızların kışlasının çevresinde gece gündüz dönenip duruyordu (amaçsızca dolaşıyordu). Rahibe Aminata bu avcıdan çok kuşkulandı. Onu yemlediler (yemlemek, kendine çekmek, iştahını kabartmak demek). Bir kızı dışarı çıkarttılar; kız, kışlanın çevresinde biraz dolandı. Avcı, Kaleş'le tehdit ederek onu kakao bahçesine götürdü. Kösnül adam, ortalıkta dolanan kızın tam üstüne atlayacağı sırada, tepeden tırnağa silahlı kızlar ormandan çıkıp adamı tutukladılar. Avcıya işkence yapıp suçunu itiraf ettirdiler. Mirta'ya yapılan toplu tecavüze bal gibi katılmıştı. Rahibe Aminata Gabrielle mitralyözünü ateşleyerek onu susturdu, sonsuza kadar. Ölüsünü, yapının duvarının öte yanına, bir sokağa atarak ortaya bağırdılar "Mirta'nın tecavüzüne katıldı!" (Ortaya bağırmak, belirli bir kimseye seslenmeden bağırmak demek.) Avcılar, arkadaşlarının bedenini gördüklerinde, bunun bir rezalet (şoke edici, katlanılmaz bir şey) olduğunu haykırdılar. İsyan ettiler ve Rahibe Gabrielle'in tecrit edilmiş kampına saldırdılar. Kampı gece gündüz kuşatma altında tuttular. Bir gece, Rahibe Gabrielle tecrit edilmiş kamptan üç kez dışarı çıkıp avcılara dehşet saldı. Her çıkışında en az üç avcıyı öldürdü. Öfkelenen avcılar, bir otomatik mitralyöz alıp geldiler. Rahibe Aminata, hacı kıyafeti içinde, Kaleş'i elinde, sürüne sürüne otomatik mitralyözün yanına kadar gitmeyi başardı, aracın üstüne çıktı ve silahı kullanan avcıyı öldürmek istedi. Ne var ki, pusuda yatan bir avcı ona ateş etti. Ölmüş

olarak yere yuvarlandı. Kahramanca ölmüştü.

Rahibe Aminata Gabrielle'in ölü bedeni, Sierra Leone avcılar birliğinin başını olağanüstü derde soktu. Rahibe Aminata Gabrielle bir kadındı ama savaş kahramanı olarak ölen bir kadındı. Avcıların şeref yasası, savaş kahramanı olarak ölenlere usta avcı gibi davranılmasını, böylelerinin usta avcılar gibi şereflendirilmesini, böyle gömülmesini zorunlu kılıyordu. Oysa genel kural olarak bir kadın usta bir avcı gibi gömülemezdi. Soru, avcıların büyük generaline soruldu. General bu soruya çok açık (açık seçik, karanlık yanı olmayan) bir yanıt verdi. Kadın olmasına karşın, iki avcı taburu tarafından yapılan bir kuşatmaya iki hafta boyunca direnmişti; gece çıkışlarında dokuz avcıyı öldürmüştü ve bir otomatik mitralyözün üzerinde ölmüştü. Kahramanlara, usta avcılara yapılan bir cenaze törenini hak ediyordu. Ve bu tören, ölenin cinsiyeti ne olursa olsun yapılmalıydı.

İşte bu yüzden Rahibe Aminata'ya usta avcı, büyük usta avcı töreni yapıldı.

Usta avcı kabul edildiği andan itibaren de içinde birçok nyaman barındırıyor demekti (nyaman, öldürülen hayvanların ve insanların öç alıcı ruhu demek). Bu ruhları bir yere toplamak gerekiyordu ve bu ruhlar küçük bir balkabağı içine toplandı. Bir sora, yani sözlü geleneği bilen bir usta avcı cenaze geleneğini yerine getirdi. Avcılar, kıdem sırasına göre ölünün çevresinde dolaştı. Sora, anlamı gizli ezgiler okurken, avcılar, tüfeklerini göğüslerinde çapraz tutarak ve ezginin ritmine uyup bedenlerini bir sağa, bir sola yatırarak ölünün çevresinde dönmeyi sürdürdüler.

Dans biter bitmez ölünün bedeni mezarın yanına getirildi. Üç usta avcı gelip Rahibe Aminata'nın

ölü bedeni üzerine eğildi. Onun kalbini çıkardılar. Kalbini alarak törenin yapıldığı yerden uzağa gittiler. Orada onun kalbi kızartıldı (yağda pişirildi demek) ve bir kâsede (toprak kap demek) bulunan yağın içine kondu. Ve bu kase sıkıca kapatılıp toprağa gömüldü.

O üç usta avcı gider gitmez, usta avcılar Hacı'ya, Gabrielle'e, Aminata'ya, kadın sünnetçisine, usta avcı gibi şereflendirilerek gömülen kahraman kadına veda ettiler. Avcıların hepsi, mezara paralel kazılmış bir çukurun içinde silahlarını havaya boşaltarak veda ettiler. Bu ateş, olağanüstü bir duman bulutu oluşturdu. Mezar henüz duman içindeyken ve insanlar dumandan seçilemezken Rahibe Gabrielle Aminata'nın ölü bedeninin üzerine toprak atıldı.

Akşam olunca, Rahibe Gabrielle Aminata'nın yaşadığı yerde ölü bekleme âdeti yerine getirilmeye başlandı. Bekleme sırasında avcılar, ölen kişiden henüz hayattaymış gibi söz ettiler. Cenazeden kırk gün sonra, ölünün ruhunu arıtmayı ve tazelemeyi amaçlayan bir tören yapıldı. Öç alıcı ruhların içinde bulunduğu balkabağı yakılmıştı.

Avcılar birliği her yıl, mart başı ile mayıs sonu arasında bir 'donkun cela' düzenler. Donkun cela ya da kavşakların dinsel töreni, bu kardeşlik birliğinin en önemli şölenidir. Bu şölen sırasında, kardeşliğin tüm üyelerinin katıldığı toplu yemek yenir. Bu yemeğin sonunda 'daga conon'lar topraktan çıkarılır. Daga cononlar, kahraman avcıların pişmiş kalplerinin içine konduğu toprak kaplardır. Bu kalpler, tüm avcılar tarafından gizlice yenir. Bu, onlara ateşlilik ve cesaret verir.

İşte bu yüzden herkes, Sierra Leone ordusunun albayı Rahibe Aminata Gabrielle'in kalbinin, iyice ıslatılmış bir şölen yemeğinin sonunda lezzetli ve

nefis bir soğukluk olduğunu söyler (iyice ıslatılmış yemek, yanında bol miktarda arpa ve darı birası içilen yemek demek). Faforo! Gnamokode!

6

Geleneksel ve profesyonel avcılar Mile-Thirty-Eight'e el koyar koymaz, bizimle mutluluk artık aynı köyde oturmamaya başladılar (Kara Afrika zenci yerlileri, mutluluğunu yitirdiklerinde böyle derler). Biz, yani topal eşkıya, grigriman Yakuba, para çoğaltıcısı ve ben, hizmetkârınız; korkusuz ve yakınmasız sokak çocuğu. Bizi donumuza varıncaya kadar arayıp, elimizde ne var ne yok aldılar. Sıra Yakuba'nın donuna geldiğinde, kocaman bir kıçla karşılaşacaklarına, içi elmas ve altın dolu küçük keseler buldular. Topal eşkıya Yakuba, biriktirdiklerini uzun donunun ve daracık pantolonunun içinde saklıyormuş, demek. Donumu çıkardıklarında bende de altın ve elmas buldular. Ne var ki benimkiler, yürürken insanı koca taşaklı, koca fıtıklı gibi gösteren Yakuba'nınkiler yanında hiç kalırdı. (Fıtık, kısmen ya da bütünüyle dışarı fırlamış bir organın oluşturduğu yumru demek). Belinin çevresinde ve daracık pantolonunun içinde o kadar çok kese vardı ki! Avcılar hepsini aldılar, üzerimizde ne var ne yok aldılar.

Bizi kapalı yerlere kapattılar. Kalabalıktık, askerler, çocuk-askerler, hatta kadınlar. Kalabalıktık, kemirecek bir parça manyoka bulabilmek için, kabile savaşları yapan birliklerin peşinden giden, nefesi kokan bir sürü insan. Bizi kapalı bir yere kapattılar ve hiç yiyecek vermediler. Açlıktan haykırmaya başladık. Yakuba, grigrimanlığını konuşturdu. Yeterli olmadı, yürümedi. Giderek daha çok acıkıp, giderek daha çok bağırmaya başladığımız, onlar da bize yiyecek bir şey veremedikleri için bizi özgür bıraktılar. Kısa süren sorgulamalardan sonra bize özgürlüğümüzü verdiler. Özgürdük, beş paramız yoktu, zorla yiyecek almamızı sağlayacak silahımız da yoktu.

Geleneksel avcılar Yakuba'ya gerek duymuyorlardı; onların hepsi zaten birer grigrimandı. Ben de özgürdüm; profesyonel ve geleneksel avcılar, Kamajorlar çocuk-askerlere gerek duymuyorlardı. Yasalarında, savaşta çocuk-asker kullanmak yoktu. Onların yanında savaşa katılabilmek için, o topluluğa avcı olarak kabul edilmek gerekiyordu. Öyle ki biz (Yakuba ve ben) gerçekle, kabile savaşlarının güvenilmezliğiyle ilk kez yüz yüze gelmiştik.

Ben işte o durumda, Yakuba'nın bu güvenilmezlik karşısında kendini savunmak için gösterdiği açıkgözlüğe hayran oldum. Freetown'a gitmek için Mile-Thirty-Eight'ten ayrıldık. Orada, üç ağaç gövdesi, biraz da ot bulup sazdan bir kulübe yaptı (sazdan kulübe, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'ne göre, hafif yapı demek). O kulübenin içine fetişçi olarak, ıslık çalan kurşunları suya dönüştürebilen çok güçlü bir grigriman olarak kuruldu. Başlangıçta işler zor oldu. Ben yamaklık yapıyordum (yamak, bir fetişçinin yardımcısı demek). Ne var ki sonunda, midemize gidecek manyoka parası kazanmaya başla-

dık. Dört yıldızlı bir otelde kalmıyorduk ama her gün kemirecek bir parça buluyorduk. İşte her şey o sırada oldu ve bize Allah'ın hiç gözünü kırpmadığını, yeryüzündeki her şeyi gözlediğini, bizim gibi zavallıları gözettiğini bir kez daha kanıtladı.

Demokrat Tejan Kabbah'ın adamlarıyla, Sierra Leone'yi haraca kesen öteki dört yol eşkıyası arasında sonunda bir denge sağlanabilmişti. ECOMOG komutanı Nijeryalı general eşkıyasının adamları, Sierra Leone kuvvetlerinin eşkıya komutanının, Foday Sankoh eşkıyasının ve savunma bakanı ve Kamajorların, geleneksel avcıların komutanı eşkıya Highan Norman'ın adamları arasında. Evet, IMF işe burnunu soktuğu sırada birbirinden farklı bu savaşçıların, bu farklı çetelerin arasında bir denge vardı. Sekiz yüz geleneksel avcı, on beş bin asker, Foday Sankoh'un yirmi bin gerillası ve sayıları gizli tutulan ECOMOG kuvvetleri arasında denge kurulmuştu. Düzenli ordunun askerleri her ay, maaşlarının bir bölümüne karşılık kırk bin çuval pirinç ve muharip (muharip, asker demek) başına bir dolar alıyorlardı. Geleneksel avcıların aylık yirmi çuval pirinç ödeneği vardı. IMF (bankacılarda hiç insaf, hiç kalp yok. Valahe!) askerlerin gereğinden fazla pirinç götürdüğünü, bunun da uluslararası topluma pahalıya mal olduğunu söyledi. Ve IMF, askerlerin sayısını on beş binden yedi bine, aylık ödeneklerini de kırk bin çuvaldan otuz bin çuvala düşürmek istedi. Askerler bu karara karşı çıkıp yaygara kopardılar ve gereğinden fazla yemediklerine, inandıkları tüm tanrılar üzerine yemin ettiler. Kendilerine ayrılan az miktardaki pirinci kursaklarına indirmek için ne zaman sofranın başına çökseler, ailenin tüm bireyleri-

ni ve de tüm tanıdıkları kendilerinden önce sofraya oturmuş, bekler durumda buluyorlardı; onların asap bozucu böyle bir alışkanlıkları vardı. Ve Afrika'da var olan o çok eski dayanışma geleneği yüzünden, pirinçten kendilerine düşen o birazcık pay sayısız tüketici arasında paylaşılıyordu. Oysa Sierra Leone gibi pusulasını yitirmiş bir ülkede Afrikalılar arasındaki bu dayanışma IMF'nin hiç umurunda değildi. Bu durumda da askerler son sözü söyleyip noktayı koydular. Kendilerine ayrılan payın düşürülmesine karşı çıktılar; bu payın ayda otuz dört bin çuvalın altına düşürülmesine karşı çıktılar.

Zavallı Tejan Kabbah'ın zavallı demokratik hükümeti de fazladan dört bin çuval pirinç (otuz dört bin ile otuz bin arasındaki fark) bulup dağıtabilmek için, akaryakıt fiyatını tüm ülkede artırmak zorunda kaldı. Yapılan bu zam da aman aman bir sonuç vermedi. İlk ay üç bin çuval pirinç verebildi, ikinci ay yalnızca iki bin ve üçüncü ay, Mayıs 1997'-deyse topu topu beş yüz çuval pirinç parası toplanabildi. Beş yüz çuval. Subaylara payları dağıtılınca, erlere, rütbesiz askerlere hiçbir şey kalmadı. Bunun sonuçları da kendini göstermekte gecikmedi: 25 Mayıs'ta darbe oldu (darbe, başkaldırı, bir grubun yaptığı silahlı müdahale demek). 25 Mayıs günü yapılan darbe çok kolay gelişti, çünkü Tejan Kabbah'ın yönetiminde etnik sapma vardı (etnik sapma, Kabbah hükümetinin Mendelere arka çıktığı anlamına geliyor).

25 Mayıs şafağındaki darbe, ECOMOG birlikleriyle düzenli ordu birlikleri arasındaki ölümcül çatışmalarla başladı. Sonra alevler tüm Freetown'u sardı. Seçilmiş Başkan Tejan Kabbah, 'cona-cona' bir ECOMOG helikopterine atladı. Helikopter onu Conakry'ye, Gine'nin başkentine, Diktatör Lassana

Conte'nin yanına götürdü, çünkü o etliye sütlüye pek fazla karışmıyordu. Orada CDEAO'ya üye devletlerden iktidarını ona geri vermelerini istemeye rahat rahat zaman bulabildi. Tabanları yağlamakla da iyi etmişti (tabanları yağlamak, tüymek demek). Çünkü o kaçtıktan sonra Freetown'da herkes herkese ateş etmeye başladı. Nijerya'ya ait ECOMOG gemileri kenti rasgele dövdü. Bu bombardıman iki gün sürdü. Böylelikle, Allahına yan bakan Sierra Leone ülkesi, o zamana kadar gördüğü en esaslı, yani en çok insanın öldüğü hükümet darbesini yaşamış oldu. Yaklaşık yüz kişi ölmüştü. İki gün süren katliamdan sonra işler yoluna girdi. Yeni cunta (devrimci askeri konsey) parlamentoyu lağvetti, anayasayı askıya aldı, siyasal partileri yasakladı ve sokağa çıkma yasağı getirdi. Cunta, Silahlı Kuvvetler Devrimci Konseyi'ni (AFRIC) kurdu.

Darbeciler (iktidara silah zoruyla el koyan kişiler) kendilerine şef olarak, başkan olarak Johnny Koroma'yı seçtiler. Johnny Koroma bunu kabul etti. Onu, ilk hükümet darbesi girişiminden sonra tıkıldığı yerden çıkarıp özgürlüğüne kavuşturdular. Başkan yardımcısı olarak da Foday Sankoh'u seçtiler ve Foday Sankoh Nijerya'da kapatıldığı tutukevinden, çalılıklarda ve ormanlarda izini kaybettirmiş olan gerillalarından cuntaya itaat etmelerini istedi.

Uluslararası toplum bunun üzerine, yani Foday Sankoh'un başkan yardımcısı seçilmesi üzerine darbeye oybirliğiyle tepki verdi, hem de çok kötü tepki verdi. Her türlü melanetin yaşandığı bu iflah olmaz Sierra Leone'den herkese gına gelmişti.

Güvenlik Konseyi, aldığı karar doğrultusunda, daha 27 Mayıs'ta, 'bu darbe girişimini şiddetle kınadığını ifade ederek, anayasal düzenin derhal yeniden kurulmasını' istedi. Daha da önemlisi, Güvenlik

Konseyi, 'tüm Afrika ülkelerinden ve uluslararası toplumdan yeni düzeni tanımamalarını ve darbecilere şu ya da bu biçimde destek olmamalarını' istedi.

OUA'nın (Afrika Birliği Örgütü) otuz üçüncü devlet başkanları ve hükümetleri zirvesi, 2-4 Haziran tarihleri arasında Zimbabwe'nin Harrare kentinde yapıldı. Bu zirve, sonuç bildirgesinde 25 Mayıs hükümet darbesini kınayarak krizin CDEAO çerçevesi içinde çözülmesini istedi.

CDEAO ise Nijerya demekti. Nijerya, yani Nijerya Diktatörü, katil eşkıya Sani Abacha. Sierra Leone denen bu batakhaneden dünyada herkesten daha fazla gına getirmiş olan Sani Abacha. Ogoni halkının temsilcilerini katlettikten sonra öteki ülke devlet başkanlarının gözünden düşmüş olan Sani Abacha (gözden düşmek, kötü biri olarak ilan edilip herkesçe hor görülmek demek). Gözden düşmüş ve bekâretini yeniden kazanmak (yani yitirdiği masumluğu yeniden elde edip doğru yola girmek) isteyen Sani Abacha, Nijerya'nın bölgesel liderlik (lider, baş demek) peşinde koşan katil Diktatörü Sani Abacha, Batı Afrika'nın jandarmalığına soyunan Sani Abacha. İşte bütün bu nedenlerle Sani Abacha, bu iflah olmaz Sierra Leone'nin karasularına bir sürü savaş gemisi gönderdi. Ve bu gemiler Freetown'ı, bu ülkenin kurbanlık başkentini topa tuttu.

ECOMOG'lu Nijerya, gezintiye çıktığını, AFRIC'i bir ya da bilemedin üç hafta içinde dize getirebileceğini sanmıştı. Bu bir yanılgı oldu. Tekvücut olan Johnny Koroma ile RUF, ECOMOG kuvvetlerinin kayıplar verdirmesine, kitleleri katlettirmesine karşın direndi.

Johnny Koroma, 13 Haziran'da geleneksel avcılara, Kamajorlara başvurdu, onlardan savaş balta-

larını toprağa gömüp Nijerya işgal kuvvetlerine karşı AFRIC ile birlikte savaşmalarını istedi. Kamajorlar, Johnny Koroma'ya tek yanıt olarak, roketatarlarla ve el bombalarıyla silahlanıp Freetown'ın iki yüz kilometre güneydoğusunda Koribundu kentinde bulunan 38. birliğe üç ayrı noktadan saldırdılar. Saldırının şiddeti yüzünden cunta, Bô'daki Koribundu'ya ve Moyamba'ya takviye kuvvetleri göndermek zorunda kaldı. Koribundu'da olduğu gibi, tüm doğu ve güney bölgeleri ölümcül saldırılara uğramıştı. AFRIC ile RUF'un Nijeryalılara ve Kamajorlara karşı biçimsel birliği anarşinin artmasına yol açtı, o zamana kadar her türlü oldubittiye karşı olan RUF'a yeni bir dayanak sağladı. Uluslararası toplum buna iki yöntemle karşı çıktı: baskı ve pazarlık.

Pazarlık alanında, Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararları sonuca ulaştırmak için, CDEAO'nun Dışişleri Bakanları Konseyi, Nijerya'nın, Fildişi Sahili'nin, Gine'nin ve Gana'nın temsilcilerinin içinde yer alacağı bir bakanlar komitesinin kurulmasına karar verdi. Bu komiteye OUA ile CDEAO temsilcileri de katıldı. Bu dörtlü komitenin görevi, Sierra Leone'deki gelişmeleri izlemek ve bu ülkede anayasal düzenin yeniden kurulmasını sağlamaktı.

Baskı olarak da ambargo uygulanması ve bu ambargonun güçlendirilmesi üzerinde durdular. Lungi Havaalanı Nijerya kuvvetlerince işgal edildi. Bu havaalanı kenti kesintisiz bombalayan güçlü bir topçu birliğine destek sağlıyordu. Nijerya savaş gemileri Sierra Leone karasularını sıkı denetim altına aldı. Nijerya gemileri bu batakhaneyi topa tuttu.

Sierra Leone her şeyden, besin maddelerinden, ilaçtan yoksun kaldı.

Uygulanan baskıların verdiği ilk sonuç, dörtlü komite ile cuntanın oluşturduğu delegasyon arasın-

da gerçekleştirilen temas oldu. Bu temas, Abidjan'daki Fildişi Oteli'nin yirmi üçüncü katında, 17-18 Temmuz'da yapıldı. Görüşme sonrası yayınlanan bildirgede, seçilmiş başkanın, demokratik olarak seçildiği başkanlık koltuğuna yeniden oturabilme umudu doğmuş gibi görünüyordu. Johnny Koroma o kadar iyi niyetli davranıyordu ki komite yaptığı baskılara, bombardımanlara ara vermeye razı oldu. AFRIC temsilcilerine, evlerine dönüp daha somut önerilerle yeniden gelmeleri için fırsat tanındı.

Pazarlıkların ikinci raundu (raund, zorlu bir pazarlığın bir bölümü demek), Fildişi Oteli'nin yirmi üçüncü katında 29-30 Temmuz'da açıldı. Anayasal düzenin yerine oturtulmasının özel koşulları görüşülecekti. Sürpriz! Cuntanın yeni önerileri, 17 Temmuz'da yapılan görüşmede kabul edilen kararlara taban tabana zıttı. Cunta, anayasayı askıda bırakmak, 2001 yılına kadar iktidarda kalmak istiyordu. Komite, derin bir hayal kırıklığına uğradığını ifade etti. Pazarlıkçılar, cuntanın tavır değiştirmesine pabuç bırakmadılar. Komitenin 26 Temmuz'da Conakry'de aldığı kararlar uyarınca pazarlıkları kesip ambargonun güçlendirilmesini istediler. Uluslararası toplumun gözünden düşen cunta sürekli baskı altında tutuldu.

Sierra Leone 1997 Ağustos'undan başlayarak sonu gelmez çatışmalarla yıkıma uğradı. Ezici çoğunluğu oluşturan ECOMOG kuvvetlerinin bombardımanıyla Kamajorların saldırıları arasında kaldı. CDEAO devletlerinin uyguladığı tecrit politikasıyla sarsıldı. Cunta, dış ve iç baskıların ağırlığını azaltmak için, mengenesini gevşetmeye karar verdi. 29 Temmuz'da kesilen görüşmelerin yeniden başlatılması için Gine'nin yardımına başvurdu. İflah olmaz (iflah olmaz, kötü kabul edilen, sürüp giden bir

davranıştan vazgeçmeyen kişi demek) Diktatör Lassana Conte, 9 Ağustos'ta, küçük Boulbinet Sarayı'nda, Genelkurmay Başkanı Johnny Koroma'nın dayısı olan eski Başkan Saidou Momoh'un başkanlık ettiği bir Sierra Leone delegasyonunu kabul etti. Yapılan görüşmeler sonunda cunta 'CDEAO'nun görevlendirdiği dörtlü komite ile barışın geri gelmesi için görüşmeyi sürdürmeye' razı olduğunu ve sivil yönetime dönme konusunda verdiği 2001 tarihinin tartışılabilir olduğunu bildirdi. Bir geçiş takvimi hazırlamak gerekiyordu.

CDEAO'nun yirminci zirvesi tam o sırada 27-28 Ağustos 1997 tarihleri arasında Abuja'da (Nijerya) yapıldı ve bu zirvede, ECOMOG'un Sierra Leone'deki krizin atlatılması yolunda üstleneceği rol tartışıldı. Zirvenin istediği tek bir şey vardı: ambargonun güçlendirilmesi. Ambargonun giderek iyice güçlendirilmesi.

Eylül 1997'den başlayarak Sierra Leone besin maddelerinden ve yakıttan yoksun bırakıldı. Bu, ekonominin dramatik biçimde küçülmesine yol açtı, sonuç olarak da her türlü ekonomik etkinlik durdu. Ambargonun sonuçları ekonomiyi felakete sürüklerken, savaş da ülkenin sağlığını mahvetti. Lungi Havaalanı'nı işgal etmiş bulunan Nijerya kuvvetlerinin yağdırdığı obüslerin dışında, başkentin stratejik noktalarının bombalanması önemli zararlara yol açtı. Karasularının sıkı biçimde denetime alınması, gemilerin, çatanaların, kayıkların bu sularda seyrini engelledi.

Çalışan kesimler, memurlar, öğretmenler, doktorlar ve öğrenciler bu duruma tepki olarak sivil itaatsizlik eylemi başlattılar, buysa ekonomik krize bir de yönetim aksaklığının (aksaklık, karışıklık, iyi çalışmama demek) eklenmesine yol açtı. Hiçbir şey

yoktu, ilaç, özellikle de yakıt.

Genel durum felaketti, bundan daha kötüsü olamazdı. Valahe! Dolayısıyla bizim açımızdan iyiydi. Faforo! Bizim açımızdan, topal eşkıya, para çoğaltıcı fetişçi Yakuba ve ben, korkusuz ve yakınmasız sokak çocuğu, çocuk-asker Birahima açısından. Gnamokode! Çağrıldık ve hemen hizmete koştuk.

Topal eşkıya Yakuba, zevkten, tek bacağının üzerinde zıplayarak, "Valahe!" diye bağırdı, Allah bizimleydi. Yeniden işe koyulabilirdik. Yakuba, grigriman olarak görevlendirildi, ben de çocuk-asker oldum.

Çocuk-askerler geleneksel görevlerini yerine getirmeye, yani casusluk yapmaya başladı. Bir casusluk görevi sırasında avcılar üç çocuk-askeri öldürdü. Ölen çocuk-askerlerin arasında Yılan Siponni de vardı. Onun ardından bir şeyler söylemeyi kendime görev biliyorum, çünkü bunu yapmak istiyorum. Onun, yani Siponni'nin yitip gitmesine çalılık alandaki okul neden oldu. Toulepleu okulunda ilkokul ikinci sınıf öğrencisiydi. Okula pek sık uğramadığından aynı sınıfta iki kez çakmıştı. Çalılıkların içinde kurulmuş çalılık okulundan Siponni'ye günün birinde gına geldi, her şeyi bir yana bırakıp nesi var nesi yok sattı. Kurşunkalemini, defterini, silgisini, her şeyini sattı, çantasını bile. Satıştan elde ettiği gelirle de kendine muz satın aldı. İşte böyle. Bütün bu işleri sabah yaptı ama akşam olunca eve dönme sorunuyla karşı karşıya kaldı. Siponni eve çantasız nasıl dönebilirdi? Anası ve üvey babası onu hırpalayacaklardı (hırpalamak, kötü dav-

ranmak demek). Hırpalanacak ve yemeksiz bırakılacaktı. Hayır, Siponni eve dönemezdi. Nereye gidebilirdi, peki? Sağda solda dolaşmaya başladı ve bir otelin yakınına geldi. Otelden iriyarı bir Lübnanlının çıktığını gördü. Ona kendini, anasız babasız, hizmetkârlık işi arayan küçük bir çocuk olarak tanıttı. "Ne anası var, ne babası, işte para vermeden kullanabileceğim bir insan," diye mırıldandı Lübnanlı ve onu hemen hizmetine aldı.

Siponni ertesi gün, yeni patronuyla Man kentine gitmek üzere Toulepleu'den ayrıldı. Siponni, Feras adındaki patronunun hizmetinde birkaç hafta çalıştıktan sonra, onun eve çok para getirdiğini, bu parayı bir dolapta sakladığını, dolabın anahtarını da yanından hiç ayırmadığını fark etti. Böyle olmakla birlikte Feras bir akşam, duş almak için banyoya girmeden önce pantolonunu anahtarla birlikte askıya astı. Siponni anahtarı aldı, dolabı açtı, içi kâğıt para dolu çantayı aldı. Patronuna veda etmeye gitmeden önce, çantayı bahçeye sakladı. Hemen o gece, içi para dolu çantayla birlikte Tedjan Toure adında yaşlı bir adama gitti. Tedjan Toure, Siponni'nin annesinin Afrika usulü kardeşi olduğunu, yani Siponni'nin dayısı olduğunu söylüyordu. Tedjan çantayı koruma altına aldı ve ertesi sabah erkenden, Danane kentine gitmek için birlikte bir kamyona bindiler. Orada, Tedjan onu bir arkadaşının evine yerleştirdi. Aylar geçti. Günün birinde Tedjan çıkageldi, suratı allak bullaktı. Sıkıntılı uzun açıklamalardan sonra, sadede geldi. Çanta çalınmıştı. Evet, çalınmıştı. Büründüğü havaya ve uzun açıklamalarına karşılık, Siponni kuşkulanmaktan kendini alamıyordu. Siponni bazı sorular sordu, Tedjan da bunları yanıtladı. Olamazdı, Siponni, Tedjan'ın söylediklerine inanmadı ve bu numarayı yutmamaya karar verdi. Hiç

zaman yitirmeden en yakın polis karakoluna gidip suç işlediğini, kendisine yataklık eden kişinin de Tedjan olduğunu söyledi. Tedjan'ı bulup karakola getirdiler. İşkence ederek suçunu itiraf ettirdiler. İkisini birden (Siponni ile Tedjan'ı) deliğe tıktılar. Tedjan'ı merkez tutukevine, Siponni'yi de çocuk tutukevine gönderdiler.

Siponni, çocuk tutukevinde Jacques'la tanıştı. Jacques, Liberya'da ve Sierra Leone'de çocuk-askerler olduğunu duymuştu ve kafasını çocuk-asker olmaya takmıştı. Heyecanını Siponni'ye de bulaştırdı (heyecan, tutkulu hayranlık demek). Birlikte Liberya'ya, çocuk-askerlerin yanına gitmeye karar verdiler. Bir fırsat kolluyorlardı; fırsatı da, tutukevi takımı Man'dan birkaç kilometre ötede bulunan bir kasabaya maç yapmaya giderken yakaladılar. Siponni ile Jacques bundan yararlanarak kirişi kırdılar. Ormana daldılar. Uzun zaman dolaştıktan sonra gerillalara rastladılar. Gerillalar bunlara silah verip Kaleşleri nasıl kullanacaklarını gösterdiler. Sonunda çocuk-asker olmuşlardı. Siponni işte böyle çocuk-asker oldu.

Peki, yılan lakabını nasıl aldı? Birçok olay nedeniyle, özellikle de Sobresso sakinlerine oynadığı oyundan sonra. Öteki çocuk-askerler cepheden saldırıyordu. Peki, Siponni ne yaptı, köylülerin arkasına dolanmayı nasıl başardı? Kaçış yolu kesilmişti. Teslim oldular (teslim olmak, direnmeyi bırakmak, yenildiğini kabul etmek demek). Siponni onları gafil avlayıp ihanet etti, bir yılan gibi, gerçek bir yılan gibi.

Johnny Koroma'nın ordusuyla artık iyice kaynaşmıştık. Johnny orduya sürü sepet çocuk-asker

alıyordu (sürü sepet, çok sayıda demek). Çünkü işler sürekli kötüye gidiyordu ve her şey kötüye gittiğinde en iyisi çocuk-askerlerdir. Çocuk-askerler giderek birer canavar oluyorlardı. Orduya kabul edilmeden önce analarını, babalarını öldürüyorlardı. Ana baba katili olmakla, her şeyden vazgeçtiklerini, yeryüzünde, Johnny Koroma'nın çetesinden başka hiçbir yuvaları kalmadığını kanıtlıyorlardı. Johnny'nin ordu birliklerinin şefleri giderek daha acımasız, giderek daha 'bele-bele' (bitirim) oluyorlardı. Bunu kanıtlamak için de kurbanlarının kalbini yiyorlardı, ölmeden önce yiğitçe davranan kurbanlarının kalbini yiyorlardı. Bu yamyamlar parmakla gösteriliyor, onlardan herkes korkuyordu ve yamyamlar, her türlü insanlıkdışı davranışı yapabilecek insanlar olarak görülmekten gurur duyuyorlardı (insanlıkdışı davranış, barbarlık ve vahşet demek).

Biz Surugu'nun çetesindeydik (çete, aynı bayrağın, aynı şefin ardında birlikte savaşan insanlar demek). Surugu, Johnny Koroma ordusunun şeflerinden biriydi. Batıya doğru gidiyorduk ki (ah, ne sürpriz!), doğu yönünden aşağı doğru inen Seku'ya, kara gün dostumuza rastladık. Seku'nun yanında, sadık yardımcısı, Küçük Bakary vardı. Çetedeki sıramızdan çıktık; onlardan ayrıldık. Size, Yakuba'nın dostu şu yitik Seku eşkıyasını anımsatmam gerekiyor. Seku, bu 'kasaya-kasaya'ların ülkesinde ne halt ediyordu (kasaya-kasaya, çılgın demek)? Seku, Abidjan'da fetişçiliğe ve para çoğaltıcılığına özgü gizleri Yakuba'ya gösteren herifti. Gömleğinin yeninden hoop diye (hoop diye, birdenbire demek), gıdaklayan beyaz bir tavuk çıkaran adamdı. Yakuba onu bir daha görmek istemiyordu, çünkü bu adam öncelikle ona rakipti, sonra da onu ne zaman görse, bir sürü felaket haberi almıştı. Seku, fıtıklı biri gibi

(koca bir fıtığı olan) yürüyordu, çünkü bedenini sıkan pantolonunun içinde bir sürü elmas ve altın kesesi taşıyordu! Seku, avcılar tarafından soyulmadan önceki Yakuba'ya benziyordu. O da onun gibi tüm biriktirdiklerini üzerinde, belinde, bedenini sıkan pantolonunun içinde taşıyordu. Faforo! Onu gördüğümde kendimi tutamayıp kahkahayı koyverdim. Kızdı bana. Diulaların (Pidgin dilindeki söylenişiyle) Mandingoların birbirlerine rastladıklarında yaptıkları gibi bir saat selamlaşmamıza izin vermedi. Bizi batıya giderken gördüğüne şaşırdığını söyledi. "Tüm Liberya'daki ve tüm Sierra Lione'deki Diulaların, Malinkelerin, Mandingoların hepsi doğuya gidiyor. Siz batıya ne yapmaya gidiyorsunuz?" diye sordu bize.

Yanıt vermemize zaman bırakmayıp Liberya'da ve Sierra Leone'de meydana gelen olağanüstü olayları anlattı. Bu iki ülkedeki tüm Afrikalılar, yerliler, yabanıl zenciler, ayrıca Liberya'daki ırkçı zenci Amerikalılar, Sierra Leone'deki zenci Kreoller, Malinkelere, Mandingolara karşı birleşmişlerdi. Onları Liberya'dan ve Sierra Leone'den defetmek istiyorlardı. Nereden gelmiş olurlarsa olsunlar, onları kapı dışarı edeceklerdi: Gine'den, Fildişi Sahili'nden ya da Liberya'dan. Kendilerini kaptırdıkları ırkçılık yüzünden onları ya defetmek ya da katliamdan geçirmek istiyorlardı. Malinkelerden Liberyalı El Hacı Koroma adlı bir savaş ağası (Sierra Leoneli Johnny Koroma ile karıştırılmasın) Malinkeleri kurtarmaya karar vermişti. Onları doğu kasabalarında gruplar halinde topluyordu. İşte bu yüzden tüm Malinkeler doğuya doğru yürüyordu.

Yakuba, Sierra Leone'de, Johnny Koroma'nın ordusunda böyle bir şeyden söz edildiğini hiç duymadığını söyledi. Onun, yani Yakuba'nın bu orduda

Müslüman grigri şefi olarak keyfi yerindeydi, burada herkes ondan çekiniyor, ona büyük saygı duyuyordu. Şimdiye kadar en küçük bir tehdit almamıştı, bu yüzden de Surugu'nun çetesiyle birlikte batıya yürümeyi sürdürecekti. İnanmıyordu, Seku'nun sözlerine inanmıyordu.

Seku, Yakuba inanmıyorsa, bu onun bileceği iş, diye karşılık verdi. Ama hâlâ, Liberya'daki ve Sierra Leone'deki tüm yabanıl yerli zenci Afrikalıların tehdidine inanıyordu. Bir Malinke grubuyla birlikte doğuya, El Hacı Koroma'nın bulunduğu iç toprağa doğru hareket etmişti (iç toprak, başka topraklarla çevrilmiş toprak parçası demek). O da, yani Seku da onlara katılmaya gidiyordu.

Tepesiüstü düşmüştük (çok şaşırmıştık). Demek böyleydi, hala doğudaydı, Koroma'nın, El Hacı Koroma'nın iç toprağındaydı. Onu oradan kesinlikle kurtarmamız gerekiyordu. Ordudan, Johnny Koroma'nın çetesinden hemen ayrılmamız gerekiyordu. Seku ile yardımcısını, doğuya yaptıkları lanetli (cehennem azaplarına yargılı) yolculuklarını sürdürmeleri için bıraktık. Onlara sonradan katılacaktık; şimdi çaktırmadan yerimizi almamız gerekiyordu (çaktırmadan yerini almak, ustalıkla içeri sızmak demek).

Verilen bir moladan, tüymek için yararlandık (tüymek, sıvışmak demek). İki gün sonra, doğuya doğru, Fildişi Sahili sınırına doğru yola koyulduk. Kaleşlerimizi gömleklerimizin altına saklamıştık. Kabile savaşları öyle gerektiriyordu. Yakuba, fetişçi, büyük Müslüman grigriman olduğu açıkça belli olsun diye boynuna bir sürü grigri asmış, kollarına da bir sürü nazarlık iliştirmişti. Bunlar baldırlarına çarpıp duruyordu. Ben de muskalarla donanmıştım, elimde de yarı açık bir Kuran tutuyordum. Öyle ki,

yolda rastladığımız Liberyalı tüm yerli yabanıl zenciler, bizden korkuyor, 'cona-cona' yoldan çıkıp bir kenarda durarak bizim geçmemizi bekliyordu.

Üç gün boyunca böyle yürüdük. Dördüncü gün, bir dönemeci döndüğümüzde yeğen Saydu Ture ile burun buruna geldik. Yeğen müthiş silahlanmıştı. (müthiş, burada, olağanüstü biçimde demek). Üzerinde en az altı Kaleş vardı; ikisini boynuna asmış, geriye kalan dördünü de ikişer ikişer iki omzunda taşıyordu. Belinde de fişeklikler vardı. Fişekliklerin üstünde fetiş kolyeleri. Saçı sakalı kirpi gibiydi (dağınıktı). İtici bir havaya bürünmüş olmasına karşılık, boynuna atıldım. Ona rastlamış olmaktan mutluydum.

Kucaklaşmadan sonra, yeğene tepeden tırnağa merakla baktım. O da gözlerini bana dikip şaşırtıcı bir kahkaha patlatarak bana şunları söyledi: "Liberya gibi kasaya-kasaya bir ülkede, insanları caydırmak (kararından vazgeçirmek) için en az altı Kaleş taşımak gerekiyor!"

Yeğenim Saydu Ture, Kuzey Fildişi Sahili'nin en büyük kavgacısı, en büyük palavracısı, en büyük alkol tüketicisiydi. O kadar çok içiyor, o kadar çok kavga ediyordu ki, sürekli olarak yargıç önüne çıkıyor, sürekli içeri tıkılıyor ve her altı ayın ancak bir ayını dışarıda geçiriyordu. Öteki yeğenim, Doktor Mamadu Dumbia, yeğen Saydu'nun dışarıda olduğu ender dönemlerin birinden yararlanarak ona tehlikeli bir görev vermişti. Başka bir umudu kalmadığından (son çare olarak) ondan bu felaket Liberya'da annesini, Mahan Hala'yı aramasını istemişti. Bulacak olursa, ona bir milyon CFA frangı ödül verecekti. Saydu bu görevi zevkle kabul etmişti. Mahan Hala, kabile savaşlarının yaşandığı Liberya'da üç yılı aşkın bir süredir bizim de arayıp durduğu-

muz talihsiz kadındı. Yeğen Saydu'ya rastladığımız için mutluyduk. Birlikte yürümeye karar verdik.

Yeğen Saydu palavracının (yaşanmış şeyleri hayal ürünü şeylerle karıştıran kişi), şarlatanın tekiydi. Delikte olduğu süreler içinde ona sık sık para gönderen Doktor Mamadu Dumbia'yı seviyordu. Ondan durmadan sevecenlikle söz ediyordu (sevecenlik, dostluk ve sevgi duygusu demek).

Küçük Mamadu Dumbia yedi yaşındayken, azat edilmiş bir köle ve bir genç kızla birlikte tam yüz seksen kilometre yol yürümüştü. O dönemde Kara Afrikalı yabanıl yerli zenciler enayi insanlardı. Hiçbir şeyden haberleri yoktu: Köylerine gelen her yabancıyı yedirip içiriyor, yatırıyorlardı. Mamadu ile iki arkadaşı da on gün süren yolculukları boyunca tam pansiyon ödüllendirilmişlerdi (bedava yiyip içmişlerdi).

Bir akşam Boundiali'ye vardılar ve iki eşlikçi Mamadu'ya görevlerinin ne olduğunu anlattı. Allah köydeki acımasız avcıya bir araba dolusu ama bir araba dolusu velet vermişti (bir araba dolusu velet, bir sürü yaygaracı çocuk demek). Acımasız avcı, Efendi Ture'nin kardeşiydi. Acımasız avcı, veletlerinden bir bölümünü ağabeyine armağan etmek istemişti, kendi kanından gelenlerin ağabeyine ait olacak bölümünü. O bölüm de yalnızca Küçük Mamadu'dan oluşuyordu. Buraya, Mamadu'yu Ture'ye, Efendi Ture'ye vermek için gelmişlerdi. Ture Amca Küçük Mamadu üstünde her hakka sahipti. Küçük Mamadu, o nerede yatmasını isterse, hiç itiraz etmeden orada yatacaktı. Ture Amca, efendi, iki eşlikçiye teşekkür etti, Mamadu'yu kolundan tutup ilk karısına 'hela' dedi (onu uzaktan çağırdı) ve küçük Mamadu'yu ona teslim etti. Küçük Mamadu onun çocuğu olacaktı. Efendinin ilk karısının adı Tania idi ve Ta-

nia, Saydu'nun annesiydi.

Okul başlamıştı. Efendi, yeğenini sömürgeli sömürgeci beyaz komutan tubaba götürdü. Komutan, Küçük Mamadu'nun Boundiali okuluna kaydolmasına izin verdi.

Saydu ile Mamadu okula birlikte gittiler. Saydu, Mamadu ile aynı yaştaydı ve Saydu, Mamadu'yu kıskanıyordu: Annesinin Mamadu'ya kendisine yaptığı gibi sevgi göstermesini istemiyordu. Küçük Mamadu ile birçok kez kavga etti. Saydu'nun annesi onları ayırıyor ve her zaman Saydu'yu haksız buluyordu.

Saydu ile Küçük Mamadu, Tania Ana'nın yatağının dibindeki bir hasırın üzerinde yatıyordu. Ve Küçük Mamadu her zaman yatağına çiş yapıyordu. Temiz değildi; iğrenç bir çocuktu. Hasırın altında her yer küçük kurt kaynıyordu (kurt, sinek larvası demek). Saydu'nun aklına, Küçük Mamadu'dan kurtulmak için bir fikir geldi. Bir gece, yatağın dibindeki hasırın üzerine kakasını yaptı, kocaman bir kaka yaptı; sabah olduğunda da o işi onun, Saydu'nun değil, Mamadu'nun yaptığını keçi gibi (inatla, bir adım geri atmadan) ileri sürdü. Küçük Mamadu ödlek ve çekingen olduğundan, kendini savunmayı beceremedi. Yere oturup ağladı; buysa kanıt yerine geçti, kakayı onun yaptığının kanıtı. Saydu'nun annesi Tania kızdı. Küçük Mamadu'yu cezalandırmak için onu boyların (uşak) kulübesine, boylarla birlikte yatması için gönderdi. Uşaklar onu kulübenin bir köşesine attılar. Yatağına çiş yapmayı, altında kurt kaynayan hasırın ortasında yatmayı sürdürdü. Temiz olmayan bir çocuğun hasırının altında kaynayan kurtlarla yatmayı.

Saydu ile Küçük Mamadu aynı okula gitmeyi sürdürdü. Mamadu'nun akıllı, çok akıllı olduğu or-

taya çıktı, Saydu ise tembeldi. Saydu her konuda zorluk çekiyordu. Telaffuzu kötüydü, yazısı kargacık burgacıktı. Gelişmiş bir ülkede olsaydı, Saydu bir psikolog tarafından tedavi edilirdi. On yaşına geldiğinde öğretmen, Saydu'yu okuldan uzaklaştırmaktan başka çare bulamadı.

Son savaşın sürdüğü dört yıl boyunca Mamadu okula tek başına gitti. Ama okulda öğretmeni olmadı. Savaş bittikten sonra Mamadu çok irileşmişti, ilkokul iki için yaşı çok büyüktü. Onu da okuldan uzaklaştırdılar.

Köyün öğretmeni Küçük Mamadu'ya özel eğitim vererek onu karne sınavına soktu ve Mamadu sınavı verdi. Bu, pek girişken olmayan yerli Afrikalı zenciler arasında bir zafer kabul edildi. Komutanın ve beyazların bölgesindeki yöneticinin desteklemeye karar verdikleri bir başarı. Nüfus kâğıdında düzeltme yapıldı. Küçük Mamadu beş yaş küçültüldü, böylelikle de Bingeville Ortaokulu'na (EPS) kaydolabilmesi için her şey ayarlanmış oldu. EPS'ye girdi, sonra Goree Lisesi'ne, ardından da Dakar Tıp Okulu'na girdi.

Mamadu, öğrenimini parlak bir biçimde sürdürürken, Saydu lanetli yaşamına başladı. Kavga üstüne kavga, tutukevi üstüne tutukevi. Fildişi Sahili'ne, AOF'ye kaçmalar. Sahra'da, Nijerya, Libya sahralarında maceralar. Köye dönüş, yeniden tutukevleri ve tutukevleri; dışarı son çıkışında, Mamadu'nun ondan, Liberya ormanlarına gidip annesini kurtarmasını istemesine kadar bu böylece sürdü.

Saydu, kendi lanetli yaşamını ve Mamadu Dumbia'nın yaşamını kabile savaşları yaşayan Liberya'da yolculuk ettiğimiz sürece anlattı. Üç gün üç gece. Dördüncü gün, Fildişi Sahili'nden çok uzakta olmayan Woroso Kasabası'na ulaştık. Biz, yani para ço-

ğaltıcı, Müslüman fetişçi Yakuba, Mamadu'nun halayı bulmakla görevlendirdiği eşkıya Saydu ve ben, korkusuz ve yakınmasız sokak çocuğu, çocuk-asker. El Hacı Koroma'nın kampı Woroso'da bulunuyordu. Tüm Liberya'da ve Sierra Leone'de olduğu gibi, kamp, sırıklara geçirilmiş insan kelleleriyle sınırlandırılmıştı. Valahe (Her Şeye Kadir Olan'ın adına)! Kabile savaşları böyle gerektiriyordu. Sırıklara geçirilmiş iki kelle arasında bekleyen çocuk-askerlerin olduğu, kapıya benzer yere yöneldik. Malinke dilinde selamlaşmaya hazırlanıyorduk. Birden, tepeden tırnağa silahlı on kadar gerilla çevremizi sardı. Kamp civarında ormanın içinde yere yatıp siper almışlardı. Ve birden (bir anda) ayağa kalkmışlardı. Biz yine de selam vermek istedik. Bize kulak asmadan, yüksek sesle buyruk verdiler: "Eller yukarı!" Hiç duraksamadan ellerimizi havaya kaldırdık. Silahlarımızı aldılar. Donumuza kadar aradılar. Kabile savaşları böyle bir kabul töreni gerektiriyordu. Yine selamımıza karşılık vermeden, her birimizin sırayla kendisini tanıtmasını istediler.

Söze Saydu başladı. Saydu başından geçenler hakkında inanılmaz öyküler anlattı. Once, ULIMO'da (Birleşik Liberya Hareketi) albay olduğunu söyledi. Yalandı bu: Doğruca Boundiali Tutukevi'nden geliyordu. Albay olduğum için altı tane Kaleş'im var, diyordu. Bu da yalandı. Doktor Mamadu onu annesini bulmakla görevlendirdiğinde, Saydu silahlanmak istediğini söyledi. Doktor Mamadu Dumbia onunla birlikte, Liberya sınırında bulunan ve Kaleşlerin neredeyse bedavaya satıldığı Man'a geldi. Doktor ona bir Kaleş alacaktı ama o altı tane istedi. O da bunların ona yol boyunca karşılaşacağı durumlara göre değiş tokuş yapma olanağı sağlayabileceği, ona yolluk olacağı düşüncesiyle altı silah aldı (yol-

luk, yolda yapılan harcama demek). Ve altı silahla birlikte kabile savaşları yaşanan Liberya ormanlarına girdi. Saydu palavralarını sürdürdü. El Hacı'nın, tüm Malinkeleri, Malinke etnik grubunu himaye etmek (himaye etmek, bir otoritenin bir grubu koruma altına alması demek) amacıyla bir araya toplamasına çok ama çok sevindiğini söyledi. Buna o kadar sevinmişti ki, ULIMO'dan ayrılmıştı. ULIMO, rütbesi ve kahramanlığı nedeniyle onu bırakmak istememişti. ULIMO şefleri yanlarında kalmasını istemişlerdi onun. Ona gelince, şeflere hayır demiş ve onları resmen, birçok Malinke'yi öldürmüş olmakla suçlamıştı. ULIMO şefleri bu suçlamadan hoşlanmamışlardı. Saydu'ya tuzak kurup tutuklamış, silahını almış ve tutukevine koymuşlardı. Saydu, başından geçenleri hiç durmaksızın anlatmayı sürdürüyordu. ULIMO şefleri onu, Saydu'yu hiç kimsenin tutukevinde tutamayacağını bilmiyorlardı. Saydu duvarları delip, zincirlerini koparmış, elini kolunu sallayarak onların karşısına dikilmişti. Bunun üzerine ULIMO şefleri, ULIMO askerleri, ULIMO'da kim var kim yok ona ateş etmişlerdi: Ateş etmişler ama hiçbir sonuç alamamışlardı. Kurşunlar suya dönüşüp bedeninden aşağı süzülüyordu. ULIMO şefleri, askerler ve çocuk-askerler paniğe kapılmışlardı. Hep birden kirişi kırmışlardı (kirişi kırmak, kaçmak demek). Silahlarını bırakıp tabanları yağlamışlardı. Saydu bunlardan altısını toplayıp El Hacı Koroma'ya getirmişti.

Saydu'dan sonra Yakuba kendini tanıttı. Yakuba da palavra sıkmaya başladı. Sierra Leone'de Johnny Koroma'nın yanında yarbaydı, grigriman yarbay. Yalandı, hem de ne yalan. Yarbaydı ama olağanüstü sonuçlar aldığı için yarbaydı. ECOMOG gemilerinin ve uçaklarının bombardımanını etkisiz kılmıştı.

Uçakların, açıktaki gemilerin Sierra Leone'ye attığı bombalar, havaalanına yerleştirilmiş çok sayıda topun gönderdiği mermiler suya dönüşüyordu. ECOMOG askerleri Sierra Leone halkına karşı obüs mermileri kullanmışlardı ama boşuna, o mermiler hiç patlamamıştı. Yakuba tüm bir orduya ve silahlara büyü yapmıştı. Ve hepsi bu değildi. Johnny'nin tüm gerillalarını, tüm çocuk-askerlerini, ECOMOG istilacılarına karşı görünmez kılmıştı. İstilacılar ateş ediyordu ama boşluğa.

Fetişçi Yakuba'yı kenara çektiler. Sıra bana gelmişti.

Büyüklerimin, Saydu ile Yakuba'nın tavuk hırsızı gibi yalan söylediklerini duyduğumdan, ben de kendimi onlar gibi değerli göstermek istedim. Johnny Koroma'nın çocuk-askerler birliğinde komutan rütbesinde olduğumu söyledim. Casusluk konusunda müthiş bir uzmandım. ECOMOG'un genelkurmayına kadar sızmayı başarmıştım. Haritalarını aşırmayı başarmıştım, hem de tüm haritalarını. Öyle ki ECOMOG körlemeden (rasgele demek) bomba yağdırıyordu. Genelkurmay başkanının viskisine bağırsak gevşetici koymuş, adamı altını tutamaz (amel olmuştu demek) hale getirmiştim. Yerinde duramıyordu. Açıkta demirleyen ve karayı topa tutan gemilere bir sandalla yanaşabilmiştim. Gemilere çıkmayı başarmış, denizcilerin yiyeceklerini zehirlemiştim. Denizciler sinek gibi ölmüştü. Salgın hastalık çıktı sanmışlardı. Denizciler gemilerini terk etmişti. İşte bu yüzden top atışları durmuştu.

Attığımız palavraları dinledikten sonra, gerillalar selamımıza Malinke dilinde yanıt vermeye başladılar. Bize hoş geldin dediler. Anlattıklarımıza bakarak bizim gerçek Malinke olduğumuza, oraya casusluk yapmaya gelen Gyo ya da Krahn olmadığı-

mıza karar vermişlerdi. Dolayısıyla Woroso'da kendi evimizdeydik, El Hacı Koroma'nın kampına hoş gelmiştik. Onların vatandaşıydık. El Hacı Koroma'nın ordusuna, daha önce sahip olduğumuz rütbelerle alınacaktık. Generaller generali El Hacı Koroma'nın ordusunda bizim gibi değerli subaylara gerek duyuluyordu.

Böylece, hepimiz kendimizi El Hacı Koroma'nın ordusunda yüksek rütbeli subay olarak bulduk. Hepimizin keyfi yerindeydi; hepimizin buyruğunda birer yaver (yardımcı demek) vardı, en önemlisi de çift porsiyon yemek yemeye hakkımız vardı.

Ne var ki El Hacı Koroma'nın ordusunda beslenme iyi değildi. Bize kaşığın ucuyla bir avuç pirinç veriyorlardı ki bu, bir kulübenin dibinde açlıktan ölmekte olan cılız ve hasta bir nineye bile yetmezdi. Yeterince pirinç yoktu. Verdikleri pirinç hiç mi hiç yetmiyordu.

El Hacı Koroma'nın düzeni, sığınmacıları sömürmeye dayanıyordu, yani ONG'ları (Sivil Toplum Kuruluşları) dolandırmaya. Bizler, yani askeri birlikler, ONG'un sığınmacılara dağıttığını zorla onların elinden alıyorduk. Ve ONG'ları, sığınmacılara dağıtmak zorunda olduğu her şeyin bizden geçmesi için zorluyorduk. Sığınmacılara dağıtılması gereken yiyeceği, onları hiç düşünmeden, onlardan önce biz bol bol tüketiyorduk. ONG'un adamları ne zaman pirinçle ve ilaçlarla boy gösterse, sıkı bir çember içine alınmış zavallı sığınmacılar kapıda onların önüne dikiliyor ve hep aynı şeyleri söylüyorlardı:

"Kardeşlerimize, bizim yaşamımızı kurtarmış olan El Hacı Koroma'nın adamlarına neden güvenmiyorsunuz? Sizin onlara emanet ettiğiniz her şeyi

onlar da zaten bize veriyorlar. Onlar bizim kardeşlerimiz. Onların eline teslim ettiğiniz her şeyi bizim elimize vermiş gibi oluyorsunuz. Biz sizin bağışlarınızı almak için dışarı çıkamayız, siz de onları bize vermek için kampa giremezsiniz. Bizler, Woroso kampı sığınmacıları, kardeşlerimizin elinden geçmeyen tüm bağışlardan vazgeçiyoruz, kabul etmiyoruz."

Sığınmacıların sefaleti; yoksulluğu (aşırı yoksulluğu) karşısında ONG'un adamları razı olmuşlardı. Biz de sığınmacılardan önce kendi gereklerimizi bir güzel karşılıyorduk.

Bu uygulamayı üç ay boyunca her gün sürdürdük. Bununla birlikte halayı unutmamıştık. Hayır. Onu harıl harıl ama gizlice arıyorduk. Biz, yani palavracı Albay Seydu, grigriman topal eşkıya Yarbay Yakuba ve ben, yakınmasız sokak çocuğu Komutan Birahima. Onu gizlice arıyorduk çünkü buraya halayı aramaya geldiğimiz öğrenilirse rütbelerimizden olurduk.

Bir gün Saydu gelip bize inanılmaz bir şey anlattı. Yakuba ile ben, bunu onun sayısız palavralarından biri sandık. Ne var ki beni kolumdan tutarak generaller generalinin evine doğru götürdü. Doğruydu, çok doğruydu, Doktor Mamadu Dumbia orada, El Hacı Koroma'nın kampındaydı. Ta kendisiydi. Doktor buraya gelmişti. Doğrudan El Hacı Koroma'ya başvurmuştu. Generaller generali buyruklarını vermişti. Soruşturmalar başlamıştı. Mahan Hala'nın izine rastlanmıştı. Kampa hasta durumda gelmişti. Anlaşıldığına göre sıtmaya yakalanmıştı ve çok yüksek ateşi vardı; bu da onun hasırını (yatağını) terk etmesini önlemişti. O sırada, kamptaki Malinkeler, tüm Malinkeler ONG'ları boykot ediyordu (bir örgütle her türlü ilişkisini gönüllü olarak

kesmek demek). ONG'larla işbirliği yapmak istemiyorlardı, çünkü ONG'lar El Hacı Koroma ile, yani onların kurtarıcısı ile işbirliği yapmayı kabul etmemişlerdi. ONG'ların sedyecileri, hastaları bir sağlık merkezine götürmek üzere geldiler. Mahan Hala gitmeyi kabul etmedi. Üç gün boyunca yattığı yerde kaldı, dördüncü gün de bir köpek gibi geberdi. Allah taksiratını affetsin!

Generaller generalinin yardımcısının yardımıyla halanın yaşadığı barakaya gittik. Halanın son sözleri benimle ilgiliymiş. Son anlarında onun yanında bulunan Togobalalı bir sığınmacıya, benim başıma gelebileceklerden çok kaygılandığını söylemiş. Hıçkıra hıçkıra ağladım, Albay Saydu kendini yerlere attı. Yakuba dualar okudu ve Allah'ın, halamı görmemi istemediğini söyledi; Allah'ın iradesi yeryüzünde ve gökyüzünde kendini gösterirdi. Saydu'nun yere yıkılıp iki eliyle toprağı dövdüğünü gördüğümde yüreğim parçalandı ama sonradan gözyaşlarımı sildim. Çünkü Saydu ağlarken şöyle diyordu: "Halanın ölümü yüreğimi yakıyor, çok yakıyor. Artık onu doktora geri götüremem. Doktor da artık bana bir milyon vermek zorunda değil." Saydu'nun üzüldüğü, kaçan bir milyondu, hala değil.

Halanın son anlarında yanında bulunan Togobalalı sığınmacının adı Sidiki'ydi. Sidiki doktora, hala ölürken üzerinde bulunan, yırtılmış, lime lime olmuş eteğiyle gömleğini verdi. Doktor bunları öptü. Faforo (babamın kıçı)! İnsanın içi acıyordu.

Sidiki, boykot eyleminin talimatlarını yerine getirmek uğruna, bir başka Togobalalı sığınmacının da ölümüne tanık olmuştu. Bu adam bir çevirmendi. Adı Varrassuba Diabate idi. Bir Malinke'ydi ve Malinkelerde bir insanın bu soyadını taşıması onun Griot adı verilen şairler ve doktorlar kastından oldu-

ğunu gösterir (kast, kendi içine kapalı toplumsal sınıf demek; yani bu kişiler babadan oğula şair ya da doktordurlar ve aynı sınıftan olmayan kadınlarla evlenemezler). Varrassuba Diabate, kastındaki herkes gibi akıllı bir insandı. Birçok dili anlayıp konuşuyordu: Fransızca, İngilizce, Pidgin dili, Krahn dili, Gyo dili ve Allahlık Liberya ülkesinde yabanıl yerli zencilerin konuştuğu daha birçok dil. İşte bu yüzden HCR'de (Sığınmacılar Yüksek Komiserliği) çevirmen olarak çalışıyordu. Varrassuba'nın birçok sözlüğü vardı: Harrap's, Larousse, Petit Robert, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü ve Liberya'nın yabanıl yerli zencilerinin konuştuğu daha başka dillere ait sözlükler. HCR'nin büyük başlarından biri ne zaman Liberya'ya gelecek olsa, Varrassuba Diabate çevirmen olarak onunla birlikte geziyordu. Bir gün Varrassuba Diabate, altın yöresi Sanniquellie'ye giden önemli birine eşlik etti. Orada ortak patronları görüp tanıdı. Bu insanların araba dolusu para kazandıklarını öğrendi. Varrassuba Diabate, eşlik etmekle görevlendirildiği insanı bir kenara bıraktı. Sanniquellie'de kaldı ve oraya ortak patron olarak yerleşti. Çok para kazanmaya başlamıştı ki Krahnlar Sanniquellie'ye geldiler. Bunlar, Malinkelerin ortak patron olmalarını istemiyorlardı. Varrassuba oradan hemen 'cona-cona' (alelacele) kirişi kırdı. Sözlükleriyle birlikte Malinkelerin sığındığı El Hacı Koroma'nın kampına geldi. Niyeti, iyi para getiren çevirmenlik mesleğini Abidjan'da sürdürmekti. Ne yazık ki kampa ağır hasta olarak geldi. Boykot yüzünden tedavi göremedi. Öldü ve onu toplu mezara attılar. Sidiki, sözlükleri ne yapacağını bilemiyordu. Hepsini bana armağan etti. Ben de bunları alarak Larousse'u ve Petit Robert'i Fransızca için, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'nü; Harrap's Sözlüğü'nü Pidgin

dili için alıkoydum. Okumakta olduğunuz gevezelikleri anlatırken işte bu sözlükleri kullanıyorum.

Yine yanımızda yavarle, halanın içine atıldığı toplu mezara gittik. Toplu mezarın başında dua etmek için çömeldik. Duayı Yakuba yönetiyordu. Ne var ki Yakuba, daha, "Allah kubaru, Allah kubaru!" demeyi bitirmemiştı ki Seku'nun çıkageldiğini gördük; kimbilir nereden geliyordu. Ve dindar bir insan gibi yanımıza çömeldi. Seku, Yakuba'nın dostudur; ortaya bir anda beyaz tavuk çıkaran dostu. Seku, Yakuba gibi para çoğaltıcı ve de grigrimandı. Yakuba ettiği duaları o kadar tane tane, o kadar berrak bir sesle okuyordu ki, bunlar doğrudan gökyüzüne ulaştı. Ne var ki bu dualar belki de kabul edilmedi, çünkü halanın içinde yattığı toplu mezarın başına çömelmiş yedi kişiden üçü eşkıyaydı. Yedi kişi şunlardı: Doktor, generaller generalinin yaveri, Yakuba, Seku, Saydu, Seku'nun yardımcısı ve ben, Birahima, korkusuz ve yakınmasız sokak çocuğu. Duaların Allah katında kabul edilmemesine neden olacak, yasa ve inanç tanımaz üç büyük eşkıya da Saydu, Yakuba ve Seku idi. İşte bu yüzden, halanın ruhunun huzura kavuşması için, başka imamlarla başka dualar etmemiz gerekiyordu, çok çok dua etmemiz gerekiyordu.

Önümüzde uzanan yol şimdi dümdüzdü, Man tarikiyle Abidjan'a giden yol dümdüzdü (Man tarikiyle, Man'dan geçerek demek). Doktor Mamadu'nun 4 x 4 Passero'sunun içinde beş kişiydik. Doktor, onun şoförü, Yakuba, Seku ve ben. Saydu bizimle yolculuk yapmıyordu, gelmek istememişti. Son dakikada, yüreğini iki elinin arasına alıp doktora şunları söylemişti:

"Mahan benim halamdı, onu karşılık beklemeden aramam gerekirdi. Ama sen bana yine de bir milyon vaat ettin. Ve ben elime geçecek o bir milyona o kadar alıştım ki kendimi milyoner görüyordum. O bir milyonla kendime bir bakkal dükkânı açacaktım. Hala artık öldüğüne göre, söyle bana, açıkça söyle, o paranın hiç olmazsa bir bölümünü verecek misin bana?"

"Hiçbir şey vermeyeceğim, tek bir kuruş bile, çünkü anneme cenaze töreni yapacağım," diye yanıtlamıştı doktor.

Saydu, bunun üzerine arkasını dönüp şöyle demişti:

"Ben, sahip olduğum albay rütbesinden yararlanmak için burada, Woroso'da kalıyorum."

Ben, 4 x 4'ün arkasında, Yakuba ile Seku'nun arasına sıkışmış oturuyordum. Yol dümdüzdü. İki büyük yol eşkıyası hayatından çok memnundu. Bedenlerine yapışmış pantolonları, içine yerleştirdikleri elmas ve altın keselerini zor taşıyordu ve doktor onlara, Boundiali'ye uğrayıp yeni nüfus kâğıdı almaları için yardımcı olmayı vaat etmişti. Böylelikle yeni kimlikleri olacak ve Abidjan'da, para çoğaltıcı eşkıya olarak mesleklerini açıkça sürdürebileceklerdi. Valahe (Kadiri Mutlak adına)!

Bana miras kalan (miras yoluyla sahip olunan) dört sözlüğün sayfalarını karıştırıyordum. Yani Larousse'un ve Petit Robert'in, Kara Afrika Fransızcası Sözlüğü'nün ve Harrap's Sözlüğü'nün. Yaşadığım maceraları A'dan Z'ye kaleme almakla ilgili bu olağanüstü fikir işte tam o sırada benim saksıya (kafama) düştü. Yani bu maceraları, Fransızca'nın tubablara özgü, sömürgeli, sömürgeci ve ırkçı sözcükle-

riyle, Kara Afrikalı yabanıl yerli zencilere özgü okkalı sözcüklerle, Pidgin diline özgü o salak zenci sözcükleriyle anlatma fikri. Yeğen, Doktor Mamadu işte tam o sırada benden şunu istedi:

"Küçük Birahima, bana her şeyi anlat, gördüğün ve öğrendiğin her şeyi anlat; bütün bunların nasıl olup bittiğini anlat bana."

Yerime iyice yerleşip kuruldum ve anlatmaya başladım: Karar verdim. Size anlatacağım laklakanın tam ve kesin adı şöyle olacak: *Allah Şu Ölümlü Dünyada Yaptığı Her İşte Adil Olmaya Mecbur Değil*. Bu laf salatasını anlatmayı günlerce sürdürdüm.

Ama önce... ve bir... Adım Birahima. Küçük zenciyim ben. Kara derili ve çocuk olduğum için değil.

...Ve iki... Okulu fazla uzatmadım; ilkokul ikide kestim. Okul sıralarını terk ettim, çünkü herkes... vb., vb.

Faforo (babamın kıçı, bangalası)! Gnamokode (orospu anam)!

Ahmadu Kuruma

ALLAH MECBUR DEĞİL Kİ

Afrika. Kan ağlayan, kan kusan kıta. Yüzyıllarca, kadınları, erkekleri gemilere doldurulup uzak ülkelere satıldı. Kaynakları kurutuldu, toprakları çölleştirildi. Beyaz adamlar hem kara kıtanın topraklarını, hem insanlarını acımasızca sömürdüler. Artık kölelik yasal olarak kaldırılmış olsa da Afrika'nın yaraları kapanmadı. Hâlâ çocuklar açlıktan ölüyor, hâlâ kabile savaşları yaşanıyor, diktatörler hâlâ işbaşında. Batı dünyasının, televizyon ekranlarında dizi film gibi izlediği vahşetin sonu bir türlü gelmiyor. Fildişi Sahili'nde doğan ***Ahmadu Kuruma***, yaşamını sömürgecilerle ve diktatörlerle savaşarak geçirdi; yapıtlarında Afrika'nın katı gerçekliğini dile getirdi. ***Allah Mecbur Değil ki***, küçük zenci çocuk *Birahima*'nın gözünden, tüyler ürpertici bir sorunu gözler önüne seriyor. Liberya, Sierra Leone gibi ülkelerde süren kabile savaşlarında, ellerinde silâhlarla en önde yer alan çocuk-askerler. *Birahima*, onları, teyzesini bulmak için çıktığı yolculuklarda tanıyor, Müslümanlığın, Hıristiyanlığın, yerel animist dinlerin iç içe geçtiği bu dünyada, uyuşturucudan cesaret bularak savaştaki yerini alıyor. Ne yazık ki karnını doyurmanın tek yoludur bu. ***Allah Mecbur Değil ki***, Fransa'da, yazarına *Renaudot* ve *Goncourt des Lycéens* ödüllerini kazandırdı.

ISBN 975-07-0162-3

http://www.canyayinlari.com

Kapaktaki resim: GAIL PIAZZA

12500000 TL
12.5 YTL